

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti

ZBORNIK
ob 30. obletnici

Ljubljana 2023

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti

ZBORNİK OB 30. OBLETNICI

Ljubljana 2023

Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti

Zbornik 30. let delovanja Slovenskega ortodontskega društva
Posvečeno spominu na prof. dr. Franca Farčnika

Urednici:

- Sanda Lah Kravanja
- Maja Ovsenik

Tehnična urednika, oblikovanje in prelom:

- Marijan Močivnik in Jaka Močivnik, Studio Ajd d. o. o.

Jezikovni pregled:

- Marta Brečko Vrhovnik
- Jože Faganel

Recenzenti:

- Prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec
- Doc. dr. Marjan Premik
- Dr. Zdenka Čebašek-Travnik
- Dr. Miroslav Milačič (Švica)

Fotografije:

- Mediaspeed Maribor
- Osebni arhiv avtorjev prispevkov

Založnika:

- Slovensko ortodontsko društvo, Mala vas 56, 5230 Bovec
- Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo,
Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani, Vrazov trg 2, Ljubljana

Izšlo ob strokovnem srečanju ob 30. letnici delovanja Slovenskega ortodontskega društva

Spletna izdaja

Dostopno na: www.ortodontija-drustvo.si

Ponatis ni dovoljen. Razmnoževanje ali kakršnakoli uporaba kateregakoli dela te knjige brez pisnega soglasja založnikov ni dovoljena.

Ljubljana, december 2023

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID [174024195](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:si:coibis-174024195)

ISBN 978-961-91360-4-1 (Slovensko ortodontsko društvo, PDF)

Kazalo

Uvodne besede	9
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Zborniku na pot Slovensko ortodonsko društvo praznuje 30 let svojega dela	10
<i>Maja Ovsenik</i> Uvodnik	13
<i>Zvonka Zupanič Slavec</i> Veda brez preteklosti je kot človek brez spomina Recenzija ortodonskega zbornika	15
<i>Marjan Premik</i> Refleksije ob izvidu zbornika Slovenskega ortodonskega društva	17
<i>Zdenka Čebašek-Travnik</i> Interdisciplinarno sodelovanje kot zaščitni znak ortodontov	19
<i>Franc Farčnik (1934–2023)</i> Pozdravni nagovor ob praznovanju 30. obletnice delovanja SOD	21
<i>Miroslav Milačič</i> Jubilejni zbornik SOD	23
<i>Bojana Beović</i> Spoštovani, ...	24
<i>Krunoslav Pavlovič</i> Skupaj smo močnejši	25
<i>Frank Weiland</i> Forget the basics and the specifics won't work...	26
In memoriam profesorju Francu Farčniku (1934–2023)	27
<i>Miroslav Milačič</i> Dragi «Profo» - kolega i prijatelju!	28
<i>Maja Ovsenik</i> Zaslужni profesor dr. Franc Marjan Farčnik	31
<i>Martina Drevenšek</i> Spoštovani profesor Franc Farčnik!	34

<i>Sanda Lah Kravanja</i>	
Zapustil nas je zaslužni profesor dr. Franc Farčnik	35
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	
Nagovor profesorju Francu Farčniku v slovo, 1. 8. 2023	36
 Slovensko ortodontsko društvo praznuje 30. letnico delovanja	
Interdisciplinarno sodelovanje pri obravnavi ortodontskih pacientov	39
Strokovno srečanje ob vstopu v 30. obletnico delovanja SOD, 2. december 2022	40
<i>Zvonka Zupanič Slavec</i>	
Zgodovina zobozdravstva na Slovenskem	42
<i>Maja Ovsenik</i>	
Sodobna ortodontija – Digitalizacija v čeljustni in zobni ortopediji	45
<i>Miroslav Milačič</i>	
Ortodontija na prehodu generacij	47
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	
Interdisciplinarna obravnava ortodontskih pacientov	50
<i>Janja Jan</i>	
Karies pri otrocih z astmo	54
<i>Alenka Pavlič</i>	
Napotitve in interdisciplinarne obravnave ortodontskih pacientov	56
<i>Boris Gašpirc</i>	
Izkušnje in smernice za interdisciplinarno obravnavo oseb s parodontalno boleznijo	57
<i>Čedomir Oblak</i>	
Interdisciplinarna ortodontsko protetična obravnava pacientov	58
<i>Doroteja Hren</i>	
Kronologija ortodontskega dela izdelave zobnih aparatov skozi tri desetletja	64
<i>Nataša Ihan Hren</i>	
Sodobna ortognatska kirurgija	66
Strokovno srečanje ob zaključku praznovanja 30. letnice delovanja SOD, 1. december 2023	68
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	
Slovensko ortodontsko društvo – čestitke za 30. let delovanja!	71

Smernice in ukrepi za dopolnitev preventivnih programov v čeljustni in zobni ortopediji	79
strokovno teoretični del	79
<i>Marjan Premik</i> Dolgoletno sodelovanje s profesorjem Francem Farčnikom na področju preventive v čeljustni in zobni ortopediji	80
<i>Staša Melink</i> Predlog smernic za preprečevanje enostranskega funkcionalnega križnega griza (EFKG)	87
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Smernice preventivnih ukrepov za razpoznavo, preprečevanje in zgodnje zdravljenje odprtega griza sekalcev in z njim povezanih artikulacijskih motenj pri predšolskih otrocih v Sloveniji	92
<i>Ana Arhar, Maja Ovsenik, Alenka Pavlič, A. Golež, L. Birk, M. Grilec, L. Bukovac, C. Vrčon, D. Tomič, K. Šušterčič</i> Uvajanje indeksa EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik) v otroške in specialistične pedontološke zobozdravstvene ambulante za napotitev na specialistično čeljustno- ortopedsko (ortodontsko) obravnavo	100
<i>Domen Tomič, Irena Matjan Novak, Maja Ovsenik, Aljaž Golež</i> Primerjava časa ocenjevanja EFO indeksa med zobozdravniki in specializanti zobne in čeljustne ortopedije	119
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Izvedba projekta »EFO indeks« s podporo Slovenskega ortodontskega društva poteka na Zdravniški zbornici Slovenije	126
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Čeljustna in zobna ortopedija na obeh straneh čakalne vrste – ali vidno in nevidno v ortodontiji Ortodonti v interventnih programih proaktivno sodelujemo pri reševanju dolгих čakalnih dob	128

Stanovsko delovanje SOD	135
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Slovenski ortodonti v času s covid-19 uspešno virtualno povezani, neprekinjeno strokovno in društveno aktivni	136
<i>Maja Ovsenik, Sanda Lah Kravanja</i> Pogovor s profesorico Birte Melsen ob obisku v Ljubljani	155
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Ustanovni člani SOD, december 1992	158
Predsedniki in predsednice SOD od 1992 do 2023	159
Specialisti ortodonti prvi izvoljeni nosilci funkcij SOD, december 1992	160
Specialisti ortodonti izvoljeni nosilci funkcij SOD ob 30. letnici delovanja, december 2023	161
Častni člani SOD	162
Častni člani iz tujine	166
Seznam specialistov ortodontov po opravljenih specialističnih izpitih od 1992	168
Specialisti ortodontije, prejemniki odličij Zdravniške zbornice Slovenije	170
<i>Metoda Rejc Novak</i> Prim. mag. Martin Toth, dr. dent. med., spec. (1938–2022) V spomin	179
Člani članom	181
<i>Krista Sever Cimerman</i> O nastanku himne	182
<i>Mojca Lajh</i> Razvoj ortodontije v mariborski regiji	185
<i>Evgenij Komljanec</i> Vodenje slovenskega ortodonskega društva od 2014 do 2018	190
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Praznovanje 25. letnice delovanja SOD	192
<i>Martina Mikac Cankar</i> »Spoštovana kolegica, vabimo te, da postaneš članica Slovenskega ortodonskega društva«	197
<i>Greta Andrejka Jerman</i> Ortodontija včeraj, danes, jutri	200
<i>Rastko Zorec</i> Slovensko ortodontsko društvo v času sedeža UO v Mariboru	202
<i>Sanda Lah Kravanja</i> Strokovno srečanje in volilna skupščina po dolgih letih spet v Mariboru	204

<i>Marinko Vidoševič</i>	
Ortodontski raftingi po slovenskih rekah	206
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	
Udeležba na ortodontskih kongresih EOS in WFO	211
<i>Stanka Herman</i>	217
Slovenski ortodonti uspešni predstavniki na EOS kongresih	217
in Silver Mill tekmovanjih	217
<i>Majda Korpar</i>	219
Ortodontske anekdote	219
 Pogled z druge strani	223
<i>Helena Komljanec</i>	224
O primariju Rafaelu Podobniku	224
<i>Rafael Podobnik</i>	229
Pozdravljeni!	229
 Zavodnik za zaključek	233
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	234
Reguliran zdravstveni sistem – kaj je to?	234
<i>Sanda Lah Kravanja</i>	237
Videoposnetki v medijih	237
Tiskovne konference SOD o ortodontiji in projekti na Zdravniški zbornici Slovenije	238
 Ob 30. letnici delovanja SOD	
se za sodelovanje zahvaljujemo zvestim podpornikom	241

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Uvodne besede

Sanda Lah Kravanja

Zborniku na pot

Slovensko ortodontsko društvo praznuje 30 let svojega dela

»Naredi, kar lahko, s tem, kar imaš, kjerkoli si.« T. Roosevelt

Slovensko ortodontsko društvo (SOD) je v treh desetletjih svojega delovanja prehodilo zavidljivo pot, od prvih korakov po ustanovitvi pa vse do danes, ko se lahko s ponosom ozremo nazaj, po dosežkih, ki so jih ustvarjale generacije specialistov na področju ortodontske dejavnosti. Profesor dr. Jože Rant je bil že v prejšnjem stoletju prvi nosilec preventivne misli in kurativnih dejanj, ki je postavil temeljni kamen slovenski ortodontiji s prvim učbenikom Čeljustna in zobna ortopedija (1970), ortodontska specializacija s pričetkom leta 1963 pa je najstarejša specializacija v zobozdravstvu.

Sodobnejši razvoj klinične ortodontije v Sloveniji je bil vzrok, da je dobrih 20 let kasneje, 27. 12. 1992 v Ljubljani, na pobudo prof. dr. Franca Farčnika in somišljenikov potekal ustanovni občni zbor Slovenskega ortodontskega društva, z namenom in utemeljitvijo, da je potrebno zmanjšati velik prepad med ortodontijo v Sloveniji in razvitejših državah, podpreti razvoj čeljustne in zobne ortopedije in pospeševati sodelovanje s sorodnimi strokami in vedami. Statut društva je zajel tudi naloge za doseganje teh ciljev z organizacijo strokovnih srečanj, izdajanjem strokovne literature, podporo raziskovalnemu delu in sodelovanju z drugimi združenji, Zdravniško zbornico Slovenije, z državnimi organi in drugimi ustanovami doma in v tujini.

Društvo deluje kot samostojno združenje pridruženo Slovenskemu zdravniškemu društvu in deluje tudi v skladu s Kodeksom medicinske etike in deontologije Slovenije, Statutom Evropskega ortodontskega društva (EOS) in Svetovnega

združenja zobozdravnikov (FDI). Članstvo v Slovenskem ortodontskem društvu se počasi, a vztrajno povečuje; od 11 ustanovnih članov v letu 1992 jih danes šteje preko 100, med njimi že veliko upokojenih, pridružujejo se postopoma tudi novi specializanti.

Udeležba na strokovnih srečanjih je bila vedno velika, zanimanje za Farčnik-Milačičevo šolo fiksne ortodontije in aktivno posredovanje članov SOD pri odločevalcih v zdravstvu pa so omogočali, da so se nove smernice, metode, tehnologije in sodobni materiali uvajali tudi v slovensko ortodontsko doktrino in so bili pacienti deležni sodobnih ortodontskih obravnav.

Jasno izdelane smernice zaslužnega prof. dr. Franca Farčnika, pobudnika in utemeljitelja, dolgoletnega predsednika znanstvenega odbora in prvega častnega člana SOD so poudarile neprestano strokovno izpopolnjevanje, sodelovanje z drugimi medicinskimi in stomatološkimi strokami ter partnerski odnos z vsemi, ki so odgovorni za optimalen in kakovosten potek strokovne ortodontske obravnave.

Prav te smernice so bile osnova za organizacijo tradicionalnega prednovoletnega strokovnega izobraževanja, ki bi bilo hkrati tudi praznovanje 30. letnice delovanja SOD v decembru 2022. V upravnem odboru SOD smo pripravili program, s katerim smo želeli predstaviti dolgo in plodno interdisciplinarno sodelovanje zobozdravstvenih področij, ki sodelujejo pri ortodontski obravnavi naših pacientov v vseh starostnih obdobjih. K sodelovanju smo povabili predstavnike strokovnjakov in sodelavce z vseh kliničnih področij, ki že desetletja pri tem sodelujejo z nami ortodonti.

Tri desetletja obstoja SOD, aktivnega strokovnega in stanovskega (so)delovanja članic in članov, so prinesla bogato zapuščino, ki smo jo želeli zbrati in predstaviti, dozorela je zamisel o zborniku. Predavatelji so zato poleg zanimivih predavanj pripravili tudi izvlečke, ki smo jih zbrali za objavo, dodane pa so tudi aktualne strokovno-teoretične vsebine in smernice, ki so nastale kot rezultat znanstvenega in raziskovalnega delovanja specialistov in specializantov ortodontije.

Na poziv članom, da pripravljamo zbornik ob visokem okroglem jubileju delovanja in vabimo k sodelovanju tudi članstvo SOD, je bil odziv zanimiv. Zapisale so se številne misli, spomini, zgodbe, refleksije na delo in življenje v družbi ortodontsko podobno mislečih in delujočih, a vendarle zelo različnih posameznikov, ki jih družijo poslanstvo za pomoč sočloveku in smisel za estetiko. Prispevki so pokazali, da se v ortodontiji skriva veliko različnih talentov.

Neizprosna usoda časa je hotela, da nas je v jubilejnem letu za SOD nenadoma zapustil njegov utemeljitelj, zaslužni profesor Franc Farčnik. Odločili smo se,

da letošnje prednovoletno interdisciplinarno srečanje organiziramo v njegov spomin. Prav tako v spomin velikemu vzorniku in učitelju posvečamo tudi pričujoči Zbornik ob 30. letnici delovanja SOD.

Hvaležni smo za to, da smo visoko obletnico SOD lahko še skupaj slavnostno obeležili, podal nam je modre misli in pomembne napotke za delo stroke v prihodnosti. Hvaležni smo za priložnost, da smo na poti ortodontije hodili za njim, z njim in da jo bomo z mislijo nanj tudi nadaljevali.

Zahvaljujem se vsem, ki ste sodelovali pri delu in organizaciji dogodkov v ortodontskem jubilejnim letu, vsem, ki ste sodelovali s prispevki za zbornik in vsem, ki ste kakorkoli prispevali, da se lahko izobražujemo, družimo in poveselimo.

Slovensko ortodontsko društvo, članice in člani - vse najboljše in še na mnoga leta!

*Asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Predsednica SOD, 2018–2025*

Maja Ovsenik

Uvodnik

30 let delovanja Slovenskega ortodontskega društva je, če gledamo z očmi zgodovinarja, relativno kratko obdobje. Ko preštevamo dosežke stroke in njenih nadvse marljivih članov, pa je čutiti, kot da društvo deluje in traja že celo večnost...

Ustanovitelji, naši učitelji in vzorniki, so zasejali seme znanja in ljubezni do čeljustno ortopedske stroke ne le širom po Sloveniji, temveč tudi po Evropi. Največje mednarodno priznanje profesorju Francu Farčniku in slovenski ortodontiji je bila zaupnica pri organizaciji kongresa Evropskega združenja ortodontov v letu 1991 na Bledu, ki pa ga žal zaradi vojnih razmer na območju Jugoslavije ni bilo moč izpeljati. Na srečo se nam je leta 2010 ponudila še ena možnost za vodenje kongresa Evropskega združenja ortodontov. Priznanje, da je slovenska ortodontska stroka na pravi in mednarodno priznani poti, pa se zagotovo potrjuje z objavo, a bo kongres Evropskega združenja ortodontov ponovno potekal v Sloveniji v letu 2030.

Farčnik-Milačičeva šola strokovnega izobraževanja, ki je delovala plodno in intenzivno v času predsedovanja prim. dr. Metode Rejc Novakove, in še vedno uspešno deluje, je praznovala svojo 30. obletnico hkrati z obletnico ustanovitve Slovenskega ortodontskega društva. Edinstveno vlogo šolanja in izobraževanja je v vseh letih stanovskega delovanja vodila vizija sodobne čeljustno ortopedske obravnave pacientov v vseh razvojnih obdobjih.

Tudi na področju znanstvenoraziskovalnega dela je bil ves čas vzor delovanja v smeri preprečevanja razvoja nepravilnosti v duhu preventive, ki sta jo že davno zasejala profesor dr. Jože Rant, sledili so mu profesor Farčnik in njegove naslednice na Katedri za čeljustno in zobno ortopedijo. Mentorice pri doktorskih raziskovalnih nalogah s preventivnimi vsebinami so izdelale preventivne programe za preprečevanje razvoja enostranskega funkcionalnega križnega griza z deviacijo mandibule, nepravilnega žvečenja, govora ter odprtega griza je predstavljen v tem Zborniku hkrati s preventivnimi smernicami in socialnim vidikom preventivnega delovanja, ki jih je izdelal docent dr. Marjan Premik.

V okviru odličnega sodelovanja med Slovenskim ortodontskim društvom, Zdravniško Zbornico Slovenije, Katedro za čeljustno in zobno ortopedijo ter

Katedro za otroško in preventivno zobozdravstvo smo vse od leta 2018 dalje z izobraževanjem in učnimi delavnicami EFO indeks pripravili strokovne smernice za zobozdravnike, ki naj bi omogočile bolj strokovno napotitev otrok na čeljustno ortopedsko obravnavo.

Na naslednje obdobje strokovnega razvoja in delovanja našega društva izrekam čestitke vsem aktivnim članom nekoč in danes kot tudi upravnim odborom s predsedniki. Naj živi in se razvija Slovensko ortodontsko društvo.

Prof. dr. Maja Ovsenik
Predsednica znanstvenega odbora SOD 2018–2025

Zvonka Zupanič Slavec

Veda brez preteklosti je kot človek brez spomina

Recenzija ortodontskega zbornika

Pred nami je jubilejni zbornik 30. letnice (1992–2022) Slovenskega ortodontskega društva »Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti«. Nastal je kot plod predvsem izjemno aktivne in društveno pripadne predsednice dr. Sande Lah Kravanja v sodelovanju s predstojnico Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani in predsednico znanstvenega odbora društva, prof. dr. Maje Ovsenik. V zborniku je na zajetnih 250 straneh združeno praktično vse, kar se dogaja na Slovenskem na področju ortodontije v obravnavanih treh desetletjih in kompetentni avtorji to popisujejo. Urednica dr. Lah Kravanja je znala združiti zborniško memorialno noto, posvečeno nedavno preminulemu dolgoletnemu protagonistu razvoja ortodontije pri nas, prof. dr. Franciju Farčniku, s koreninami njihove stroke. V historičnem delu zbornik zgoščeno prikaže razvoj zobozdravstva na Slovenskem in ortodontijo na prehodu generacij. Velike strokovne korake odlikuje njihovo interdisciplinarno sodelovanje pri ortodontskih pacientih, pri čemer upoštevajo in obravnavajo vse, od kariesa pri otrocih z astmo, do vpliva zobnih bolezni in bolezni obzobnih tkiv, protetične obravnave pacientov in ortopedske kirurgije do digitalizacije čeljustne in zobne ortopedije. V strokovno teoretičnem delu se avtorji prispevkov dotikajo smernic in ukrepov za dopolnitev preventivnih programov čeljustne in zobne ortopedije. Zelo specialne teme kažejo na veliko specializiranost stroke in njeno tesno povezanost z izkušnjami in znanstvenimi spoznanji čeljustne ortopedije v mednarodnih centrih. Pomemben dolgoletni sodelavec je dr. Miroslav Milačič, ki v zborniku in memoriam spregovori

Prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec, dr. med.
Inštitut za zgodovino medicine Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani

svojemu vodilnemu sodelavcu in začetniku novega pristopa v ortodontiji s fiksno tehniko snemnega loka pri nas, prof. Francu Farčniku. Slednja metoda je postala tudi pri nas pred leti vodilna za zdravljenje nepravilne rasti zob pri otrocih in odraslih. Strokovni del zbornika, z jasno berljivimi zapisi, lahko služi kot strokovno gradivo ne le slovenskim ortodontom, ampak tudi drugim zobozdravnikom in strokovnjakom s komplementarnih področij, predvsem čeljustne kirurgije. Če zobozdravstveni vestnik prinaša zahtevnejše in znanstveno pisane članke, so ti strokovni zapisi naših najpomembnejših ortodontskih strokovnjakov pisani širše. Predstavljajo literaturo, ki služi strokovnemu in pedagoškemu delu. Velikega pomena je tudi uporaba slovenskega jezika, ki utrjuje spreminjajočo se zobozdravstveno izrazoslovje.

Posebna pohvala gre stanovski povezanosti ortodontov, ki jo skozi desetletja zunanji opazovalci spremljamo tudi preko rednih javljanj s strokovnih srečanj, objavljenih v reviji Zdravniške zbornice Slovenije Isis. Skupinske fotografije ortodontov s protagonisti, prof. Francem Farčnikom, prim. Metodo Rejc Novak, prof. Majo Ovsenik, dr. Sando Lah Kravanja in neredko tudi dr. Miroslavom Milačičem, pričajo o njihovem tesnem povezovanju skozi 30 let, kar je sedanja predsednica v poglavju o stanovskem delovanju ohranila kot društveni historiat.

O tesnem društvenem sodelovanju pa posebej govori poglavje Člani članom, kjer so zbrani različni prispevki, od društvenega nastanka, do njegovega delovanja v mariborski regiji, o mednarodnih kongresnih aktivnostih in skupnih praznovanjih ter športnih dejavnosti ... Lepo je videti tudi ponos na ugledne člane, kot je prim. Rafael Podobnik, prosvetljeni mislec, pesnik in mednarodno priznani fotograf, ki je tukaj predstavljen s svojimi umetniškimi deli. Da je zbornik narejen za sodobni čas, kažejo dodani video posnetki s QR kodo, preko katere si lahko zainteresirani ogledajo različne ortodontske prispevke na svetovnem medmrežju.

Pričujoče delo izkazuje veliko zavzetost društvene predsednice s sodelavci za ohranjanje razvojne poti ortodontske stroke, od pionirja prof. Jožeta Ranta, do strokovnega, stanovskega in družbenega povezovanja. Zapolnjuje medgeneracijsko vrzel in vključuje nove generacije. Dokumentarno je bogato slikovno opremljeno, kar ohranja obraze pred pozabo časa. Gotovo bo delo ob tiskani obliki dostopno tudi v elektronski verziji za širši dostop.

Iskrene čestitke vsem ustvarjalcem in predvsem zelo prizadevni predsednici.

Marjan Premik

Refleksije ob izzidu zbornika Slovenskega ortodontskega društva

Urednici S. Lah Kravanja in M. Ovsenik sta s številnimi avtorji ob 30. letnici delovanja Slovenskega ortodontskega društva pripravili Zbornik z naslovom: "Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti". Pričujoče gradivo ne samo, da vrednoti del prehojene poti in današnje stanje ortodontije na slovenskem, odpira tudi prostor za širšo razpravo o mestu, vlogi in perspektivah sodobne klinične ortodontije v svetu vedno novih tehnologij in dinamičnih družbenih sprememb.

V prvem delu je zbornik posvečen ustvarjanju, delu in dosežkih ustanovitelja društva, in zaslužnemu profesorju F. Farčniku, ki je vseskozi podpiral več disciplinarni pristop pri idejnem reševanju konkretnih ortodontskih problemov, kar je med drugim izkazoval zlasti s tem, da ortodontije ni razumel le kot »premikanje zob« ampak kot vedo in veščine, ki občutljivo pomaga uravnavati čim bolj naraven in funkcionalen razvoj stomatognatega sistema pri človeku. S takim stališčem je utrjeval in poglobljajal preventivne teoretične temelje slovenske ortodontije, ki jih je sicer kot osnovno izhodišče že leta 1946 postavil prof. J. Rant, ko je ortodontijo opredelil kot "posebno vrsto stomatološke dejavnosti, ki na splošno predstavlja preventivno in profilaktično zdravljenje zlasti zobnih in čeljustnih nepravilnosti predvsem pri mladini in je pomemben mentalno higienijski dejavnik." Danes ortodontijo kot priznana medicinsko znanost in prakso vrednotimo glede na njen dejanski prispevek k ustnemu zdravju. Ustno zdravje je opredeljeno kot: "večplastno zdravje, ki vključuje zmožnost govorjenja, smejanja, vonjanja, okušanja, dotikanja, žvečenja, požiranja ter samozavestnega izražanja čustev brez bolečin,

Doc. dr. Marjan Premik, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Katedra za Javno zdravje Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani

nelagodja in bolezni kraniofacialnega predela (FDI, 2016).” Zaveza in sposobnost ortodontije je pozitivno pripevati k optimizaciji posamezne ali skupinske entite ustnega zdravja pri posamezniku ali skupnosti.

V gradivu zbornika so zajeti prispevki uglednih avtorjev, ki z različnih kliničnih področij osvetljujejo probleme ustnega zdravja povezanega z ortodontsko dejavnostjo. Strokovno poslanstvo ortodontom kot posameznikom in strokovnemu združenju kot organizirani skupnosti poleg aktivnega vplivanja na zdravstvene determinante (kombinacija dejavnikov tveganja: prehrana, počutje, telesna drža, življenjski slog, duševno zdravje, dihanje, požiranje, govorjenje ...) nalaga tudi dolžnost vrednotenja ortodontskega terapevtskega prispevka (storitve) k merljivo zastavljenim kliničnim ali epidemiološkim zdravstvenim ciljem. Z dodajanjem in uvajanjem novih merljivih ortodontskih kazalcev in sprejemanjem smernic ter multidisciplinarnim razglabljanjem o specifičnih zdravstvenih problemih, slovenska ortodontija kaže strokovno širino in nakazuje perspektive tako v organizacijskem kot strokovnem oziru.

Slovensko ortodontsko društvo je z izdajo Zbornika opravilo in razgrnilo inventuro za preteklih 30 let, se spominsko poklonilo svojim aktivnim članom, predstavilo društvene dosežke, izpostavilo strokovni zlasti klinični napredek ortodontske dejavnosti ter nakazalo usmeritve za prihodnje. Zborniku sicer lahko očitamo nekatere pomanjkljivosti (celotna zgodovina ortodontske dejavnosti na slovenskem, socialno medicinska misel v slovenski ortodontiji, ekonomsko in etično vrednotenje različnih pristopov, ipd.), kar pa ne zmanjšujejo njegove veljavnosti za presojo sedanjega razvojnega stanja. Ocenjujem, da je izdaja Zbornika ob 30. letnici Slovenskega ortodontskega društva prispevek k širšemu uveljavljanju ortodontske stroke, ki si v okviru univerzalne medicine prizadeva za izboljšanje kakovosti življenja ljudi, kot tudi organizacije zobozdravstvene dejavnosti v sistemu zdravstvenega varstva v Sloveniji.

Zdenka Čebašek-Travnik

Interdisciplinarno sodelovanje kot zaščitni znak ortodontov

Pisanje recenzije za zbornik ob 30-letnici delovanja Slovenskega ortodontskega društva je bilo zame večkratni izziv: najprej kot presenečenje, da sem bila povabljenka k sodelovanju, čeprav je moja poklicna pot potekala daleč od vsebine zbornika, drugič, ker je bilo treba vsebino prebrati v zelo kratkem času in tretjič – napisati besedilo na način, da bo pritegnil bralce.

Izziv sem sprejela zaradi dobrega sodelovanja s predsednico društva asist. dr. Sando Lah Kravanja in prijetnih spominov na sodelovanje z zobozdravniki v času mandata predsednice Zdravniške zbornice Slovenije. Takrat smo intenzivno razmišljali in delali na tem, da bi zobozdravniki v bližnji prihodnosti dobili svojo zbornico – pa je tovrstne načrte, kot mnogo drugih, zaustavila epidemija covida-19. Menim, da je organizacijski status poklicnih in strokovnih združenj zelo pomemben, še posebej, če si ta morajo izboriti svojo identiteto in strokovno bazo v znanju in strokovnjakih. Slovensko ortodontsko društvo je za svoje delovanje izbralo optimalno pot – kot samostojno društvo je pridruženo Slovenskemu zdravniškemu društvu, hkrati pa dejavno sodeluje v strukturah Zdravniške zbornice. Po 30-letih delovanja so člani upravičeno ponosni na svoje dosežke, ki so predstavljeni v zborniku in hkrati pomenijo trdno osnovo za nadaljnje delovanje.

Osebnostno sem spoznala nekaj osrednjih oseb društva – od prim. mag. Totha še v časih, ko je deloval v Pomurju, doc. dr. Premika, s katerim sem se srečevala na strokovnih dogodkih s področja javnega zdravstva oziroma socialne medicine, prof. dr. Farčnika, s katerim sva se nazadnje pristrčno rokovala ob lanskem praznovanju društva.

Delovanje ortodontov sem spremljala (tudi od blizu) več kot 30 let. Spomnim se, kako drugačni so bili njihovi postopki pred več kot 30 leti in kako so v zadnjih 30 letih postali tehnološko zahtevni, a hkrati bolj prijazni za paciente. Ob tem sem

Dr. Zdenka Čebašek-Travnik, dr. med., spec. psihiatrije
Predsednica Zdravniške zbornice Slovenije 2017–2021

bila navdušena, ko so predstavili uvajanje indeksa EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik) v otroške in specialistične pedontološke zobozdravstvene ambulante za napotitev na ortodontsko obravnavo. Izobraževanja potekajo od leta 2019 na Zdravniški zbornici Slovenije, število udeležencev pa priča o tem, kako dobro je projekt bil pripravljen in prepričana sem, da bo imel dober učinek pri naslednjih generacijah mladih pacientov.

Moje zanimanje vedno pritegnejo interdisciplinarne teme. Iz prispevkov v zborniku je videti, da ste ortodonti pravi mojstri sodelovanja z drugimi strokovnjaki in to na različnih področjih in ob različnih izzivih. Mnoge druge stroke bi se lahko zgledovale po vas. Zgled je lahko tudi spoštljiv odnos do vaših učiteljev in mentorjev, ki so v zborniku dobili svoje mesto. Posebno zahvalo in občudovanje pa si zaluži vaša neutrudna predsednica asist. dr. Sanda Lah Kravanja, ki s svojo pozitivno energijo in organizacijskimi sposobnostmi odlično izpelje vse projekte, ki se jih loti.

Franc Farčnik
(1934 – 2023)

Pozdravni nagovor ob praznovanju 30. obletnice delovanja SOD

Predsednica društva me je zaprosila, da bi povedal nekaj uvodnih besed.
Kaj naj rečem?

Najprej bi vam rad povedal, da sem neizmerno srečen in vesel, da praznujemo 30. letnico Slovenskega ortodontskega društva. Dolgoletna predsednica društva, dr. Metoda Rejc Novak, se je v uvodniku zbornika ob 10. letnici društva vprašala, zakaj smo ga ustanovili. Odgovor je bil en sam, in sicer: sodobnejši razvoj klinične ortodontije v Sloveniji. To je tudi osnovni program društva.

Človek se vpraša zakaj sodobnejši, ga do zdaj ni bilo? Uradna stroka je takrat delovala po principu strokovnega dogmatizma; to je terminus, ki ga je uvedel doc. dr. Marjan Premik. Dogmatizem ne dopušča drugačnega mišljenja. Danes je težko verjeti, da je bila za uradno stroko uporaba nesnemnih aparatov nepotrebna, celo strokovna napaka.

*Profesor dr. Franc Farčnik
ob nagovoru ob 30. letnici SOD
v GH Union v Ljubljani, 2. decembra 2022*

Z ustanovitvijo SOD je bilo strokovnega dogmatizma konec. Za slovensko ortodontijo se je pokazalo svetlejše obzorje in perspektivnejši razvoj. Temu je botrovala tudi srečna okoliščina, da smo prvič v zgodovini dobili svojo državo, ki se je poslovila od političnega enoumja.

Poleg tega se je proti koncu prejšnjega stoletja začela v svetu renesansa ortodontije z razvojem novih tehnologij. Dobili smo nova lepila, s katerimi smo lahko prilepili nosilce direktno na zobe, lahko so varili dodatke na kovinske obročke. Še pomembnejša je bila iznajdba superelastičnih žic.

Vse to je genialno izkoristil Lary Andrews, ki je informacijo o tem, v kakšnem položaju morajo stati posamezni zobje, vgradil v nosilce. S tem je močno olajšal delo ortodontom in povečal dostopnost ortodonske obravnave.

Slovenci smo imeli srečo, da nam je Andrewsovo metodo zdravljenja posredoval eden njegovih prvih učencev, dr. Miroslav Milačić-Mika s svojimi vsakoletnimi seminarji. S tem je postavil temelje sodobne slovenske ortodontije in bil tudi pobudnik za ustanovitev Slovenskega ortodonskega društva. Ortodonska stroka se je v Sloveniji hitro razcvetela in dandanes pod toplim primorskim soncem pod vodstvom predsednice dr. Lah Kravanja Sande še naprej cveti. Zato lahko s ponosom zakličemo:

»Vivat, crescat, floreat Slovensko ortodonsko društvo!«

Miroslav Milačić

Jubilejni zbornik SOD

V veliko čast in veselje mi je, da je ugledal luč sveta jubilejni zbornik ob 30. obletnici ustanovitve Slovenskega ortodontskega društva. Prav v tem obdobju se je tudi zame pričelo bogato strokovno delovanje na področju izobraževanja specialistov in specializantov čeljustne in zobne ortopedije v okviru tečajev o nesnemni tehniki ravnega loka v Sloveniji, v okviru novo ustanovljenega strokovnega združenja. Predsednica, prim. dr. Metoda Rejc Novak, je bila prva predsednica in zaslužni profesor Franc Farčnik je bil prvi predsednik znanstvenega odbora. Skupaj s člani Upravnega odbora so v obdobju od leta 1992–2022 imeli vodilno vlogo pri strokovnih smernicah na področju čeljustne in zobne ortopedije. Postopoma so le-te postajale vedno bolj primerljive s smernicami povsod v Evropi in v svetu. Šola funkcionalne čeljustno ortopedске obravnave in nesnemna tehnika ravnega loka je postala prepoznavna v sosednjih državah in širše. Zelo sem ponosen, da je najina šola bila tako odmevna, poimenovana po mojem prijatelju in vzorniku v Farčnik - Milačićevo šolo ortodontskega zdravljenja. Z žalostjo v srcu na eni strani, da dragega Franca ni med tistimi, ki bi z najvišjimi kompetencami lahko ovrednotil strokovnost prispevkov, a vendar na drugi strani z vedenjem, da je obsežno strokovno delo nastajalo in nastajalo pod njegovim močnim vplivom, vodenjem in vizijo vrhunskega strokovnega razvoja ortodontske stroke. Če bi povzel njegove besede, izrečene ob 30. obletnici skoraj pred enim letom, rekoč: takšne predsednice nima nobeno združenje, potem je ta zbornik le še en dodatek k temu kar je bilo občutiti na slavnostnem dogodku decembra 2022. Strokovni del zbornika je obsežen in je dostopno gradivo strokovnjakov na področju čeljustne in zobne ortopedije in tudi širše, interdisciplinarno. Je rezultat delovanja, ki je potekalo vse od leta 2005 v okviru strokovnih konzilijev, in veseli me, da se nadaljuje in daje pomemben ugled sodelovanju različnih strokovnih področij. Ob tem se z uporabo slovenskega jezika utrjuje spreminjajoče se zobozdravstveno izrazoslovje. Čestitke glavni urednici, vsem avtorjem in soavtorjem in naj se takšen entuziazem nadaljuje med člani in se nikoli ne ustavi!

*Dr. Miroslav Milačić, član Evropskega bordsa za ortodontijo
Častni profesor Universitatis pro Labacensi, Univerza v Ljubljani*

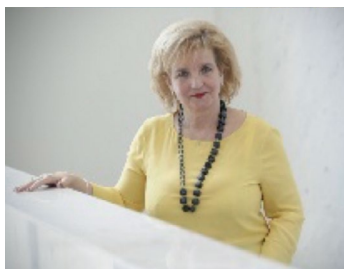
Bojana Beović

Spoštovani,

dovolite mi, da iskreno čestitam članom, predsednikom in članom upravnega odbora Slovenskega ortodontskega društva za strokovno delovanje na področju čeljustne in zobne ortopedije vse od njenih začetkov delovanja pred 30 leti do danes.

Ves čas je potekalo močno in produktivno tesno sodelovanje med člani društva, Zdravniško zbornico Slovenije in Odborom za zobozdravstvo. Organizacija strokovnih dogodkov, jubilejnih srečanj in učnih delavnic je praviloma potekala pod okriljem Zdravniške zbornice Slovenije. Vrata naše organizacije so za dobre in kreativne ideje vedno odprta.

Čestitam vam ob izdaji zbornika »Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti«, ki odraža tako marljivost članov Slovenskega ortodontskega društva na vseh področjih delovanja kot pomen delovanja članov v posameznih delovnih telesih Zbornice.

*Prof. dr. Bojana Beović, predsednica
Zdravniške zbornice Slovenije*

Krunoslav Pavlović

Skupaj smo močnejši

Pogled na preteklo sodelovanje med Slovenskim ortodontskim društvom in Odborom za zobozdravstvo Zdravniške zbornice Slovenije je ustvarilo krepitev pomena ortodontije v zdravstvenem sistemu in številne manjše ali večje projekte, ki so krepili ugled zobozdravništva v Sloveniji.

K uspehu stremimo vsi, a pot do tja ni enoznačna. Sodelovanje se zrcali v skupni viziji, ki jo skušamo doseči z osvajanjem posameznih ciljev. Slednji se mogoče zdijo lahko v nekem trenutku celo nesmisleni, a doprinesejo ključne kamenčke v mozaik skupnega uspeha. Uspeh posameznika moramo podpreti in se ga veseliti, saj je ta uspeh posameznika ekipe tudi naš skupni uspeh.

Pomembno je, da smo strpni in skromni v naših pričakovanjih.

Slovensko ortodontsko društvo ima dolgoletno tradicijo stanovskega sodelovanja in je lahko vzgled številnim drugim stanovskim organizacijam. Krepitev strokovnosti, izmenjava izkušenj in medsebojno poslušanje ter sprejemanje argumentov nas še bolj trdno povezuje v ekipo, ki je še bolj enotna in čvrsto zastopa strokovni razvoj.

*Krunoslav Pavlović, predsednik OZB
in podpredsednik ZZS po tiskovni konferenci
o EFO indeksu, avgust 2023*

Frank Weiland

Forget the basics and the specifics won't work...

The more I think about where orthodontics is heading, the more I am afraid that the future of our specialization is not that bright. The keywords that seem to have a grip on many meetings are, among others: "quick", "easy", "esthetics", "non-extraction", "acceleration of tooth movement". Companies try to influence the way orthodontic treatment is performed with the help of key opinion leaders, but not by scientific proof.

The lack of concern for the theoretical foundation of clinical practice makes me thoughtful. The Slovenian Orthodontic Society and the people behind it do not seem to follow this development. My first contact with Prof. Farcnik and Prof. Ovsenik in 2006 showed that the emphasis is on function and its influence on growth and development. Fixed appliance therapy is then put on the functional foundation. More than 15 years later I have the feeling that this has not changed. And this "first the basics, then the specifics" approach makes me feel less pessimistic about the future.

The privilege of an intellectual exchange with the membership of the Slovenian Orthodontic Society at several visits to your meetings during the past one-and-a-half decades taught me numerous things that go way beyond "appliance-driven mechanical orthodontics". It gave me a wider view and made me a better Orthodontist. Orthodontics is a matter of basics AND specifics... Let us keep it that way!

*Prof. Frank Weiland,
častni član SOD od leta 2022*

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

In memoriam
profesorju
Francu Farčniku
(1934–2023)

Miroslav Milačić

Dragi «Profo» - kolega i prijatelju!

Kada čujete vest, da vam je neko poznat, a posebno dragi prijatelj preminuo, osećate žalost, tugu i gubitak dela vaše prošlosti, zajedništva i sećanja na provedeno vreme zajedno. Tako sam se ja osećao kada sam saznao, da nas je Franc zauvek napustio i pored toga što smo pre četiri meseca bili zajedno sa prijateljima, raspoloženi, pričljivi i veseli. Najbliži prijatelji ga nisu zvali po imenu, već jednostavno "Profo".

Poznanstvo sa Francom datira mnogo godina ranije, još od 1974. Godine, kada smo bili članovi Organizacionog komiteta kongresa Evropskog udruženja Ortodonata (European Orthodontic Society), koji se održavao u Beogradu, pod predsedništvom prof. Milana Markovića sa Beogradskog Univerziteta. To je bio prvi kongres Evropskog udruženja Ortodonata (EOS) u njenoj istoriji, da se ova vrsta kongresa organizuje u jednoj socijalističkoj državi, Jugoslaviji.

Na osnovu mišljenja rukovodstva Udruženja i kasnije učesnika, o ovom kongresu se dugo godina pričalo sa pohvalom. Ovo iskustvo je prof. Farčniku koristilo za predsednikovanje i organizovanje iste vrste 67. kongresa u Sloveniji 1991. godine. Nažalost zbog poznatih dešavanjima na ovim prostorima 90-tih godina, kongres nije bio održan. Njegovo iskustvo je pomoglo prof. Maji Ovsenik za jednogodišnje vođenje Udruženja i organizacije 86. kongresa 2010. godine.

Naše druženje i stručna saradnja nije se prekidala od ovih prvih dana.

Period učestvovanja na međunarodnim kongresima, posebno Evropskom kongresu ortodonata, osvežavao je i učvršćivao je naše prijateljstvo i saradnju u oblasti ortodontije. Posebno je ta naša veza došla do izražaja 1992. godine kada je potražio od mene da dođem u Sloveniju i prenesem moje znanje iz tada najsavremenije fiksne tehnike « ravnog luka » - «*Straight Wire Appliance*».

Njegov osećaj za novostima u svetu iz oblasti ortodontije nisu bile samo ovaj njegov poziv. Kao profesor i pedagog imao je prefinjen osećaj, da razume šta je to potrebno ortodontima Slovenije da se uključe u savremene tokove evropske, pa i svetske

ortodoncije. Učio je i podstrekavao mlade saradnike, da se usavršavaju i približe vodećim stručnjacima i naučnicima Evrope i Amerike. Formiranjem ortodontske ordinacije, ORTHOS zavod, osposobljavao je mlade stomatologe ortodontskim veštinama i pružao nesebičnu pomoć u njihovom osposobljavanju za samostalni rad. Za sobom je ostavio brojne slovenske stručnjake iz ortodoncije, na Klinici Medicinskog fakulteta u Ljubljani, tri profesora : Maju Ovsenik, Martinu Drevenšek i Jasminu Primožič. One će ostati kao produžen ciklus učenja profesora Franca Farčnika novim generacija ortodonata u Sloveniji.

Početak moje saradnje sa ortodontima Slovenije od 1992. godine inicirano je, da se formira Udruženje ortodonata Slovenije. Od tog doba pa sve do sada Udruženje se širilo, ne samo po broju članova, već i po organizovanju lokalnih i međunarodnih manifestacija, čiji članovi aktivno učestvuju na Evropskim, Američkim i drugim stručnim skupovima u svetu. Ne može se reći, da je sve to zasluga prof. Farčnika, ali se sa sigurnošću može tvrditi, da je njegovim znanjem, strpljenjem, pedagoškim umećem i osećajem, šta i kada treba uraditi u ortodonciji Slovenije, da bi se pratio svetski standard, njegovo delo. Da je imao uspeha u tome potvrđuje brojno aktivno učesniče ortodonata iz Slovenije na domaćim i međunarodnim kongresima i kao predavača na stranim univerzitetima. Ne treba biti skroman pa ne pomenuti imena nekih, čijim javnim istupanjima na međunarodnim manifestacijama se, pročitao nivo Ortodoncije u Sloveniji, sva tri profesora sa fakulteta u Ljubljani: Maja Ovsenik, Martina Drevenšek i Jasmina Primožič, kao i drugi ortodonti iz Slovenije: Sanda Lah Kravanja.

Pored rada na fakultetu i udruženju, značajan deo njegovog rada i edukacije se odvijao u početku u privatnoj ordinaciji, a kasnije Zavodu "ORTHOS". To je bila jedna od prvih privatnih ortodontskih ordinacija u Ljubljani. Ovo nije bila ortodoncija u klasičnom smislu, već spoj struke i njegovog naučno-pedagoškog iskustva u oblasti ortodoncije. Ova ordinacija je bila opremljena najsavremenijim instrumentarijem i opremom toga doba, uključujući i rendgenski deo (ortopantomogram i telerendgen aparati). U sklopu ordinacije organizovana je zubotehnička laboratorija, gde su radili jedni od najiskusnijih zubnih tehničara u Sloveniji.

Pored redovnog bavljenja u ordinaciji sa pacijentima, odvijao se veoma značajan edukativni program u okviru postdiplomskih studija. Značajna novina u ovoj ordinaciji, u odnosu na ostale, je bilo održavanje jednonedeljnih konsultacija za sve nove slučajeve, kao i praćenje toka već započetih lečenja. U rad Zavoda uključeni su bili specijalisti bliski ortodontskoj terapiji, tako da je postojala interdisciplinarna saradnja sa maksilofacijalnim hirurzima, paradontolozima, protetičarima, rekonstruktivnim stomatolozima, pedontolozima, zatim medicinske grane, posebno otorinolaringologija i logopedija. Odgovarajuća dokumentacija je bila obavezna za svakog pacijenta, na osnovu koje je, prezentacijom od strane odgovarajućeg

*Dr. Miroslav Milačič, častni član SOD od leta 2018
in prof. dr. Franc Farčnik*

postdiplomca, pred panelom vrhunskih stročnjaka iz te i sličnih oblasti, prihvataha ili modifikovana predložena dijagnoza, plan lečenja i njegovo izvođenje, a sve u korist pronalaženja najboljeg rešenja za tog pacijenta.

Ovakva platforma u organizaciji Zavoda "ORTHOS", kojim je rukovodio prof. Farčnik, dala je impuls na Katedri ortodoncije, Medicinskog fakulteta u Ljubljani i ortodontskom delu Kliničkog Centra u Ljubljani, da u svoj program uključi ovu vrstu platforme, koja se potom proširila na celu Sloveniju. Koliko su bili značajni ovi konzilijumi na Zavodu "ORTHOS", pokazuje detalj, da nijedan pacijent nije mogao da započne lečenje dok se na ovim konsultacijama ne donese definitivna dijagnoza, plan lečenja i njegovo izvođenje.

Ne treba zaboraviti, da dugogodišnji rad Zavoda ne bi ovako funkcionisao da nije čitavom organoizacijom broja i vrste osoblja i finansijama, rukovodila Martina Farčnik, Francov dugogodišnji «saputnik», omogućavajući rad svakog pojedinca u cilju zajedničkog uspeha Zavoda i pacijenata koji su lečeni u njemu.

Preuzimajući "ORTHOS", prof. Maja Ovsenik, nastavlja sa istim entuzijazmom, da ga razvija u duhu najnovijih dostignuća u tehnologiji, novim veštinama, u struci i nauci, povećavajući njegov obim i kvalitet.

Maja Ovsenik

Zaslužni profesor dr. Franc Marjan Farčnik

Danes smo se za vedno poslovili od zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani, doktorja Franca Marjana Farčnika, ki se je s svojim delom in vizijo razvoja globoko zapisal v zgodovino stomatologije: kot strokovni direktor stomatološke klinike, kot prodekan MF, kot predstojnik Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo, kot ustanovitelj Slovenskega ortodontskega društva in Zavoda ORTHOS, kot podpredsednik Zdravniške Zbornice Slovenije in predsednik Odbora za zobozdravstvo, in kot mednarodno priznan strokovnjak na področju čeljustne in zobne ortopedije v vlogi predsednika Evropskega združenja ortodontov, in nenazadnje kot mentor tudi moj, učitelj ter vzornik vsem nam pri kliničnem, raziskovalnem, pedagoškem delu ter predvsem pri delu s pacienti...

Rodil se je 27. februarja 1934 v Ljubljani. Leta 1952 je opravil maturo, nadaljeval študij na stomatološkem oddelku MF in promoviral decembra 1959. Po uspešno zaključenem študiju na stomatološkem oddelku MF v Ljubljani se je sprva zaposlil kot stomatolog v Zdravstvenem domu Moste Polje, in je hkrati »voluntiral« na kliniki za zobno in čeljustno ortopedijo na MF pri profesorju dr. Jožetu Rantu vse do odhoda v JLA. Po vrnitvi iz JLA se je zaposlil kot klinični zdravnik na stomatološki kliniki v Ljubljani, kjer je od 1. julija 1961 začel s specializacijo in v letu 1964 opravil specialističen izpit iz zobne in čeljustne ortopedije. Poleg tega je bil honorarno zaposlen na MF kot pomožni asistent, in bil nato prvič izvoljen v naziv asistenta avgusta 1965. Poleg dela s študenti se je posvetil predvsem sodobni funkcijski čeljustni ortopediji. Aprila 1965 se je izpopolnjeval v Zwickau (v DDR) pri profesorju Franklu, ter vodil tridnevni tečaj o funkcijski terapiji v Genovi, v Italiji. V letu 1965 je za zvezni znanstveno-raziskovalni sklad opravil dve nalogi skupaj z mentorjem profesorjem Rantom: Nekatere disgnatije v luči filogenetskega razvoja pri človeku in Pomen funkcije pri terapiji disgnatij.

Za asistenta je bil ponovno izvoljen leta 1986 in 1973, in istega leta je opravil doktorat znanosti in si pridobil habilitacijo v docenta. Leta 1981 je bil izvoljen za izrednega in leta 1985 za rednega profesorja čeljustne in zobne ortopedije. V letih od 1983 do 1985

je bil prodekan Medicinske fakultete, od leta 1986 pa podpredsednik fakultetnega sveta MF ter v obdobju od leta 1979 do 1986 strokovni direktor Univerzitetne Stomatološke klinike. Od leta 1985 je bil vodja kolegija za podiplomski študij iz javnega zobozdravstva, pri njem so se iz funkcionalne čeljustne ortopedije izpopolnjevali številni domači in tuji strokovnjaki. Na raziskovalnem področju je bil v času od 1980 do 1985 vodja programskega sklopa Zobozdravstveni informacijski sistem, od leta 1986 pa predsednik programskega sveta URP Stomatologija in vodja programskega sklopa Nevarnostni dejavniki denticije. V okviru raziskovalnega projekta Oralno zdravje prebivalcev Slovenije sta bila prijavljena dva patenta (1981 in 1987): sklop raziskav objektivnega merjenja časa nošenja snemnih ortodontskih aparatov in elektronski pripomoček za objektivno ugotavljanje funkcije dihanja. Od leta 1992 pa je sodeloval v mednarodnem projektu kot predstavnik za Slovenijo EUROQUAL za izboljšanje kakovosti obravnave ortodontskih pacientov. Leta 1996 je bil imenovan za predstojnika Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo ter bil istega leta izvoljen za predsednika Odbora za zobozdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije.

Na Medicinski fakulteti UL je organiziral in izvajal kakovostno pedagoško, klinično in raziskovalno delo za dodiplomske in podiplomske študente. Aktivno je sodeloval pri vseh oblikah pouka predmeta Čeljustna in zobna ortopedija ter spisal katalog znanja za študente, ki ostaja še danes temeljni vir vsebin, znanj in veščin pri predmetu dodiplomskega pouka. Njegova predavanja in vaje so bila pri študentih odlično sprejeta in ocenjena. S svojim izjemnim čutom in zavzetostjo pedagoškemu delu si je pridobil ugled odličnega predavatelja in priljubljenega voditelja seminarjev, tečajev in učnih delavnic. Z izjemnim čutom za vzgojo mlajših sodelavcev je ustvaril temelje za nadaljnji razvoj stroke s številnimi mentorstvi pri študentskih raziskovalnih nalogah, magisterijih in doktoratih.

Organiziral in izvajal je kakovostno znanstveno raziskovalno delo, kar odražajo številne objave v uglednih domačih in mednarodnih revijah. Zgodaj je spoznal pomen timskega dela in pričel raziskovalno sodelovati s profesor Pajntarjem v okviru programa Oralno zdravje prebivalcev Slovenije ter vodil raziskovalni projekt z naslovom: »Nevarnostni dejavniki denticije« in proučeval vpliv prezgodaj rojenih otrok na pojavnost morfoloških in funkcionalnih nepravilnosti orofacialnega področja. Velik del svojega kliničnega, pedagoškega in raziskovalnega dela je posvetil funkcionalni čeljustno ortopedski obravnavi. S svojimi dragocenimi izkušnjami na področje funkcionalne ortopedije, ki si jih je pridobil pri prof. dr. Rolfu Franklu v Zwickauu v Nemčiji, je imel vabljen predavanja in vodil tečaje za zobozdravnike ter zobotehnike, o svojih bogatih izkušnjah tri rezultatih zdravljenja poročal doma in v tujini. Napisal je poglavja o čeljustno ortopedskem zdravljenju s funkcionalnimi ortodontskimi aparati v učbenikih, skriptah, priročnikih ter prenesel na naša tla evropske smernice kakovostnega ortodontskega zdravljenja Euro Qual. Uvajanje

objektivnega vrednotenja nepravilnosti orofacialnega področja z okluzijskim indeksom po Eismannu je prenesel iz Nemške demokratične republike v Slovenski prostor in ga prilagodil za ovrednotenje v zgodnjem razvojnem obdobju zobovja ter dopolnil z ovrednotenjem funkcionlanih odklonov orofacialnega področja. Od leta 2006 je indeks po Eismann – Farčniku uveljavljen kot obvezni sestavni del ortodontke diagnostike za ovrednotenje stopnje težavnosti in obsega nepravilnosti čeljustnih in zobnih nepravilnosti orofacialnega področja.

Velik del svojega pedagoškega dela je posvetil uvajanju fiksne ortodontske tehnike, ki je danes temelj ortodontske obravnave čeljustnih in zobnih nepravilnosti. Vse od leta 1991 je delovala Farčnik-Milačičeva šola nesnemne oz fiksne ortodontske tehnike, ki je skrbela za nenehno strokovno izpopolnjevanje članov Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo Medicinske fakultete v Ljubljani. Ortodontska obravnava z nesnemnimi ortodontskimi aparati je vse odtlej temeljni sestavni del kurikulumu tudi za študente dentalne medicine.

Vse navedeno govori o neizmerni ljubezni in zavzetosti do stroke, ta ga je spremljala vse do zadnjega...pisanju članka o funkcionalnem čeljustno ortopedskem pripomočku pri nepravilnosti razreda 3 v slovenskem in angleškem jeziku je posvetil zadnje dni svojega akademskega življenja...postavil je jasne in trdne temelje in svoje jasno prepričanje o zgodnji čeljustno ortopedski obravnavi, ko sta rast in razvoj najbolj burna...temu sledimo vsi in sporočilo po njegovi zaslugi nosimo povsod po svetu...

Vsem, ki smo mu imeli priložnost slediti njegovi poti je bil nesporna avtoriteta, kot tak bo za vedno ostal naš velik vzor.

V imenu Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo in v svojem imenu izrekam svojcem, prijateljem in znancem globoko sožalje.

Spoštovani profesor Farčnik, počivajte v miru!

*Prof. dr. Franc Farčnik,
prof. dr. Maja Ovsenik
in dr. Miroslav Milačič
na kongresu EOS2010
v Portorožu, junij 2010*

Martina Drevenšek

Spoštovani profesor Franc Farčnik!

Danes smo se zbrali, da vas pospremimo na vaši zadnji poti.

Kljub temu dejstvu, pa se bodo vaše delo, vaše poslanstvo, predvsem pa vaša vizija nadaljevali, živeli bodo naprej.

V svojem življenju ste s svojim delom in svojimi pozicijami pomembno vplivali na razvoj stomatološke stroke, ne samo ortodonske. Bili ste tudi strokovni direktor Stomatološke klinike UKC Ljubljana. Doma in po svetu ste bili prepoznani po svoji širini. Vedno ste okrog sebe izbrali tudi strokovnjake drugih nemedicinskih področij. Razumeli ste pomen epidemioloških študij, preventivne dejavnosti, etiologije nepravilnosti, rasti in razvoja kraniofacialnega kompleksa in pomena razvoja stroke v koraku s časom. Že pred več kot 40 leti ste s svojimi sodelavci pisali in delovali na področju digitalizacije, takrat ste rekli informatizacije zbiranja podatkov. V Sloveniji ste uvedli več metod zdravljenj, tudi zdravljenje s fiksno tehniko. Bili ste tisti, ki ste uvedli sodoben, mednarodno primerljiv program specializacije na področju čeljustne in zobne ortopedije.

Imela sem možnost nekaj časa delovati z vami. V tem času smo spoznali vaš odnos, odgovornost in ljubezen do stroke. To nam je dalo krila tudi za naprej.

Vsak od nas si želi pustiti eno majhno sled v mozaiku znanja in vam, spoštovani profesor Farčnik je to sigurno uspelo v veliki meri!

Spoštovani gospe Farčnik, sorodnikom in prijateljem v imenu Stomatološke klinike UKC Ljubljana izrekam globoko sožalje!

Izr. prof. dr. Martina Drevenšek
Strokovna direktorica Stomatološke klinike UKCL

Sanda Lah Kravanja

Zapustil nas je zaslužni profesor dr. Franc Farčnik

V starosti 89 let je umrl profesor doktor Franc Marjan Farčnik, zobozdravnik, specialist čeljustne in zobne ortopedije, ustanovni in častni član Slovenskega ortodontskega društva, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani in zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije.

Diplomiral je leta 1958 na Odseku za stomatologijo Medicinske fakultete v Ljubljani, leta 1964 končal specializacijo in 1973 doktoriral. V letih 1960-1991 je bil zaposlen na Stomatološki kliniki v Ljubljani, 1975-1986 kot direktor. Od leta 1965 je delal tudi na Medicinski fakulteti v Ljubljani, od 1983 kot redni profesor. Leta 2008 je bil imenovan za zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani. V letih 1990-1998 je predaval na Akademiji za podiplomsko izpopolnjevanje zobozdravnikov v nemškem Karlsruheju. Leta 1996 je postal direktor zasebnega podjetja Orthos v Ljubljani.

Prof. dr. Franc Farčnik je izdelal metodo za ocenjevanje obsega odklonov orofacialnih funkcij ter uvedel ortodontsko zdravljenje s sodobnimi snemnimi in nesnemnimi pripomočki. Sam ali v soavtorstvu je objavil več znanstvenih in strokovnih prispevkov v domačih in tujih revijah ter napisal več učbenikov. Prof. dr. Franc Farčnik, dr. dent. med., spec., je leta 2012 prejel častni naziv zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije za izjemen prispevek pri uveljavljanju poslanstva stanovske organizacije doma in v tujini.

Prof. dr. Franc Farčnik je bil pobudnik, ustanovitelj in častni Slovenskega ortodontskega društva, ki je bilo ustanovljeno v letu 1992 in letos obeležuje že 30. letnico delovanja.

Profesorju Farčniku se zahvaljujemo za vse, kar je uvedel in ustvaril na področju slovenske čeljustne in zobne ortopedije, ortodonti ga bomo neizmerno pogrešali.

Slava njegovemu spominu, naj počiva v miru!

Svojcem Slovensko ortodontsko društvo in Zdravniška zbornica Slovenije izrekata iskreno sožalje.

Sanda Lah Kravanja

Nagovor profesorju Francu Farčniku v slovo, 1. 8. 2023

*»Je čas, ki da,
je čas, ki vzame,
pravijo, je čas, ki celi rane,
in je čas, ki nikdar ne mine,
ko zasanjaš se v spomine.«*

Spoštovani profesor Farčnik, pred 30 leti ste skupaj s kolegi somišljeniki ortodonti ustanovili Slovensko ortodontsko društvo, ki deluje kot samostojno združenje v okviru Slovenskega zdravniškega društva. Postavili ste dobre temelje za strokovno, znanstveno in profesionalno delo specialistov čeljustne in zobne ortopedije v slovenskem prostoru, ki smo se vedno trudili za dobro ustno zdravje svojih pacientov v vseh starostnih obdobjih, predvsem pa otrok in mladine. Na osnovi teh podlag jim je bilo omogočeno, da so obravnavani na napotnico, v okviru javnih sredstev za zobozdravstvo; kar je tudi v svetovnem merilu redkost. To je bil velik napredek in trud za socialen pristop k ortodontiji, izhajajoč iz pacienta, že v zgodnjem obdobju rasti in razvoja.

Poleg odličnih strokovnih in znanstvenih podlag ste za društvo vedno poudarjali tudi druženje in dobro kolegialno sodelovanje doma in v tujini.

S takim zgledom in vzorom ste vzgajali generacije ortodontov, prav vseh med nami so se dotaknili vaši napotki.

Slovenski ortodonti aktivno sodelujemo na kongresih pri strokovno-znanstvenih in tudi socialnih kategorijah.

S premišljenimi nasveti ste nas usmerjali in vodili v letih delovanja SOD. Pogosto s kritiko, a tudi s pohvalo za dobra dela. Skupaj smo se učili za delo s pacienti in stroko, skupaj smo se družili za vzgojo in rast v dobre kolege, dobre ljudi.

Nikoli ne bom pozabila spodbudnih besed po opravljenem specialističnem izpitu, ko sem stopala na samostojno ortodontsko pot. Hvala vam za to.

Nikoli ne bom pozabila vaše prijazne besede in naklonjenega časa, ko sem potrebovala nasvet ali pomoč. Opazili ste dobro delo in vodenje društva v času covida, ko smo hitro stopili skupaj in se trudili za ohranjanje strokovne skupnosti v novih pogojih. Hvala vam za to.

Nikoli ne bom pozabila pohvale ob praznovanju 25. obletnice SOD, ko ste bili veseli, da društvo dobro deluje, da smo pomislili na ustanovne kolege in da se trudimo za vse generacije. Hvala vam za to.

Nikoli ne bom pozabila vaših besed ob decembrski 30. obletnici delovanja društva, ko smo se zadnjič srečali, si stisnili roke in se skupaj nasmejali. Navajam, kot ste dejali:

»Srečen sem, da SOD dobro deluje in se razvija v vseh pogledih. Ni hec, da tako veliko število ortodontov, praktično vsi, delujejo in ostajajo skupaj že tako dolgo časa.«

To je Vaša šola, vzgoja in zapuščina, trudili se bomo, da bi tako ostalo tudi v prihodnje.

Spoštovani profesor Farčnik, hvala za vse! Ortodonti vas bomo neizmerno pogrešali.

V imenu Slovenskega ortodontskega društva svojcem in žalujočim izrekam iskreno sožalje. Slava njegovemu spominu, naj počiva v miru!

*Prof. dr. Franc Farčnik in predsednica SOD
asist. dr. Sanda Lah Kravanja ob 25. letnici delovanja SOD,
GH Union, Ljubljana, december 2018*

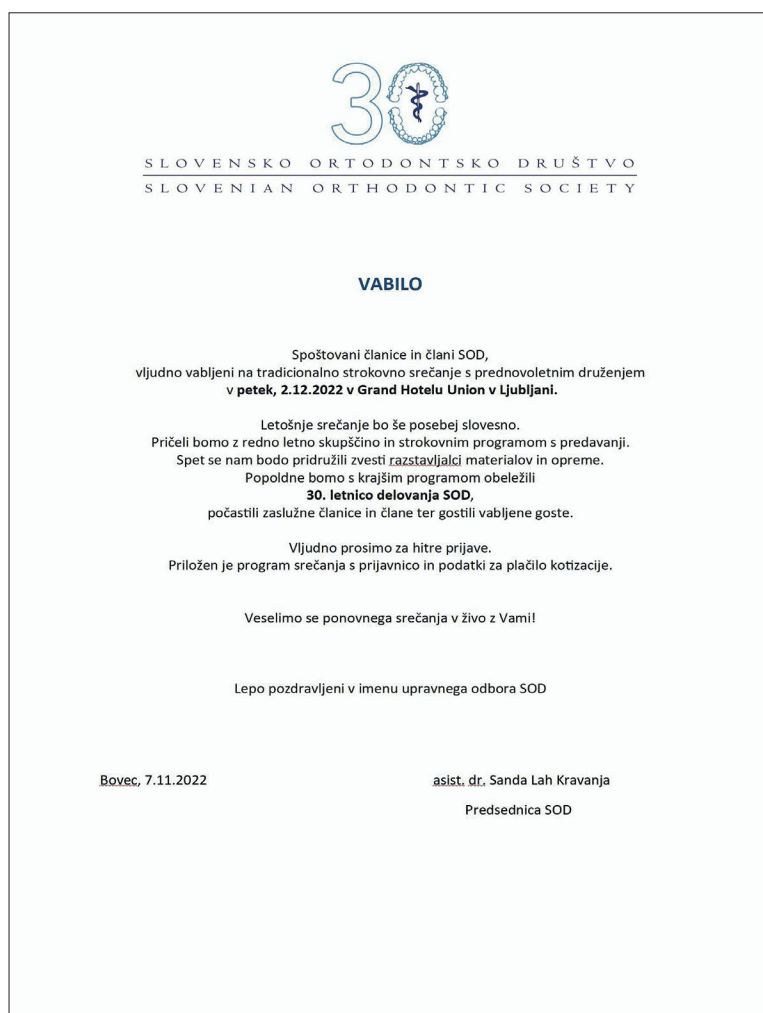
SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Slovensko ortodontsko društvo praznuje 30. letnico delovanja

Interdisciplinarno sodelovanje
pri obravnavi ortodontskih pacientov

Strokovno srečanje ob vstopu v 30. obletnico delovanja SOD, 2. december 2022

*Vabilo
predsednice
SOD*

SLOVENSKO ORTODONTSKO DRUŠTVO PRAZNUJE 30. OBLETNICO DELOVANJA

»Z IZKUŠNJAMI IZ PRETEKLOSTI K IZZIVOM V PRIHODNOSTI«

STROKOVNI PROGRAM*, petek, 2. 12. 2022, GH Union Ljubljana

1. del: Bela dvorana GH Union

8.00 - 8.30 Registracija in ogled razstave dentalnih materialov ob jutranji kavi

8.30 - 9.15 Redna letna skupščina SOD

Slovensko ortodontsko društvo obeležuje 30. letnico delovanja

9.30 - 9.35 Otvoritev srečanja in uvodni pozdrav predsednice SOD

9.35 - 9.45 Pozdravni nagovor: podpredsednik ZZS Krunoslav Pavlovič in državni sekretar na MZ Tadej Ostrc

10.00 - 11.00 Zvonka Zupančič Slavec Oris razvoja zobozdravstvene stroke na Slovenskem

11.00 - 11.30 Maja Ovsenik Sodobna ortodontija

11.30 - 11.45 Sanda Lah Kravanja, Mojca Lajh in Martina Mikas Cankar SOD in interdisciplinarno sodelovanje

11.45 - 12.15 Miroslav Milačič Ortodontija na prehodu generacij

12.15 - 12.30 Odmor

Interdisciplinarno sodelovanje pri obravnavi ortodontskih pacientov

12.45 - 13.00 Janja Jan Ortodontija in zobne bolezni

13.00 - 13.15 Alenka Pavlič Ortodontija in otroško ter mladinsko zobozdravstvo

13.15 - 13.30 Boris Gašpirc Ortodontija in parodontologija

13.30 - 13.45 Čedomir Oblak Ortodontija in protetični izzivi

13.45 - 14.00 Doroteja Hren Kronologija razvoja ortodontske zobotehnike

14.00 - 14.30 Nataša Ihan Hren Sodobna ortognatska kirurgija

14.30 - 14.55 Odmor

2. del: Steklana dvorana GH Union

15.00 - 16.30 Pregled skozi čas ob 30. letnici delovanja Slovenskega ortodontskega društva
16.30 - Slavnostno kosilo

Slovensko ortodontsko društvo, www.ortodontija-drustvo.si
E: ortodontsko.drustvo@ortodontija.si

*Program
strokovnega
srečanja
za december 2022*

Zvonka Zupanič Slavec

Zgodovina zobozdravstva na Slovenskem

Prvo strokovno poročilo s področja zobozdravstva na Slovenskem je leta 1523 pripravil Paracelsus, v njem je opisal stanje dlesni pri zastrupitvah idrijskih rudarjev z živim srebrom. Začetki zobozdravstva segajo v ljudsko medicino, ki je preganjala bolečine v ustih z zagovori in drugimi načini ljudskega zdravilstva. Do konca 19. stoletja so posege izvajali predvsem ranocelniki, brivci in kovači, pa tudi redkih potujoči zobozdravniki, ki so izdirali in nadomeščali zobe. Leta 1853 naj bi se v Ljubljani naselil prvi stalni zobozdravnik Lukas Erwerth. Zobozdravniki in zobni tehniki so se za njim naseljevali in delali tudi drugje med Slovenci.

V avstro-ogrski monarhiji so imeli organizirano predvsem bolnišnično zdravstvo, zobozdravstvo pa je bilo prepuščeno zasebni praksi. Leta 1889 je bila pri Slovencih po Bismarckovem modelu ustanovljena prva zdravstvena zavarovalnica, Okrajna bolniška blagajna v Ljubljani in postopno se je uveljavljala pravica do delnega brezplačnega zdravljenja zob (na zdravnikovo priporočilo), s čimer se je začelo tudi javno zobozdravstvo na Slovenskem. Okrožni urad za zavarovanje delavcev

Prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec je zdravnica, zgodovinarica medicine in medicinska humanistka. Je redna profesorica ljubljanske medicinske fakultete (MF), kjer vodi Inštitut za zgodovino medicine. Opravlja strokovno, znanstveno-raziskovalno in pedagoško delo na širokem področju zgodovine medicine in dentalne medicine ter medicinske humanistike. Prizadeva si za vzgojo empatičnih in klenih (zobo)zdravnikov, vezanih na plemenito hipokratično tradicijo. Njena bibliografija je pestra in med 1600 deli v Bibliografiji raziskovalcev beleži ok. 60 knjižnih del, znanstvenih, strokovnih, poljudnih, prevodnih, pa radijskih in TV oddaj in razstav. Med njenimi deli so bolj znana identifikacija lobanj grofov Celjskih, monografije o kužnih boleznih (tuberkulozi, endemičnem sifilisu, gripi), o razvoju javnega zdravstva, predvsem pa enciklopedija Zgodovine medicine in zdravstva na Slovenskem v 4. knjigah na 2500 straneh in z ok. 6500 slikovnimi prilogami. V 25. letih predsedovanja KUD-u Kliničnega centra in MF (1993–2017) je pripravila in vodila ok. 400 prireditev za bolnike, zdravstveno osebje in študente za humanizacijo celokupnega življenja in dela v zdravstvu, kakor je tudi 25 let odsko vodila zdravniške koncerte v Slovenski filharmoniji. Deset let je delovala tudi v UNESCO-vem projektu *Arts in Hospital* in bila vodja EU projekta HERA za Slovenijo. Prizadeva si za ustanovitev slovenskega zdravstvenega muzeja. Je dobitnica več priznanj, med drugim Dergančevega SZD za publicistiko, Prometej znanosti Slovenske znanstvene fundacije, leta 2022 pa visokega državnega odličja Medalja za zasluge RS za življenjsko delo na področju slovenske zgodovine medicine.

je tako v Ljubljani pogodbeno zaposlil osem zobnih specialistov, osrednjo zobno ambulanto pa so imeli v zavarovalniški zgradbi na Miklošičevi cesti v Ljubljani, kjer zavarovalnica domuje še zdaj. Po istih stopinjah je šel razvoj tudi v drugih večjih slovenskih mestih.

Po jugoslovanskem Štamparjevem javnozdravstvenem modelu se je od leta 1923 pri Slovencih razvijalo javno zdravstvo, ki je postopoma razvilo tudi šolske zobne ambulante. Leta 1928 je v Celju nastala prva, sledili sta ji ambulant v Ljubljani in Mariboru. Med vojnama je primanjkovalo zobnih terapevtov, zasebnih ambulant je bilo malo, dentisti in zdravniki specialisti so se šolali predvsem na Dunaju, v Gradcu in Pragi. Tedaj je v Dravski banovini delovalo okoli 130 zobnih terapevtov in 300 zobnih tehnikov, zobozdravstvene oskrbe je bilo deležnih le okoli 10 % prebivalcev. Med drugo svetovno vojno se je oblikovalo partizansko zobozdravstvo, ki ga je usmerjala sekcija za zobozdravstvo pri Sanitetnem odseku Glavnega štaba NOV in POS.

Po vojni je bilo zasebno zobozdravstvo zelo omejeno in po letu 1952 večinoma odpravljen, primanjkovalo je strokovnjakov in izobraževalnih zavodov za organiziranje zobozdravstvene službe. Javno zobozdravstveno varstvo je bilo dobro organizirano v ambulantah za predšolsko in šolsko mladino in ambulantah za odrasle v zdravstvenih domovih.

Leta 1945 je nastala Zobotehniška srednja šola, istega leta tudi pri ljubljanskih kliničnih bolnišnicah Stomatološka klinika, ki je kmalu postala učna baza stomatološkega študija. Leta 1949 so bili na kliniki ustanovljeni oddelki za čeljustno kirurgijo (prvi vodja Franc Čelešnik), za zobne bolezni (Anton Logar), za ustne bolezni in parodontologijo (Lojze Brenčič), za otroško in preventivno zobozdravstvo (Valter Krušič), za fiksno protetiko (Branko Palčič) in snemno protetiko (Vladimir Volovšek) in ortodontijo (Jože Rant). Kliniko so skozi čas vodili profesorji Jože Rant, Čedomir Ravnik, Franci Farčnik, Igor Bartenjev, Uroš Skalerič in Martina Drevenšek.

Leta 1949 je bila ustanovljena Stomatološka fakulteta, ki je leta 1954 postala oddelek, od leta 1960 pa stomatološki odsek Medicinske fakultete UL. Do leta 1960 je šolanje končalo 79 stomatologov (zobozdravnikov). Leta 1950 so ustanovili Šolo za zobne instrumentarke, ki je bila sprva enoletni tečaj na Stomatološki kliniki, leta 1963 se je spremenila v dveletno šolo za zobne asistentke, leta 1971 pa v štiriletno šolo v okviru Srednje šole za farmacijo in zdravstvo. Od leta 1984 ni več posebne smeri za zobne asistente. Leta 1960 je bila zaradi velikega pomanjkanja zobozdravnikov ustanovljena Višja stomatološka šola v Mariboru, ki je izobraževala dentiste. Število stomatologov in dentistov se je tako do leta 1970 povečalo za okoli 500, povečalo se je tudi število specialistov z vseh področij zobozdravstva.

Postopoma se je vzpostavila zobozdravstvena mreža in začela delovati v skladu z zasnovo javnega zdravstva. 70. leta 20. stoletja so se začela z visoko zobno zbolevnostjo (zobna gniloba in bolezni obzobnih tkiv) ter dolgimi čakalnimi dobami za otroke z anomalijami in protetične bolnike. Prvo nacionalno merjenje zbolevnosti za zobnim kariesom v letu 1984, prikazano s kazalcem indeksa KEP zob pri 12-letnih otrocih, je znašalo 6,9, kar pomeni, glede na takrat poznane evropske kazalce, nadpovprečno prevalenco. Zato se je zobozdravstvo bolj usmerilo v preventivo. Za mladinsko zobozdravstvo je bil izdelan preventivni program, pri katerem je sodelovalo 30 % vseh slovenskih zobozdravnikov. Organizirali so uporabo fluorovih tablet, čiščenje in ščetkanje zob s fluorovimi preparati in uporabo fluoriranih zobnih past, tekmovanje šolarjev za čiste zobe ter preventivno zalitje zob. V 30-letnem načrtnem delu je bilo po kazalcih Svetovne zdravstvene organizacije zobozdravstveno stanje pri slovenskih otrocih primerljivo s stanjem v najvišje razvitih skandinavskih državah ali ZDA. Odstotek 12-letnih otrok brez prizadetega zoba se je zvišal od 6,4 leta 1987 na 40,1 leta 1998. Nacionalni koordinator za izvajanje programa Svetovne zdravstvene organizacije Oralno zdravje je bil v letih 1994–2000 prof. Vitomir Vrbič. Bolezni obzobnih tkiv so prizadevale visok odstotek odraslega prebivalstva, pri mladini pa se je stanje izboljševalo. Po osamosvojitvi Slovenije se je začelo z Zakonom o zdravstveni dejavnosti iz leta 1992 ponovno uvajati zasebno zobozdravstvo.

Zobozdravstveni delavci na Slovenskem so se začeli povezovati že v prvi polovici 20. stoletja. Leta 1910 so se zobotehniki organizirali v okviru pokrajinskih stanovskih strokovnih organizacij za Kranjsko in Štajersko, ki sta se leta 1919 združili v Društvo zobotehnikov za Slovenijo. Zobozdravniki so se prvič organizirali leta 1919 v Društvo zobnih zdravnikov za Slovenijo in Istro, včlanjeni so bili tudi v Slovensko zdravniško društvo in Zdravniško zbornico. Leta 1945 je bilo z namenom strokovnega povezovanja zobozdravnikov, zobnih tehnikov in asistentov ustanovljeno Društvo zobozdravstvenih delavcev Slovenije, ki od ustanovitve dalje izdaja tudi strokovno glasilo Zobozdravstveni vestnik. Leta 1972 je bila v okviru Slovenskega zdravniškega društva ustanovljena Stomatološka sekcija, ki je dopolnilno organizirala kontinuirano izobraževanje stomatologov v Sloveniji.

Na Odseku za stomatologijo, Odseku za dentalno medicino in Oddelku za enoviti magistrski študijski (EMŠ), program Dentalna medicina ljubljanske Medicinske fakultete UL, se je do vključno leta 2020 izobrazilo skoraj 2400 doktorjev dentalne medicine, ki delajo v javnem, koncesijskem oziroma zasebnem sektorju. V proces šolanja študentov dentalne medicine je na Oddelku za EMŠ Dentalna medicina vključeno vse osebje šestih zobozdravstvenih kateder, drugo osebje Stomatološke klinike, osebje predkliničnih inštitutov ter kliničnih kateder Medicinske fakultete, ki sodelujejo pri izvajanju EMŠ programa Dentalna medicina. Na mariborski medicinski fakulteti so v študijskem letu 2021/22 tudi uvedli študij dentalne medicine.

Maja Ovsenik

Sodobna ortodontija – Digitalizacija v čeljustni in zobni ortopediji

Diagnostika v čeljustni in zobni ortopediji temelji na prepoznavanju in oceni morfoloških, funkcionalnih in razvojnih nepravilnosti orofacialnega področja. Oblikovne značilnosti obraza so se vse do nedavnega opirale na kefalometrične meritve neposredno na glavi, na fotografiji obraza in na stranskem in postero-anteriornem rentgenskem posnetku glave. Obrazna fotografija kot tudi rentgenski posnetek glave sta dvodimenzionalna posnetka tridimenzionalne strukture, zato je zanesljivost določanja referenčnih točk vprašljiva. Uporaba rentgenske diagnostike pa je za spremljanje rasti obraza majhnih zdravih otrok brez nepravilnosti obraza, čeljustnic in zob v raziskovalne namene etično vprašljiva.

Napredek tehnologije in potreba po tridimenzionalnem prikazovanju telesnih struktur sta pripeljala do uvajanja novih metod, ki omogočajo objektivnejše določanje morfoloških značilnosti obraza. Tridimenzionalni laserski slikovni sistem, predvsem v luči ne-invazivnosti in neškodljivosti ter velike natančnosti in zanesljivosti, opravičuje uporabo tudi na populaciji zdravih majhnih otrok v obdobju rasti in razvoja. Metoda je primerna za spremljanje rasti in razvoja obraza v populaciji, za primerjavo rasnih in narodnostnih značilnosti, za primerjavo

Prof. dr. Maja Ovsenik je diplomirala, magistrirala in doktorirala na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani ter opravila specializacijo iz čeljustne in zobne ortopedije na Stomatološki kliniki, Univerzitetnega kliničnega Centra. Je predstojnica Katedre na ULMF, glavna mentorica in koordinatorica za specializacije iz čeljustne in zobne ortopedije. Uvaja nove in sodobne metode dela v čeljustni in zobni ortopediji, intenzivno sodeluje v interdisciplinarni oskrbi pacientov v domačem strokovnem prostoru in mednarodno. V letu 2010 je bila predsednica evropskega združenja ortodontov in je prva članica Slovenije v evropskem združenju Angle. Aktivna je tudi kot predsednica znanstvenega odbora Slovenskega ortodontskega društva in je nacionalna koordinatorica za specializacijo iz čeljustne in zobne ortopedije na Zdravniški zbornici Slovenije.

razlik med spoloma, za ocenitev simetrije obraza, za spremljanje in vrednotenje različnih pristopov in načrtovanja zdravljenja ter za ocenitev uspešnosti čeljustno-ortopedskega in kirurškega zdravljenja.

Poleg morfoloških značilnosti obraza imata tudi oblika, velikost in razsežnost čeljustnic pomemben vpliv na ortodontsko diagnostiko in načrtovanje zdravljenja. Neskladnost v odnosu med čeljustnicama in uspešnost zdravljenja ocenjujemo s transverzalnimi širinami med podočniki, ličniki in kočniki na študijskem modelu. Vendar lahko na izmerjene linearne razdalje med vrški vplivajo tudi položajne nepravilnosti zob v vestibulo-oralni smeri, na primer nagibi in rotacije. Zato nam ta metoda ne omogoča zanesljivih podatkov o širini zobnih lokov in objektivno ovrednotenj dejanske razsežnosti zgornje in spodnje čeljustnice ter njune skladnosti v prileganju. Z laserskim posnemanjem površine študijskega modela pridobimo tridimenzionalne posnetke, na katerih lahko opravimo natančne večdimenzionalne meritve; volumen in površino nebnega prostora, volumen in površino ustnega dna.

Odklonjene orofacialne funkcije, med katere sodita tudi nepravilno požiranje in lega jezika, veljajo za pomemben etiološki dejavnik pri nastajanju čeljustnih in zobnih nepravilnosti. Vrednotenje požiranja in lege jezika je pri kliničnem pregledu pri otrocih v obdobju rasti in razvoja oteženo in nezanesljivo ter je močno odvisno od izkušenosti preiskovalca. Za objektivnejše vrednotenje vzorca požiranja in lege jezika so bile uporabljene že številne metode, ki pa so se izkazale zaradi rentgenskega sevanja za pomanjkljive. Danes velja ultrazvočna preiskava zaradi ne-invazivnosti, objektivnosti in ne-zamudnosti za metodo izbire pri preučevanju funkcije jezika med požiranjem. Omenjena tehnologija nam olajša razlikovanje med somatskim in visceralnim vzorcem požiranja ter razlikovanje med lego jezika na nebu in na ustnem dnu in s tem omogoči bolj objektivno načrtovanje čeljustno-ortopedskega zdravljenja kot tudi bolj objektivno oceno uspešnosti obravnave.

Sodobne tehnologije in digitalizacija v čeljustni in zobni ortopediji omogočajo bolj objektivno načrtovanje zdravljenja z ne-invazivnimi preiskovalnimi metodami, kar je za čeljustno – ortopedsko obravnavo otrok v obdobju rasti in razvoja velika prednost pred dosedanjimi, ki vključujejo radiološko sevanje.

Miroslav Milačić

Ortodontija na prehodu generacij

Dozvolite mi da vam se u ovom svečanom času zahvalim svima vama što ste me uvrstili u program sa ovako eminentnim imenima, ne samo među ortodontima, već i ostalim stomatolozima Slovenije.

Bojim se da ja neću znati da procenim « relaz » generacija, kakav sam naslov dobio da obradim, pa mi nećete zameriti, ako počnem od korišćenja Staright Wire Appliance – tehnike ravnog luka. E, tačno od tada sam usko povezan sa ortodoncijom Slovenije. O radu prethodne generacije u Sloveniji vrlo malo znam. Znam da se uglavnom radilo pokretnim ortodontskim aparatima. Fiksnim, po negde, stidljivo.

Da počnem redom.

Na kongresu Udruženja ortodonata Jugoslavije na Bledu (1986) predstavio sam prvi put na ovim prostorima, novi prilaz fiksnoj tehnici: Tehniku ravnog luka (SWA). U tom izlaganju sam pokazao nekoliko primera lečenih tom tehnikom, To je bila velika novost. Do tada je korišćena Edgewise tehnika, koja je zahtevala izuzetnu manuelnu sposobnost, koja, složićete se, nije svakom bliska, dok kod ove NOVE, ona je svedena na rutinu rada u ordinaciji!

Dr. Miroslav Milačić je diplomirao iz stomatologije leta 1962 na Univerzi u Beogradu i leta 1986 opravio specijalistični izpit iz ortodontije na istoj univerzi. Od leta 1975 vodi zasebno ortodontsko ordinaciju u Sionu u Švicari. Na povabilo prof. dr. Franca Farčnika je leta 1992 prišao s poučavanjem nesnemne tehnike ortodontske obravnave za slovenske ortodonte. Kot izjemen klinik in gostujoči učitelj sodeluje pri podiplomskem izobraževanju specializantov čeljustne in zobne ortopedije na Katedri in v Centru za čeljustno in zobno ortopedijo na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani. Predaval je na evropskih kongresih (EOS), nacionalnih srečanjih in simpozijih ortodontov ter objavil več kot trideset člankov v strokovnih časopisih. Je član Evropskega odbora za ortodontijo (European Board of Orthodontists), Evropskega ortodontskega društva, Ameriškega združenja ortodontov, Svetovne federacije ortodontov, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani in častni član Slovenskega ortodontskega društva od leta 2018.

Prof. F. Farčnik i dr. Metoda Rejc su videli da bi ova fiksna tehnika bila korisna i za ortodonte u Sloveniji, pa je došlo do dogovora za održavanje seminara. Počelo se 1992. godine sa seminarima od četiri ili dva dana.

Prof. Franc Farčnik, sa najvećim edukativnim iskustvom, a poznavajući nivo znanja na fakultetu, bio je glavni vizionar šta treba da se uradi, da bi se postigla korist zao Slovenije. Napravljen je plan edukacije, vrste seminara i izbor predavača, kako bi se stvorila solidna baza znanja.

Uključiti što veći broj ortodonata u ove edukacije, bez obzira na godine radnog iskustva, kako bi se stvarala šira baza korisnika. Kako ništa nije slučajno i jednostavno, bilo je potrebno da se napravi neki plan. On je bio dosta ambiciozan!

Približiti se vrhu evropske ortodoncije! To je bio krajnji cilj!

Kako je vreme odmicalo, nizali su se seminari sa različitim temama, a na njima su učestvovali, pored sve većeg broja slovenskih ortodonata i zavidan broj iz okolnih država. Na bazi održavanja učestalih seminara postepeno se formirala DOKTRINA slovenske ortodoncije, koja se usavršavala do današnjih dana.

Da kažem nešto o specijalizantima. Krajem 2004. godine, na insistiranje prof. Franca Farčnika, šefa Katedre i doc. dr. Maje Ovsenik, šefice Ortodontske klinike, bio sam angažovan od strane Stomatološke klinike Medicinskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani da rukovodim edukacijom specijalizanata iz ortodoncije u Sloveniji. Provodio sam jednu sedmicu mesečno. Zadovoljstvo mi je bilo da radim sa njima, jer su bili željni da nauče što je moguće više ono, što će ih čekati kao specijaliste.

Uočavanje postepenog poboljšanja malokluzija i dobijanje zadovoljavajućih rezultata lečenja, još više ih je podstrekivalo na rad. Specijalisti koji su prošli staž sa mnom, imali su priliku da osete koliko se insistiralo da se koristi dokumentacija, donosi najbolje mogući plan lečenja i samo izvodjenje.

Koliko se vodilo računa o sitnicama, kod finog doterivanja, kako bi se dobili perfektni rezultati. Šta se time želelo, a da li se uspelo, to će oni reći: da se nauče da razmišljaju, da vide, koji je problem kod pacijenta na osnovu dokumentacije, stvaraju najbolji mogući plan lečenja, izvođenje lečenja i njegov završetak da predstavlja - perfekciju. Ne dobar rezultat, već perfekcija, koji je osnovno merilo krajnjeg rezultata lečenja.

Medjutim, inovacijom multidisciplinarnog pristupa kod komplikovanih slučajeva koji su zahtevali i specijaliste drugih grana stomatologije, unapredili smo naše poglede na struku. Na ovaj način smo stupili u direktan kontakt i znanje drugih, nama bliskih specijalnosti, tako da smo dosta naučili od njih, a mi izneli naše posmatranje i rešenja na probleme sa kojima se susrećemo.

Proširio se vidik, ne samo ortodontima, već i ostalim kolegama sa kojima smo sarađivali. To je bila velika korist za naše šire razmišljanje o mogućnostima timskog rada, a pacijenti su imali najveću korist, jer su dobijali najkvalitetnije lečenje. Takav ozbiljan pristup struci je, neminovno, morao da ima i vidljive pozitivne rezultate. Pojavio se značajan broj aktivnih učesnika na internacionalnim i evropskim kongresima, sa radovima koja su ostavila zapažen utisak. Prof. Maja Ovsenik, biva pozivana kao "KEYNOTE SPEAKERS" na internacionalnim, evropskim i američkim ortodontskim kongresima, gde je iznosila rezultate i istraživanja sa Medicinskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani, aktivni je član "European Board of Orthodontists" i "Angle Society of Europe" u kojim organizacijama su najeminentnija imena ortodonta Evrope i sveta. Kao predsednik European Orthodontic Society, 2010. godine organizovala je kongres u Portorožu.

U našoj eri i prema još suptilnijim tehnološkim izazovima, koji dolaze, smo svedoci, da su pojedini delovi medicine postali "čista matematika". Šta to znači? Medicinsko osoblje, kod pojedinih intervencija se pridržavaju striktno protokola, bez obzira na specifičnosti pojedinih bolesti i njihovih uzroka.

Koji je najbolji sistem ili protokol lečenja za pojedinu malokluziju?. U ortodonciji se počelo sa naučnim traženjem pravilnog puta lečenja. Analiziraju se dobijeni rezultati, kako bi se procenilo, da li je to bio "pravi" put za lečenje, gde smo mi, na primer, dali ekstrahirati i koje zube? Možda, na nekakvu sreću, ortodoncija još uvek nema striktan protokol za lečenje, već se traži od praktičara da svojim znanjem, umećem i iskustvom, svojim intelektualnim kapitalom, ako hoćete "ortodontskim kapitalom", dođe do pravog plana i načina izvođenja lečenja.

Sanda Lah Kravanja

Interdisciplinarna obravnava ortodontskih pacientov

V zobni in čeljustni ortopediji se vedno pogosteje srečujemo s pacienti v vseh starostnih obdobjih, zato je obseg nepravilnosti in odklonov, ki zahtevajo zdravljenje, širok. Zelo pogosto so pridružene še dodatne posebnosti in nepravilnosti, ki poleg pomoči pri rasti in razvoju zobno-obraznega sistema, pomoči pri izražanju zob in usklajevanju medčeljustnih odnosov segajo vse do pomoči pri tvorbi kosti za podporo in izdelavo nadomestnih zob v poznih starostnih obdobjih ter vzdrževanju pridobljenega stanja.

Take nepravilnosti presegajo vsakdanjo splošno ortodontsko obravnavo posameznega ortodonta in zahtevajo širši, interdisciplinarni pristop specialistov več strok. V ožjem specialističnem timu so specialisti vseh vej dentalne medicine, ki na strokovnih posvetih in konzilijih združujejo znanje in izkušnje. V razširjenem, podpornem timu pa jim pomagajo, s svojimi specifičnimi opravili, številni drugi

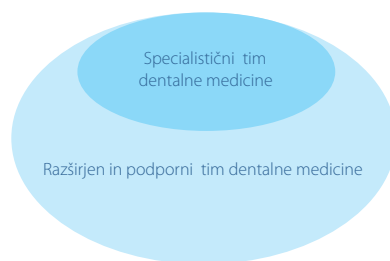

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja je na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani zaključila študij dentalne medicine, podiplomski študij iz Otroškega in preventivnega zobozdravstva, podiplomski študij iz Javnega zdravja ter doktorat znanosti na znanstvenem področju Biomedicina. Opravila je tudi specializacijo iz čeljustne in zobne ortopedije na Stomatološki kliniki UKC v Ljubljani. Deluje kot zobozdravnica zasebnica in specialistka čeljustne in zobne ortopedije v goriški regiji. Aktivna je v domačih in tujih strokovnih združenjih, na Zdravniški zbornici Slovenije in v Slovenskem zdravniškem društvu. Je članica mednarodnega združenja

zobozdravnikov (ICD), evropskega in svetovnega združenja ortodontov (EOS in WFO). Sodeluje pri organizaciji strokovnih predavanj in izobraževanj na katerih tudi aktivno sodeluje doma in v tujini. Predava zobozdravnikom, specialistom in drugim zdravstvenim profilom ter študentom dentalnega odseka Medicinske fakultete Univerze v Mariboru. Na ZZS aktivno prispeva že vrsto let, bila je članica v Odboru za socialno-ekonomska vprašanja, v Odboru za zasebno dejavnost, v tem mandatu pa je članica Odbora za zobozdravstvo, članica pogajalske skupine za Splošni dogovor in delovne skupine Fedcar. Aktivno sodeluje pri izobraževalnih dogodkih Odbora za zobozdravstvo ZZS in je tudi urednica zbornikov strokovnih srečanj. Je članica uredniškega odbora strokovne publikacije ZZS – revije ISIS. Od leta 2018 je aktualna predsednica Slovenskega ortodontskega društva, v letu 2023 je bila izvoljena že v tretji zaporedni mandat. V letu 2020 je prejela visoko priznanje in častni naziv Zaslužna članica Zdravniške zbornice Slovenije, v letu 2023 pa naziv častna članica SOD.

medicinski sodelavci, brez katerih celostna obravnava pacientovih težav ne bi bila mogoča. Interdisciplinarna obravnava je zaradi obsežnosti nepravilnosti praviloma dolgotrajna.

Velikokrat na začetku poti še nimamo prave predstave o tem, kako obsežno sodelovanje bo potrebno za razrešitev točno določenega individualnega problema, saj se razsežnosti celostne obravnave pokažejo šele v skupnem pristopu. Zaradi

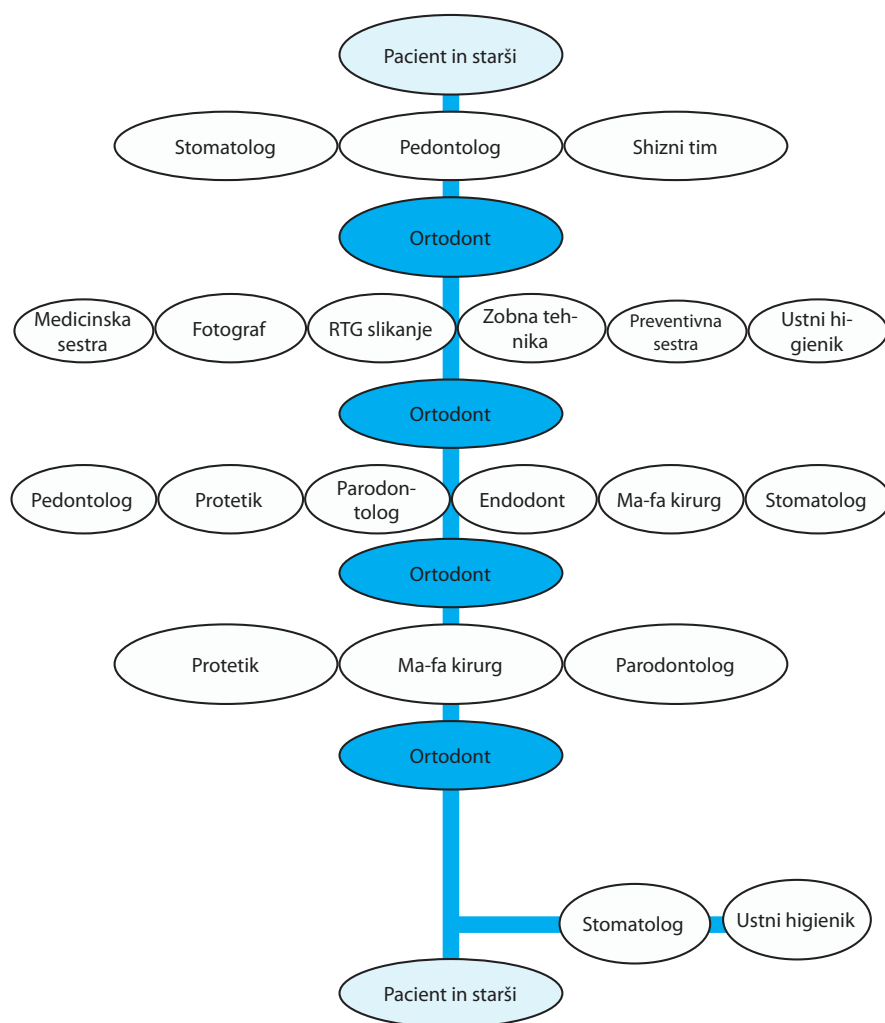
napredka znanosti, vedno novih znanj in tehnologij, pa je porazdelitev nalog in opravil neizbežna. Pri dolgotrajnejših in večstopenjskih obravnavah pride do pomena izraz kontinuirana diagnoza, ki pomeni, da je potrebno začetno diagnozo preverjati. Preverjati je potrebno tudi podatke, glede na spremembe, ki so se zgodile zaradi rasti in tekom zdravljenja, je potrebno ovrednotiti in prilagajati tudi načrt zdravljenja, spremljati in spodbujati je potrebno tudi motivacijo pacienta.

Pri interdisciplinarni obravnavi sodeluje več strokovnjakov posameznikov, ki se skupaj trudijo na poti do istega cilja. Poleg njih pa moramo upoštevati tudi veliko vlogo staršev, ki je pri majhnih pacientih nujna za podporo, motivacijo in kontrolo nošenja ortodontskih pripomočkov.

Pri vsaki ortodontski obravnavi, tudi pri interdisciplinarni, naj bo osnovno vodilo: optimalen rezultat pri najmanjši možni obremenitvi pacienta z ortodontskimi in drugimi terapevtskimi ukrepi!

Skupen cilj vseh je zadovoljen pacient (in njegovi starši), ki ga odlikujejo zdravi, urejeni zobje brez morfoloških nepravilnosti in funkcionalnih odklonov ter lep izgled nasmeha, celotnega obraza in osebnosti.

Shema interdisciplinarne obravnave pacientov

Sestava razširjenega interdisciplinarnega tima in opravila po profilih:

Stomatolog, pedontolog, shizni tim: uredijo napotitev pacienta

Ortodont: izvede klinični ortodontski pregled, odtise zob in čeljusti

Medicinska sestra: asistenca ortodontu zahteva posebna znanja, komunikacija s pacientom in starši, vodenje zobozdravstvene dokumentacije

Fotograf: fotografiranje obraza in zob v ustih po ortodontskem protokolu

Inženir radiologije, tehnik, zdravnik radiolog: rentgensko slikanje zob, čeljusti in glave, CT, CBCT, MR

Zobni tehnik v laboratoriju: izdelava študijskih modelov, snemnih aktivnih in funkcionalnih ter retencijskih aparatov, kirurških opornic, retencijskih folij

Preventivna sestra in ustni higienik: poduk, vzdrževanje ustne higiene in nege ortodontskih aparatov ter spremljanje, vzdrževanje ustne higiene in motivacija pacienta za ustno zdravje

Ortodont: diagnostika, načrt zdravljenja, posvet s specialisti drugih strok

Pedontolog, protetik, parodontolog, endodont, splošni stomatolog, oralni in maksilofacialni kirurg, shizni tim (poleg že omenjenih na začetku sodelujejo še logoped, foniater, otorinolaringolog, pediater)

Ortodont: aktivno ortodontsko zdravljenje, potrebno je sodelovati z vsemi predstavniki širšega tima, usklajevati izvedbo posameznih stopenj interdisciplinarne obravnave in zaključek aktivnega zdravljenja, namestitvev retencijskih pripomočkov ter vzdrževanje stanja v retencijskem obdobju

Sodobna ortodontija obravnava paciente v vseh starostnih obdobjih. Za specialista ortodonta je to zahtevna, pomembna in odgovorna vloga, ki zahteva nenehno izobraževanje, izpopolnjevanje in umetnost medsebojnega sodelovanja.

Mnenje, da je neestetski zunanji videz glavni motiv za ortodontsko zdravljenje, moramo zobni zdravniki odločno odklanjati. Naša naloga je višja. Iz defektnega in iznakaženega zobovja moramo napraviti predvsem funkcionalno polnovredno zobovje – funkcionalno organsko enoto. S tem bomo preprečili nešteto škodljivih posledic, ki ne škodujejo le zobovju, temveč slabijo tudi splošno zdravstveno stanje človeka (Rant, 1970).

Literatura:

1. Lah Kravanja S. Diagnostika in obravnava zobnih in čeljustnih nepravilnosti: specialistično delo. [Ljubljana]: [S. Lah Kravanja]; 2011.
2. Rant J. Čeljustna in zobna ortopedija. Ljubljana: Medicinska fakulteta; 1970.

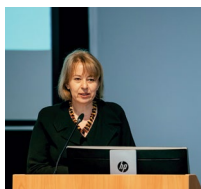
Janja Jan

Karies pri otrocih z astmo

Astma je ena najbolj pogostih kroničnih bolezni pri otrocih. Želeli smo ugotoviti, ali dolgotrajna uporaba zdravil za zdravljenje astme vpliva na pogostost ter triletni prirastek zobnega kariesa.

V raziskavo smo vključili 2–17 let stare otroke z astmo ($n = 138$) s Pulmološkega oddelka Pediatrične klinike v Ljubljani, ki so prejeli zdravila za zdravljenje astme vsaj eno leto. Za kontrolno skupino smo izbrali zdrave brate in sestre zato, da sta bili obe skupini iz enakega okolja. Klinični pregled sva opravila dva usklajena preiskovalca na stomatološkem stolu pod ustrezno osvetlitvijo. Pogostnost karioznih sprememb ter manjkajočih in plombiranih zobnih površin smo ovrednotili s sodobnim in občutljivim mednarodnim kazalnikom za zaznavo in ovrednotenje karioznih sprememb – kazalnikom ICDAS (International Caries Detection and Assessment System) II. Spremembe smo ponovno ovrednotili po 3 letih, da smo z longitudinalno zasnovo raziskave lahko ovrednotili prirastek zobnega kariesa in drugih karioznih sprememb. Starši otrok, ki so pisno pristali na sodelovanje v raziskavi, so izpolnili Vprašalnik za starše.

Pogostnost zobnega kariesa je bila pri skupini otrok z astmo v primerjavi s skupino kontrolnih otrok statistično značilno ($p \leq 0,05$) višja tako pri mlečnih (d12fs) kot pri stalnih zobeh (D12MFS). Triletni prirastek zobnega kariesa pri stalnih zobeh je bil pri skupini otrok z astmo značilno višji ($p \leq 0,05$). Najpogostejša dinamika sprememb na površinah zob v skupini otrok z astmo je bila na mlečnih zobeh iz zdravih zobnih

Prof. dr. Janja Jan je profesorica in predstojnica Katedre za zobne bolezni in normalno morfolologijo zobnega organa na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani. Deluje tudi na oddelku za EMŠ program dentalne medicine, ki ga vodi kot prodekanja MF. Sodeluje v dodiplomskem pouku za študente dentalne medicine UL MF od prvega do šestega letnika in tudi pri dejavnostih podiplomskega pouka. Je uspešna mentorica študentom na doktorski stopnji, sodeluje pri programu izobraževanja pripravnikov, specializacij iz zobnih bolezni in endodontije, podiplomskem izobraževanju zobozdravnikov. V okviru doživetjskega izobraževanja sodobno znanje svojega področja posreduje širšemu slovenskemu prostoru. Skupaj z drugimi specialisti vsako drugo leto sodeluje pri organizaciji simpozija iz zobnih bolezni in endodontije in kot predavateljica na kongresih doma in v tujini.

površin v kavitirane in plombirane, ter iz kavitiranih v manjkajoče, na stalnih pa iz zdravih v kavitirane in plombirane površine ter iz plombiranih v plombirane z nekavitiranimi spremembami ter plombirane s kavitiranimi spremembami. Pri otrocih z astmo je bila nižja pogostnost kariesa povezana z nižjim odmerkom inhaliranega glukokortikoida, dodatkom levkotrienskega antagonista in z dnevnim uživanjem mleka ali sira vsak dan.

Rezultati so potrdili hipoteze, da so otroci z astmo skupina z višjim tveganjem za razvoj zobnega kariesa. Dinamika prehodov karioznih sprememb pri skupini otrok z astmo se je pomaknila v smer napredovanja karioznih sprememb. Zaključki so pomemben prispevek na področju ustnega zdravja pri otrocih z astmo. Pomagali bodo razviti smernice za učinkovito preprečevanje zobnega kariesa pri skupini otrok z astmo.

Literatura

1. Samec T, Amaechi BT, Battelino T, Krivec U, Jan J. Influence of anti-asthmatic medications on dental caries in children in Slovenia. *Int J Paediatr Dent.* 2013;23(3):188-96.
2. Samec T, Amaechi BT, Jan J. Influence of childhood asthma on dental caries: A longitudinal study. *Clin Exp Dent Res.* 2021;7(6):957-967.

Alenka Pavlič

Napotitve in interdisciplinarne obravnave ortodontskih pacientov

K specialistom zobne in čeljustne ortopedije kot tudi k specialistom otroškega in preventivnega zobozdravstva pretežni delež pacientov napotijo zobozdravniki, ki delujejo na primarni ravni otroškega in mladinskega zobozdravstva. Obe specialistični področji dentalne medicine tradicionalno dobro sodelujeta, kar vključuje tudi interdisciplinarne obravnave in sodelovanja na raziskovalnem področju.

V času dodiplomskega študija se bodoči zobozdravnik, med drugim, seznani z vzroki malokluzij in s problematiko visoke prevalence malokluzij. Slednje je prispevalo k odločitvi Katedre za zobno in čeljustno ortopedijo in Katedre za otroško in preventivno zobozdravstvo MF UL, da v okviru dodiplomskega študija dentalne medicine sodelujeta pri izvedbi predmeta Interceptivna ortodontija v otroškem zobozdravstvu. Na pobudo obeh kateder in v sodelovanju s Slovenskim ortodontskim društvom SZD (SOD) se je nadalje oblikoval projekt za napotitev k specialistom zobne in čeljustne ortopedije na osnovi izpolnjevanja ocenitvene tabele in izdaje izvida čeljustno-ortopedskega pregleda otroka. Pričakuje se, da bo zobozdravnikova ocena težavnosti malokluzije prispevala k boljšemu triažiranju in napotitvah na specialistično ortodontsko obravnavo.

Izr. prof. dr. Alenka Pavlič je predstojnica Katedre za otroško in preventivno zobozdravstvo. Deluje tudi kot mentorica pri izobraževanju specializantov otroškega in preventivnega zobozdravstva ter sooblikuje strokovno doktrino v slovenskem prostoru. Je članica domačih in mednarodnih strokovnih združenj ter aktivno sodeluje pri domačih in mednarodnih strokovnih srečanjih. S sodelavci deluje v številnih raziskovalnih programih in raziskovalno sodeluje z drugimi katedrami Medicinske fakultete in drugimi fakultetami Univerze v Ljubljani (Naravoslovno tehniško fakulteto) ter tujimi univerzami (University of Helsinki, Finska). Aktivno je prispevala pri projektu »EFO indeks« za izvedbo izobraževanja šolskih zobozdravnikov za utemeljeno napotovanje na specialistično ortodontsko obravnavo, ki intenzivno poteka na Zdravniški zbornici Slovenije v sodelovanju s Katedro za čeljustno in zobno ortopedijo, Zavodom Orthos in Slovenskim ortodontskim društvom.

Boris Gašpir

Izkušnje in smernice za interdisciplinarno obravnavo oseb s parodontalno boleznijo

Med specialističnima področjema dentalne medicine ustnih bolezni in parodontologije ter zobne in čeljustne ortopedije poteka že tradicionalno dobro sodelovanje, ki vključuje interdisciplinarne obravnave bolnikov in sodelovanja na raziskovalnem področju. Posledice vnetne razgradnje obzobnih tkiv kot napredovanje parodontalne bolezni so pogosto premiki zob vzdolž in zunaj kostnega grebena, rotacije in nagibi zob in v končni fazi izguba zob. Po drugi strani nesnemni ortodontski aparati predstavljajo zastojno mesto za zobni plak in povzročajo možne zaplete na trdih zobnih in obzobnih tkivih. Mukogingivalne motnje, povezane z nepravilno funkcijo dihanja, požiranja in ustničnega stika so naslednja stična točka parodontologije in zobne in čeljustne ortopedije.

V dosedanjem sodelovanju so bili interdisciplinarno in raziskovalno vključeni pretežno mlajši in odrasli bolniki z zobnimi in čeljustnimi nepravilnostmi, pri čemer smo bili parodontologi del interdisciplinarnega tima. Po novih smernicah Evropske federacije za parodontologijo za zdravljenje parodontitisov stadija IV sta v interdisciplinarni tim vključena specialista zobne in čeljustne ortopedije in specialist stomatološke protetike. S temi priporočili se bo sodelovanje med obema specialnostima okrepilo, hkrati pa se bo povečala tudi potreba po kadrovskih okrepitvah.

Izr. prof. dr. Boris Gašpir je predstojnik Katedre za ustne bolezni in parodontologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer predava študentom dodiplomskega, podiplomskega, specialističnega in doktorskega študija. Hkrati je aktivni sodelavec v Odboru za zobozdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije. Aktivno raziskuje na širokem področju parodontalne medicine na področju parodontalne bolezni in ustnega zdravlja ter na področju laserskih obravnav. Sodeluje pri organizaciji strokovnih dogodkov doma in v tujini in je mednarodno priznani predavatelj, ki odlično sodeluje pri interdisciplinarnih obravnavah.

Čedomir Oblak

Interdisciplinarna ortodontsko protetična obravnava pacientov

V strokovni literaturi je ortodonska terapija večinoma opisana v povezavi s protetično oskrbo pri načrtovanju in pri pripravi implantnoprotenične oskrbe, ter pri pripravi estetskih protetičnih rehabilitacij v sprednjem predelu. Opisana je tudi ortodonska priprava pred protetično oskrbo zob z močno obrabo in znižano višino griza, vendar je opisanih malo kliničnih ortodontsko protetičnih priprav pred obsežnimi protetičnimi rehabilitacijami celotnih zobnih lokov. Pogosto lahko manjše nepravilnosti položajev zob, ki potrebujejo obnovo zobne krone, oskrbimo samo s protetično terapijo, za rehabilitacijo zob z večjimi odkloni položajev zob, pa je potrebna predhodna ortodonska priprava. Prednosti predprotetične ortodontske priprave so: kasnejše manj obsežne preparacije zob zaradi korekcije lege zob nosilcev, boljša izvedba protetične oskrbe s pravilno postavitvijo nosilnih zob protetične konstrukcije, zmanjšanje potrebe po endodontskih posegih pred protetično oskrbo, izogib nepotrebnim ekstrakcijam ter izdelava stabilnejših, trajnejših in estetsko ustrežnejših protetičnih konstrukcij (Miller, 1995). Z ortodontskimi premiki vedno pripravimo boljše pogoje za dobro protetično rehabilitacijo. Z ortodontskimi premiki zob lahko zagotovimo tudi

Iizr. prof. dr. Čedomir Oblak je specialist stomatološke protetike. Študij dentalne medicine je končal na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani. Podiplomsko izobraževanje je končal z magisterijem in doktoratom s področja dentalne keramike. Zaposlen je na Katedri za stomatološko protetiko Medicinske fakultete v Ljubljani in od leta 2021 kot vodja Centra za stomatološko protetiko na Stomatološki kliniki, UKC Ljubljana. Sodeluje pri pouku in predava pri predmetih Fiksna protetika, Predklinični praktikum za stomatološko protetiko, Dentalni materiali, Dentalna implantologija in Gerontostomatologija na Medicinski fakulteti v Ljubljani na Oddelku za dentalno medicino in Zdravstveni fakulteti smer Laboratorijska

zobna protetika. Pri svojem kliničnem delu se posveča implantatno protetičnim rehabilitacijam, digitalnim tehnologijam protetične oskrbe, estetskim protetičnim rehabilitacijam zob ter interdisciplinarni protetični oskrbi pacientov z nepravilnostmi v razvoju zob. Raziskovalno delo opravlja v sodelovanju z Odsekom za inženirsko keramiko Inštituta Jožef Stefan v Ljubljani. Je avtor člankov v domačih in tujih strokovnih revijah in je aktivni udeleženec na domačih in mednarodnih strokovnih srečanjih. Je predsednik slovenske Sekcije za stomatološko protetiko, član Evropske sekcije za oseointegracijo (EAO) in član združenja za dentalne raziskave (IADR).

boljšo parodontalno stanje zob. Prav nagib kočnika v brezzobo vrzel pogosto povzroči nastanek dlesninega žepa na mezialni strani nagnjenega zoba, vendar je bilo ugotovljeno zmanjšanje dlesninega žepa z ortodontsko korekcijo nagnjenih zob. Ortodontsko ekstruzijo zob v apiko-koronarni smeri lahko uporabimo tudi za zmanjšanje dvostenskih kostnih defektov.

Po poškodbah zob z odlomljenimi zobnimi kronami, je otežena protetična oskrba, kadar lomna poka sega pod nivo dlesne. Potrebno je oceniti, če korenina zoba po odlomu kronskega dela zoba še lahko služi kot dober protetični nosilec in se še pred protetično oskrbo odločimo za parodontalno kirurško podaljšanje klinične krone zoba ali z ortodontsko ekstruzijo zobne korenine. Kadar podaljšujemo klinične krone zob izključno s kirurškimi posegi, odstranjevanje kosti in mehkih tkiv običajno zajame še sosednje zobe ter pogosto vpliva na videz v sprednjem vidnem predelu. Kadar pa zob najprej ortodontsko ekstrudiramo, kost in mehka tkiva sledijo premiku zoba, zato je med ortodontsko ekstruzijo zoba potrebno prerezati vlakna dlesninega prirastišča, da preprečimo koronarni premik dlesni in pripojnega epitelija (Pontoriero in sod., 1987). S tako izvedenim posegom korigiramo neustrezen potek roba proste dlesni in odpravimo enostranske kostne defekte. Protetično pomemben vidik uporabe ortodontske ekstruzije zob s fibrotomijo je tudi povečanje biološke širine pri zobeh s premalo razdaljo od roba preparacije do roba zobiščnega odrastka.

Ortodontska ekstruzija zoba za pripravo vstavitve zobnega vsadka

Salama H. in Salama M. sta že leta 1993 predstavila ortodontsko metodo izgradnje alveolne kosti za vstavev zobnega vsadka. Kadar je marginalna alveolna kost okrog zoba ali zaostale korenine močno prizadeta zaradi obsežne kostne resorpcije in vertikalnih kostnih defektov je potrebna ortodontska ekstruzija zoba pred ekstrakcijo in načrtovano vstavitvijo zobnega vsadka. Ob ekstruziji alveolna kost in mehka obzobna tkiva sledijo premiku zoba. Tako pridobimo potreben volumen alveolne kosti za vstavev zobnega vsadka in dlesen v buko-lingvalni in apiko-koronarni smeri, kar pripomore k boljši gingivalni estetiki.

Interdisciplinarni pristop k zapiranju diasteme mediane

Diastema mediana je lahko normalna značilnost v obdobju mlečnega in menjalnega zobovja, ki se samodejno zapre do izrasti zgornjih stalnih podočnikov. Ugotovljena je pri 50% otrok v starosti 6 do 8 let ter le še pri 5 do 7 % otrok pri 15-ih letih. Navade in razvade, kot so sesanje prsta in grizenje spodnje ustnice, potiskajo zgornje sekalce v labialni smeri kar povzroči nagnjenost zob in nastanek diasteme mediane. V normalnem fiziološkem stanju so zobje v ravnovesju z mehкими tkivi jezika, ustnic in lic, ki jih obdajajo. Kadar se pojavijo mišična neravnovesja, npr. zaradi makroglosije, limfangioma, šibkega tonusa ustnic ali infantilnega požiranja,

se začnejo zobje premikati, dokler ne dosežejo novega ravnovesja. Prisotnost nadštevilčnih zob, meziodensa, fibrozno zadebeljen in nizko naraščen frenulum zgornje ustnice, ciste, fibromi ali tujki lahko predstavljajo fizično oviro pri izražanju zob ali spremenijo smer izražanja zob. Posledično lahko nastane diastema.

Diastema lahko nastane tudi zaradi nepopolno zaraščene premaksile, hitrega ortodontskega širjenja maksile, nekontrolirane kostne rasti (cerebralna paraliza, endokrine motnje – akromegalija), izgube kostne podpore zob pri napredovali parodontalni bolezni. Vzrok nastanka diasteme mediane so lahko tudi nepravilne velikosti, oblike ali lege zob. Najpogostejše je diastema mediana prisotna ob manjkajočih zgornjih stranskih sekalcih, rudimentarni obliki zgornjih stranskih sekalcev, rotiranih zobeh ter pri malokluziji tipa II/1 po Anglu.

Za harmoničen in usklajen nasmeh sta pomembni tako rdeča kot bela estetika. Nepravilnosti v zobnih tkivih nikoli ne moremo enakovredno kompenzirati samo s protetično oskrbo zob. Belser je oblikoval in predstavil štirinajst kriterijev rdeče bele estetike, med katerimi so izmed prvih pet kriterijev štirje, ki se nanašajo na dlesen. To so zdravje dlesni, medzobna papila, zenit zoba in potek roba proste dlesni. Med značilnostmi zobnih kron pa so najpomembnejši kriteriji razmerje med velikostjo zob, oblika zob, šele nato jim sledi karakterizacija zob, tekstura in barva zob (Magne in Belser, 2002).

Prostorske razmere v zobnem loku opredelimo iz razmerja med potrebnim in razpoložljivim prostorom v zobnem loku. Potreben prostor v zobnem loku nam določajo širine zobnih kron, razpoložljiv prostor pa je odvisen od širine zobnega loka. Kadar je razpoložljivi prostor v zobnem loku večji od potrebnega, imamo v zobnem loku vrzeli.

Diastemo mediano imenujemo vrzel med centralnima sekalcema in jo lahko oskrbimo z ortodontskim premikom zob in/ali s preoblikovanjem zobnih kron. S pomočjo natančnih meritev, preučitve študijskih modelov in fotografij izdelamo natančen načrt zdravljenja. Kadar je razpoložljivi prostor večji od potrebnega, hkrati pa nimamo zadostne incizalne stopnice, nam samo ortodontski poseg ne zadošča za doseganje zapore medzobnih prostorov. V teh primerih z ortodontsko terapijo zobe položajno uvrstimo na ustrezna mesta za nadaljno protetično ali konzervativno oskrbo (Furuse in sod., 2008).

Konzervativna oskrba diasteme mediane z neposrednim nanosom kompozita je manj zahtevna kot protetična oskrba ter pogosto estetsko ustrezna rešitev. Sodobni visokoestetski kompoziti so relativno odporni na abrazijo in barvno stabilni. V večini primerov preparacija zob ni potrebna ali pa je minimalna. Prednosti konzervativne oskrbe so možnost izdelave direktnih kompozitnih dograditev v eni klinični seji, možnost preoblikovanja zob že med ortodontsko terapijo in enostavna

popravlja v primeru poškodbe dograditev. Ker pa je adhezija zobnega plaka na kompozit bistveno večja kot na intakten zob ali keramiko, moramo direktne kompozitne dograditve polirati do visokega sijaja. S tem zmanjšamo adhezijo plaka na kompozit. Skrbna ustna higiena visokopoliranih kompozitnih dograditev, preobsežnost dograditev in subgingivalna obrobna zapora povzročajo nastanek vnetja dlesni. Direktne kompozitne dograditve so v primerjavi s keramičnimi estetskimi fasetami kratkoročnejša oskrba, katero je potrebno pogosteje obnoviti. V primerjavi z indirektno metodo je direktna dograditev tehnično težje izvedljiva, saj je oblikovanje dograditev, predvsem ekvatorja in kontaktnih točk, težje. Danes kompozitne dograditve izvajamo predvsem po metodi injekcijske tehnike. Najprej skeniramo začetno stanje, digitalno oblikujemo novo stanje, ga prenesemo z začasnim kompozitom v usta ter ocenimo videz bodočega stanja. Po diagnostični oceni stanja se v laboratoriju pripravijo slikonski ključi s pomočjo katerih izvedemo dograditev s tekočimi kompoziti z večjim deležem polnil.

Zapiranje diasteme je ena izmed pogostejših indikacij izdelave keramičnih estetskih faset. Estetske fasete omogočajo ohranitev zobne mase in hkrati nudijo odlično estetiko. Izdelava estetskih faset omogoča boljšo kontrolo izbire barve, oblike, konture in texture in je trajnejša. Glazirana površina keramike omogoča lažjo ohranitev zdravih parodontalnih tkiv zaradi manjše adhezije plaka. Kljub minimalno invazivni preparaciji zob, ki je potrebna za izdelavo keramičnih estetskih faset, predstavlja le ta biološko škodo za zob. Danes pa nam tehnologije izdelave v določenih kliničnih indikacijah omogočajo celo izdelavo estetskih faset brez preparacije zobnih površin (non-prep luske). V primerjavi z direktnimi kompozitnimi dograditvami so stroški izdelave estetskih keramičnih faset večji, potrebne so dodatne laboratorijske faze, s tem je postopek oskrbe časovno daljši.

Ob zapiranju diasteme s kompozitnimi dograditvami ali keramičnimi estetskimi fasetami spreminjamo dimenzije zob. Povečana dimenzija zob samo v mezo-distalni smeri spremeni njihov izgled, zobje delujejo preširoki ali prekratki. Ustrezno razmerje med širino in dolžino zob lahko pri zapiranju diasteme ohranimo s podaljšanjem vertikalne dimenzije zoba. V incizalni smeri to dosežemo s kompozitno dograditvijo ali estetsko faseto, v gingivalni smeri pa s parodontalnokirurškim posegom. Večjo širino zob zaradi zapiranja diasteme lahko kompenziramo tudi tako, da zob navidezno zožamo.

Širina zob zgornjega sprednjega predela

Poznanih je več teorij razmerja dimenzij zob zgornjega sprednjega predela. Razmerje zlatega reza je osnovano na teoriji, da obstaja povezava med lepoto v naravi in matematiki. Huntley trdi, da elementi v naravi delujejo harmonično, ker so v medsebojnem razmerju 1 : 1,618. Če to prenesemo v razmerje širine zob zgornjega IKS, dobimo naslednjo trditev: zgornji stranski sekalec naj bo v zlatem

razmerju z zgornjim centralnim sekalcem pri pogledu od spredaj. Širina zgornjega stranskega sekalca naj bo torej 62 % širine zgornjega centralnega sekalca. Širina zgornjega podočnika naj bi bila 62 % širine zgornjega stranskega sekalca pri pogledu od spredaj.

Teorija RED (Recurring Esthetic Dental Proportion) upošteva raznolikost med ljudmi in s tem tudi raznolikost med zobmi, obrazom in telesom. RED razmerje je osnovano na spreminjajočem se koeficientu, ki se od posameznika do posameznika razlikuje. Ta koeficient določa, za koliko je zgornji stranski sekalec ožji od zgornjega centralnega sekalca. Za enak koeficient je zgornji podočnik ožji od zgornjega stranskega sekalca (vse pri pogledu od spredaj) (Ward, 2001). Za zobe s povprečnim razmerjem med širino in dolžino, ki znaša 78 %, predlaga RED koeficient 0,7 (oz. 70 %). Pri daljših zobeh predlaga uporabo manjšega RED koeficienta (62 %), kar je enako kot pri teoriji zlatega reza, pri krajših zobeh pa predlaga večji RED koeficient (do 80 %). Za zagotavljanje naravnega videza zob sta poleg določanja širine zob pomembna tudi vertikalni položaj zob in položaj roba proste dlesni.

S starostjo in fiziološko obrabo zob se linija incizalnih robov spreminja v raven ali pa celo konkaven potek. Pri mladih pacientih, ki še nimajo močne obrabe zob, je linija konveksna, posnema obliko galeba v letu. S preoblikovanjem poteka incizalnih robov zgornjih sekalcev lahko spremenimo videz pacienta.

Za doseganje rdeče estetike mora biti rob proste dlesni pri zgornjem stranskem sekalcu približno 1 mm bolj koronarno glede na zgornji centralni sekalec in podočnik. Obstajajo tudi odstopanja. V primeru ko je rob proste dlesni pri zgornjem stranskem sekalcu apikalneje glede na sosednja zoba, mora biti za ustrezen usklajen videz tudi incizalni rob zgornjih stranskih sekalcev apikalneje od sosednjih zob.

Zenit dlesni je najvišje ležeča točka roba proste dlesni zgornjih zob. Njegov položaj določa oblika in anatomija zoba, položaj zoba v zobnem loku in potek roba zobiščnega nastavka. Pri normalni anatomski pogojih leži zenit 1 mm distalneje glede na os zoba. Pri zgornjem stranskem sekalcu se lahko nahaja tudi v osi zoba.

Prisotnost diasteme je eden izmed vzrokov za nepopolno zaporo medzobnega prostora z medzobno papilo. Uspešnost oskrbe diasteme je odvisna tudi od harmonične povezave med mehкими in trdimi tkivi. Zaprtje medzobnega prostora z medzobno papilo je pomemben cilj oskrbe diasteme mediane. To dosežemo z oblikovanjem kontaktne točke, pri čemer je pomembna oddaljenost le-te do roba zobiščnega nastavka. Kadar je ta razdalja 5 mm ali manj, bo papila zapolnila medzobni prostor v skoraj 100 %, kadar pa je kontaktna točka od roba kosti oddaljena več kot 6 mm, pa samo v 55 % (Tarnow, 1992).

Literatura:

Miller TE. Orthodontic and restorative procedures for retained deciduous teeth in the adult. *J Prosthet Dent* 1995; 73: 501–9.

Magne P, Belser U. Bonded porcelain restorations in the anterior dentition: a biomimetic approach. 1st ed. Quintessence Pub; 2002: 57–94.

Pontoriero R, Celenza F, Ricci G, Carnevale G. Rapid extrusion with fiber resection: a combined orthodontic—periodontic treatment modality. *Int J Periodontics Restorative Dent* 1987; 5: 30–43.

Salama H, Salama M. The role of orthodontic extrusive remodeling in the enhancement of soft and hard tissue profiles prior to implant placement. *Int J Periodontics Restorative Dent* 1993; 4: 313–33.

Tarnow DP, Magner AW, Fletcher P. The effect of the distance from the contact point to the crest of bone on the presence or absence of the interproximal dental papilla. *J Periodontol* 1992; 63: 995–996.

Ward DH. A Study of Dentists' Preferred Maxillary Anterior Tooth Width Proportions: Comparing the Recurring Esthetic Dental Proportion to Other Mathematical and Naturally Occurring Proportions. *J Esthet Restor Dent* 2007; 19: 324–339.

Doroteja Hren

Kronologija ortodontskega dela izdelave zobnih aparatov skozi tri desetletja

Kot ortodontski tehnik delujem več kot 30 let in v mojem prispevku k 30. obletnici društva SOD vam bom s sliko in besedo prikazala naš napredek pri izdelavi zobnih aparatov.

Pred malo več kot tremi desetletju so se določeni aparati (monoblok, Andresen-Häupl aktivator) še kuhali s pomočjo tlačenja smole v kivetu. Z enako smolo in postopkom se še danes izdelujejo totalne proteze. V tem obdobju se je zelo razvila nasipna tehnika akrilata, ki ne samo da je pripomogla k hitrejši izdelavi aparatov, veliko bolj je tudi natančna izdelava, primernejši akrilat in hitrejša polimerizacija. Ta tehnika izdelave aparatov se uporablja še danes.

Po desetletju so se, ob vse večjem zdravljenju z nesnemnimi aparati, začeli izdelovati aparati v kombinaciji zdravljenja z nesnemnimi aparati. Začeli smo izdelovati transpalatinalne loke, quad helixe, lingvalne loke, ustnične odbijače, vzdrževalce prostora, aparate za hitro širjenje in retencijske loke iz pletene, ploščate ali zlate žice s prenosnikom za ordinacijo. V tem času se je izkazala potreba po obveščanju o novostih ter dodatnem usposabljanju ortodontskih tehnikov, zato sem na pobudo

Doroteja Hren, dipl. lab. zob. prot., je zaključila srednjo zobotehnično šolo v Ljubljani, zaposlena je bila v zobno protetičnih laboratorijih v Kopru in Kranju. Aprila 1990 je opravila izpit iz zobne in čeljustne ortopedije in se zaposlila na Stomatološki kliniki, na Centru za zobno in čeljustno ortopedijo v Ljubljani, kjer je zaposlena še danes. V času zaposlitve se neprestano izobražuje na področju protetike in ortodontije doma in v tujini. Na področju laboratorijske izdelave ortodontskih aparatov sledi novim metodam, o njih predava na različnih seminarjih in izvaja delavnice. Opravlja tudi individualna izobraževanja za ortodontske zobotehnike. Ustanovila je društvo ortodontskih tehnikov z namenom širšega

povezovanja in predajanja znanj zobotehnikom ortodontom ter se povezala z ortodontskim društvom iz Italije. Aktivno je sodelovala pri ustanovitvi visokošolskega programa Laboratorijska zobna protetika na Zdravstveni fakulteti. Leta 2014 je tudi sama diplomirala na Zdravstveni fakulteti in od takrat vodi vaje pri predmetih Čeljustna in zobna ortopedija in Maksilofacialna kirurgija. Kljub dolgoletni praksi še vedno stremi za novimi znanji.

prof. Farčnika in prim. Rejc Novak ustanovila društvo ortodontskih tehnikov — DOT, ki je po desetletju prenehalo delovati, predvsem zaradi pomanjkanja interesa, kajti ostalo nas je zgolj nekaj nadobudnih in k razvoju usmerjenih tehnikov.

Naše društvo je navezalo stike z društvom iz sosednje Italije, na različnih organiziranih kongresih v Sloveniji in Italiji pridobivali vsa prepotrebna znanja. Naj naštejemo nekaj tem: Indirektno lepljenje, izdelava herbsta, distalizatorjev, aktivatorjev in twin blokov, izdelava regulatorjev funkcije in RME vijakov. Sprva so se RME-ji izdelovali na štirih obročkih, kar je predstavljalo zelo zahtevno delo za ordinacijo pri natančnem odtisu, kakor tudi za tehnika, ker je bilo potrebno kar nekaj prakse za izdelavo s pomočjo spajkane tehnike. Aktivni člani društva Helena, Vanja, Maja in jaz smo si pogosto izmenjali navodila in izboljšave, se učili na napakah in jih skušali odpravljati, vsa ta pridobljena znanja pa smo predstavile ostalim tehnikom na naših srečanjih, dokler je še obstajal interes.

V zadnjem desetletju je vrata odprla visoka šola za laboratorijske zobne protetike, ki je v svoj program umestila predmet zobna in čeljustna ortopedija in ortodontija ter tako študentom približala tehniko izdelave aparatov in strokovno podučila splošno potrebno znanje o čeljustnih nepravilnostih. Srednja šola ni bila zainteresirana za vključitev znanj o zobni in čeljustni ortopediji v svoj kurikulum.

Danes se tudi na področju zobne in čeljustne ortopedije vse bolj srečujemo z računalniško izdelavo. Velika pridobitev je pri izdelavi študijskih modelov, časovno je za izdelavo potrebno deset do petnajst minut, delo poteka v čistem okolju in hramba je na serverjih, kar zelo olajša prostorsko dimenzijo. Seveda ob predpostavki, da se model tiska le po potrebi, sicer nismo prostorsko nič na boljšem in tudi ekološko ne. Zelo lepi in natančni v tiskani kovini so izdelani RME vijaki, olajšana je izdelava indirektnega lepljenja nosilcev, transpalatinalni loki, lingvalni loki so neprožni zaradi tiskanega jekla. Z računalnikom lahko naredimo tudi premike zob in tako opravimo manjše korekture posameznih zob ali zobne vrste s pomočjo globokega vleka termoplastičnih folij. Tudi na področju globokega vleka je precejšen napredek, predvsem pri izdelavi pozicionerjev, pri brusističnih opornicah, ščitnikov za športnike in podobno.

Pri sami izdelavi tiskanih akrilatnih aparatov smo še v razvoju. Zaradi potrebnega radiranja določenim elementom pri snemnih aparatih ter izdelavi žičnih elementov je izdelava težko izvedljiva. Izdelamo lahko aparate, kjer ni potrebnih žičnih elementov, sicer je potrebno le-te po končani tiskani akrilatni osnovi vstaviti v akrilatno telo, ki je zaradi tiskanja drugačne strukture. Na že tiskanih modelih pa je potrebno modele dobro izolacijsko premazati s posebnimi laki, da se akrilat ne sprime s tiskanim modelom.

V kratkem kronološkem prispevku vam bom tudi slikovno prikazala izdelavo ortodontskih zobnih aparatov nekoč in danes, v obdobju zadnjih 30 let.

Nataša Ihan Hren

Sodobna ortognatska kirurgija

Ortognatska kirurgija v Sloveniji je dobila zagon konec prejšnjega stoletja s prevzemom sodobnih kirurških tehnik in tesnejšim sodelovanjem z ortodonti.

Obravnava dentofacialnih nepravilnosti takrat je morala preseči zgolj posege v spodnji čeljustnici pri skeletnem razredu III. Uvedba varnih posegov v zgornji čeljustnici ob prenehanju rigidne intermaksilarne povezave zaradi ustreznih osteosintez je pomenila pomemben napredek za tovrstne bolnike. Enaki protokoli ob upoštevanju pravil stabilnosti po operaciji so se uvedli pri bolnikih z apertognatizmom. Sledila je sodobna obravnava obraznih asimetrij, vključno z osteogeno distrakcijo, ki se je uveljavila tudi za kirurško asistirano širjenje zgornje čeljustnice. Kasneje smo se prizadevali, da se uredijo tako kirurški kot ortodontski protokoli za kirurško obravnavo skeletnega razreda II. To je zlasti pomembno postalo danes, ko prepoznamo številne sklepne težave zaradi ortodontskih kompenzacij pri tej obliki dentofacialnih nepravilnosti.

Ves razvoj kombinirane ortodontsko-kirurške obravnave dentofacialnih nepravilnosti je vodil do najsodobnejših kirurških načrtovanj, ki presegajo zgolj funkcionalnost. Seveda je osnovni pogoj za kirurške posege ostala optimalna okluzija, ker le-ta zagotavlja vse ustrezne funkcije. Zanj pa je odločilna dobra ortodontska predpriprava, ki pa mora upoštevati tudi za obrazno estetiko pomembne kirurške premike. Le-ti so pri raznovrstnih oblikah dentofacialnih nepravilnosti različni. Zato je pomembno, da ortodonti poznajo sodobno kirurško logiko, ki je povezana z obrazno estetiko.

Prof. dr. Nataša Ihan Hren, dr. med., dr. dent. med., je diplomirala na obeh smereh (splošni medicini in dentalni medicini) na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Profesionalno pot je pričela kot mlada raziskovalka in je magistrirala leta 1991. Doktorat znanosti je zagovarjala leta 1999. Specializacijo iz maksilofacialne kirurgije je končala leta 1995. Poleg rednega kliničnega dela, subspecializiranega v ortognatski kirurgiji, je bila vedno tudi akademsko aktivna. Izredna profesorica je postala leta 2010, redna profesorica pa leta 2015. Od leta 2003 vodi Katedro za maksilofacialno in oralno kirurgijo Medicinske fakultete v Ljubljani. Je raziskovalka na več področjih, vodja raziskovalnih projektov in raziskovalnega programa. Je prejemnica najvišjega, Hipokratovega priznanja Zdravniške zbornice Slovenije in častna članica SOD.

Tako poznamo estetske spremembe, ki so lahko posledica klasičnih ortognatskih premikov spodnje čeljustnice po razkolni osteotomiji (BSSO), ali pa so posledica premikov zgornje čeljustnice po osteotomijah LeFort I. Gre za premike v vseh ravninah, ne zgolj v sagitalni. Za vse te premike pa je pogoj normookluzija. Za spremembe v estetsko ugodno smer je potrebno dobro načrtovanje obeh specialističnih zdravljenj. Poleg tega pa sodobna ortognatska kirurgija združuje osnovne posege s posegi, ki so potrebni zgolj zaradi obrazne estetike. Ti so genioplastike (redukcijske in avgmentacijske), rinoplastike, lični vsadki, angularni remodelacijski vsadki, lipofilingi ipd.

Predavanje prikazuje predvsem estetski vidik ortognatske kirurgije, ki je v sedanjih časih zelo pomemben. Na kliničnih primerih bodo prikazane vse že našteje tehnike.

Dobre ortognatske kirurgije pa ni brez dobrega ortodontskega in kirurškega dela, kar je potrdil razvoj te stroke v preteklosti. Prav tako pa mora biti dobro sodelovanje naše vodilo za razvoj v prihodnosti.

Strokovno srečanje ob zaključku praznovanja 30. letnice delovanja SOD, 1. december 2023

VABILO

Spoštovani članice in člani SOD,
vključno vabljeni na tradicionalno prednovoletno strokovno srečanje
v petek, 1.12.2023, v Grand Hotelu Union v Ljubljani.

Letošnje srečanje bo interdisciplinarno, povabili bomo tudi specialiste parodontologije ter oralne in maksilofacialne kirurgije.

Po strokovnem programu s predavanji bomo izvedli tudi redno letno skupščino SOD.

Spet se nam bodo pridružili zvesti razstavalci materialov in opreme.

Popoldne bomo zaključili s tradicionalnim prednovoletnim kosilom in druženjem.

Vljudno prosimo za hitre prijave
Priložen je program srečanja s prijavnico in podatki za plačilo kotizacije.

Vabljeni, veselimo se ponovnega srečanja!

Lepo pozdravljeni v imenu upravnega odbora SOD

Bovec, 7.10.2023

asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Predsednica SOD

Slovensko ortodonsko društvo, www.ortodontija-drustvo.si
E: ortodonsko.drustvo@ortodontija.si

Vabilo
predsednice
SOD

Decembrsko strokovno srečanje SOD in Sekcije za ustne bolezni,
parodontologijo in stomatološko implantologijo, 1.12.2023

ORTO – PERIO INTERDISCIPLINARNA OBRAVNAVA, SODOBNE SMERNICE

»PERIO-ORTHO ASPECTS IN THE TREATMENT OF GINGIVAL RECESSION«

Grand hotel Union Ljubljana, Bela dvorana, 1. Nadstropje

Preliminarni program srečanja, petek, 1.12.2023:*

8.15 - dalje razstavljalci v predverju dvorane

8.15 - 8.55 registracija udeležencev in kava dobrodošlice

9.00 Pozdrav in uvod

9.15 - 10.45: Profesor CHRISTOS KATSAROS

Influence of orthodontic tooth movement on the long-term development of gingival recession

Interdisciplinary cooperation in the treatment of post-orthodontic gingival recession

10.45 - 11.15 odmor

11.15 - 12.00 Profesor ANTON SCULEAN

Surgical management of gingival recession in orthodontic patients (Part 1)

12.00 - 12.30 odmor

12.30 - 13.30 Profesor ANTON SCULEAN

Surgical management of gingival recession in orthodontic patients (Part 2)

13.30 - 14.00 Razprava in zaključki

14.00 - 14.30 IN MEMORIAM PROF. FRANC FARČNIK in predstavitev zbornika ob 30. letnici SOD

Prof. dr. Maja Orsenik in asist. dr. Sanda Lah Kravanja

14.30 - 14.55 Odmor

15.00 - 16.00 Redna letna skupščina SOD (za člane SOD)

16.30 - Prednovoletno slavnostno kosilo za vse udeležence

Veslimo se ponovnega srečanja, vljudno vabljeni!

*Organizator si pridržuje pravico do sprememb programa zaradi spremenjenih okoliščin

Slovensko ortodontsko društvo, www.ortodontija-drustvo.si, E: ortodontsko.drustvo@ortodontija.si

Program
strokovnega srečanja
za december 2023

1. december 2023
hotel Union, Ljubljana
9.00-14.00

30
SLOVENSKO ORTODONTSKO DRUŠTVO
SLOVENIAN ORTHODONTIC SOCIETY

prvo obvestilo

**ORTO-PERIO INTERDISCIPLINARNA OBRAVNAVA,
SODOBNE SMERNICE**

PROFESOR CHRISTOS KATSAROS

Profesor Christos Katsaros je diplomiral iz dentalne medicine na Aristotelovi univerzi v Solunu, Grčija, in pridobil svoje štiriletno specialistično izobraževanje na Univerzi Saarland, Nemčija, kjer je tudi dokončal doktorat. Kot raziskovalec je deloval na Univerzi v Göteborgu, Švedska, kjer je nadaljeval s svojim raziskovalnim delom in je po opravljenem doktoratu pridobil naziv učitelja.

Od leta 2000 do 2002 je služboval kot izredni profesor in od leta 2002 do 2008 kot profesor celjstne in zobne ortopedije na Oddelku za ortodontijo in oralno biologijo na Radboud University, Nijmegenskem medicinskem centru, Nijmegen, Nizozemska. Od leta 2008 je profesor in predstojnik Oddelka za ortodontijo in zobno in celjstno ortopedijo na Univerzi Bern, Švica. Je aktiven član združenja Angle v Evropi.

V letu 2016 je bil predsednik Evropskega združenja ortodontov in je organiziral kongres v Montreux, v Švici. Je izjemen strokovnjak in njegovo znanstveno raziskovalno in klinično delo odmeva doma in po svetu, Univerza za dentalno medicino v Bernu pa velja za eno najboljših v Evropi.

PROFESOR ANTON SCULEAN

Profesor Anton Sculean je predstojnik Oddelka za parodontologijo na fakulteti za dentalno medicino na Univerzi Bern, Švica. Profesor Sculean je avtor več kot 410 člankov v strokovno recenziranih revijah, 30 poglavij v parodontalnih učbenikih iz parodontologije in je imel več kot 500 predavanj na domačih in mednarodnih srečanjih.

Je avtor knjige Parodontalna regenerativna terapija in urednik revije Parodontologija 2000. Profesor Sculean deluje v uredniških odborih 12 znanstvenih in strokovnih revij na področju dentalne medicine, je urednik revije Quintessence International, Clinical Oral Investigations, Oral Health in Preventive Dentistry. Prejel je mnogo nagrad za raziskovalno delo, med njimi ugledno znanstveno nagrado Mednarodnega združenja za dentalne raziskave (International Association for Dental Research – IADR), nagrado za mladega raziskovalca Anthonyja Rizza za parodontalno raziskovalno skupino (PRG), nagrado IADR/PRG v regenerativni parodontalni medicini in ugledno nagrado Evropskega ortodontskega društva za učitelja.

Profesor Sculean je prejšnji predsednik Parodontalne raziskovalne skupine IADR, švicarskega Društva za parodontologijo in Evropske federacije parodontologije (EFP). Trenutno je predsednik Mednarodne akademije za parodontologijo (IAP). Njegove raziskave se osredotočajo na celjenje ran in regeneracijo, regenerativno in plastično-estetsko parodontalno kirurgijo, uporabo antibiotikov, antiseptikov in na nove pristope, kot so laserji in fotodinamična terapija v zdravljenju parodontalnih in peri-implantatnih infekcij.

Slovensko ortodontsko društvo / Katedra za celjstno in zobno ortopedijo / Katedra za ustne bolezni in parodontologijo

Sanda Lah Kravanja

Slovensko ortodontsko društvo – čestitke za 30. let delovanja!

V petek 2. 12. 2022, ko smo obeležili smo 30. obletnico našega delovanja, je bil za Slovensko ortodontsko društvo zelo slavnosten in deloven dan.

Slavnostno strokovno srečanje je imelo naslov “Z izkušnjami iz preteklosti k izzivom v prihodnosti”.

To lepo vsakoletno navado prednovoletnega druženja je v celotnem obstoju društva, od leta 1992, prekinila le pandemija koronavirusne bolezni, ki je v preteklih dveh letih zaustavila svet in omejevala življenje na njem. Naš vsakdanjik se je v tem času korenito spremenil, sledimo novim okoliščinam, pogojem in navadam. Velika večina nas opaža, da je življenje zmeraj bolj zapleteno, kompleksno in da se ritem vsakdana neprestano pospešuje. In v takem svetu je težko vztrajati sam, v Slovenskem ortodontskem društvu pa se vztrajno trudimo za stanovsko oporo, izobraževanje, sodelovanje in povezanost med člani, ne glede na zaposlitveni status.

Srečanje je tradicionalno potekalo v Grand Hotelu Union v Ljubljani, letos pa smo se po dolgem času zaradi omejitev lahko sproščeno družili v živo. Pričeli smo v Beli dvorani, delovno in zgodaj, kjer je predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja sklicala redno letno skupščino SOD. Organizirali smo dentalno razstavo, nadaljevali pa s strokovnim programom.

Za začetek srečanja sta se z obiskom in pozdravnim nagovorom pridružila mag. Tadej Ostrc, državni sekretar na Ministrstvu za zdravje in Krunoslav Pavlovič, podpredsednik Zdravniške zbornice Slovenije. Ob čestitkah k visokemu jubileju sta nam zaželela uspešno praznovanje in dobro delo še v bodoče.

Čast uvodnega predavanja in otvoritve srečanja je pripadla prof. dr. Zvonki Zupanič Slavec, letošnji prejemnici visokega državnega priznanja Zlati red za zasluge RS, ki je v izredno zanimivem predavanju in s številnimi fotografijami osvetlila razvoj zobozdravstvene stroke na Slovenskem s poudarkom na ortodontiji.

Sledilo je predavanje prof. dr. Maje Ovsenik o sodobni ortodontiji, po dolgem času pa smo lahko prisluhnili dr. Miroslavu Milačiču, ki je predaval o ortodontiji na prehodu generacij. Številne fotografije so nas z nostalgijo popeljale v pretekle dogodke in strokovna srečanja doma in v tujini, na katerih smo slovenski specialisti čeljustne in zobne ortopedije pogosto in plodno tudi aktivno sodelovali s prispevki, predavanji in posterji.

V drugem delu srečanja je bilo predstavljeno bogato dolgoletno interdisciplinarno sodelovanje ortodontije z drugimi zobozdravstvenimi vejami po starostnih obdobjih naših pacientov.

Prof. dr. Janja Jan, prodekanja Medicinske fakultete v Ljubljani je predstavila problematiko kariesa pri astmatičnih otrocih, prof. dr. Alenka Pavlič pa je predstavila pomen sodelovanja med šolskimi zobozdravniki in ortodonti ter interceptivno delovanje zajeto v kurikulumu otroških in mladinskih zobozdravnikov. Prof. dr. Boris Gašpirc je predaval o prepletanju ortodontije s parodontologijo, prof. dr. Čedomir Oblak pa s protetiko.

Zelo zanimivo predavanje o razvoju zobotehničnih ortodontskih tehnik in materialov je predstavila Doroteja Hren, predsednica društva ortodontskih zobotehnikov.

Za zaključek strokovnih vsebin pa smo poslušali prof. dr. Natašo Ihan Hren, letošnjo prejemnico kar treh visokih stanovskih priznanj, ki je v izvrstnem predavanju predstavila svoje sodelovanje med ortodontijo in ortognatsko kirurgijo.

Med odmori smo si lahko ogledali dentalno razstavo pri kateri je sodelovalo kar devet razstavljalcev, ki so pripravili zanimive ponudbe.

V slavnostnem delu so se nam v Stekleni dvorani pridružili vabljeni gosti, častni člani SOD in glasbeniki, Tri sopranistke (kolegice zdravnice Sanja Zupanič Mali, Anja Berus in Nadja Ternifi) in pianist (Tilen Slakan), ki so izvedli zelo lep program, vključno z izvedbo Himne ortodontov v treh jezikih. Po scenariju, ki sem ga pripravila, se mi je za vodenje prireditve pridružil Igor Velše, priljubljen rtv napovedovalec.

Pozdravni govornik je bil naš spoštovani prof. dr. Franc Farčnik, pobudnik in ustanovni član ter prvi častni član SOD, ki je osvežil spomine na pomembne mejnike v delovanju društva.

Pozdravili so nas tudi prof. dr. Radko Komadina, predsednik Slovenskega zdravniškega društva, Krunoslav Pavlovič, predsednik Odbora za zobozdravstvo in podpredsednik ZZS, prodekanja Medicinske fakultete v Ljubljani, prof. dr. Janja Jan in dr. Zdenka Čebašek-Travnik, predsednica Zdravniške zbornice v preteklem

mandatu. Vsi so nam iskreno čestitali k visokemu jubileju, aktivnim in plodnim letom delovanja ter Slovenskemu ortodontskemu društvu zaželeli uspešno vztrajanje še v bodoče.

V slavnostnem programu so bili ob 30. letnici delovanja SOD podeljeni častni nazivi in zahvale Slovenskega ortodontskega društva.

Naziv Častni član SOD so ob 30. letnici delovanja SOD v letu 2022 prejeli:

1. prof. dr. Frank Weiland
(za dolgoletno strokovno sodelovanje in predavanja)
2. prof. dr. Nataša Ihan Hren
(za dolgoletno interdisciplinarno sodelovanje)
3. prof. dr. Irena Hočevar Boltežar
(za dolgoletno interdisciplinarno sodelovanje)
4. doc. dr. Marjan Premik
(za dolgoletno strokovno in raziskovalno delovanje v ortodontiji),
5. dr. Vladimir Žura
(pobudnik, podpornik in ustanovni član; v odsotnosti)

V spomladanskem obdobju, v maju 2022, na mednarodnem seminarju na Bledu pa so naziv **Častni član SOD prejeli kolegi ortodonti z Univerze v Aarhusu** (za sodelovanje strokovnem sodelovanju, tudi pri spletnih seminarjih SOD v času epidemije covid-19 in na mednarodnem seminarju):

1. prof. dr. Birte Melsen
2. dr. Cesare Luzi
3. dr. Morten Laursen
4. dr. Sussanna Botticelli

Zahvale SOD ob 30. letnici delovanja so prejeli predsedniki SOD:

prim. Metoda Rejc Novak, častna članica od leta 2018
prof. dr. Martina Drevenšek in Evgenij Komljanec (oba v odsotnosti) in
asist. dr. Sanda Lah Kravanja

Zahvale SOD ob 30. letnici delovanja so prejeli:

prof. dr. Maja Ovsenik (znanstveni odbor SOD)
mag. Sanja Zupančič (znanstveni odbor SOD)
Tanja Lah Kržin (strokovni odbor SOD)
Greta Andrejka Jerman (častno razsodišče SOD)
Helena Komljanec (nadzorni odbor SOD)

Martina Mikac Cankar (blagajničarka SOD)
Mojca Lajh (generalna sekretarka SOD)
Anastazija Plesničar (v odsotnosti)
Mojca Velikonja Vagner in
Jelena Drezgić Vrbič (vse tri podporne ustanovne članice SOD)
prim. Krista Sever Cimerman (za Himno ortodontov)

Zahvale za dobro sodelovanje s SOD ob 30. letnici delovanja so prejeli:

Slovensko zdravniško društvo – prof. dr. Radko Komadina
Odbor za zobozdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije – dr. Krunoslav Pavlovič
Društvo ortodontskih zobotehnikov, Doroteja Hren
Zbornica-Zveza-Sekcija zobozdravstvenih asistentk in tehnikov, Marina Čok
in Damjana Grubar
Ana Bitenc, prevajalka in lektorica

V zadnjih letih smo si prizadevali tudi za medgeneracijsko sodelovanje. Ob tem srečanju smo se tako lahko veselili prisotnosti številnih častnih članov in ustanoviteljev SOD v letu 1992 kot tudi specializantov čeljustne in zobne ortopedije, ki so se nam lahko pridružili tako v strokovnem kot tudi v slavnostnem delu.

Zahvalili smo se zvestim razstavljalcem, pridružili so se nam tudi novi.

Tudi udeleženci, člani SOD, smo bili deležni pohvale in pozornosti ob 30. letnici delovanja SOD. Nagradili smo se s knjigo Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem avtorice prof. Zvonke Zupanič Slavec, z novo značko društva in slavnostno penečo rebulo za zdravico v novo leto.

Slavnostni protokol dogodka smo zaključili s torto, v katero smo simbolično zarezali trije, prof. dr. Franc Farčnik, pobudnik in ustanovni član SOD, prim. dr. Metoda Rejc Novak, prva in dolgoletna predsednica SOD in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, aktualna predsednica SOD od leta 2018.

Sledilo je stanovsko druženje ob poznem slavnostnem kosilu.

Ob 30. letnici delovanja je izšel tudi zbornik, ki je pred vami, naj vam bo branje v užitek.

Praznovanje je bilo zelo delovno in uspešno, potekalo je z odlično udeležbo v prijetnem, slavnostnem, prijateljskem in na koncu zelo prednovoletnem vzdušju.

Iskrena hvala vsem za dolgoletno uspešno sodelovanje in podporo!

Slovenskemu ortodontskemu društvu čestitke za visoko 30. obletnico delovanja in še na mnoga leta SOD!

Člani SOD po zaključenem strokovnem delu programa, december 2022

Prva predsednica in častna članica prim. dr. Metoda Rejc Novak s trenutnim ožjim vodstvom SOD (od leve: Mojca Lajh, generalna sekretarka, Martina Mikac Cankar, blagajničarka in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, aktualna predsednica SOD).

Prof. dr. Franc Farčnik in predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja ob 25. letnici delovanja SOD, GH Union, Ljubljana, december 2018

Slavnostna torta za 30 let SOD, simbolični razrez so izvedli prof. dr. Franc Farčnik, prim. dr. Metoda Rejc Novak (levo) in asist. dr. Sanda Lah Kravanja (desno)

Podpredsednik ZZS Krunoslav Pavlovič v pozdravnem nagovoru članom SOD ob 30. letnici, december 2022

Državni sekretar z Ministrstva za zdravje, mag. Tadej Ostrc ob 30. letnici SOD, december 2022

Častni člani s prof. dr. Zvonko Zupanič Slavec, od leve: doc. Marjan Premik, prof. dr. Maja Ovsenik, prim. dr. Metoda Rejc Novak, dr. Miroslav Milačič in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, december 2022

Predavatelji in predstojniki Kateder MFUL s predsednico SOD, od leve: prof. dr. Alenka Pavlič, prof. dr. Boris Gašpirc, prof. dr. Nataša Ihan Hren, asist. dr. Sanda Lah Kravanja in prof. dr. Maja Ovsenik

Redna letna skupščina SOD, december 2022

Ustanovni člani ob 30. obletnici SOD, december 2022

Nastopajoči v slavnostnem programu ob 30. letnici SOD, Tri sopranistke, pianist Tilen Slakan, voditelj večera Igor Velše, organizator Aleksander Kravanja in predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja, december 2022

Slavnostna prireditev ob 30. letnici SOD, december 2022

Predsednik Slovenskega zdravniškega društva prof. dr. Radko Komadina in predsednik Odbora za zobozdravstvo pri ZZS Krunoslav Pavlovič prejmeta zahvalo od predsednice SOD asist. dr. Sande Lah Kravanja ob 30. letnici SOD, december 2022

Predstavnici Zbornice - Zveze zobnih asistentk in tehikov s predsednico SOD, december 2022

Predsednica Zdravniške zbornice dr. Zdenka Čebašek-Travnik (mandat 2016 - 2021) ob 30. letnici SOD, december 2022

Slovesnost ob 30. letnici SOD, december 2022

Predstavniki razstavljalcev od 30. letnici SOD, junij 2022

Specializanti čeljustne in zobne ortopedije v času 30. letnice SOD, december 2022

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Smernice in ukrepi za dopolnitev preventivnih programov v čeljustni in zobni ortopediji

strokovno teoretični del

Marjan Premik

Dolgoletno sodelovanje s profesorjem Francem Farčnikom na področju preventive v čeljustni in zobni ortopediji

Z velikim veseljem sem se odzval povabilu organizatorjev kongresa, da spregovorim o nekem obdobju, ki ga lahko označim kot obdobje poznanstva, prijateljstva in plodnega strokovnega sodelovanja s prof. F. Farčnikom.

Poznanstvo se je začelo nekje leta 1956/57, ko sem kot bruc v takratnem »Pajzlu« Medicinske fakultete v Ljubljani občudujoče opazoval kolege iz višjih letnikov. Kasneje, ko smo se mlajši študentsko utrdili pa smo se tu in tam s starejšimi kolegi že nekako bolj enakopravno srečevali. O tesnejšem sodelovanju s Francijem Farčnikom pa lahko govorim šele dobrih deset let pozneje, v času moje specializacije, ko je že bil asistent na Oddelku za zobno in čeljustno ortopedijo Stomatološke klinike v Ljubljani. Od takrat naprej so se vrstila dogajanja, ki se v mojem spominu pretvarjajo v številne slike in dogodke, med katerimi je veliko takih, ki zaslužijo javno strokovno osvetlitev. Za opis tega sodelovanja s Francijem Farčnikom sem sledil predvsem najini skupni bibliografiji, ki zajema 33 objavljenih znanstvenih in strokovnih poročil, ki stvarno dokumentirajo pregled dosežkov, širino pristopov in ustvarjalen odnos današnjega jubilaranta tudi do strokovnih problemov, ki niso neposredno povezani z ortodontijo.

V obdobju specializacije smo se takratni specializanti poleg ožjih strokovnih problemov srečevali še s problemi, ki so dominantno zaznamovali naše poklicno in socialno okolje. Idejne, kadrovske in organizacijske značilnosti zobozdravstvenega varstva so se spopadale s katastrofalnim stanjem ustnega zdravja vseh skupin našega prebivalstva. Razumljivo je, da se je prva skrb nas specializantov nanašala

Doc. dr. Marjan Premik, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Katedra za Javno zdravje Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani

na ortodonske probleme in moj prvi, če lahko tako rečem, resnejši strokovni stik z današnjim jubilarcom je bil bionator. Spodbujal me je naj iz francoščine prevedem knjigo o binatorju in napišem recenzijo, ker je želel, da se tedanji repertoar ortodontskih pristopov (predvsem Schwarzova plošča in monoblok) razširi na področje, ki bolj upošteva dinamično funkcijo orofacialnega sistema (1).

Druga njegova pomembna spodbuda iz obdobja moje specializacije pa je bila, da me je usmeril v takratni velik ortodontski problem povezan z zdravstvenim stanjem prvega stalnega kočnika pri naših varovancih. Zato sem v tem kontekstu v moji specialistični nalogi iz različnih strokovnih kotov obdelal prvi stalni molar. Da je bil ta zob ključni problem takratne ortodontije pa naj naj ilustriram z naslednjim epidemiološkimi podatki.

Tabela 1. Stanje prvih stalnih molarjev ugotovljeno na vzorcu 306 šolarjev v starosti od 12 do 16 let v celjski zdravstveni regiji leta 1970 (2).

Σ prvi molarji	Zdravi molarji	K	E	P	KEP prvih molarjev
1224	86	473	235	430	1138
100%	7%	39%	19%	35%	93%

V tej povezavi naj samo spomnim, da smo bili ortodonti takrat, ko še nismo uporabljali fiksne ortodonske tehnike praktično nemočni pri:

- odpravljanju vrzeli po izgubljenem prvem stalnem kočniku v spodnji čeljusti ter
- distalizaciji kočnikov v zgornji čeljusti.

Iz te naloge izhaja tudi predlog smernic predstavljenih na strokovnih srečanjih z naslovom: »Ortodonske Indikacije in kontraindikacije za ekstrakcijo prvega stalnega molarja«.

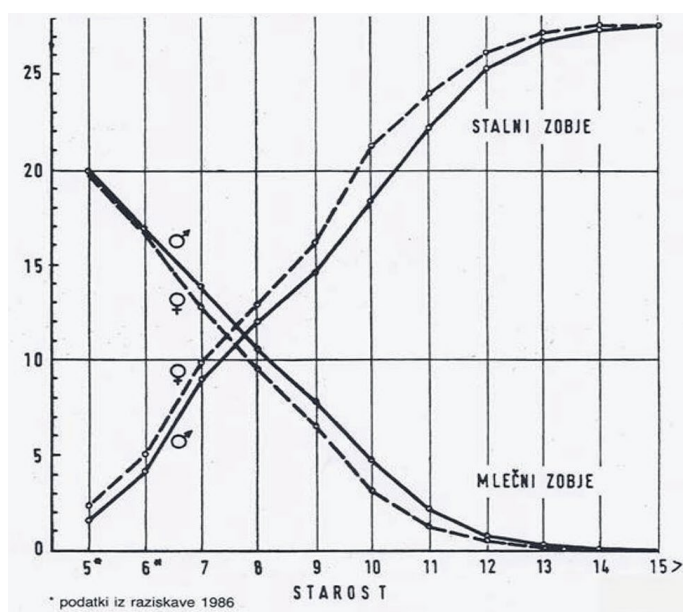
Takratne okoliščine – zlasti izjemno slabo zdravstveno stanje zob - je spodbudilo ortodonte, da smo družno pristopili k večjemu preventivnemu osveščanju širše javnosti, kot tudi preventivnemu osveščanju zobozdravnikov. S spodbujanjem, pripravo in izvajanjem preventivnih programov smo želeli zmanjšati incidenco zobnega kariesa in pokazati, da imajo preventivne aktivnosti pozitivne učinke in dodano vrednost za zobozdravstveno in znotraj tega tudi za ortodontsko dejavnost.

V tem smislu smo ortodonti smo aktivno in družno podpirali uvedbo specializacije iz pedontologije (1970), vzpostavitev samostojne službe mladinskega zobozdravstva (prva v Celju 1972), organizacijo podiplomskih tečajev (prvi 1973 v Ljubljani) in obvezno določitev dejavnost mladinskega zobozdravstva v Zakon o zdravstvenem varstvu, (1980). Naše aktivnosti so vzporedno s sistemskim urejanem področja postopoma prevzeli pedontologi, ortodonti pa smo se še naprej vključevali v njihova prizadevanja s specifičnimi preventivnimi prispevki z vidika zobne in čeljustne

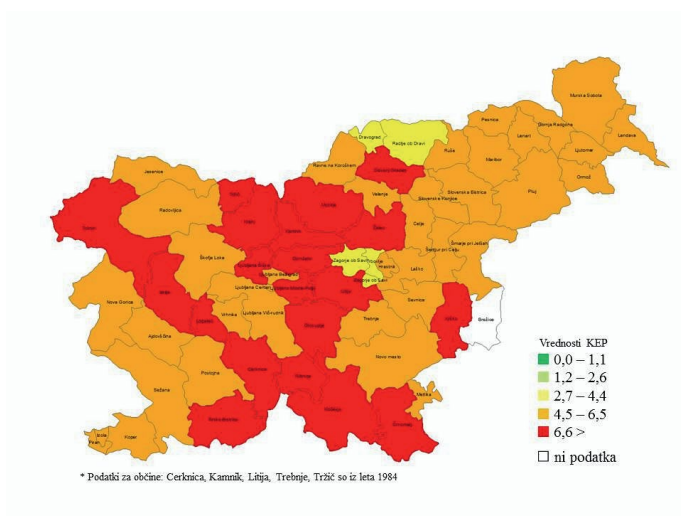
ortopedije. Poleg praktičnega dela na področju preventive so nastajale tudi teoretične podlage – številne med njimi tudi ob aktivnem sodelovanju današnjega jubilaranta (3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10). Značilna ilustracija preventivnega konteksta na USK je odprtje *Kabineta za zdravstveno vzgojo* ob Oddelku za zobno in čeljustno ortopedijo, ko je bil direktor klinike Franc Farčnik.

Naslednje pomembno področje mojega sodelovanja s prof. Farčnika je bilo povezano z informatizacijo poslovanja Stomatološke klinike (11, 11, 13) in računalniško podprto epidemiologijo zob in ustne votline. Zlasti pri slednjem bi rad posebej opozoril na podporo in sodelovanje, ki jo je dajal Franci Farčnik, ko sem vzpostavljaj poročevalski sistem o zdravstvenem stanju zob in ustne votline v Sloveniji. Aktivno je sodeloval zlasti v tisti ključni fazi projekta, ko je bilo potrebno pridobiti sodelovanje vseh zobozdravnikov v mladinskem zobozdravstvu. (14, 15, 16). Uspeh je bil fantastičen. Sodelovali so domala vsi povabljeni zobozdravniki in v letu 1984 je bilo pregledanih 120.808 šoloobveznih otrok.

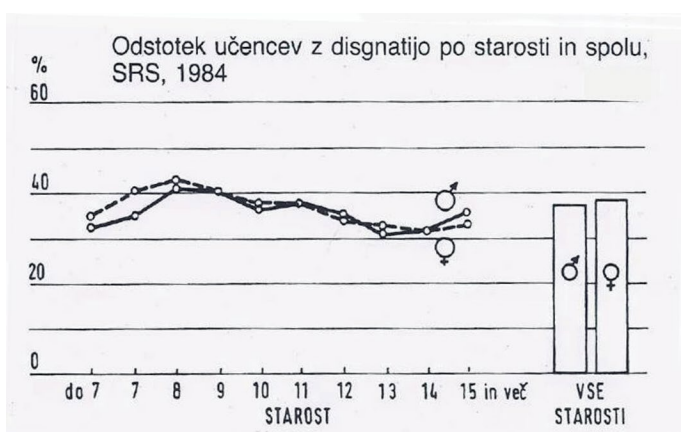
Ne želim izgubljati preveč besed o tej dejavnosti vendar smo takrat med drugim prišli do za slovenske otroke veljavne kronologije, dinamike in intenzitete izrasti

Slika 1. Menjalno zobovje – dinamika izgube mlečnih in izrasti stalnih zob, SRS, 1984

Slika 2. Prevalenca zobnega kariesa pri 12 letnih otrocih v SR Sloveniji, 1986.

Slika 3. Odstotek učencev z disgnatijo, ki potrebuje zdravljenje, po starosti in spolu, SRS, 1984.

stalnega zobovja (slika 1), kazalcev prevalence zobnega kariesa po starosti, spolu, geografski razporeditvi ipd. (slika 2) ter do prve ocene potreb po ortodontskem zdravljenju (slika 3) v Sloveniji.

Takrat sem ob prvi objavi rezultatov o zdravstvenem stanju zob in ustne votline pri šoloobveznih otrocih zapisal: »Iskrena zahvala gre tudi prof. Francu Farčniku, ki je nesebično pomagal pri vzpostavljanju organizacije zbiranja podatkov ter pri inštruktažnem delu domala v vseh zdravstvenih domovih v Sloveniji« (17, 57). To z ustreznim spoštovanjem in časovni distanci s hvaležnostjo izražam tudi danes.

Skupno delo s temi aktivnostmi pa še daleč ni bilo končano. Omenil bi še dvojce pomembnih smeri našega skupnega dela:

- iskanje kvantitativnih meril za oceno zobnih nepravilnosti in
- proučevanje in pripravljane predlogov za izboljšanje sistema zobozdravstvenega varstva.

Verjamem, da bodo sodelovanje pri iskanju meril za oceno zobnih nepravilnosti opisali še kolegi (18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25), ki so pri tem sodelovali (Korpar Majda, Zorec Rastko in Sever Krista) sam pa želim osvetliti aktivnosti, ki sva jih s prof. Farčnikom izvajala z namenom, da analiziramo stanje na področju zobnega in ustnega zdravja in iz ugotovitev načrtava smernice za nadaljnji razvoj zobozdravstvenega varstva v Sloveniji.

V monografiji »Stanje in nekateri razvojni problemi zobozdravstvenega varstva v SR Sloveniji do leta 2000« so bili postavljeni merljivi cilji oralnega zdravja in strategija zobozdravstvenega varstva v Sloveniji. Gre za dokument, ki ga je kljub odporom nekaterih na USK sprejel Razširjen strokovni kolegij. Pozitivno recenzijo pa so napisali takrat najvidnejši predstavniki stomatološke stroke v Jugoslaviji (prof. V. Popović, prof. Z. Rajić in prof. B. Topić) (29).

Z opisom najpomembnejših smeri najinega sodelovanja še zdaleč ni konec. Poročala sva o obiskih v tujini (26, 27), bila soavtorja pri strokovnih prispevkih (28, 30, 32) sodelovala pri raziskovalnih projektih (31) in drugo ter s tem prinašala znanja iz drugih socialno zdravstvenih okolij k nam ter vnašala izkušnje in veščine timskega dela. Mnogi dogodki, ki jih v tem prispevku nisem zapisal bodo verjetno obudili drugi kolegi. Številne tihe, nevidne in nezapisane stvari pa se bodo morda izkazovale v izdelkih, stališčih in prizadevanjih, ki jih gojijo mlajše generacije zobozdravnikov in ortodontov.

Zaradi moje usmeritve na strokovno področje »socialna medicina« (public health) se je sodelovanje na specialnem področju ortodontije razrahljalo ostale pa so osebne prijateljske pa tudi strokovne vezi predvsem na področjih širšega socialnega in delovnega okolja zobozdravnikov in zobozdravstvenega varstva prebivalcev v Sloveniji.

Tako je prof. Franci Farčnik kot predsednik odbora za zobozdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije spodbudil raziskavo z naslovom: »Perspektive slovenskih zobozdravnikov do leta 2010«.

Predvidene so bile širi raziskovalne faze dela:

I. Statusne delovne, socialne in organizacijske značilnosti zobozdravnikov v Sloveniji;

- II. Stališča prebivalcev do oralnega zdravja in zobozdravstvene dejavnosti;
- III. Epidemiološka ocena ustnega zdravja prebivalcev Slovenije;
- IV. Socialno ekonomski pogoji za izvajanje zobozdravstvenega varstva v Sloveniji.

Prvi dve fazi dela sta bili uspešno zaključeni (33-36) in rezultati objavljeni, medtem ko se tretja in četrta faza projekta zaradi nerazumevanja nekaterih članov odbora za zobozdravstvo pri ZZS, žal sploh nista začeli. Slovenija danes nima utemeljenih vseh potrebnih znanstvenih podlag (evidence based) na katerih bi lahko sistemsko gradila varovanje in izboljševanje ustnega zdravja.

S tem kratkim sprehodom skozi zgodovino mojega sodelovanja s prof. Farčnikom sem želel počastiti njegov stvarni strokovni prispevek razvoju stomatologije na Slovenskem, hkrati pa tudi opozoriti na njegove širše človeške razsežnosti, ki posegajo v dinamično zdravstveno organizacijsko in družbeno okolje v katerem smo in bomo delovali ortodonti.

Literatura:

1. Premik M. Recenzija knjige: L.A. Celestin: Zdravljenje z bionatorjem po metodi W. Baltersa. Zob Vestn 1-2 (43 44), Ljubljana, 1969
2. Premik M. Problematika zobozdravstvene službe in nekaj smernic za ureditev mladinskega zobozdravstva na celjskem območju. Elaborat za specialistični izpit. Celje, 1970
3. Vrbič V, Bartenjev M, Toth M, Farčnik F, Premik M. Predlogi za izvajanje preventivnega programa proti zobnemu kariesu. Zob Vestn 1980; 30 35: 56-52
4. Vrbič V, Farčnik F, Bartenjev D, Premik M, Toth M: Zobozdravstveni preventivni program v SR Sloveniji. Slovenski stomatološki dnevi Portorož 1981. Ljubljana: SZD-stomatološka sekcija, 1981: 1
5. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc-Novak M, Toth M, Podobnik R, Zupančič M. Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Zbornik povzetkov. Stomatološki dnevi, Portorož, 1981. Ljubljana: SZD - stomatološka sekcija, 1981 45 - 6
6. Farčnik F, Vrbič V, Premik M, Toth M, Bartenjev M. Motiviranje in vzgoja prebivalstva za izvajanje zobozdravstvenih preventivnih ukrepov. Zbornik povzetkov. Stomatološki dnevi, Portorož 1981. Ljubljana: SZD- stomatološka sekcija, 1981: 45 - 6
7. Farčnik, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M, Toth M, Podobnik R, Zupančič M. Preglednica ukrepov, izvajalcev in uporabnikov na posameznih nivojih zdravstvenega varstva s čeljustno ortopedskega stališča. Zbornik povzetkov. Stomatološki dnevi, Portorož 1981. Ljubljana: SZD - stomatološka sekcija, 1981: 45 - 6
8. Farčnik, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M. Strokovne osnove za izvajanje ortodontskih preventivnih ukrepov na področju zobozdravstvenega varstva SR Slovenji. Zob Vestn 1981: (5-6): 148 - 157
9. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M: Preprečevanje in zdravljenje kariesa kot čeljustno ortopedski preventivni ukrep. Zob Vestn 1984; 39: 114 - 23
10. Farčnik F, Premik M, Korpar M, Rejc Novak M, Zorec R. Ortodontija v okviru enotnega preventivnega zobozdravstvenega programa SR Slovenije v letih 1981 - 1985. 5. kongres ortodontov Jugoslavije, Bled 1986, 53
11. Farčnik F, Gašperšič J, Premik M, Tominc M. Uvedba računalniško podprtega informacijskega sistema na Univerzitetni stomatološki kliniki v Ljubljani. Zob Vestn 1982; 37(3-4): 95-106
12. Tominc M, Hrovat S, Pogačnik M, Farčnik F, Gašperšič J, Premik M. Computerised patient records and acquisition of data on the services performed by the University dental clinic. Zob Vestn 1982; 37 (5 - 6): 155 - 64
13. Farčnik F, Premik M, Tominc M, Hrovat, Pogačnik M, Gašperšič J. računalniško podprta evidenca pacientov in zajemanje storitev na Univerzitetni stomatološki kliniki. Pregled (Intertrade) IBM Ljubljana) 1983; 2: 15 - 8
14. Premik M, Farčnik F. Organizacija in izvedbe ankete o zdravstvenem stanju zob in ustne votline pri šoloobveznih otrocih v SR Sloveniji. Zbornik kratkih vsebin referatov. VIII. Kongres stomatologov Jugoslavije, Vrnjačka Banja 1984. Beograd: Združenje stomatologov Jugoslavije, 1984; 33
15. Premik M, Farčnik F, Kranjec S. Računalniško podprt epidemiološki nadzor zobovja pri slovenski mladini. Zdrav Var 1985; 2/85: 63 - 5

16. Premik M, Farčnik F. Informatika v dentalni epidemiologiji. *Zdrav Var* 1988; 27(suppl.5): 214 - 20
17. Premik M. Zdravstveno stanje zob in ustne votline pri šoloobveznih otrocih v SR Slovenji. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Medicinska fakulteta, 1988: 70
18. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Zorec R. Numerična ocena obsega disgnatij na študijskih modelih menjalnega zobovja. *Zob Vestn* 1985; 40: 1 - 5
19. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Zorec R. Numerična ocena obsega disgnatij na študijskih modeli menjalnega zobovja. *Zob Vestn* 1986; 41: 80 - 3
20. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Zorec R. Vrednost Boltonovega in Korkhausovega indeksa za oceno obsega meiodistalnih nepravilnosti v zobnih lokih. 5. kongres ortodontov Jugoslavije, Bled 1986, 60
21. Farčnik F, Rudel D, Premik M, Matjan P: Electronically measured wearing time of removable orthodontic appliance. Abstract form. Madrid 1986: 102
22. Farčnik F, Rudel D, Premik M, Matjan P: Microelectronic chronometer in removable orthodontic appliance. 63. Congress of the EOS, Rhodes 1987: 207
23. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Sever K: Ein Versuch numerischer Bewertung der Veränderungen im Milchgebiß. Diagnostische Verfahren in der Kieferorthopädie. Möglichkeit in Notwendigkeit in der Objektivierung. Abstractband, 13 - 15 April 1988, Friedrichroda-Reinhardsbrunn. *Stomat DDR* 1988; 38: 386 - 91
24. Farčnik F, Korpar M, Zorec R, Sever K, Premik M: Ein Versuch numerischen Bestimmung von Gebißanomalien im Milchgebiss. XXI. Wissenschaftliche Jahrestagung. Orthopädische Stomatologie der DDR. Abstracts. Friedrichroda-Reinhardsbrunn 1989: 15
25. Farčnik F, Korpar M, Zorec R, Sever K, Premik M: Vrednotenje vpliva čeljustno-ortopedske obravnave na oralno zdravje. *Zob Vest* 1988; 63(1-2): 36 - 40
26. Premik M, Farčnik F. Zobozdravstveno varstvo v Veliki Britaniji. *Zob Vestn* 1984; 39: 177 - 82
27. Farčnik F, Premik M. 69. kongres EOS, Firenze 29.6.-2. 7. 1984. *Zob Vestn* 1984; 39(6): 194 - 7
28. Premik M, Farčnik F. Nekatere značilnosti zobnih in čeljustnih nepravilnosti s socialno-medicinskega stališča. 5. kongres ortodontov Jugoslavije, Bled 1986, 18
29. Premik M, Farčnik F. Stanje in nekateri razvojni problemi zobozdravstvenega varstva v SR Sloveniji do leta 2000; 1984, 1986 monografija UKC Tozd Univerzitetna stomatološka klinika, Ljubljana: 1986; 1 - 52
30. Matjašič M, Premik M, Bartenjev M, Boh K, Farčnik F, Ležaič M, Toth M. Oralno zdravje in kvaliteta življenja Slovencev – Pogoji in struktura zobozdravniškega dela. Ljubljana: Univerzitetna stomatološka klinika, 1989:32
31. Farčnik F, Bitenc M, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M, Bogataj J, Gantar B, Plesničar N, Resnik J, Meh V, Vrbič J, Miklavčič B. Raziskava morfoloških in funkcionalnih značilnosti orofacialnega področja prezgodaj rojenih in pravočasno rojenih otrok. Ljubljana: Univerzitetna stomatološka klinika, 1989: 16
32. Korpar M, Farčnik F, Premik M, Zorec R. Spremembe orofacialnega sistema med 3. in 9. letom starosti. Zbornik predavanj strokovnega srečanja Rantovi dnevi; 1994 Ljubljana, Ljubljana: Slovensko ortodontsko društvo, 1994: 41 - 7
33. Premik M, Rudel D, Mayer V. et al: Perspektive slovenskih zobozdravnikov do leta 2010, I. faza: Statusne delovne, socialne in organizacijske značilnosti zobozdravnikov v Sloveniji. Raziskovalno poročilo: Inštitut za socialno medicino Medicinske fakultete v Ljubljani in Zdravniška zbornica Slovenije; Ljubljana 1999: 1 - 79
34. Farčnik F, Premik M, Herman O, Mayer V. et al. Perspektive slovenskih zobozdravnikov do leta 2010, I. faza: Statusne delovne, socialne in organizacijske značilnosti zobozdravnikov v Sloveniji. *ISIS* 2000; 9(6): 33 - 39
35. Premik M, Zaletel Kragelj L, et al: Perspektive slovenskih zobozdravnikov do leta 2010, II. Faza: Stališča prebivalcev do oralnega zdravja in zobozdravstvene dejavnosti. Raziskovalno poročilo: Inštitut za socialno medicino Medicinske fakultete v Ljubljani in Zdravniška zbornica Slovenije; Ljubljana: 2003: 1-136
36. Farčnik F, Premik M, Herman O, Velkov A et al. Perspektive slovenskih zobozdravnikov do leta 2010, II. Faza: Stališča prebivalcev do oralnega zdravja in zobozdravstvene dejavnosti. *ISIS* 2003; 12(6) 34 - 40

Predlog smernic za preprečevanje enostranskega funkcionalnega križnega griza (EFKG)

1. Definicija

Enostranski funkcionalni križni griz (EFKG) je čeljustno ortopedska nepravilnost, za katero je značilno neskladje med širinama zgornjega in spodnjega zobnega loka, neskladje med središčnicama zgornjega in spodnjega zobnega loka, asimetričen položaj sklepnih glavic in izražena asimetrija obraza (Nerder in sod., 1999). Zaradi neskladja med širinama zgornjega in spodnjega zobnega loka pride pri vzpostavljanju dokončnega središčnega griza do odmika spodnje čeljustnice v stran, kar imenujemo funkcionalni odklon, nepravilnost pa enostranski funkcionalni križni griz (Bishara in sod., 1994).

2. Etiologija

EFKG nastane zaradi vpliva dednosti in/ali okolja. Vpliv dednosti na nastanek EFKG se najbolj kaže pri skeletnih obraznih asimetrijah kot prirojeno ozka zgornja čeljustnica ali preširoka spodnja čeljustnica, kot skeletno neskladje čeljustnic pri razcepih neba, alveolarnega grebena in ustnic, kot manj razvita trda in mehka tkiva na eni strani obraza pri hemifacialni mikrosomiji, kot slabši tonus mišic pri cerebralni paralizi ali drugih miopatijah (Harris in Smith, 1980; Allen in sod., 2003) in pri dentalnih obraznih asimetrijah zaradi nenatančne ekspresije genov, ki določajo širino in obliko zob (Bishara in sod., 1994). Vpliv dejavnikov okolja na nastanek EFKG se pri dentalnih obraznih asimetrijah kaže kot nepravilno izraščanje zob zaradi zaostalih mlečnikov, tesnega stanja in porušene oporne cone mlečnih zob (Allen in sod., 2003).

Dr. Staša Melink, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Zasebna ortodontska ordinacija, Radovljica

Pri funkcionalnih obraznih asimetrijah se vpliv dejavnikov okolja kaže kot odklonjene orofacialne funkcije, ki so najpogostejši vzrok za nastanek EFKG v obdobju mlečnega zobovja (Allen in sod., 2003). Odklonjene orofacialne funkcije so: sesalne razvade (Melsen in sod., 1979; Larsson, 1986; Øgaard in sod., 1994, Warren in Bishara, 2002; Allen in sod., 2003), dihanje skozi usta in drža odprtih ust (Melsen, 1975; Bresolin in sod., 1983; Melsen in sod., 1987; Behlfelt in sod., 1989; Kerr in sod., 1989), nezrelo požiranje in nepravilen položaj jezika na ustnem dnu (Melsen in sod., 1979; Melsen in sod., 1987).

3. Diagnostika

Glavna značilnost zob in čeljustnic pri EFKG v mlečnem zobovju je neskladje med prvim okluzijskim stikom in maksimalnim stikom zob (Bishara in sod., 1994). Pacient pri zapiranju ust v središčni griz doseže prezgodnji kontakt zob, najpogosteje mlečnih podočnikov na eni strani, kar vodi v funkcionalni odklon spodnje čeljustnice, najprej v eno ali drugo stran, da se doseže maksimalni stik zob, kasneje ena stran prevlada. V središčnem grizu vidimo križni griz zadnjih zob na eni strani zobnega loka in zamik središčnice spodnjega zobnega loka v stran križnega griza (Slika 1). Medčeljustni odnos kočnikov na strani KG je bolj distalen, na nasprotni strani pa bolj mezialen.

Slika 1. Enostranski funkcionalni križni griz (A, desni griz, B, središčni griz, C, levi griz, D, skladnost središčnic pred grizom v središčni griz).

4. Namen dela

Z namenom izdelati smernice za preventivne ukrepe za preprečevanje in zgodnje zdravljenje enostranskega funkcionalnega križnega griza (EFKG), so bili cilji naloge ugotoviti prisotnost odklonjenih orofacialnih funkcij, čas trajanja sesalnih razvad, kritični čas trajanja sesalne razvade za nastanek EFKG, otorinolaringološke (ORL) in morfološke značilnosti čeljustnic pri otrocih z EFKG in otrocih brez EFKG v obdobju mlečnega zobovja pred in po čeljustno ortopedski in ORL obravnavi.

Preiskovanci in metode. V raziskavo je bilo vključenih 33 otrok z EFKG (13 dečkov, 20 deklic) v starosti od 4 do 6 let ($4,82 \text{ let} \pm 1,13$) in 31 otrok brez EFKG (17 dečkov, 14 deklic) v starosti $5,48 \text{ let} (\pm 0,34)$. Od staršev smo pridobili podatke o zgodnjem prehranjevanju otroka, sesalnih razvadah ter prebolevanju okužb ušes, nosu in žrela s pomočjo vprašalnika. Vsi otroci so bili čeljustno ortopedsko in ORL pregledani, odvzeli smo odtise zobnih lokov in izmerili študijske modele. Nato so bili otroci z EFKG obravnavani pri ortodontu in otorinolaringologu. Po zaključeni obravnavi smo ponovili vse preiskave.

5. Rezultati

Ugotovili smo povezavo med kratko podjezično vezjo ($p=0,0036$), daljšim časom sesanja dude ($p=0,004$; po popravku $p=0,068$), manjšo širino zgornjega ($p\leq 0,013$) in večjo širino spodnjega zobnega loka ($p\leq 0,043$) ter prisotnostjo EFKG. Drugi dejavniki se niso pomembno razlikovali med skupinama. Čas dojenja je bil v šibkem obratnem sorazmerju s časom sesanja dude ($p=0,022$). Daljše sesanje dude je vodilo do ožje zgornje čeljustnice ($p=0,017$), zlasti pri deklicah ($p=0,001$). ROC krivulja (receiver operating characteristic curve) je pokazala, da se vpliv sesanja dude na razvoj EFKG kaže že pri 19 mesecih sesanja dude. Po čeljustno ortopedski in ORL obravnavi razlike med skupinama niso bile več statistično značilne.

6. Zaključek

Kratka podjezična vez, sesanje dude več kot 19 mesecev in širine čeljustnic so povezani z nastankom EFKG v starosti 5 let zaradi nepravilne lege jezika v ustni votlini. Skupna čeljustno ortopedska in ORL obravnava otrok z EFKG se je izkazala uspešna za odpravljanje EFKG.

Na podlagi rezultatov raziskave predlagamo uvedbo programa za preprečevanje EFKG.

Preventivni program bi temeljil na svetovanju staršem, pedontologom in pediatrom glede razvade sesanja dude, ki naj bo krajše od 19 mesecev. Staršem je potrebno pojasniti, da pri sesanju dude le-ta jezik porine na ustno dno, kar vpliva na preoblikovanje čeljustnic in razvoj nepravilnega griza. Potrebno jih je osveščati o pomenu dihanja na nos in pravilnega položaja jezika v ustih v času rasti in razvoja čeljustnic. Če opazijo dolgotrajno dihanje na usta ali smrčanje, je nujen obisk pediatra, ki po svoji presoji napoti otroka k otorinolaringologu. Zelo pomembno je spodbujanje dojenja do prvega leta starosti, pitje iz kozarčka ali po žlički že od rojstva naprej ter odsvetovanje dodajanja hrane po steklenički pri dojenih otrocih. Pediatri in pedontologi naj bi ob pregledu ustne votline otroka preverili dolžino podjezične vezi in v primeru (pre)kratke podjezične vezi, otroka čimprej napotili k otorinolaringologu. Pri otrocih z oviranim dihanjem skozi nos bi bilo potrebno ugotoviti dejanski vzrok oteženega dihanja skozi nos z ORL pregledom

in ga ustrezno zdraviti. Pedontologi naj bi, poleg ostalih morfoloških značilnosti čeljustnic, preverili tudi prisotnost neskladja središčnic zobnih lokov, križnega griza in odklonjenih orofacialnih funkcij, s poudarkom na oceni lege in gibanja jezika ter ustrezno ukrepali. Ob razpoznavi razvitega EFKG bi bilo potrebno otroka takoj napotiti k specialistu čeljustne in zobne ortopedije, saj je zgodnja obravnava v obdobju mlečnega zobovja učinkovita in obrazna asimetrija reverzibilna. Po čeljustno ortopedski obravnavi s širjenjem zgornje čeljustnice in obdobju retencije bi bilo potrebno v primeru vztrajanja odklonjenih orofacialnih funkcij v obravnavo vključiti specialista otorinolaringologa in zdravljenje nadaljevati s funkcionalno čeljustno ortopedsko obravnavo za vzpostavitev pravih orofacialnih funkcij, zlasti lege in funkcije jezika.

1. nivo - PRENATALNA PREVENTIVA

kolektivna in individualna vzgoja in prosveta zdravstvenih delavcev v ginekoloških in pediatričnih ambulantah, ki prenašajo informacije bodočim staršem, vzgojiteljem in pedagogom

Nivo	Uporabniki	Izvajalci	UKREPI
1. nivo PRENATALNA PREVENTIVA	Nosečnice v materinski šoli ali dispanzerjih za zobozdravstveno varstvo nosečnic	Delavci v dispanzerjih za zdravstveno varstvo žena (ginekolog, medicinska sestra) in v dispanzerjih za zobozdravstveno varstvo nosečnic (zobozdravniki, medicinske sestre)	★ opozarja in razlaga pomen dihanja skozi nos, drže zaprtih ustnic ★ pojasni pomen pravilne lege jezika v ustni votlini ★ spodbuja dojenje ★ opustitev sesanja dude do 19. meseca otrokove starosti

Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc-Novak N (1984). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Ortodontska tematika v okviru zobozdravstvene vzgoje in prosvete. *Zobozdrav Vestn* 39: 65-72.

2. nivo – OD ROJSTVA DO 3. LETA STAROSTI

zgodnje odkrivanje in preprečevanje razvoja nepravilnosti in odpravljanje škodljivih razvad

Nivo	Uporabniki	Izvajalci	UKREPI
2. nivo OD ROJSTVA DO 3. LETA STAROSTI	Otročnice na domu	Delavci v patronažni službi (patronažne sestre)	★ ob rojstvu oceniti dolžino podjezične vezi ★ v primeru prekratke podjezične vezi ustrezno ukrepati ★ pojasniti pomen dihanja skozi nos, drža zaprtih ustnic, pravilne lege jezika v ustni votlini za razvoj zob in čeljustnic ★ spodbujati dojenje ★ spodbujati pitje iz kozarčka ★ opustitev sesanja dude do 19. meseca otrokove starosti ★ opustitev drugih sesalnih razvad
	Starši v posvetovalnici za dojenčke	Delavci v dispanzerjih za zdravstveno varstvo otrok (pediater	
	Starši otrok od 1.-3. leta v posvetovalnici za otroke	neonatolog, pediater, pedontolog, medicinska sestra)	

Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc-Novak N (1984). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Ortodontska tematika v okviru zobo zdravstvene vzgoje in prosvete. *Zobozdrav Vestn* 39: 65-72.

3. nivo - OD 3. LETA NAPREJ

zgodnje zdravljenje nepravilnosti in preprečevanje njihovih škodljivih posledic

Nivo	Uporabniki	Izvajalci	UKREPI
3. nivo	Starši otrok, starih 3 leta, v prostorih zdravstvenih domov	pedontologi, otroški zobozdravniki	★ pri otrocih v starosti 2,5 let s sesalnimi razvadami → prisotnost neskladja središčnic zobnih lokov → nepravilnosti griza v transverzalni ravnini → nepravilne orofacialne funkcije → ocena lege in gibanja jezika ★ ob razpoznavi razvitega EFKG naj otroka takoj napotijo k specialistu čeljustne in zobne ortopedije
	Vstopniki in starši v dispanzerje za zobozdravstveno varstvo otrok in mladine in v vzgojnovarstvenih ustanovah		
	Šolski otroci v dispanzerjih za zobozdravstveno vzgojo otrok in mladine	specialist čeljustne in zobne ortopedije	zgodnja obravnava EFKG v obdobju mlečnega zobovja
	Vzgojitelji v vzgojno varstvenih organizacijah	ORL specialist	
Pedagoški delavci in otroci v osnovnih šolah	- ob vztrajanju nepravilnih orofacialnih funkcij po čeljustno ortopedski obravnavi in obdobju retencije → ★ nadaljevati kombinirano otorinolaringološko in funkcionalno čeljustno ortopedsko obravnavo za vzpostavitev pravih orofacialnih funkcij ★ zlasti lege in funkcije jezika		

Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc-Novak N (1984). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Ortodontska tematika v okviru zobo zdravstvene vzgoje in prosvete. *Zobozdrav Vestn* 39: 65-72.

Sanda Lah Kravanja

Smernice preventivnih ukrepov za razpoznavo, preprečevanje in zgodnje zdravljenje odprtega griza sekalcev in z njim povezanih artikulacijskih motenj pri predšolskih otrocih v Sloveniji

Ustno zdravje je trajen proces prilagajanja vseh tkiv maksilofacialne regije na določene ekološke dejavnike, ki imajo vpliv na organizem, pri čemer je brezpogojno pomembna tudi subjektivna zavest o zdravju (Premik, 2012).

Poleg kariesa in bolezni obzobnih tkiv pogoste odklone ustnega zdravja predstavljajo tudi zobne in čeljustne nepravilnosti, ki jih obravnavamo kot morfološke in funkcionalne odklone orofacialnega (OF) območja. OF območje je sedež vitalnih funkcij dihanja in požiranja, kompleksne primarne funkcije žvečenja in artikulacije v sklopu funkcije govora. Kadar se vse OF funkcije odvijajo skladno in koordinirano, je zagotovljeno dinamično ravnoesje, potrebno za zdrav in nemoten razvoj OF sistema (Korpar in sod., 1994).

Na razvoj stomatognatega sistema poleg dednih dejavnikov pomembno vplivajo funkcije OF področja. Razvoj obraznega skeleta in zob je pod vplivom dinamičnega ravnoesja mehkih tkiv ustnic, jezika in obraznih mimičnih mišic (Farčnik, 2004).

Odklonjene OF funkcije so lahko potencialen vzrok tako za nastanek morfološke nepravilnosti kot tudi vzrok za povečanje težavnostne stopnje zobne in čeljustne nepravilnosti, zato je smiselno njihovo odkrivanje v zgodnjem obdobju razvoja zobovja (Korpar in sod., 1994; Ovsenik in sod., 2007; Farčnik in sod., 2014).

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Dentalni center dr. Lah Kravanja

Odperti griz je nepravilnost med zobnima lokoma v vertikalni ravnini, pri kateri zobje v centralni okluziji in maksimalni interkuspidaciji ne dosežejo antagonista, med njimi je prisotna zev. Glavna značilnost odprtega griza sekalcev (OGS) je, da zgornji sekalci ne prekrivajo spodnjih, izmerjena velikost zeva med sekalci pa kaže na stopnjo težavnosti (Ovsenik, 2005; Proffit in sod., 2007; Farčnik in sod., 2014).

Slika 1. Intraoralna fotografija odprtega griza sekalcev v središčnem grizu v mlečnem zobovju.

Pri slovenskih predšolskih otrocih znaša prevalenca OGS v obdobju mlečnega zobovja 7,2 % in prevalenca artikulacijskih motenj (AM) 30,3 %. Pri otrocih z OGS je prevalenca AM znatno višja, znaša 84,4 % (Lah Kravanja, 2018). K nastanku OGS prispeva več dejavnikov hkrati, gre za kombinacijo dedne osnove, OF odklonov, neugodnih ORL okoliščin in prisotnost podaljšanega trajanja razvad. Pri vseh otrocih se v obdobju rasti in razvoja pri prehodu iz mlečnega v zgodnje menjalno zobovje, med menjavo mlečnih sekalcev s stalnimi, pojavi fiziološki OGS, ki je del normalne rasti in razvoja in je prehodnega značaja. Povzroča motnje požiranja, žvečenja, kratkotrajno slab ugriz, moteno izreko predvsem sičnikov in šumnikov ter neprimeren estetski izgled, vendar traja le eno do dve leti v obdobju izražanja stalnih sekalcev (Proffit in sod., 2007). Vsaka malokluzija lahko vpliva na OF funkcije, vključno z govorom, med različnimi vrstami malokluzij pa je OGS najpogostejše povezan s prisotnostjo AM. Za pravilno učenje glasov jih mora otrok najprej dobro slišati in nato pravilno oblikovati. Pri obravnavi otrok z AM moramo zato vedno preveriti tudi stanje njihovega sluha (Hočevvar-Boltežar, 2007). Pomembna značilnost OGS je počasno spontano zniževanje pojavnosti po prehodu iz mlečnega v stalno zobovje, še posebej po učinkoviti odpravi funkcijskih odklonov ali odpravi slabih razvad (Stahl in sod., 2007). Proffit in sodelavci, (2007) nepravilnost OGS uvrščajo med prednostno obravnavo za zdravljenje v vseh starostnih obdobjih.

Strokovni temelji za izvajanje ortodontskih preventivnih ukrepov na področju zobozdravstvenega varstva v Sloveniji izhajajo iz osemdesetih let preteklega stoletja (Farčnik in sod., 1981; 1984). Pripravljena so bila gradiva za uporabnike in izvajalce, ki so vključeni v zgodnji razvoj otroka od spočetja naprej na različnih izvedbenih ravneh. Preventivne ukrepe so avtorji uspešno uvedli v prakso, vendar

so ugotovili, da je zobozdravstvena vzgoja v prvih letih otrokovega življenja pomanjkljiva. Predavanjem za bodoče matere v materinski šoli sledi prvi otrokov obisk zobozdravnika šele po tretjem letu starosti, kar je vsekakor prepozno (Farčnik in sod., 1981; 1984; Melink, 2016).

Vse do danes v nacionalnem preventivnem programu Ministrstva za zdravje, Nacionalnega inštituta za javno zdravje Republike Slovenije in Zavoda za zdravstveno varstvo ortodonska preventiva ni omenjena. V programu je naloga zobozdravstvene preventivne dejavnosti opredeljena kot strokovna skrb za preprečevanje zobnih in ustnih bolezni, odkrivanje in zdravljenje le-teh ter rehabilitacija v primeru izgube zob in govornih ter estetskih funkcij (Oikonomidis, 2012). Preventivna priporočila za predšolske otroke navajajo opustitev sesanja dude do 3. leta otrokove starosti, da potreba po sesanju ne postane razvada, ki bi lahko doprinesla k nastanku OGS. OGS pomeni estetsko in hkrati funkcionalno motnjo, saj poleg motenega izgleda povzroča motnje pri prehranjevanju, govoru in otrokovi samopodobi. Ostala priporočila se nanašajo na preventivo kariesa in uporabo preparatov s fluoridi (Oikonomidis, 2012). V brošuri Nacionalnega inštituta za javno zdravje "Za odlično ustno zdravje od nosečnosti do zrelih let 2014" (Drglin in sod., 2014) je poudarjen pomen varovalne prehrane, rednega ščetkanja zob in uporabe zobne paste s fluoridi za preprečevanje zobne gnilobe ter redno obiskovanje zobozdravnika od prvega leta starosti dalje. V priročniku "Vzgoja za ustno zdravje: prehrana in higiena (strokovna izhodišča)" iz leta 2015 so strokovna izhodišča ponovno razdeljena le na področje prehrane in na področje ustne higiene (Ranfl in sod., 2015). Naraščajoče število, pestrost in težavnost nepravilnosti zob in čeljustnic ter razkorak med vse večjimi potrebami po čeljustno ortopedski obravnavi in omejenimi možnostmi javnega zdravstva predstavljajo velik družbeno-medicinski problem, zato skušamo s preventivnimi ukrepi in zgodnjim zdravljenjem preprečiti razvoj zobno čeljustnih nepravilnosti oziroma jih uspešno odpraviti v najbolj ugodnem obdobju rasti in razvoja (Farčnik in sod., 1981; Farčnik in sod., 2014). Epidemiološki nadzor ustnega zdravja pomeni eno od osnovnih komponent javnega zobozdravstva, kajti identifikacija problemov, zastavljanje ciljev, načrtovanja aktivnosti in vrednotenje dosežkov opravljenega dela brez epidemioloških podatkov niso mogoči (Premik, 1991). S tem je omogočen aktiven preventivni javnozdravstveni pristop, populacijski in/ali individualen, do določene skupine prebivalcev (Zaletel-Kragelj, 2007).

Doktorsko raziskavo z naslovom:

Ovrednotenje lege in funkcije jezika v preventivi artikulacijskih motenj odprtega griza sekalcev pri predšolskih otrocih s tridimenzionalno ultrazvočno preiskavo sem izvedla pod mentorstvom prof. dr. Maje Ovsenik, dr. dent. med. in somentorstvom prof. dr. Irene Hočevar Boltežar, dr. med.

Namen in cilji: pridobitev epidemioloških in kliničnih podatkov o OGS v mlečnem zobovju in AM pri predšolskih otrocih v Sloveniji, ovrednotenje 3D ultrazvočne metode ugotavljanja lege jezika, ugotavljanje povezanosti malokluzije OGS z različnimi dejavniki izpostavljenosti in s funkcionalnim odklonom nepravilne lege jezika ter AM s ciljem izdelati priporočila za nacionalni preventivni program preprečevanja nastanka OGS in AM pri predšolskih otrocih.

Preiskovanci in metode: V raziskavi z epidemiološkim in kliničnim delom je sodelovalo 446 predšolskih otrok, starih od 3,5 do 7 let, 236 dečkov in 210 deklic, v raziskovalni in kontrolni skupini. Raziskava je imela štiri ločene študije. Otroci so bili presejalno pregledani v vrtcih v Posočju za OGS in AM, starši so z odgovori v vprašalnikih podali podatke o OF/ORL dejavnikih, boleznih, razvadah in AM. Preiskovanci z OGS v mlečnem zobovju so opravili specialistični čeljustnoortopedski (ČO) in ORL pregled z akumetrično preiskavo sluha ter logopedski pregled artikulacije. S 3DUZ je bila ovrednotena lega jezika pri preiskovancih z OGS in kontrolah brez OGS z metodo po Volku in sodelavcih (2010). Uporabljen je bil 3DUZ sistem Voluson 730 (General Electrics Healthcare) s širokopasovno abdominalno sondo in programom 4D View, verzija 5.0, za analize, obdelavo in rekonstrukcijo posnetkov jezika. Legu jezika so ovrednotile specialistke čeljustne in zobne ortopedije, ORL in radiologije. Za ujemanje meritev je bil uporabljen koeficient ujemanja kappa po Cohenu, za primerjavo kliničnih pregledov McNemarjev test. Za statistično analizo je bil uporabljen SPSS program, verzija 21, metode opisne statistike, hi-kvadrat test, t test in univariatna ter multipla logistična regresija (stopenjsko). Stopnja statistične značilnosti je bila pri $p \leq 0,05$ in $p \leq 0,250$.

Rezultati raziskave: Pogostost OGS v ciljni populaciji je bila 7,2 %, pogostost AM je bila 30,3 %, pri preiskovancih v skupini z OGS je bila pogostost AM 84,4 %. Prisotni so bili sigmatizem, rotacizem in njune kombinacije. Preiskovanci z OGS so imeli številne OF/ORL dejavnike izpostavljenosti, kot pomembni so se izkazali: nepravilna lega jezika na ustnem dnu, podaljšano trajanje sesanje prsta, podaljšano trajanje pitja iz stekleničke, dihanje skozi usta podnevi, smrčanje, slabši sluh in skupno število prisotnih OF/ORL dejavnikov. Ugotovili smo značilno povezanost med OGS, OF/ORL dejavniki, lego jezika in AM, dodatno še z genetskimi in sociodemografskimi dejavniki.

Skupini preiskovancev z in brez OGS sta se značilno razlikovali glede lege jezika in AM. Preiskovanci z OGS so imeli značilno pogostejše nepravilno lego jezika na ustnem dnu. Pri preiskovancih brez AM, iz obeh skupin, je bila nepravilna lega jezika ugotovljena manj pogosto kot pri preiskovancih z AM. Pri ovrednotenju lege jezika med ČO, ORL in 3DUZ pregledom so bili rezultati primerljivi, potrdili smo zanesljivost kliničnih pregledov in objektivnost 3DUZ metode. S 3DUZ vrednotenjem smo odkrili največje število otrok z nepravilno lego jezika, med 3DUZ in kliničnima pregledoma ni bilo statistično značilne razlike.

Zaključki: Ugotovili smo, da je lega jezika pomemben OF/ORL dejavnik izpostavljenosti za OGS in AM pri predšolskih otrocih. Ovrednotenje lege jezika s 3DUZ je neinvazivna, objektivna, ponovljiva in otroku prijazna diagnostična metoda. Rezultati raziskave so uporabni za posodobitev vseh ravni preventivnega programa s smernicami za preprečevanje OGS in AM pri predšolskih otrocih. Za zgodnjo obravnavo pri zobozdravnikih priporočamo triažo nepravilnosti in intervencije z miofunkcijskimi vajami za preprečevanje OGS in AM. Priporočamo zgodnji ČO pregled, dosledno izvajanje logopedskega programa PLP 5 ob pregledih pred vstopom v šolo ter zgodnjo napotitev k zobozdravniku, specialistu čeljustne in zobne ortopedije ter logopedu, kadar so poleg funkcionalnih prisotni tudi morfološki odkloni in AM.

Na podlagi rezultatov doktorske raziskave smo pripravili posodobljene in dopolnjene:

Smernice preventivnih ukrepov za preprečevanje, razpoznavo in zgodnje zdravljenje odprtega griza sekalcev in z njim povezanih artikulacijskih motenj pri predšolskih otrocih v sloveniji, ki temeljijo na vzgoji in prosveti staršev in otrok s strani vseh zdravstvenih in prosvetnih delavcev, ki so povezani in vključeni v spremljanje pravilnega razvoja otroka od spočetja dalje.

Uvajanje promocije, preventive in preprečevanja ter ukrepanje z intervencijo poteka naj poteka na treh ravneh:

1. raven – Prenatalna preventiva, zajema kolektivno in individualno vzgojo, promocijo ustnega zdravja in prosveto s strani zdravstvenih delavcev v ginekoloških in pediatričnih ambulantah, ki prenašajo informacije bodočim staršem, vzgojiteljem in pedagogom. Pozornost bodočih staršev naj bo usmerjena na prosveto in izobraževanje v materinski šoli, ki zajema pomen dojenja, pravilnega dihanja skozi nos in drže zaprtih ust. Poudari naj škodljivost pridobljenih razvad sesanja dude in prsta ter vključuje pomen pitja nesladkanih pijač iz stekleničke, ki naj je otrok ne uporablja predolgo. Starše je potrebno čim prej opozoriti na pomen drže zaprtih ustnic, na pravilno dihanje skozi nos in pravilno lego jezika ter odpravo razvad, ker bodo le s tem doseženi optimalni pogoji za orofacialni in artikulacijski govorni razvoj otroka. Starši naj bodo pozorni na otrokovo komunikacijo, na otrokov očesni stik, odzivanje na prigovarjanje, nasmešek, jok. Z malčki se je potrebno nenehno pogovarjati tako, kot da z nami govori pomanjšana odrasla oseba, saj govor razumejo približno že tri mesece prej, preden začnejo govoriti.

2. raven – Od rojstva do 3. leta starosti, zajema zgodnje odkrivanje in preprečevanje razvoja nepravilnosti ter odpravljanje škodljivih razvad. Izvajalci na tem nivoju so pediatri neonatologi, pediatri, ki spremljajo otrokov razvoj ter pedontologi. Takoj ob rojstvu je potrebno ustrezno ukrepati v primeru prekratke podjezične

vezi. Staršem je potrebno pojasniti pomen dihanja skozi nos, držo zaprtih ustnic, pravilne lege jezika v ustni votlini za razvoj zob in čeljustnic ter spodbujati dojenje. Spodbujati je potrebno opustitev sesanja dudu do 19. meseca otrokove starosti, opuščanje stekleničke in odpravljanje škodljivih sesalnih razvad ter spodbujati pitje iz kozarčka. Staršem je potrebno poudariti pomen pravilnega dihanja skozi nos, držo zaprtih ust in lego jezika v ustni votlini za pravilen razvoj čeljustnic, zobnih lokov in zobovja. Ko otrok prične govoriti, je že potrebna pozornost oblikovanja, povezovanja in izreke glasov. Otroci lahko medzobno izreko pridobijo tudi kadar veliko govorijo čez cucelj na steklenički ali z dudo v ustih. Ko otrok prične govoriti, je že potrebna pozornost oblikovanja, povezovanja in izreke glasov. Pedontolog/ otroški zobozdravnik prvič izmeri EFO indeks po izrasti mlečnih zob, v starosti 3 let, rezultati intraoralne meritve naj bi predstavljali sestavni del zobozdravstvene dokumentacije. V kolikor so v tej starosti ugotovljene le funkcionalne nepravilnosti (škodljive razvade), morfoloških pa ni, lahko funkcionalne odklone obravnava zobozdravnik, ki otroka večkrat pregleda in skupaj s starši spodbuja k odpravi razvad. Le v primeru morfoloških odklonov je v tej starosti utemeljena napotitev k specialistu ortodontu.

3. raven – Od 3. leta naprej, naj bodo dejavnosti usmerjene v zgodnje odkrivanje in interceptivno zdravljenje nepravilnosti OGS in odkrivanje artikulacijskih govornih motenj. Otroci opravijo sistematski pregled (screening) pri pedontologu, ki naj v primerih ugotovljenega dihanja na usta zaradi oteženega dihanja skozi nos otroka napoti naprej k otorinolaringologu na ustrezno obravnavo. Prav tako je pomembno dobro sodelovanje s pediatri v primerih alergij, astme, pogostih angin in respiratornih okužb, povečane žrelnice in mandljev ter drugih odklonov, ki se odražajo na motenih orofacialnih funkcijah in imajo ORL podlago. Poleg vseh naštetih ukrepov je priporočljivo, da otroci pričnejo tudi z izvajanjem miofunkcijskih vaj za krepitev perioralnega mišičja. Pedontologi naj pri otrocih v starosti 2,5 let z zrelim mlečnim zobovjem in s sesalnimi razvadami poleg ostalih morfoloških značilnosti čeljustnic, preverijo nepravilnosti griza v vseh treh ravninah, s poudarkom na vertikalni ravnini in prisotnosti nepravilnih orofacialnih funkcij, s poudarkom na oceni lege in gibanja jezika. Intraoralno ovrednotijo EFO indeks, ob razpoznavi OGS naj otroka napotijo k specialistu čeljustne in zobne ortopedije, saj je nepravilnost OGS v vseh starostnih obdobjih uvrščena med prednostno obravnavo za zdravljenje. Priporočljivo je preverjanje sluha in zorenja govornega razvoja otroka, ob razpoznavi govornih motenj je potrebno otroka čim prej napotiti k logopedu. Zdravljenje AM mora biti etiološko in s timskim pristopom, tako pri diagnostiki kot pri terapiji. Tim sestavljajo logoped, foniater, pediater, nevrolog, ortodont oz. čeljustni in zobni ortoped, psiholog in, glede na vzrok motnje artikulacije, še drugi ustrezni strokovnjaki.

Preglednica 1: Uporabniki in izvajalci zobozdravstvene vzgoje in prosvete, vključeni v preventivni program za promocijo, preprečevanje, razpoznavo in zgodnje zdravljenje odprtega griza sekalcev in z njim povezanih artikulacijskih motenj, zasnovan in dopolnjen pri raziskavi pomena ovrednotenja lege jezika v preventivi artikulacijskih motenj pri predšolskih otrocih (18).

Predlog uvedbe ovrednotenja EFO indeksa v nacionalni preventivni program

UPORABNIKI	IZVAJALCI
Nosečnice v materinski šoli, in/ali dispanzerjih za zobozdravstveno varstvo nosečnic	Delavci v dispanzerjih za zdravstveno varstvo žena (ginekolog, medicinska sestra) in v dispanzerjih za zobozdravstveno varstvo nosečnic (zobozdravniki, medicinske sestre)
Otročnice na domu	Delavci v patronažni službi (patronažne sestre)
Starši v posvetovalnici za dojenčke in v šoli dojenja*	Delavci v dispanzerjih za zdravstveno varstvo otrok in dojenju prijaznih ustanovam* (zdravnik, medicinska sestra)
Starši otrok od 1.–3. leta v posvetovalnici za otroke	
Starši otrok, starih 3 leta, v prostorih zdravstvenih domov	Delavci v dispanzerjih za zobozdravstveno varstvo in vzgojo otrok in mladine (medicinske sestre in ustni higieniki** v preventivnih kabinetih* za zobozdravstveno vzgojo); Zobozdravniki, specialisti pedontologije,** specialisti čeljustne in zobne ortopedije,** specialisti ORL s foniatrijo** in klinični logopedi**
Vstopniki in starši v dispanzerje za zobozdravstveno varstvo otrok in mladine in v vzgojnovarstvenih ustanovah	
Šolski otroci v dispanzerjih za zobozdravstveno vzgojo otrok in mladine	
Vzgojitelji v vzgojnovarstvenih organizacijah	
Pedagoški delavci in otroci v osnovnih šolah	

Prirejeno po viru: Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M (1984). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Ortodontska tematika v okviru zobozdravstvene vzgoje in prosvete. Zobozdrav Vestn 39: 65–72.
 Legenda: * nove ustanove in ** novo vključeni strokovnjaki

Ovrednotenje EFO indeksa naj poteka pri otroških zobozdravnikih v določenih starostnih obdobjih otroka. Zapis vrednosti EFO indeksa naj bo osnova za triažo in izdajo napotne listine na sekundarno raven. Opis začetnega stanja ob prvi meritvi in pri naslednjih obiskih pri zobozdravniku je dobra osnova za vrednotenje

uspešnosti izvajanja interceptivnih ukrepov. V določeni meri je zobozdravniku tudi v pomoč za obrazložitev potrebnosti napotitve k ortodontu ter v argumentirani komunikaciji s starši, ki pogosto zahtevajo neutemeljene napotitve k specialistom, saj želijo otroka uvrstiti na čakalni seznam za ortodontsko zdravljenje ne glede na prisotnost, vrsto in stopnjo težavnosti nepravilnosti, ko še ni izkazano ali bo ortodontsko zdravljenje sploh potrebno. Z uvedbo vrednotenja EFO indeksa bi lahko pomembno pripomogli k bolj utemeljenemu napotovanju na sekundarno

raven k specialistom, s tem prispevali k skrajševanju čakalnih dob v ortodontiji in k povečani dostopnosti do ortodonske obravnave v najbolj ugodnem časovnem obdobju, kar lahko vpliva na kompleksnost ortodonske obravnave, zmanjša število in pogostnost potrebnih obiskov ter s tem skrajša čas in stroške zdravljenja. Dopolnitev preventivnega nacionalnega programa z ovrednotenjem EFO indeksa je odvisna od razumevanja in skupnega pristopa zdravstvene politike in odločevalcev ter plačnika ortodonskega zdravljenja za otroke in mladostnike z napotnico.

Literatura:

1. Drglin Z, Gregorič M, Artnik B, Ranfl M, Gabrijelčič Blenkuš M (2014). Za odlično ustno zdravje od nosečnosti do zrelih let. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dostopno na: <http://www.nijz.si/sl/publikacije/za-odlicno-ustno-zdravje-od-nosecnosti-do-zrelih-let>; dne 12. 5. 2019
2. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M (1981). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. Strokovne osnove za izvajanje ortodontskih preventivnih ukrepov na področju zobozdravstvenega varstva v RS Sloveniji. *Zobozdrav Vestn* 36 (5-6):148-57
3. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Rejc Novak M (1984). Preventiva v čeljustni in zobni ortopediji. *Ortodontska tematika v okviru zobozdravstvene vzgoje in prosvete*. *Zobozdrav Vestn* 39:65-72
4. Farčnik F (2004). Zdravljenje nepravilnosti razreda III z regulatorjem funkcije po Fränklju. In: Drevenšek, M, Farčnik F (ed.). *Slovensko ortodontsko društvo: 10 let: zbornik prispevkov*. Ljubljana: Slovensko ortodontsko društvo, 68-84
5. Farčnik F, Ovsenik M, Primožič J (2014). Obravnava nepravilnosti orofacialnega področja s Fränkljovimi regulatorji funkcije. Ljubljana: Zavod Orthos: Medicinska fakulteta, Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo. p. 46-8
6. Hočvar-Boltežar I (2007). Preprečevanje, ugotavljanje in zdravljenje glasovnih in govornih motenj pri otrocih in mladostnikih. *Učno gradivo*. Ljubljana: Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo
7. Korpar M, Farčnik F, Premik M (1994). Spremembe orofacialnega področja med 3 in 9 letom starosti. In: Farčnik F, ur. *Preventivna in interseptivna ortodontija. Zbornik predavanj: Rantovi dnevi; 1994 Sept 29-Oct 1; Ljubljana, Slovenija*. Ljubljana: Slovensko ortodontsko društvo. p. 41-7
8. Lah Kravanja S, et al. (2018). Three-dimensional ultrasound evaluation of tongue posture and its impact on articulation disorders in preschool children with anterior open bite. *Radiol Oncol*. Sep 11; 52(3):250-56
9. Melnik S (2016). Povezanost enostranskega funkcionalnega križnega griza v mlečnem zobovju z otorinolaringološkimi in orofacialnimi nepravilnostmi. *Doktorsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta
10. Oikonomidis C (2012). Razvoj in zdravje zob pri predšolskih otrocih. V: *Promocija zdravja za otroke in mladostnike v Republiki Sloveniji. Predšolski otroci: priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje ob sistematskih pregledih predšolskih otrok*, 1. izd., el. knjiga, Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja, 2012; 121-6
11. Ovsenik M, Farčnik FM, Korpar M, Verdenik I (2007). Follow-up study of functional and morphological malocclusion trait changes from 3 to 12 years of age. *Eur J Orthod* 29(5):523-9
12. Premik M, (1991). Epidemiološka ocena oralnega zdravja pri mladini v Sloveniji. *Zobozdrav Vestn* 46: 1-2: 3-6
13. Premik M, Sajko G (2012). Ustno zdravje in potreba po nacionalnem programu. *Isis* 1: 53 - 55.
14. Proffit WR (1978). Equilibrium theory revisited: factors influencing position of the teeth. *Angle Or Proffit WR* (1978). *Equilibrium theory revisited: factors influencing position of the teeth*. *Angle Orthod* 48(3):175-86
15. Ranfl M, Oikonomidis C, Kosem R, Artnik B (2015). Vzgoja za ustno zdravje: prehrana in higiena. Dostopno na: http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/vzgoja_za_ustno_zdravje.pdf; dne: 12.5.2019
16. Stahl F, Grabowski R, Gaebel M, Kundt G (2007). Relationship between occlusal findings and orofacial myofunctional status in primary and mixed dentition. Part II: Prevalence of orofacial dysfunctions. *J Orofac Orthop* 68(2):74-90
17. Zaletel-Kragelj L, Eržen I, Premik M (2007). Uvod v javno zdravje. Ljubljana: Medicinska fakulteta
18. Lah Kravanja S. (2019). Ovrednotenje lege in funkcije jezika v preventivi artikulacijskih motenj odprtega griza sekalcev pri predšolskih otrocih s tridimenzionalno ultrazvočno preiskavo [na spletu]. *Doktorska disertacija*. Univerza v Ljubljani. [Dostopano 24 november 2023]. Pridobljeno s: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=112970>

Ana Arhar, Maja Ovsenik, Alenka Pavlič
Aljaž Golež, Leja Birk, Meta Grilec, Lea Bukovac, Chris Vrčon,
Domen Tomič, Kristjan Šušterčič*

Uvajanje indeksa EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik) v otroške in specialistične pedontološke zobozdravstvene ambulante za napotitev na specialistično čeljustno- ortopedsko (ortodontsko) obravnavo

Zahteve po ortodontskem zdravljenju naraščajo in narekujejo potrebo po pravočasnem in natančnem prepoznavanju zobnih in čeljustnih nepravilnosti. Dolgoletna prizadevanja profesorja dr. Franca Farčnika, da bi otroški in mladinski zobozdravniki ter specialisti pedontologi v vsakodnevni praksi uporabljali EFO indeks za ovrednotenje zobnih in čeljustnih nepravilnosti, se je v letu 2019 začela uresničevati (Slika 1. Učna delavnica EFO indeks na ZZS).

Asist. Ana Arhar, dr. dent. med., specializantka otroškega in preventivnega zobozdravstva
Katedra za otroško in preventivno zobozdravstvo Medicinske fakultete UL
Prof. dr. Alenka Pavlič, dr. dent. med., spec. otroškega in preventivnega zobozdravstva
Katedra za otroško in preventivno zobozdravstvo Medicinske fakultete UL
Prof. dr. Maja Ovsenik, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo Medicinske fakultete UL
* Specializanti čeljustne in zobne ortopedije, ki so sodelovali pri projektu EFO indeks

Indeks EFO je pripomoček zobozdravniku za ustrezno triažo oziroma kakovostno odločanje glede napotitve na ortodontsko zdravljenje v najprimernejšem razvojnem obdobju zobovja glede na vrsto in stopnjo težavnosti nepravilnosti. Pod okriljem Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo in Katedre za otroško in preventivno zobozdravstvo Medicinske fakultete v Ljubljani smo dopolnili ocenitveno tabelo za napotitev na specialistično ortodontsko obravnavo, povzeto po indeksu, in jo pripravili za računalniško podprto vrednotenje obsega nepravilnosti.

Namen pripravljenega je, da bo natančen osnovni čeljustnoortopedski pregled, ki ga opravi zobozdravnik, in čas za izpolnjevanje obrazca, potreben za napotitev na specialistično ortodontsko zdravljenje, ovrednotil tudi ZZZS. Kakovost pri strokovno pravilnejši napotitvi na ortodontsko zdravljenje pomeni več pravočasnih napotitev predvsem za nepravilnosti v zgodnjem obdobju razvoja in manj nepotrebnih napotitev, ki bi bile lahko odrejene v kasnejšem razvojnem obdobju. Pacientom z lahкими nepravilnostmi, ki po EFO indeksu zberejo le do 15 točk, zavarovalnica ne krije ortodontskega zdravljenja, če hkrati ni prisotna tudi prednost za zdravljenje v določenem razvojnem obdobju zobovja. Že zobozdravnik bi lahko starše seznanil oziroma opozoril, da jim zdravljenje, ki ga krije ZZZS, ne bi pripadalo. Ti otroci ne bi bili pri specialistih ortodontih uvrščeni v opazovalno skupino, ampak bi jih osebni zobozdravnik odgovorno spremljal na kontrolnih pregledih do zaključene rasti in razvoja zobovja in obraznega skeleta. Ocenitvene tabele za EFO indeks bi bile zobozdravniku pripomoček za pogovor s starši, pacienti in v nejasnih primerih tudi za posvet z bližnjim ortodontom.

Pri pacientih s funkcionalnimi in drugimi nepravilnostmi, ki potrebujejo interseptivno obravnavo, je zobozdravnik tisti, ki izvaja te ukrepe. Predvsem starejši zobozdravniki so izrazili željo, da bi pridobili dodatna znanja o ortodontskih interseptivnih ukrepih. Veliko začetnih odklonov bi na ta način lahko odpravili. Z večjim poudarkom na vzgoji in pouku o prehranjevalnih in sesalnih razvadah pri zobozdravnikih bi več otrok, ki potrebujejo specialistično ortodontsko obravnavo, prihajalo k specialistom ortodontom brez funkcionalnih nepravilnosti.

Z intenzivnejšim sodelovanjem zobozdravnikov na področju preprečevanja malokuzij in njihove interseptivne obravnave bi lahko zmanjšali pritisk na ortodontsko službo in s tem skrajšali tudi čakalno dobo ter vzpostavili še boljše sodelovanje med lokalnimi ortodonti in zobozdravniki.

Zobozdravnikom je bila prvič predstavljena uporaba EFO indeksa v sklopu 12. mednarodnega kongresa novih tehnologij v stomatologiji novembra 2019. Pod okriljem obeh sodelujočih Kateder, Slovenskega ortodontskega društva in Odbora za zobozdravstvo Zdravniške zbornice Slovenije je na praktični delavnici EFO indeks približno 40 zobozdravnikom prof. dr. Maja Ovsenik najprej predstavila razvoj EFO indeksa ter nato predavala o vrednotenju funkcionalnih in morfoloških

Slika 1A: Asist. Gabrijela Vremec in asist. Ana Arhar pripravljata vodila za računalniški program EFO indeks, november 2019 (foto: asist. Aljaž Golež)

Slika 1B: Delavnica EFO indeks, november 2019 (foto: asist. Aljaž Golež)

znakov ter prednostih za napotitev na specialistično zobno in čeljustno ortopedsko zdravljenje. Nato so se zobozdravniki preizkusili v praktičnem delu s predstavljeno ocenitveno tabelo za napotitev (Priloga 1).

V začetku leta 2020 smo izvedli še 3 praktične delavnice za zobozdravnike in TUDI za specialiste čeljustne in zobne ortopedije z namenom, da bi podali svoja mnenja glede poučevanja EFO indeksa v vseh regijah po Sloveniji.

Na vseh delavnicah so udeleženci prejeli ocenitveno tabelo. Na izbranih 15 študijskih modelih različnih morfoloških nepravilnosti v različnih razvojnih obdobjih zobovja so izmerili morfološke znake (Slika 1). V digitalnih predstavitvah teh pacientov so lahko videli nesorazmerja obraznih proporcev in na panoramskih rentgenskih posnetkih, morebitne impaktirane in neizrasle zobe ter druge razvojne odklone nepravilnosti izražanja zob. Funkcionalne nepravilnosti so si izpisali iz zapisanih obrazcev opravljenega kliničnega pregleda pacientov. Ob koncu delavnice smo predstavili primere treh pacientov, ki sodijo med prednosti za zdravljenje v zgodnjem razvojnem obdobju zobovja: enostranski funkcionalni križni griz, nepravilnost RIII in nepravilnost odprtega griza, ki smo jih obravnavali na delavnici. Sledila je razprava. Udeleženci na prvi delavnici so spraševali predvsem o posameznih znakih nepravilnosti, največkrat o nepravilnostih v transversalni ravnini. Za uporabo v praksi so po delavnicah prejeli ocenitveno tabelo in učbenik z navodili za uporabo EFO indeksa z naslovom Napotitev na čeljustno ortopedsko zdravljenje z indeksom EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik), del katerega je predstavljen v Prilogi 2.

Konec januarja 2020 je bil izdelan računalniški program EFO indeks kalkulator na podlagi ocenitvene tabele, ki bo olajšal zapisovanje podatkov (Priloga 3). Samodejno

bo seštel številčno vrednotenje zobnih in čeljustnih nepravilnosti na podlagi ocenitvene tabele za EFO indeks. Zobozdravnik bo označil prisotnost morebitnih nepravilnosti, ki potrebujejo prednostno napotitev. Ob koncu, bo program povzel vse zapisano v izvid, zobozdravnik pa dodal še potrebo po interceptivnih ukrepih in morebitni interdisciplinarni obravnavi, kadar je potrebno sodelovanje logopeda, kirurga ali drugih specialistov.

Poročilo učnih delavnic EFO indeks v letu 2023

V letu 2023 smo na pobudo Slovenskega ortodontskega društva in Odbora za zobozdravstvo Zdravniške Zbornice Slovenije nadaljevali z izvajanjem učnih delavnic EFO indeks, kjer so se udeleženci natančno seznanili z uporabo računalniškega programa. Učne delavnice so vodili specializanti čeljustne in zobne ortopedije Aljaž Golež, Leja Birk, Meta Grilec, Lea Bukovac, Chris Vrčon ter zobozdravniki pripravniki Liza Kuhar, Gregor Brajnik, Jurij Žmavc, Lucija Žiberna. V relativno kratkem obdobju se je s programom seznanilo in pridobilo ustrezna znanja že skoraj celotna populacija otroških in mladinskih zobozdravnikov. Delavnica z naslovom EFO indeks vključuje merjenje morfoloških in funkcionalnih znakov nepravilnosti za ovrednotenje obsega zobnih in čeljustnih nepravilnosti ter stopnje težavnosti nepravilnosti (Priloga – učbenik EFO indeks). Udeleženci so na 10 študijskih modelih izmerili morfološke znake nepravilnosti in nato po cenitveni tabeli s številom točk za vsak posamezen znak ovrednotili številčno obseg in stopnjo težavnosti nepravilnosti. V okviru delavnice so ponovili ugotavljanje funkcionalnih odklonov orofacialnega področja ter jih številčno ovrednotili. Predlog stroke je, da naj bi zobozdravniki v obdobju rasti in razvoja pregled za EFO indeks izpeljali pri treh, petih, osmih in dvanajstih letih starosti.

Slika 2: Predavanje EFO indeks, 2023

Slika 2A: Delavnica EFO indeks, 2023

IZVID EFO INDEKSA: (do debele črne črte povzame računalniški program)

Priimek in ime:			Evid. št.:													
Datum rojstva:		Datum pregleda:		Starost:												
Terapevt:		Prisotnost staršev:	NE	DA												
Ali je že v ortodontski obravnavi?		NE	DA													
EFO indeks																
točke funkcionalnih znakov:		točke morfoloških znakov:		skupne točke:												
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Nepravilnost</th> <th>Število točk</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Ni</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Lahka</td> <td>1 – 15</td> </tr> <tr> <td>srednja *</td> <td>16 – 45</td> </tr> <tr> <td>težka *</td> <td>46 – 65</td> </tr> <tr> <td>zelo težka *</td> <td>> 66</td> </tr> </tbody> </table>					Nepravilnost	Število točk	Ni	0	Lahka	1 – 15	srednja *	16 – 45	težka *	46 – 65	zelo težka *	> 66
Nepravilnost	Število točk															
Ni	0															
Lahka	1 – 15															
srednja *	16 – 45															
težka *	46 – 65															
zelo težka *	> 66															
Če vsota skupnih točk (morfoloških in funkcionalnih znakov) obsega 16 ali več točk oziroma je ugotovljena prednost za zdravljenje v določenem starostnem obdobju, je pacient upravičen do specialističnega ortodontskega zdravljenja, ki ga krije ZZSZ. Če so prisotni funkcionalni odkloni brez morfoloških nepravilnosti, ni potrebna napotitev na specialistično ortodontsko obravnavo, pač pa osebni zobozdravnik izvede ustrezne interseptivne posege. Lahke ortodontske napake se lahko zdravijo pri specialistu ortodontu samoplačniško.																
Napotitev na specialistično ortodontsko zdravljenje glede na seštevek točk EFO indeksa:																
DA		NE														
Napotitev na specialistično ortodontsko zdravljenje upoštevajoč diagnostične prioritete in ne glede na seštevek točk EFO indeksa:																
DA		NE														
Diagnostična/e prioriteta/e na osnovi katere/i/j je otrok prednostno napoten na specialistično ortodontsko zdravljenje:																
NAPOTITEV NA ORTODONTSKO OBRAVNAVO																
NI POTREBNA		JE POTREBNA														
Interseptivni ukrepi		Ob napotitvi k ortodontu priložite tudi kopijo anamnestičnega lista osebnega zobozdravnika. Potreba tudi po interdisciplinarni oskrbi:														
niso potrebni	Potrebni															
Že izvajani pri osebni zobozdravniku: • miofunkcijske vaje • vestibularna ploščica • držalec prostora • drugo (vpišite) _____		<table border="1"> <tr> <td>DA</td> <td>NE</td> </tr> </table>			DA	NE										
DA	NE															
Sodelovanje pacienta:		DA	NE													
Načrtovani pri osebni zobozdravniku: • miofunkcijske vaje • vestibularna ploščica • držalec prostora • drugo (vpišite) _____																

Funkcionalni znaki malokluzij

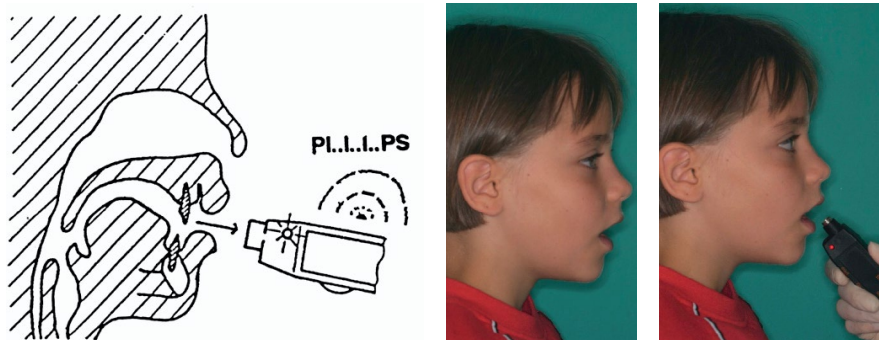
1. Nepravilno dihanje

Način dihanja preverjamo z detektorjem dihanja (Slika 1). Detektor dihanja je instrument, ki z optičnim in akustičnim signalom reagira na pretok izdihanega zraka. Minimalni potreben pretok zraka za aktiviranje signala je ca. 0.01 l/s. Vpliv zunanje temperature preprečimo z umerjanjem instrumenta pred vsako meritvijo. Frekvenca merjenja je 6 meritev v minuti. Vpliv zunanje temperature se izloči z umerjanjem instrumenta pred vsako meritvijo. Oblika detektorja, velikost (30x20x140 mm) in teža (100 g) omogočajo uporabljanje naprave z eno roko.

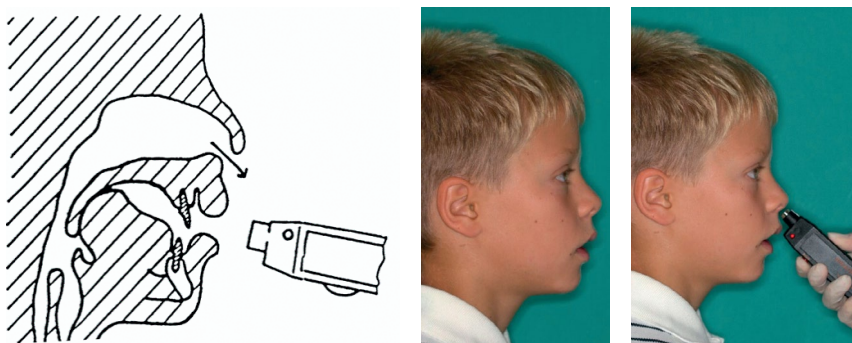
Sprednji del detektorja je potrebno približati nosni ali ustni odprtini na razdaljo do dveh centimetrov. Po ugotovitvi prehodnosti nosnic lahko ugotovimo način dihanja pri razprtih ustnicah (slika 2 in 3). Z ugotavljanjem pretoka zraka skozi obe nosnici pri dihanju skozi nos lahko ugotovimo tudi prehodnost nosnic. Razlikujemo dihanje skozi nos, mešano dihanje in dihanje na usta.

Slika 1: Detektor dihanja

Slika 2: Dihanje skozi usta

Slika 3: Dihanje na nos pri drži odprtih ust

Dihanje na usta

Ugotovili smo, da pacient pri drži odprtih ust diha le skozi usta (Slika 4, Slika 5, Slika 6). Nepravilno funkcijo dihanja v obrazcu nepravilnih funkcij obkrožimo in ovrednotimo z 10 točkami (Priloga 1).

Drža odprtih ust

*Slika 4 (levo): Drža odprtih ust • Slika 5 (sredina): Odsotnost dihanja na nos
• Slika 6 (desno): Dihanje skozi usta*

Kadar preiskovanec pri drži odprtih ust diha skozi nos, na detektorju dihanja zasveti svetlobni signal rdeča lučka, medtem ko ob ustih pretoka zraka ni in detektor dihanja svetlobni signal ne zasveti. Držo odprtih ust ovrednotimo z 10 točkami (Priloga I).

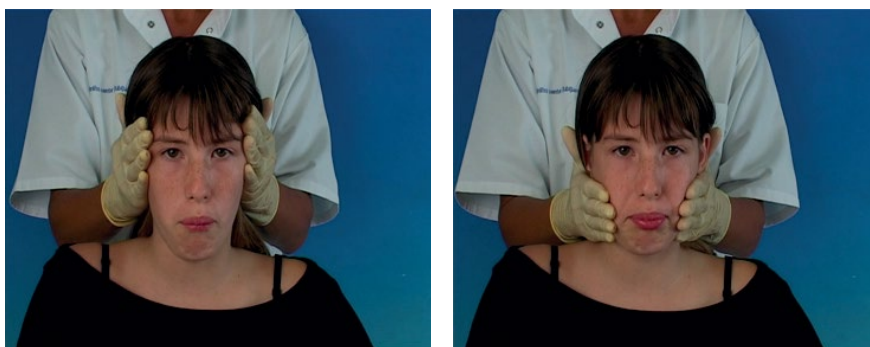
Slika 7 (levo): Drža odprtih ust • Slika 8 (sredina): Dihanje na nos • Slika 9 (desno): Dihanje skozi usta

Mešano dihanje (skozi nos in na usta)

Kadar pri odprtih ustih ugotovimo dihanje skozi nos in usta, gre za mešani način dihanja. Mešano dihanje ovrednotimo z 10 točkami (Priloga I).

2. Nepravilno požiranje

Nepravilno požiranje ugotavljamo s palpacijo m. masetra in m. temporalisa ob požiranju. Pri nepravilnem požiranju ne zaznamo kontrakcije m. masseter in m. temporalis, ker zobje ne dosežejo dokončnega stika (Slika 10 in Slika 11). Nepravilno funkcijo požiranja ovrednotimo z 12 točkami (Priloga I).

Slika 10 (levo): Palpacija m. temporalisa ob požiranju • Slika 11 (desno): Palpacija m. masetra ob požiranju

3. Nepravilno žvečenje

Nepravilno funkcijo žvečenja pri enostranskem funkcionalnem križnem grizu z deviacijo mandibule ovrednotimo s 15 točkami (Priloga I).

Nepravilna funkcija žvečenja pri enostranskem funkcionalnem križnem grizu z deviacijo mandibule (Slike 12, 13, 14, 15).

Slika 12: Asimetrija obraza in deviacija mandibule

Slika 13, 14, 15: Enostranski funkcionalni križni griz z deviacijo mandibule

4. Razvade

Sesanje prsta

Podatke o razvadah sesanje dobimo iz anamnestičnih podatkov, ki nam jih posredujejo pacienti sami ali njihovi starši. Sesanje palca (Slika 16), kazalca, katerega drugega prsta ali tudi več prstov hkrati (Slika 17) ovrednotimo s 7 točkami (Priloga I).

Slika 16 (levo): Sesanje palca • Slika 17 (desno): Sesanje palca in kazalca

Vrivanje spodnje ustnice

Vrivanje spodnje ustnice za zgornje sekalce je razvada, ki jo ugotovimo, kadar je spodnja ustnica za zgornjimi sekalci, le-ti pa ležijo na spodnji ustnici (Slika 18). Nepravilnost numerično ovrednotimo s 5 točkami (Priloga I).

Slika 18 (levo): Vrivanje spodnje ustnice • Slika 19 (desno): Nepravilna lega in drža jezika

Nepravilna lega in drža jezika

Pravilna lega jezika v mirovanju je na nebu za zgornjimi sekalci. Kadar ugotovimo, da jezik leži na ustnem dnu (Slika 19), med zgornjimi in spodnjimi sekalci ali med ustnicama. Nepravilno lego in držo jezika ovrednotimo s 5 točkami (Priloga I).

Druge razvade

Druge razvade, kot so npr. grizenje nohtov (Slika 20), grizenje svinčnika (Slika 21), grizenje ustnice, polaganje raznih igrač pod brado (Slika 22) ovrednotimo z 2 točkama (Priloga I).

*Slika 20 (levo): Grizenje nohtov • Slika 21 (sredina): Grizenje svinčnika
• Slika 22 (desno): Polaganje igrač pod brado*

5. Motena izreka

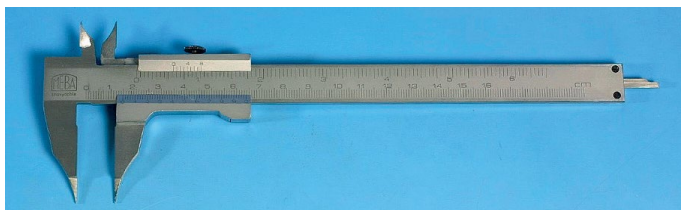
Kadar pri pogovoru ugotovimo nepravilnosti pri izgovorjavi določenih glasov, npr. sičnikov, šumnikov, črke r, nepravilno funkcijo govora numerično ovrednotimo s 5 točkami (Priloga 1).

Morfološki znaki malokluzij po EFO indeksu

Pri vrednotenju morfoloških nepravilnosti po EFO indeksu smo ugotavljali in merili 7 morfoloških znakov malokluzije:

1. odprti griz sekalcev, podočnikov in ličnikov ter kočnikov
2. križni griz sekalcev in podočnikov
3. sagitalna stopnica in sagitalna stopnica pri progenem odnosu
4. nagib vzdolžne osi zoba
5. transverzalna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov
6. rotacija sekalcev in podočnikov
7. sagitalna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov

Za merjenje morfoloških znakov linearnih vrednosti smo uporabljali kljunasto merilo z nonijem (Slika 23) in merilo po Eismannu za merjenje rotacije in nagiba zob (Slika 24).

Slika 23: Kljunasto merilo z nonijem

Slika 24: Kotomer po Eismannu

1. Odprti griz sekalcev in podočnikov

Odprti griz sekalcev in podočnikov ugotovimo, kadar je med incizalnimi robovi oz. vrški zgornjih in spodnjih zob zev (Slika 25). V vertikalni smeri izmerimo za vsak zobni par zev med zgornjimi in spodnjimi zobmi. Odprti griz numerično ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga 1).

Slika 25 (levo): Odprti griz sekalcev in podočnikov

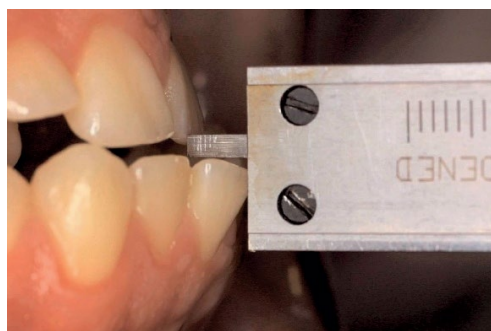
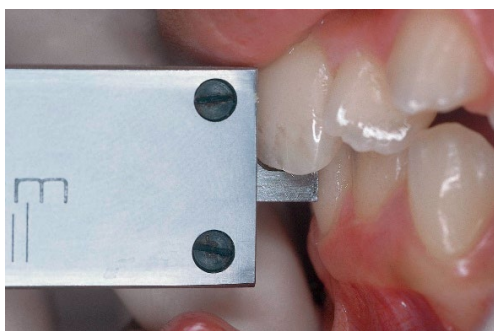
• Slika 26 (desno): Križni griz stranskega sekalca

2. Križni griz sekalcev in podočnikov

Križni griz sekalcev in podočnikov je, kadar so eden, dva ali trije zgornji sekalci lingvalno za spodnjimi sekalci oziroma podočniki (Slika 26). Po ocenitveni tabeli ovrednotimo število zobnih parov v križnem grizu (Priloga I).

3. Sagitalna stopnica in sagitalna stopnica pri progenem odnosu

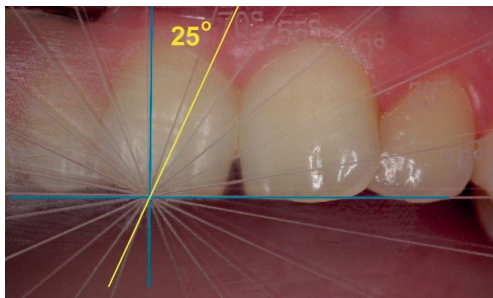
Sagitalna stopnica in sagitalna stopnica pri progenem odnosu je prekrivanje sekalcev v vodoravni ravnini. Izmerimo jo kot razdaljo od labialne ploskve spodnjega centralnega sekalca do incizalnega roba zgornjega centralnega sekalca, ko sta čeljustnici v centralni okluziji (Slika 27, Slika 28). Izmerimo jo na najbolj vestibularno ležeči točki zgornjega centralnega ali stranskega sekalca in ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Slika 27 (levo): Sagitalna stopnica • Slika 28 (desno): Sagitalna stopnica pri progenem odnosu

4. Nagib vzdolžne osi zoba

Nagib vzdolžne osi zoba določa kot med vzdolžno centralno osjo zoba in pravokotnico na okluzijsko ravnino. Vzdolžni nagib zoba izmerimo tako, da vodoravno črto merila postavimo vzdolž idealne okluzijske ravnine, navpičnico merila pa na sredino labialne oz. bukalne ploskve zoba pravokotno na okluzijsko ravnino. Izmerimo kot, ki ga oklepata pravokotna linija merila na okluzijsko ravnino in linija vzdolž nagnjenega zoba (Slika 29). Po ocenitveni tabeli ovrednotimo vzdolžni nagib zoba, ki je večji od 10 stopinj (Priloga I).

Slika 29 (levo): Vzdolžni nagib zoba • Slika 30 (desno): Singularni antagonizem v transverzali

5. Transverzalna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov

Singularni antagonizem

Singularni antagonizem v transverzalni ravnini je, kadar podočniki, ličniki in kočniki nimajo bukalnega previsa in okludirajo s spodnjimi zobmi z vrškom na vršek (Slika 30). Ugotavljamo in registriramo število antagonističnih zobnih parov ter jih ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Križni griz

Križni griz je, kadar bukalni vrški podočnikov, ličnikov in kočnikov okludirajo s spodnjimi (Slika 31). Ugotavljamo in registriramo število antagonističnih zobnih parov ter numerično ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Slika 31 (levo): Križni griz • Slika 32 (levo): Vestibularna nonokluzija

Vestibularna ali oralna nonokluzija

Bukalna ali oralna nonokluzija je, kadar podočniki, ličniki in kočniki nimajo antagonista v vestibulooralni smeri (Slika 32). Ugotavljamo in registriramo število antagonističnih zobnih parov ter ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

6. Sagitalna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov

Singularni antagonizem v sagitali

Singularni antagonizem v sagitali je, kadar imajo podočniki, ličniki in kočniki le enega antagonista v anteroposteriorni ravnini (Slika 33). Ugotavljamo in registriramo število antagonističnih zobnih parov ter nepravilnost ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Distalna okluzija v sagitali

Slika 33: Singularni antagonizem v sagitali

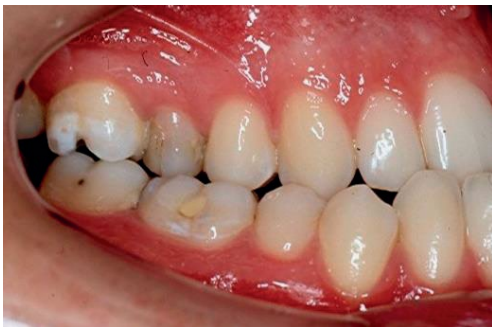
Distalno okluzijo podočnikov, ličnikov in kočnikov ugotavljamo in registriramo, kadar so stranski zobje v distalni okluziji po Anglovi klasifikaciji (Slika 34). Ugotavljamo in registriramo število zobnih parov v distalni okluziji ter nepravilnost ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Mezialna okluzija v sagitali

Slika 34: Distalna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov

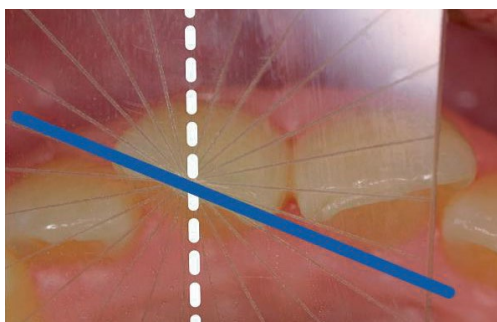
Mezialno okluzijo podočnikov, ličnikov in kočnikov registriramo in ovrednotimo, kadar so ti v mezialnem okluzijskem odnosu (Slika 35). Ugotavljamo in registriramo število zobnih parov v mezialni okluziji ter nepravilnost ovrednotimo po ocenitveni tabeli (Priloga I).

Sliki 35: Mezialna okluzija podočnikov, ličnikov in kočnikov

7. Rotacija sekalcev in podočnikov

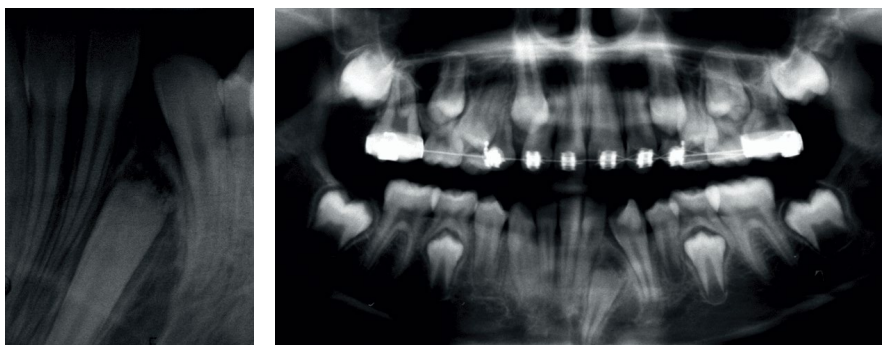
Rotacijo zoba določa kot med linijo vzdolž incizalnega roba rotiranega zoba in idealno linijo zobnega loka (Slika 36). Pri merjenju rotiranega zoba položimo kotomer pravokotno na zobni lok tako, da poteka ena vodoravna linija merila vzdolž incizalnega roba rotiranega zoba, druga vodoravna linija pa po idealni liniji zobnega loka. Sečišče obeh linij merila je na sredini incizalnega roba zoba. Ovrednotimo rotirane sekalce in podočnike, ki odstopajo za več kot 30 stopinj (Priloga I).

Slika 36: Rotacija zgornjega sekalca

8. Impaktirani zobje

Zob je impaktiran, kadar ni izrasel v ustno votlino in se uvrstil v zobni lok skladno z razvojnimi obdobjem denticije. Ovrednotimo vsak impaktiran zob v zgornjem in spodnjem zobnem loku. Za diagnostiko in objektivno vrednotenje impaktiranega zoba je potrebna rentgenska diagnostika.

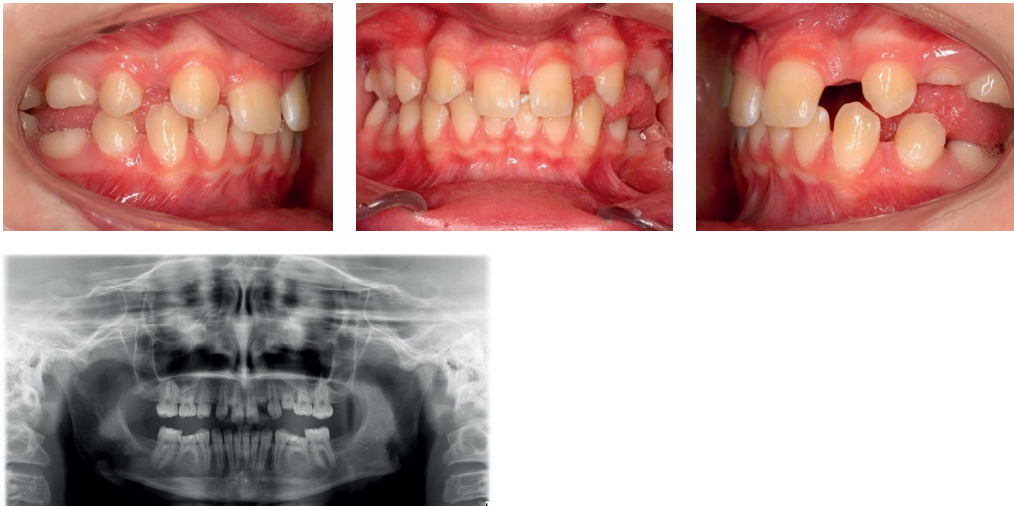
Slika 37: Lokalni posnetek in ortopantomogram - impaktiran zob 41

Slika 38: Intraoralne fotografije in ortopantomogram neizraslih zob 13, 23

9. Manjkajoči stalni zobje

Manjkajoče stalni zobe v zobnem loku upoštevamo le, če je zobna vrsta prekinjena in je načrt ortodontske obravnave zapiranje vrzeli. Za objektivno ugotavljanje nepravilnosti v številu zob je potrebna rentgenska diagnostika.

Slika 39: Intraoralne fotografije in ortopantomogram neizraslih zob 13, 23

Morfološki znaki

Griz ličnikov in kočnikov v transversalni ravnini

Singularni antagonizem: ☒ Da ☐ Ne

Označite zobni par oz. zobne pare, ki so v singularnem antagonizmu.

7	6	5	4	4	5	6	7
7	6	5	4	4	5	6	7

Križni griz: ☒ Da ☐ Ne

Označite zobni par oz. zobne pare, ki so v križnem grizu.

7	6	5	4	4	5	6	7
7	6	5	4	4	5	6	7

Bukalna ali oralna nonokluzija: ☒ Da ☐ Ne

Označite zobni par oz. zobne pare v bukalni ali oralni nonokluziji.

bukalna nonokluzija				oralna nonokluzija			
7	6	5	4	4	5	6	7
7	6	5	4	4	5	6	7

Datum pregleda: Jan 20, 2020

Zbrane točke: 115

[Nazaj](#)

[Naprej](#)

Morfološki znaki

Nepravilnosti v položaju zob v zobnem loku

Ocena rotacij stalnih sekalcev in podočnikov: ☒ Da, prisotne so rotacije za več kot 30° ☐ Ne, ni rotacij za več kot 30°

Označite oceno rotacije stalnega zoba.

Zgoraj	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	3	2	1	1	2	3
Spodaj	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°

Opomba:

Opišite, kadar so prisotne rotacije ličnikov 45° – 90°

Datum pregleda: Jan 20, 2020

Zbrane točke: 115

[Nazaj](#)

[Naprej](#)

Mortološki znaki

Nepravilnosti v položaju zob v zobnem loku

Ocena nagibov vzdolžnih osi stalnih zob: ☒ Da, prisotni nagibi za več kot 30° ☐ Ne, ni nagibov za več kot 30°

Označite oceno nagiba stalnega zoba.

Zgoraj	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6
Spodaj	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°
	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°	30°-45°

Opomba:

Opišite, kadar so prisotne druge nepravilnosti v položaju zob (transpozicija ...).

Datum pregleda: Jan 20, 2020 Zbrane točke: 115

[Nazaj](#) [Naprej](#)

PRILOGA 3: Računalniški program EFO INDEKS KALKULATOR (2).

Literatura

1. Maja Ovsenik, Franc Farčnik. EFO indeks. Medicinska fakulteta, 2005.
2. Arhar A, Vremec G, Pavlič A, et al. Napotitev na čeljustno ortopedsko zdravljenje z indeksom EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo in Katedra za otroško in preventivno zobozdravstvo, Zavod Orthos; 2019.
3. Računalniški program EFO indeks kalkulator. Razvoj: Rok Kanduti, januar 2020.

Delavnica EFO indeks, november 2019 (foto: asist. Aljaž Golež, osebni arhiv)

Domen Tomič, Irena Matjan Novak,
Maja Ovsenik, Aljaž Golež

Primerjava časa ocenjevanja EFO indeksa med zobozdravniki in specializanti zobne in čeljustne ortopedije

Na Zdravniški zbornici Slovenije je, 13. 2. 2023, potekala prva EFO delavnica v letu 2023. Vsak udeleženec je v svoji ordinaciji pri 3 pacientih ovrednotil EFO indeks, pri čemer so se poleg osnovnih pacientovih podatkov zabeležili porabljeni čas za analizo panoramskega rentgenskega posnetka (ortopan), funkcionalnih nepravilnosti, morfoloških nepravilnosti, seštevka časov za morfološke in funkcionalne nepravilnosti ter skupni seštevka časov morfoloških in funkcionalnih nepravilnosti z analizo ortopana. Poleg navedenega je bilo potrebno zabeležiti starostno obdobje zobovja, torej: mlečno (ML), menjalno (ME) ali pa stalno (ST) zobovje. Rok za oddajo rezultatov je bil 1. 3. 2023. Do tega datuma je izmed vseh sodelujočih svoje rezultate posredovalo 46 zobozdravnikov. Slednji so pripadali različnim starostnim kategorijam. Do 1. 3. 2023 smo prejeli 146 EFO analiz, od katerih je bilo popolnih in za našo študijo uporabnih 87. Neodvisno od tega so specializanti čeljustne in zobne ortopedije (ČZO) na Stomatološki kliniki v Ljubljani pri 30-ih pacientih opravili vrednotenje EFO indeksa po enaki metodologiji beleženja porabljenega časa kot zobozdravniki, ki so 13. 2. 2023 sodelovali na EFO delavnici.

Statistična analiza je bila narejena s programsko opremo SigmaPlot 14.0 (Systat, Palo Alto, CA, ZDA). V analizo smo vključili rezultate 87 EFO indeksov zobozdravnikov ter 30 EFO indeksov specializantov ortodontije. 59 rezultatov

Domen Tomič, dr. dent. med., ZD Trebnje

Irena Matjan Novak, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije, ZD Kranj

Prof. dr. Maja Ovsenik, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije, Zavod Orthos in Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo, Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Asist. Aljaž Golež, dr. dent. med., Zavod Orthos in Inštitut za Fiziologijo, Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani

EFO indeksov zobozdravnikov smo izvzeli iz statistične analize zaradi nepopolnega beleženja rezultatov. Skupno smo torej analizirali čase 117 preiskovancev. Normalnost porazdelitve smo testirali s Shapiro-Wilkovim testom. Na podlagi tega smo dodatno preučili razporeditev podatkov s pomočjo histograma in izbrali ustrezen statistični test. Ničelno domnevo, da ni statistične razlike med časovnim vrednotenjem EFO indeksa med zobozdravniki in specializanti, smo testirali z neparametričnim Mann-Whitney U testom. S pomočjo testa analize variance po rangih (test Kruskal-Wallis) smo primerjali, ali obstaja statistična razlika v času vrednotena EFO indeksa glede na starostno obdobje zobovja, torej mlečno (ML), menjalno (ME) ali pa stalno (ST) zobovje. Z linearno regresijo pa smo ugotavljali, ali starost preiskovanca vpliva na čas preiskave. Pri vseh testih smo razliko obravnavali kot statistično značilno pri $P \leq 0,05$.

Kjer ni posebno navedeno, so podatki o času vrednotenja EFO v sekundah prikazani kot mediana vrednosti z 1. in 3. kvartilom. Rezultati so grafično oblikovani v diagrame Boxplot (škatla z brki), kjer osrednja škatla predstavlja interkvartilni razmik, osrednja črta mediano, brki na koncih pa vrednost 1,5 interkvartilnega razmika med 1. in 3. kvartilom.

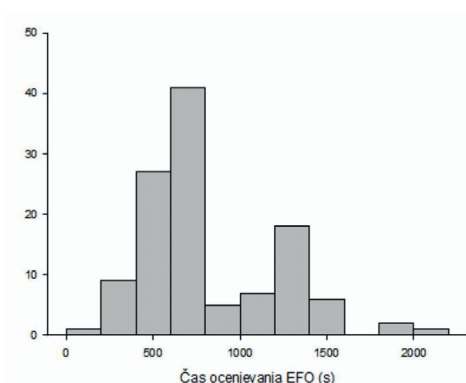
Rezultati

Zbrane rezultate meritev zobozdravnikov ter specializantov ČZO smo statistično obdelali ter prikazali v Tabeli 1. Zaradi simetrične razpršenosti podatkov smo pri vrednotenju rezultatov ugotavljali mediane vrednosti skupaj s kvartili in maksimalnimi ter minimalnimi vrednostmi. Ugotovili smo asimetrično porazdelitev časa v desno (v smeri daljšega časa ocenjevanja). Histogram razporeditve časa ocenjevanja EFO je prikazan na Sliki 1.

Velikost vzorca (N = 117)	Min vrednost	Max vrednost	Mediana	25%	75%	Povprečje	Standardna deviacija
Meritelj (0–1)	0,000	1,000	0,000	0,000	1,000	0,0803	0,439
Starost (leta)	3,786	123,414	11,419	9,735	14,150	2,714	14,822
RTG analiza (s)	45,00	600,000	207,000	120,000	300,000	22,475	122,741
Funkcionalni odkloni (F) (s)	3,000	600,000	146,000	111,500	300,000	20,328	111,019
Morfološki odkloni (M) (s)	80,000	1200,000	300,000	242,500	600,000	39,463	215,515
M + F (s)	85,000	1500,000	428,000	374,500	900,000	54,615	298,267
Skupaj (RTG + M + F)	165,000	2100,000	636,000	556,000	1020,000	69,112	377,439

Tabela 1. Opisna statistika. Čas merjen v sekundah (s). Starost gledana v letih (leta).

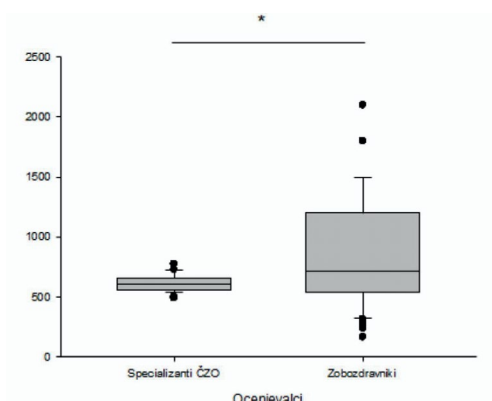
Legenda: 0=zobozdravnik, 1=specializant ČZO, funkcionalni odkloni (F), morfološki odkloni (M), čas (s), starost (leta).

Slika 1. S pomočjo histograma prikazano število primerov preiskovanih pacientov ocenjenih v posameznem časovnem razponu, merjeno v s.

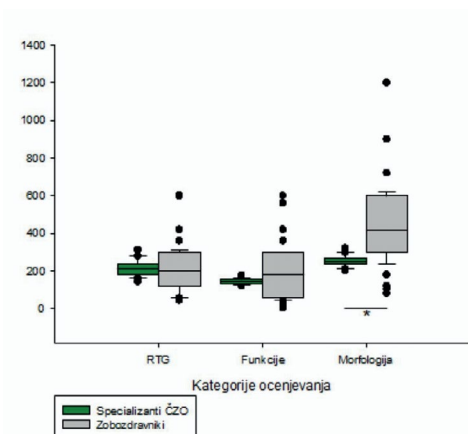
Pri časovnem vrednotenju zgolj RTG posnetka (ortopana) je bila mediana vrednost pri specialistih 216 s, s prvim kvartilom (Q1=25%) 181,25 s in tretjim kvartilom (Q3=75%) 240,5 s. Pri čemer je bila mediana vrednost vrednotenja RTG posnetka zobozdravnikov 200 s, prvim kvartilom 120 s (Q1=25%) in tretjim kvartilom 300 s (Q3=75%). Pri tem ni bilo zaznane statistične razlike med vrednostmi ($P=0.466$). Pri časovnem vrednotenju funkcionalnih odklonov EFO indeksa med zobozdravniki in specialisti ni bilo zaznane statistično značilne razlike; $P=0.895$. Mediana vrednost za specializante je bila 145,5 s ter 180 s za zobozdravnike. (Slika 3)

Z Mann Whitneyevim U testom zaznamo statistično značilno razliko pri primerjavi celokupnega seštevka časov med zobozdravniki in specialisti (RTG+funkcionalni odkloni+morfološki odkloni). Slednji rezultati so grafično prikazani na Sliki 2. Ugotovimo pa, da je šlo tudi v primeru časovnega vrednotenja zgolj morfološki ter skupaj morfoloških in funkcionalnih odklonov za statistično značilno razliko med zobozdravniki in specialisti ČZO, kjer je bila P vrednost $P \leq 0.001$.

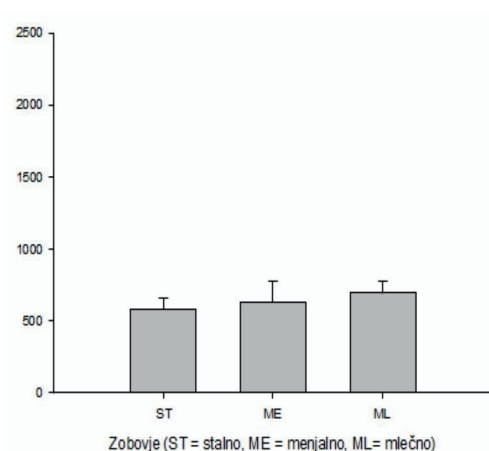
Slika 2. Škatla z brki časa, porabljenega za ugotavljanje indeksa EFO pri specialistih čeljustne in zobne ortopedije (ČZO) in zobozdravnikih.

Grafično s pomočjo škatle z brki so na sliki 3 prikazani ločeni rezultati časovnega ocenjevanja RTG, morfoloških ter funkcionalnih odklonov za zobozdravnike in specializante ČZO. Vsak izmed treh kvartilov (Q1, Q2, Q3) prikazuje 25% vseh meritev, preostalih 25% meritev je razpršenih do maksimalne ter minimalne vrednosti.

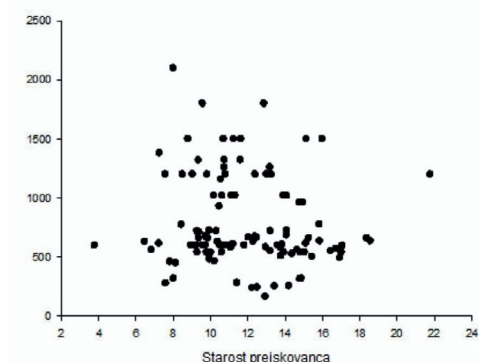
Slika 3. Grafični prikazi 3 kvartilov z mediano vrednosti ter maksimalne in minimalne vrednosti EFO indeksa ločeno pri specializantih čeljustne in zobne ortopedije (ČZO) in zobozdravnikih za časovno vrednotenje RTG analize, funkcionalnih odklonov ter morfoloških odklonov.

Izmed vseh 117 pacientov, ki so jih pregledali specialisti ČZO ter zobozdravniki in smo jih uporabili v naši študiji, je 80 (30 pacientov pregledanih s strani specializantov ČZO ter 50 s strani zobozdravnikov) imelo poleg popolnih podatkov za časovnega ugotavljanja EFO indeksa zraven dodan podatek o starostnem obdobju zobovja. Dva izmed preiskovancev sta imela mlečno zobovje (ML), 47 menjalno zobovje (ME) ter 31 stalno zobovje (ST). Slika 4 prikazuje stolpčni diagram mediane vrednosti s 75% kvartilom porabljenega časa za posamezno stopnjo zobovja. P vrednost je bila v našem primeru $P = 0.102$; kar pomeni, da ni statistično značilne razlike pri časovnem vrednotenju EFO indeksa glede na vrsto zobovja.

Slika 4. Stolpčni diagrami prikaza mediane vrednosti s 75% odklonom za časovno vrednotenje skupnega EFO indeksa skupaj pri specializantih čeljustne in zobne ortopedije (ČZO) in zobozdravnikih glede na stanje zobovja (ML, ME in ST).

Z linearno regresijo smo ugotovili, da ni statistično značilne povezanosti med starostjo preiskovancev ter celokupnim časom, ki so ga porabili zobozdravniki in specializanti za ugotavljanje EFO indeksa. (Slika 5)

Slika 5. Točke na grafu prikazujejo starost preiskovanca v odvisnosti na skupni čas, ki so ga porabili zobozdravniki ter specializanti ČZO za ocenjevanje EFO indeksa pri posamezniku.

Razprava

V naši raziskavi je statistično značilna razlika nastala na račun primerjave porabljenega časa pri ocenjevanju EFO indeksa med zobozdravniki in specializanti ČZO pri vrednotenju morfoloških znakov nepravilnosti ter pri skupnem ocenjevanju morfoloških in funkcionalnih odklonov. Prav tako jo zaznamo pri celokupnem seštevku časov med zobozdravniki in specializanti (RTG+funkcionalni odkloni+morfološki odkloni). Razlog za to je najverjetneje v večjih izkušnjah in boljši izurjenosti specializantov ČZO pri ugotavljanju morfoloških odklonov. Pri sami analizi RTG in ocenjevanju zgolj funkcionalnih nepravilnosti ni bilo pomembne razlike. Vsak zobozdravnik se v vsakodnevni praksi srečuje z analizami ortopana, prav tako pa pri prvih stomatoloških pregledih svojih pacientov med drugim ugotavlja funkcionalne odklone. Zaradi teh razlogov lahko predvidevamo, da ni opaznih časovnih razlik med specializanti ČZO in zobozdravniki.

Ugotovimo, da starostno obdobje zobovja kot tudi starost preiskovanca ne vplivata na čas merjenja EFO indeksa. Čeprav v splošnem velja prepričanje, da mlajši preiskovanci slabše sodelujejo pri preiskavah, pa naša raziskava tega ni potrdila. Iz slike 5 je razvidno, da je bil potreben celokupni čas za ocenitev EFO indeksa neodvisen od starosti preiskovanca, med njima ni povezanosti. Rezultate ugotovitev gre morda pripisati premajhnemu naboru preiskovancev ter že v osnovi izbor dobro sodelujočih preiskovancev s strani zobozdravnikov in specializantov ČZO.

Podatkov o doseženem številu točk EFO indeksa in s tem stopnje nepravilnosti v mlečnem, menjalnem ter stalnem zobovju za vseh 117 preiskovancev nismo imeli. Predmet nadaljnje raziskave bi lahko bilo ugotavljanje soodvisnosti porabljenega

časa pri ocenjevanju EFO indeksa glede na stopnjo nepravilnosti. Predvidevamo lahko, da bi porabljen čas za oceno EFO indeksa naraščal od lahke pa do zelo težke nepravilnosti. Pri tem bi bilo potrebno upoštevati še več drugih faktorjev (npr. sodelovanje pacienta, izurjenost operaterja itd.).

Da bi zobozdravnikom čim bolj približali uporabo EFO indeksa in predvsem odkrivanje morfoloških znakov nepravilnosti, je toliko bolj pomembna njihova redna udeležba na EFO delavnicah ter stalna uporaba EFO indeksa v klinični praksi. Poučevanje o EFO indeksu se že sedaj uporablja v študijskem programu. Smiselno pa bi bilo razmisliti o uvedbi tega kot del obveznih praktičnih študijskih vsebin. Na ta način bi izobrazili mlade zobozdravnike s kompetentnim poznavanjem in veščinami EFO indeksa. Tovrstna večja izurjenost tako zobozdravnikov kot tudi njihove asistence pri ambulantnem delu ne bi več predstavljala večjih časovnih ovir, obenem pa bi imeli zobozdravniki večji pregled nad tem, kateri pacienti, glede na stopnjo nujnosti po EFO indeksu, potrebujejo ortodontsko obravnavo. Postopno bi bilo potrebno uvesti redno uporabo EFO indeksa predvsem v specialistične pedontološke ambulante, saj je prav tu v obravnavi večina vseh pacientov otrok in mladostnikov pred zaključeno rastjo čeljustnic (2). Vse to bi zmanjšalo pritisk na specialistične ortodontske ambulante in pripomoglo k skrajšanju čakalnih vrst. Z vidika socialne varnosti bi bilo lažje razpoznati paciente, ki že v osnovi, glede na starostno obdobje zobovja, prednostno potrebujejo specialistično obravnavo. Pravočasno bi lahko oskrbeli paciente s hudimi nepravilnostmi, kar bi tudi zmanjšalo pritisk na specialistične maksilofacialne kirurške posege pacientov po zaključku rasti čeljustnic. Pacientom bi na ta način zagotovili boljšo kvaliteto življenja, obenem pa bi zmanjšali javnozdravstvene stroške, kar bi doprineslo k blaginji zdravstvenega sistema. Prav tako pa bi lahko vsaka zobozdravstvena ambulanta po potrebi pri svojih pacientih izvajala interceptivne posege. Obenem pa bi tiste paciente z lažjimi nepravilnostmi spremljali do konca razvoja zobovja (1, 3).

Prof. dr. Maja Ovsenik med izjavo za novinarje po tiskovni konferenci na ZZS, avgust 2023

Zaključki

Rezultati nas privedejo do zaključkov, da večjih razlik v časovnem vrednotenju EFO indeksa med zobozdravniki in specializanti ČZO ni zaznanih. Vseeno v nekaterih primerih specializanti ČZO prednjačijo pred zobozdravniki. Z dodatnimi izobraževanji in redno uporabo EFO indeksa v praksi bi vsak zobozdravnik pridobil kompetence in zmanjšal potreben čas za ugotavljanje EFO indeksa pri pacientih.

Potrebe po ortodontski obravnavi v Sloveniji so iz dneva v dan večje. Do večjih premikov v skrajšanju čakalnih vrst do specialistov zobne in čeljustne ortopedije nedvomno ne bo prišlo čez noč. Lahko pa po zaslugi EFO indeksa, tako kratkoročno kot tudi dolgoročno, zobozdravniki sami pripomoremo k boljši triaži pacientov in izdajanje napotnice le tistim, za katere je tudi predvideno ortodontsko zdravljenje.

Literatura

1. Arhar A, Ovsenik M, Pavlič A. Indeks EFO v vsakodnevni praksi. *Isis*. 2020;29(4):35-37.
2. Arhar A, Ovsenik M, Pavlič A, Farčnik F. Uvajanje indeksa EFO (Eismann-Farčnik-Ovsenik) v otroške in specialistične pedontološke zobozdravstvene ambulante za napotitev na specialistično čeljustno-ortopedsko (ortodontsko) obravnavo. In: Ovsenik M, Primožič J, eds. *Zbornik Medicinska Fakulteta in Zavod Orthos. Zbornik Medicinska fakulteta in Zavod Orthos. Medicinska Fakulteta Univerze v Ljubljani; Zavod Orthos; 2022:43-73.*
3. Primožič J, Ovsenik M. Veljavnost, zanesljivost in zamudnost vrednotenja malokluzije z Eismann-Farčnikovim (EF) indeksom. *Med Razgl* 2006;45(12): 357–362.
4. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Zorec R. Numerična ocena disgnatij na študijskih modelih menjalnega zobovja. *Zobozdrav Vestn* 1985;40: 167 – 76.
5. Farčnik F, Korpar M, Premik M, Zorec R. Ein Versuch numerischer Bewertung von Dysgnathien in Milchgebiss. *Stomatol der DDR* 1988;38(6): 386-91.
6. Eismann D. A method of evaluating the efficiency of orthodontic treatment. *Trans Eur Orthod Soc* 1974:223-32.
7. Ovsenik M. Ocena zanesljivosti numeričnega vrednotenja obsega malokluzij na podlagi meritev intraoralno. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Ljubljana 1993.
8. Ovsenik M. Zanesljivost intraoralnih meritev morfoloških znakov zobnih in čeljustnih nepravilnosti pri štirinajstletnikih: doktorsko delo = Reliability of the intraoral assessment of malocclusion in fourteen-year-old children. Ljubljana: [M. Bitenc-Ovsenik], 2003.

Sanda Lah Kravanja

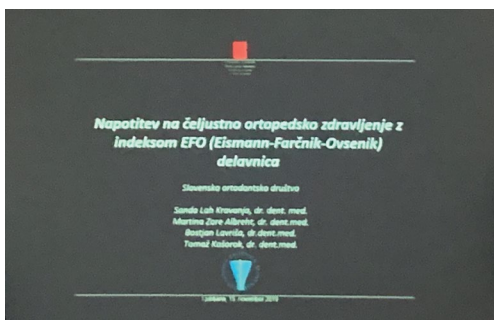
Izvedba projekta »EFO indeks« s podporo Slovenskega ortodontskega društva poteka na Zdravniški zbornici Slovenije

V letih med 2019 in 2023 na Zdravniški zbornici Slovenije s sodelovanjem Slovenskega ortodontskega društva poteka projekt EFO indeks, katerega osnovni namen je objektivnejše napotovanje otrok na ortodontsko obravnavo z napotnicami, s ciljem aktivnega skrajševanja čakalnih dob v ortodontiji.

Realizacija se je pričela v novembru 2019 s predavanjem prof. dr. Maje Ovsenik in prvo delavnico za zobozdravnike z naslovom »Ovrednotenje EFO indeksa« v okviru kongresa Nove tehnologije v dentalni medicini, ki je potekal v organizaciji Odbora za zobozdravstvo ZZS. Izvedbo je začasno prekinila epidemija covid19, po umiritvi razmer pa se uspešno nadaljuje. V obdobju od novembra 2019 do decembra 2023 je bilo večkrat organizirano izobraževanje z naslovom »EFO indeks - triaža zobozdravnika za napotitev na ortodontsko zdravljenje«. V projektu uspešno sodelujeta tudi dve katedri Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani: Katedra za čeljustno in zobno ortopedijo, s predstojnico prof. dr. Majo Ovsenik, in Katedra za otroško in preventivno zobozdravstvo, s predstojnico prof. dr. Alenko Pavlič ter specializanti obeh smeri.

Izobraževanja s predavanjem in delavnico za bolj utemeljeno napotovanje k specialistu ortodontu, ki neprekinjeno mesečno potekajo na ZZS, se je do sedaj uspešno udeležilo že več kot 280 šolskih zobozdravnikov. Namen pripravljenega je, da bo natančen osnovni čeljustnoortopedski pregled, ki ga opravi zobozdravnik, in čas za izpolnjevanje obrazca, potreben za napotitev na specialistično ortodontsko zdravljenje, ovrednotil tudi ZZS.

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Dentalni center dr. Lah Kravanja

Projekt "EFO indeks", izobraževanje za šolske zobozdravnike s predavanjem in delavnicami na ZZS, november 2019 - december 2023

Vsi deležniki si po najboljših močeh prizadevajo za skrajševanje čakalnih dob v ortodontiji, zato naj bi se ovrednotenje EFO indeksa pri šolskih zobozdravnikih pričelo izvajati s 1.1.2024, če bodo s strani MZ in NIJZ pripravljene ustrezne podlage glede digitalizacije, s strani ZZS pa tudi ustrezno evidentiranje in beleženje ter vrednotenje storitve za otroške zobozdravnike.

Vsi udeleženi, ki v projektu sodelujemo, si želimo, da bi se tudi v prihodnje uspešno nadaljeval in da bi se z aktivnim pristopom stroke nedopustno dolge čakalne dobe za specialistični ortodontski prvi pregled postopoma le pričele skrajševati.

Sanda Lah Kravanja

Čeljustna in zobna ortopedija na obeh straneh čakalne vrste – ali vidno in nevidno v ortodontiji

**Ortodonti v interventnih programih proaktivno
sodelujemo pri reševanju dolgih čakalnih dob**

Čeljustna in zobna ortopedija - ortodontija je specialistična zobozdravstvena dejavnost, ki zdravi odklone v razvoju zob, čeljustnic in obraza ter funkcij povezanih z njimi. To niso stanja, ki bi ogrožala življenje, vendar pomembno vplivajo na splošno zdravje in kvalitetno življenje vsakega posameznika.

V Sloveniji metode zdravljenja, ki so kot pravice vključene v program ZZZS oz. zeleno knjigo storitev (s standardi in normativi iz 1982 ter posodobitvami iz 1990 in 2006), skoraj v vseh primerih nudijo zdravljenje brez doplačil, ne sledijo več najsodobnejšim tehnikam in materialom, ki se izboljšujejo in posodabljaajo v smeri digitalizacije. Predloge za posodobitve ločeno zaračunljivih materialov smo predlagali za Splošni dogovor 2019, 2020 in 2021, a predlogi s strani ZZZS še niso bili sprejeti.

ZZZS krije obravnavo zmernih in težjih ortodontskih nepravilnosti, blage –estetske– v košarico pravic niso zajete. Potrebo po zdravljenju prepozna otrokov zobozdravnik na osnovi pregleda in rentgenskega posnetka zobovja ter izda napotnico. Napotnica je trajna, saj pri specialistično zdravljenju otroka spremljamo več let v obdobju rasti in razvoja. Utemeljitev za zdravljenje se prepoznajo z uporabo indeksa za določanje stopnje nepravilnosti, v Sloveniji je od 2006 v uporabi EF indeks.

Diagnostični postopki za določanje potrebe po zdravljenju morajo biti izvedeni do otrokovega 16. leta starosti in so pogoj, da bo plačnik zdravljenja ZZZS. Določena je

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med., spec. čeljustne in zobne ortopedije
Dentalni center dr. Lah Kravanja

jasna časovna meja, do katere so otroci in mladostniki upravičeni do prepoznavne potrebe po obravnavi na račun ZZZS. Zdravljenje se naj bi pričelo vsaj do 18. leta in zaključilo do 22. leta. Če je potreba prepoznana po 16. letu starosti pa ZZZS ni več plačnik zdravljenja, izvede se lahko le samoplačniško.

Izjema so osebe starejše od 18 let, ki imajo težjo skeletno nepravilnost in potrebujejo kombinirano -ortognatsko zdravljenje in so po novih pravilih ZZZS zajeti med pravice do zdravljenja. Konkretno vse navedeno pomeni, da v Sloveniji niso upravičeni do ortodonskega zdravljenja s strani obveznega zavarovanja samo otroci z lahko ortodonsko nepravilnostjo.

V evropskih državah so modeli financiranja ortodonskega zdravljenja različni, države imajo omejitve pri financiranju. Obseg nepravilnosti določa raven kritja zdravljenja, v Sloveniji je ta meja postavljena zelo visoko.

Glavni razlog za dolge čakalne dobe v ortodontiji je razkorak med potrebami in pravicami ter številom programov za katere je plačnik ZZZS. Deklarativno (na papirju) država pacientom zagotavlja pravico do vseh storitev, s številom in obsegom programov omejuje obseg izvedbe in teh pravic.

S trditvami o dolgi čakalni dobi se izvajalci strinjamo, ne moremo pa za njih prevzeti odgovornosti, saj so vsi programi v celoti realizirani.

V minulih letih smo problematiko predstavili vsem ministrom za zdravje in sodelavcem ter ZZZS, še posebej aktivno od septembra 2018, ko je bila na ZZZS izvedena prva novinarska konferenca o čakalnih dobah v otroški ortodontiji, na kateri je bilo izpostavljeno, da bi za skrajšanje čakalnih dob ob trenutnih potrebah potrebovali 40 novih ortodonskih programov.

Na ZZZS je 14.2.2023, potekalo izobraževanje ortodontov v organizaciji Slovenskega ortodonskega društva in Odbora za zobozdravstvo z naslovom Komunikacija v ortodontiji ter Dostopnost do ortodonskega zdravljenja na napotnico – dolge čakalne dobe. Srečanje je bilo organizirano kot odgovor na vprašanja zastopnikov pacientovnih pravic, ki se srečujejo z vprašanji staršev otrok povezanih z ortodonsko obravnavo na napotnico.

V prvem delu je PR služba ZZZS pripravila predavanja na o komunikaciji, predpisih in etiki oglaševanja v zobozdravstvu, v drugem delu so predavatelji predstavili najaktualnejše teme na področju ortodontije. Zastopnica pacientovih pravic Duša Hlade Zore je predstavila vprašanja in pritožbe staršev glede ortodonske obravnave otrok. Damijan Blatnik, predstavnik ZZZS, je predstavil podatke o javnih programih, realizaciji in zdravljenju v tujini za zadnjih desetih let. Predsednica Slovenskega ortodonskega društva, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, je predstavila izobraževanje, upokojevanje, razpisovanje novih programov in koncesij v desetletnem obdobju

ter probleme ob prekinitvah izvajanja programov, ko obravnavane osebe nimajo možnosti za nadaljevanje zdravljenja. Predsednik Odbora za zobozdravstvo in podpredsednik ZZS Krunoslav Pavlovič in Klara Zupančič, zadolžena za področje specializacij sta predstavila zbiranje potreb po specialistih in razpisovanje specializacij v obdobju desetih let. Po predavanjih je potekala razprava o aktualnih problemih s katerimi se ortodonti srečujejo pri svojem delu. Pri tem so bile izpostavljene vedno večje administrativne obremenitve s strani ZZS in novosti povezane z digitalizacijo procesov s strani MZ. Nove obremenitve so vezane za plačilo storitev in zahtevajo veliko časa. Razpravi sta se pridružila tudi Marijan Sušelj, zastopnik pravic pacientov in bivši direktor ZZS ter prof. dr. Maja Ovsenik, predstojnica Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo MFUL, nacionalna koordinatorica za specializacije tega področja ter izvajalka predavanj in delavnic o EFO indeksu na ZZS.

Strokovno srečanje je naslovalo vprašanja in stiske, ki so jim izpostavljeni deležniki na obeh straneh čakalnih vrst, tako starši otrok z napotnicami, kot tudi ortodonti, ki se trudijo z obravnavo ob upoštevanju pravil ZZS. Pritisk čakajočih otrok in staršev se vedno pogosteje izvaja preko medijev.

V Sloveniji je na razpolago 93 ortodontskih programov v javni mreži. Aktivnih ortodontov je 92, med njimi tudi 10 specializantov. Javne programe za ZZS izvajajo ortodonti zaposleni v zdravstvenih domovih in zasebni specialisti koncesionarji ter zunanji pogodbeni izvajalci (po podatkih ZZS iz leta 2020: 27 v ZD-jih, 40 koncesionarjev, 8-9 na Stomatološki kliniki UKCL). Ortodontov, ki delujejo v samoplačniških ordinacijah je že 16 (vir ZZS in ZS).

Preskrbljenost po regijah je različna in neenakomerna. Velika večina programov je bila v celoti realizirana, vključno z letom epidemije covid19, vendar se čakalne dobe kljub temu podaljšujejo. Z uvedbo po SD2021 in interventnem zakonu se je realizacija izvajalcev v povprečju povečala na indeks 112 (Podatek ZZS, 2022).

Zelo pomembno je dejstvo, da v 93 javnih programov ortodontije k ortodontom napotuje otroke z napotnico okoli 270 timov šolskih zobozdravnikov in okoli 30 pedontologov, zato se ob številnih izdanih napotnicah pojavlja ozko grlo za vpis k specialistom in dolge čakalne dobe za prvi specialistični pregled. Skoraj tretjina otrok je napotenihih prezgodaj, preventivno ali na željo staršev, ko še ni prepoznana potreba in zato, da se uvrstijo v čakalno vrsto, če bi zdravljenje morda potrebovali.

Najprej naj bi bil skupen cilj zagotoviti ortodontsko zdravljenje v razumnem času težkim pacientom, pri tem bi pripomogle čim bolj natančno izpolnjene napotnice za hitre napotitve, ki so odločilne za vstop v sistem – možnost za triažo napotnic. Zato smo ortodonti že v 2019 na MZ in ZZS predlagali uvedbo dopolnitve napotnice z novim kazalcem nepravilnosti (EFO indeks), ki bi ga pred izdajo napotnice

ovrednotili šolski zobozdravniki, ki ga že poznajo, saj EFO indeks zajet v kurikulumu dodiplomskega izobraževanja. Dodaten pogoj je aktualen ortopantomogram (ne starejši kot 6 mesecev), ki odraža stanje v ustih ob pregledu. Ob strinjanju deležnikov je bila pobuda ortodontov sprejeta, glede rtg posnetka tudi že realizirana in je v praksi v veliko pomoč.

Pred uvedbo ovrednotenja EFO indeksa k napotnici bodo organizirana predavanja in delavnice za zobozdravnike za osvežitev vsebin. Prvi sklop je bil že izveden v novembru 2019 na ZZS, nato je epidemija covid 19 zaustavila proces izobraževanja. Od januarja 2023 so predavanja in delavnice za šolske zobozdravnike ponovno v izvajanju. S strani MZ in ZZS pa bo potrebno sodelovanje in strokovna podpora za digitalizacijo zapisa in dopolnitev e-napotnice.

Specialistov čeljustne in zobne ortopedije je v Sloveniji dovolj, primanjkuje programov za javno mrežo v vseh regijah in ne glede na obliko izvajalca.

Na področju ortodontije nastaja vedno večji razkorak med številom ortodontov, javnih programov in številom specialistov, ki kot kadri niso vključeni v izvajanje javnih programov. Število je naraslo že na 17 specialistov ortodontije, ki delujejo v samoplačniških ordinacijah in niso v sistemu javne mreže. Večina med njimi bi bila pripravljena izvajati javni program na osnovi koncesije, z delom bi lahko pričeli takoj, če bi za to imeli priložnost, vendar je bilo razpisov novih programov s strani MZ in ZZS zelo malo.

Po zbranih podatkih za obdobje 2012-2023 je razvidno, da je MZ objavil 4 razpise koncesij (2016, 2020, 2022 in 2023) v katerih je bilo razpisanih 4,5 novih programov in 19 programov za prevzem obstoječih (prenehanje dejavnosti ob upokojitvah, vrnitvi koncesije), kar je absolutno premalo za skrajševanje čakalnih dob. Novi programi so bili razpisani v osrednjeslovenski (3), goriški (0,5) in v gorenjski regiji (1, razpis je še v teku).

Tudi v ortodontiji opazamo trend kot v ostalih dejavnostih medicine in dentalne medicine, vsako leto več specialistov zapusti javno mrežo, iz javnih zavodov odhajajo v zasebne dejavnosti, ali vrnejo koncesijo.

Vedno pogostejše je odhajanje pacientov na zdravljenje v tujino.

Zdravljenje na napotnico po evropski direktivi o prostem prehodu na zdravljenje v tujino se po podatkih ZZS povečuje. Opažamo porast števila posredniških podjetij, ki uredijo dokumentacijo in najdejo določenega specialista v tujini, predvsem na Hrvaškem. Ti specialisti so privatni izvajalci, posredniška podjetja so zelo aktivna pri oglaševanju v medijih in si za posredovanje zaračunavajo provizijo.

V letih 2018-2022 je bilo s strani ZZS za ortodontsko zdravljenje v tujini povrnjenih sredstev v višini 2,42 programa ortodontije. Sredstva vplačana v Sloveniji tako

v vedno večjem obsegu odtekajo v tujino. Po podatkih zagovornice pacientovih pravic si starši zdravljenja, ki ga lahko izvajajo privatni izvajalci v tujini, največ na Hrvaškem, za svoje otroke sicer ne želijo, vendar se pri zasebnih ortodontih v Sloveniji zavarovanci ne morejo zdraviti na osnovi napotnice.

Pri tem se pojavlja tudi več neprimerne in agresivnega oglaševanja tujcev v medijih, medtem ko slovenskim izvajalcem to omejujeta Zakon o oglaševanju in Kodeks medicinske etike, vendar se vse pogostejše pojavljajo kršitve tujih in posameznih domačih izvajalcev.

Interes za specializacijo je med diplomanti dentalne medicine izredno velik. Razpis za specializacije na ZZS poteka dvakrat letno, razpisna mesta za čeljustno in zobno ortopedijo se razpisujejo najbolj pogosto od vseh dentalnomedicinskih strok.

V letih 2012-2023 je bilo za ortodontijo razpisanih 16 specialističnih mest, prijavilo se je kar 96 kandidatov. Ozko grlo predstavljajo prosta mentorska mesta v učnih ustanovah. Trenutno je v proces specializacije vključenih 12 specializantov, v pripravi je nov razpis spomladi 2023.

Pregled dinamike upokojevanja specialistov ortodontije v letih 2012-2023 je pokazal trend 2-3 upokojitve letno, razpisi specializacij zadoščajo le nadomeščanju kadrov, ki odhajajo v pokoj.

Ortodonti se vse pogostejše srečujemo s prekinitvami delovanja izvajalcev in s stiskami pacientov, saj ob izpadu izvajalca naenkrat ostane brez terapevta okoli 1500 obravnavanih oseb, ki iščejo pomoč v drugih ordinacijah. Izvajalci se ob tem srečujejo s težavo pridobivanja dokumentacije in pridobitve napotnice, ki je osnovni pogoj za izvajanje storitev v breme ZZS. Ne obstajajo namreč protokoli za ukrepanje v takih primerih, s strani ZZS in MZ nista primerni komunikacija in časovnica rešitev. Komunikacija ni pravočasna in zadostna, izbira drugega izvajalca, ki bi prevzel paciente je dolgotrajna, saj traja več kot 6 mesecev, da se zagotovi nadomestnega ortodonta. Posledica so pritiski na obstoječe izvajalce osebno, preko telefona, v dopisih, številne pritožbe staršev na vseh institucijah in objavljanje v medijih s ciljem pritiska na izvajalce. Potrebne so hitre izboljšave v dobro pacientov in izvajalcev.

Člani Slovenskega ortodontskega društva in Odbora za zobozdravstvo smo strokovno srečanje zaključili s predlogi za rešitve v okviru zobozdravstvene stroke in zaključnim pozivom:

- 1. Triaža ob izdaji napotnice za ortodontsko zdravljenje – napotitev k specialistu na osnovi ocene EFO indeksa s strani otrokovega zobozdravnika;** izobraževanje že poteka, potrebno bo tudi sodelovanje s strani ZZS in MZ za priložnost k e-napotnici.

2. Priprava protokola za nadaljevanje ortodonske obravnave in sprejemanja pacientov ob nadomeščanjih daljših izpadov delovanja izvajalcev, ko ostane brez terapevta veliko obravnavanih otrok.

Pri tem bodo potrebne pravne podlage pri MZ in ZZZS za hitrejšo izbiro začasnih ali trajnih prevzemnikov programov.

3. Oddaja potrebe za nadomeščanje izvajalca, ki načrtuje upokožitev ali vračilo javnega programa.

Tudi pri tem bodo potrebne pravne podlage za hitrejšo izbiro začasnih ali trajnih prevzemnikov programov s strani MZ in ZZZS. Ob tem je potrebno pri razpisih specializacij podati večjo težo regijskemu kriteriju ob izbiri kandidatov, da specialist nadaljuje z delom v regiji po izobraževanju. Izkušnje kažejo, da to zagotavlja kontinuiteto programa v regiji. Večji poudarek je potreben pri umeščanju programov v periferna področja, kjer je najslabša pokritost in so tudi otroci in mladostniki s potrebami do dostopne ortodonske obravnave.

Strokovno srečanje Slovenskega ortodonskega društva in tiskovno konferenco na ZZZS smo zaključili z naslednjim pozivom:

Za skrajšanje čakalnih dob v ortodontiji, ob trenutnih potrebah predlagamo, da se čim prej dodatno financira vsaj 10 novih ortodonskih javnih programov za vse regije v Sloveniji.

Želimo si, da bi odločevalci prisluhnili našim predlogom za rešitve, da bi se reševanja težav lotili na obeh straneh čakalne vrste, s ciljem, da bi zaskrbljeni starši imeli možnost vpisa otrok pri več specialistih ortodontih v Sloveniji.

Več informacij je dostopnih tudi na povezavah:

<https://www.zdravniskazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/obvestila/2023/02/15/veliko-otrok-pridobi-napotnico-za-ortodonsko-obravnavo-prezgodaj-ali-zaradi-vztrajanja-star%C5%A1ev>

<https://www.zdravniskazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/obvestila/2018/10/01/za-odpravo-%C4%8Dakalnih-vrst-v-otro%C5%Alki-ortodontiji-bi-bilo-potrebno-dodatnih-40-programov>

<https://www.youtube.com/watch?v=zP0uLqIFlg8>

Tiskovna konferenca o dostopnosti ortodontske obravnave na napotnico, od leve: Duša Hlade Zore, zastopnica pacientovih pravic, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, predsednica Slovenskega ortodontskega društva in Krunoslav Pavlovič, predsednik Odbora za zobozdravstvo pri ZZS, februar 2023

Predavatelji na strokovnem srečanju specialistov ortodontije, od leve: Duša Hlade Zore, zastopnica pacientovih pravic, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, predsednica Slovenskega ortodontskega društva, Marijan Sušelj, zastopnik pacientovih pravic, Andreja Basle, PR služba ZZS in Krunoslav Pavlovič, predsednik Odbora za zobozdravstvo pri ZZS, februar 2023

Prispevek je bil prvič objavljen
v strokovni reviji Isis, glasilu ZZS,
april 2023

<https://online.pubhtml5.com/agha/dquj/#p=31>

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Stanovsko delovanje SOD

Sanda Lah Kravanja

Slovenski ortodonti v času s covid-19 uspešno virtualno povezani, neprekinjeno strokovno in društveno aktivni

»Spoštovana kolegica, spoštovani kolega, članica in član Slovenskega ortodontskega društva!

V času pandemije bolezni covid-19 smo vsi zobozdravniki, vključno s specialisti čeljustne in zobne ortopedije, zaradi Odloka Vlade RS in Ministrstva za zdravje morali zapreti vrata svojih ambulant od 16. 3. 2020 dalje. Skupaj s pacienti smo se znašli v povsem novem, nepredvidljivem in nepredstavljenem kriznem stanju, ki traja že mesec dni. Ker nas v društvu zelo zanima, kako smo se kot posamezniki in kot strokovno društvo odzvali, smo pripravili krajšo anketo. Vljudno prosimo, da si vzamete 10 minut časa in odgovorite na vprašanja. Anketa je interna za SOD in je anonimna. Najlepša hvala za pomoč in sodelovanje!«

Tako se je glasil uvodni nagovor članicam in članom SOD v spletni anketi, ki je bila prvič izvedena že v aprilu 2020, ko smo zaradi Odloka Vlade RS in Ministrstva za zdravje morali zapreti vrata svojih ordinacij od 16. 3. do 9. 5. 2020. Povsem novo in neznano krizno epidemiološko stanje je trajalo dva meseca. Vlada se je v tem času zamenjala, po odstopu stare vlade je pričela z delom nova vlada RS, ki je z 31. 5. 2020 tudi uradno preklicala epidemijo covid-19. Številne spremembe so se zgodile tudi na Ministrstvu za zdravje po menjavi ministrov, življenje in delo so nam krojili omejitveni ukrepi, številni odloki in premnoge uredbe. Predpisi so se pogosto spremenili kar preko noči.

Sestanki in strokovna srečanja v živo v tem obdobju niso bili mogoči. V SOD smo se izjemno hitro prilagodili, da smo bili povezani virtualno ali korespondenčno. Vse bolj nas je zanimalo, kako smo se kot posamezniki in kot strokovno društvo odzvali ob zaprtju in ponovnem odprtju ordinacij, ko je bilo delo zaradi omejitvenih ukrepov zelo omejeno, zato smo takoj po odprtju in nato še čez 6 mesecev pripravili

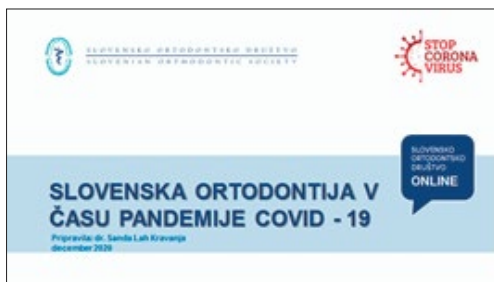
še drugo in tretjo anketo za oceno stanja na terenu. Rezultati prve ankete so bili članstvu predstavljeni ob izvedbi 1. spletnega seminarja, ko je spomladansko izobraževanje zaradi epidemije že prvič potekalo na daljavo, virtualno. Rezultati vseh treh anket pa so bili predstavljeni na 2. spletnem seminarju SOD v decembru 2020, ko je bila na daljavo prvič izpeljana tudi redna letna skupščina.

Naše strokovno delo poteka ob pacientu in v ustih, v neposredni bližini in samem centru nahajanja novega koronavirusa Sars-CoV-2, ki nas je globalno prestrašil ter ustavil svet v začetku leta 2020.

Vsak prehlad, kašelj in drug respiratorni infekt je bil nevaren, stik z okuženo osebo z izraženimi ali neizraženimi znaki visoko rizičen in potencialno ogrožajoč, naše vsakodnevno ortodontsko delo je postalo zelo naporno, polno omejitvenih in zaščitnih ukrepov, upočasnjeno ter vse prej kot rutinsko.

Orofacialno področje je postalo center nevarnosti, zaradi predpisov, odlokov in ukrepov so se zaprla in zaklenila vrata zdravstvenih domov in ordinacij. Preden je bilo zobozdravstveno delo ponovno dovoljeno, so bili sprejeti številni novi predpisi in protokoli, pri katerih smo intenzivno sodelovali tudi člani SOD. V SOD smo aktivno sodelovali s stroko na ZZS in zdravstveno politiko na MZ. Pripravili smo smernice in priporočila za delo v ortodontskih ordinacijah, ki so bile prilagojene specifičnosti in naravi dela v ortodontiji.

Spremenilo se je vsakdanje delo in življenje. Vstop v zdravstvene ustanove je bil za zobozdravstveno oskrbo dovoljen le zdravim, naročenim in telefonsko triažiranim pacientom, v ta namen je bil pripravljen poseben vprašalnik, nameščanje obrazne maske je bilo obvezno. Specialisti ortodontije smo na t.i. vstopnih točkah določenih javnih zdravstvenih zavodov v večjih mestih sodelovali v različnih vlogah in postopkih, od izvajanja triaže pacientov z vprašalniki do dela v dežurnih ambulantah po razporedu dežurstev. Delo je potekalo v dodatni osebni varovalni opremi (OVO), ki jo je bilo sprva prav težko naročiti in dobaviti, količine so bile strogo omejene, cene pa astronomske. V začetnih dneh je bila ta oprema na vstopnih točkah res neprebojna. Preko uniforme so bili obvezni zaščitni skafandri s kapucami, zaščitna očala, močnejše obrazne maske tipa FFP2, vizirji

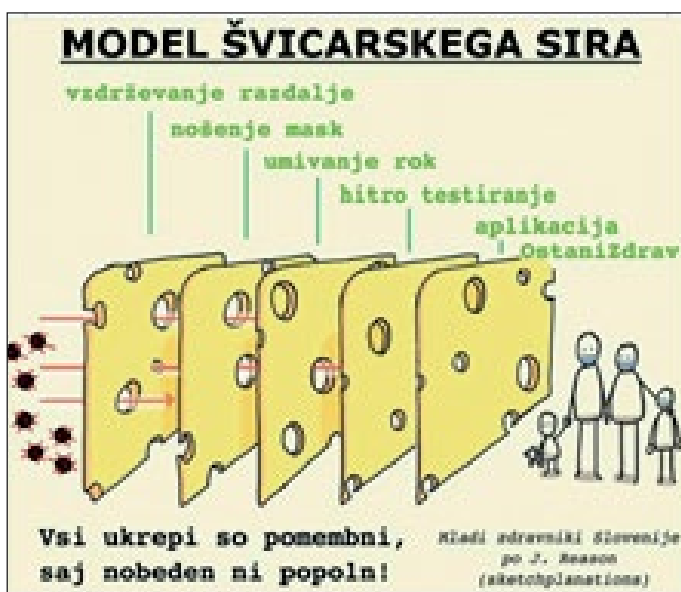

Naslovnica predstavitev izsledkov treh spletnih anket med članstvom SOD, maj 2020

preko obraza, nitrilne rokavice in preko obutve še zaščita obuvala. Pri samem delu je bilo priporočeno izdatno zračenje prostorov in higiensko vzdrževanje površin, minimalna izvedba posegov, pri katerih nastajajo aerosoli, pri le-teh intenzivno sesanje z aspiratorji oz. zamaknitev takih posegov na konec urnika ali na kasnejši, epidemiološko varnejši čas. Glede spremljanja staršev je bil dovoljen le en spremljevalec na naročenega otroka, pacient in starš naj bi bila seveda oba zdrava.

Predvsem koncesionarji-izvajalci javnih ortodontskih programov po pogodbi so bili v času popolnega zaprtja dostopni v svojih ordinacijah in so sodelovali pri telefonskih konzultacijah lastnim pacientom ali dežurnim kolegom zobozdravnikom z vstopnih točk. Ortodontskega svetovanja na daljavo in preko fotografij je bilo kar precej. Dobro smo sodelovali po svojih najboljših močeh in v zavedanju, da so vsi premostitveni posegi in nasveti pri odpravljanju težav pacientov le začasni ukrepi in da se bo nabralo veliko dela za prihodnje dni.

V spomladanskih mesecih, ko se je prebujala pomlad in je vse v naravi pričelo obilno cveteti, so se pri otrocih znaki okužb s koronavirusom prekrivali z znaki alergij in covid-19 triaža pred obravnavo je bila zato še zamudnejša in zahtevnejša. Praviloma se je v vseh ordinacijah zmanjšalo število dnevno sprejetih in obravnavanih pacientov, posledično so se pričele podaljševati že tako dolge čakalne dobe. Zaradi še dokaj neznanega in nepredvidljivo nevarnega koronavirusa smo bili v veliki stiski vsi, tako ortodonti kot starši pacientov in seveda otroci, za katere smo bili neprepoznalni v osebni varovalni opreči. Vsak prvi stik z zobozdravnikom ali ortodontom je bil v tem obdobju za paciente res travmatičen. Strah pred neznanim je bil prisoten na vseh straneh.

Vsi priporočeni epidemiološki ukrepi pred cepljenjem, FB Mladi zdravniki, maj 2020

Ortodontski tim v predpisani osebni varovalni opremi med epidemijo covid-19, maj 2020

Covid-19 je močno okrnil strokovna srečanja in izobraževanja, saj organizacija srečanj v živo ni bila izvedljiva, vse dejavnosti so se skoraj preko noči preselile v digitalno obliko in na spletne povezave. Tudi v SOD smo se hitro organizirali, prilagodili in povezali, v okviru danih možnosti je bilo virtualno sodelovanje edina možnost. Bili smo proaktivni in po nam znanih podatkih tudi prvo društvo, ki se je tako hitro odzvalo in povežalo ter začelo z aktivnostmi po spletnih povezavah. Za članstvo smo v obdobju popolnega zaprtja intenzivno sodelovali z American Orthodontics in že v dveh tednih po popolnem zaprtju zobozdravstvene dejavnosti v obdobju od 27. 3. 2020 do 30. 5. 2020 omogočili ogled spomladanske serije kar 12 webinarjev na platformi Zoom. Za vse smo pridobili točke za licenco.

1. Spomladanska serija 12 webinarjev na platformi zoom v obdobju od 27. 3. 2020 do 30. 5. 2020:

Predavatelji so bili priznani specialisti ortodontije z različnih področij akademskega raziskovanja, ki so večinoma delujočih tudi na priznanih svetovnih klinikah, tako da je bil poudarjen evidence-based, z raziskavami podprt pristop, kot tudi prikazi številnih praktičnih primerov terapevtske obravnave s klinik po svetu. Z izbiro vsebin smo uspeli pokriti širok razpon področij našega delovanja glede na raznolikost zobnih in čeljustnih nepravilnosti, pri čemer nobeno od predavanj ni bilo tržno naravnano za reklamiranje izdelkov ali prodajalcev, zato smo udeleženci lahko pridobili tudi licenčne točke.

Uspešno smo poslušali naslednje AO-online predavateljce in predavanja:

1. Dr. Cesare Luzi: Asymetric Class II Malocclusions - The Key Factors To Make Treatment Efficient And Successful,
2. Dr. Paolo Manzo: Orthodontic Interdisciplinary Approach For The Esthetic And Functional Patient Rehabilitation,
3. Dr. Ewa Czochrowska in dr. Renato Cocconi: covid-19 in Orthodontics: Epidemiology and Biological Background, Organization of your Orthodontic Office, Tips From The Latest Research And Lifestyle.
4. Dr. Lorenz Moser: Uncommon Solutions For Missing Teeth In The Aesthetic Zone
5. Dr. Paolo Manzo: Interdisciplinary Orthodontics Part II and a New Tads Approach for Targeted Corrections
6. Dr. Thor Henrikson: Orthodontic Aligner Use in Specialist Practice
7. Prof. Dr. Gerry Samson: Applied Clinical Orthodontics Mechanics - Just a moment! A Simple Approach To Complicated Orthodontic Concepts, Forces, Moments, Couples, Moment Of Forces, Moments Of Couples Equilibrium.
8. Dr. Ute Schneider Moser: Treatment efficiency: Which are the real game changers?
9. Dr. Andy Hayes in Dr. Graham Jones : Class II Corrections: Simple, Evidence Based Options for Common and Complicated Class II Cases
10. Dr. Juan Carlos Varela: Key Factors to Improve Frontal and Lateral Protection of the Smile in Adult Patients
11. Dr. Morten G. Laursen: Orthodontics In Periodontally Compromised Patients
12. Ray Jaball in Gregor Može: A Webinar on Contemporary Self Ligation

SPOMLADANSKI WEBINARJI Z AMERICAN ORTHODONTICS

Spletno izobraževanje na daljavo - webinarji – med popolnim lockdownom, maj 2020

2. Izvedli smo Prvi spletni seminar SOD v obdobju pandemije covid-19, v soboto, 23. maja 2020

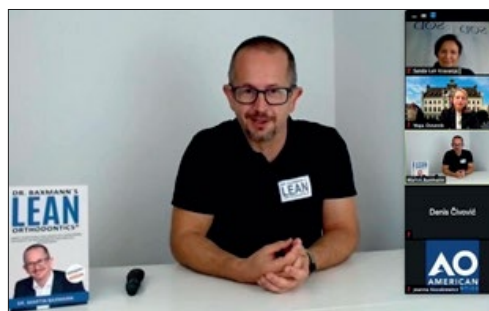
Tradicionalno spomladansko srečanje, ki smo ga v mesecu maju že načrtovali v obmorskem Portorožu, smo morali zaradi razmer povezanih z ukrepi ob pandemiji covid-19 preložiti na varnejši čas. Ker pa se vse od decembra 2019 nismo srečali, smo se v društvu na predlog aktualne predsednice dr. Sande Lah Kravanja odločili, da se razmeram prilagodimo, sprejmemo izziv in se vsaj za krajši čas ponovno povežemo preko sodobnih tehnologij. Zato smo v sodelovanju z American Orthodontics in predstavnikom za Slovenijo, Denisom Čivovićem, že načrtovano srečanje z izbranim predavateljem pripravili v prilagojeni obliki. Izvedli smo 1. spletni seminar SOD v obdobju pandemije covid-19, ki je potekal v soboto, 23. maja 2020, kot krajše enodnevno spletno izobraževanje na daljavo in v skladu s pozivom #ostanidoma. Virtualno strokovno srečanje je imelo dva dela, izobraževalnemu dopoldnevu v angleščini je sledil še strokovni društveni del. Predavatelj dopoldneva je bil dr. Martin Baxmann, ki je študiral dentalno medicino na Univerzi v Göttingenu, doktoriral na Univerzi v Bonnu in zaključil specializacijo iz ortodontije in pedontologije na King's Collegeu v Londonu. Dr. Baxmann je (so)avtor številnih ortodontskih knjig, urednik nemške strokovne revije Quintessence, avtor številnih znanstvenih člankov v strokovnih revijah in predavatelj ter klinični učitelj v Londonu in Seville. Redno predava doma in v tujini, v obliki enodnevnih predavanj in enoletnega tečaja. Dr. Baxmann je za SOD predaval v dveh ločenih sklopih: Digital Orthodontics in Finishing in Orthodontics, strokovno dopoldne pa je moderirala prof. dr. Maja Ovsenik, predsednica znanstvenega odbora SOD.

V popoldanskem delu, ki je bil strokovno-stanovsko obarvan, je bil naš virtualni gost predsednik Odbora za zobozdravstvo in podpredsednik ZZS Krunoslav Pavlović, dr. dent. med. Najprej smo prisluhnili predavanju dr. Sande Lah Kravanja z naslovom Slovenska ortodontija v času s covid-19, v katerem je predsednica SOD predstavila delovanje specialistov ortodontije na osnovi izsledkov prvih dveh spletnih anket, ki smo jih v društvu izvedli z njeno pobudo in izvedbo v času zaprtih ordinacij zaradi ukrepov za zaježitev pandemije. Po predstavitvi rezultatov je naš gost dr. Krunoslav Pavlović lahko neposredno odgovoril na številna vprašanja, pojasnil nejasnosti povezane z razdeljevanjem OVO, druge neznanke in dvome, saj v času priprave spletnega seminarja še ni bilo znano, kdaj se bodo naše ordinacije spet odprle. S pričakovanjem in mešanimi občutki smo spremljali tudi razvoj cepiv proti covid-19.

Prvi spletni seminar Slovenskega ortodontskega društva, ki je bil kot dogodek posvečen 25. obletnici delovanja, torej srebrni obletnici WFO – Svetovnega ortodontskega združenja, je bil po oceni udeležencev uspešen in dobro izveden. Potekal je v času, ko smo potrebovali informacije, povezanost s kolegi in skupne aktivnosti, čeprav na daljavo, da smo se v obdobju neznank in negotovosti počutili

Najava 1. Spletnega seminarja na uradni spletni strani SOD, maj 2020

Posnetek zaslona, predavatelj dr. Martin Baxman in spletni sogovorniki med razpravo po zoom-u, maj 2020

Predsednica SOD, asist. dr. Sanda Lah Kravanja med nagovorom članstva in predavanjem v »virtualno praznino«, maj 2020

Spletna razprava med sogovorniki prof. dr. Majo Ovsenik, dr. Krunoslavom Pavlovičem in asist. dr. Sando Lah Kravanja

Spletni sogovorniki med seminarjem ob pozdravu predstavnikov AO Joanno Kozackiewich in Denisom Čivovičem

Prva spletna najava mednarodnega strokovnega seminarja P2R v Ljubljani, maj 2020

Prvi spletni seminar SOD smo uspešno izvedli in s tem počastili 25. letnico delovanja Svetovnega ortodontskega združenja (WFO), maj 2020

povezane v stroki in skupnih težavah. Za uspešno izvedbo se člani Slovenskega ortodontskega društva zahvaljujemo vsem, ki so k pristopu in izvedbi kakorkoli pripomogli in upamo, da se bomo v bodoče še raje srečevali v realnem svetu in osebno. Že v decembru smo v Ljubljani načrtovali večji mednarodni ortodontski simpozij pod okriljem American Orthodontics, z upanjem na varne razmere in novo življenje z novim koronavirusom SARS-CoV-2 ter na ugodno epidemiološko sliko z njim.

3. Sodelovali smo na 1. Forestadentovem spletnem simpoziju

V jesenskem delu smo 20. in 21. novembra 2020 sodelovali na 1. Spletnem Forestadent simpoziju o digitalni ortodontiji, saj globalne epidemiološke razmere še vedno niso dovoljevale organizacije tradicionalnih srečanj v živo.

Teme intenzivnega dvodnevne simpozija so bile:

Prof. dr. Ravindra Nanda	Digital Orthodontics: State of the art and Future
Dr. Eugen Moskalenko	Different Digital Workflow in Orthodontics
Dr. Patrick	Borbely Control of the occlusal plane and changes in Cranio-Mandibular MLD
Dr. Giorgio Iodice	Palatal TADs & Insertion guide: advantages and clinical suggestions
Dr. Silvana Allegrin	The new era of Digital Lingual Orthodontics
Dr. Lars Christensen	Is digital orthodontics changing the way we care for our patients?
Dr. Stefano Negrini	The laboratory of the new millennium & its digital workflow!
Dr. Carlos Becerra	Digital tools for our orthodontics practice beyond aligners
Dr. Elie Amm	All's fair in digital orthodontics
Dr. Carlos Flores	Potential and current limitations of clear aligner technology

Najava spletnega dogodka v sklopu projekta ZZS - FB Ustno zdravje, november 2020

Pogovor s strokovnjaki o ustnem zdravju v živo na Facebook platformi, november 2020

Covid-19 je resno posegel tudi v vsakdanje delo in dostopnost do zdravstva in šolstva, tudi do nas ortodontov. Šolarji, dijaki in študentje so se šolali od doma po spletni povezavi, način življenja in navade so se pričele korenito spreminjati. Pri tem smo pričeli opazati, da se ustno zdravje naših varovancev poslabšuje tudi s higienskega vidika. SOD je zato aktivno pristopil in sodeloval z Odborom za zobozdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije ter Stomatološko sekcijo Slovenskega zdravniškega društva pri medijskem projektu Ustno zdravje. V novembru 2020 je v živo potekala pogovorna oddaja na Facebook povezavi o Otroškem in mladinskem zobozdravstvu ter ortodontiji v času covid-19. Pred zasloni in na daljavo sta se pogovarjala prim. Matej Leskošek, dr. dent. med. in predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med, spec. čeljustne in zobne ortopedije. Staršem sta podala pomembne napotke za vzdrževanje ustnega zdravja v času epidemije. Pogovor je bil dobro obiskan, spremljalo ga je več kot 260 gledalcev in je še vedno dostopen na povezavi, ki je objavljena tudi na spletni strani SOD: ortodontija-društvo.si ali na FB povezavi.

4. V decembru 2020 je bil organiziran že 2. spletni seminar SOD z interdisciplinarno udeležbo

Naše tradicionalno prednovoletno strokovno srečanje, ki smo ga vsa leta od ustanovitve društva organizirali v GH Union v Ljubljani, smo morali že drugič v tem letu prilagoditi zaradi epidemioloških razmer in ukrepov ob epidemiji covid-19.

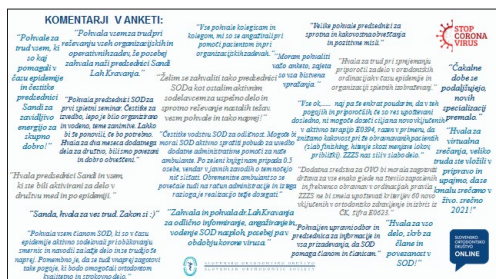
Srečanje je bilo sprva načrtovano kot večji dvodnevni mednarodni dogodek v prednovoletni Ljubljani, v sodelovanju z American Orthodontics in Katedro za čeljustno in zobno ortopedijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani. Zaradi še globalno trajajoče epidemije smo srečanje z izbranim predavateljem spremljali kar od doma s pomočjo sodobnih tehnologij. Drugi spletni seminar SOD je potekal v soboto, 5. 12. 2020, od 9.00 do 15.00 ure. V interdisciplinarnem izobraževalnem delu, ki je potekal v angleškem jeziku, so se nam pridružili še kolegi specialisti protetiki ter specialisti ustnih bolezni, parodontologije in stomatološke implantologije. Za člane SOD je sledil še krajši strokovni društveni del. Predavatelj dneva je bil dr. Cesare Luzi, z naslovom Prosthetically driven orthodontics: strategies to limitate prosthetic needs and to enhance prosthetic results. Interdisciplinarni del s kolegi drugih specialističnih področij je moderirala prof. dr. Maja Ovsenik, predsednica znanstvenega odbora, sodelovala sta tudi doc. dr. Čedomir Oblak, specialist protetik in prof. dr. Boris Gašpirc, specialist parodontolog.

Kolaž fotografij zaslona med potekom drugega spletnega seminarja, december 2020

Najava spletnega srečanja s predavateljem dr. Cezare Luzi na uradni spletni strani SOD, december 2020

Posnetek zaslona s komentarji članov v spletnih anketah SOD, december 2020

V društvenem delu pa je predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja predstavila zaključne izsledke vseh treh izvedenih spletnih anket med članstvom v predavanju z naslovom: Slovenska ortodontija v času covid-19, 2.0.

Sledila je redna letna skupšina SOD, prvič izvedena v virtualni obliki, z dobro udeležbo na daljavo in tudi prve tovrstne izkušnje so bile dobre. Sodelovanje članstva je bilo možno v živo avdiovizualno ali preko postavljanja vprašanj v okencu Q&A.

Čas je tekel naprej, epidemija covid-19 se je spreminjala v valovih, ki so nam močno zagrenili tudi načrtovanje in organizacijo spomladanskega srečanja, ki je po navadi potekalo v Portorožu.

Tudi v začetku leta 2021 so bili ukrepi še tako strogi, da je bilo poleg obvezne uporabe obrazne maske, vzdrževanja varnosti razdalje in šolanja na daljavo, prepovedano tudi kakršnokoli druženje. Iz meseca v mesec se je epidemiološko stanje izboljševalo, dovoljena so bila srečanja omejenega števila ljudi v dovolj velikih prostorih. Zato smo se v UO odločili za organizacijo strokovnega srečanja ponovno v živo, saj je bilo potrebno izpeljati tudi redno volilno skupščino.

5. Prvič ponovno v živo, hibridni seminar in volilna skupščina SOD na ZZS v maju 2021

Srečanje smo organizirali na Zdravniški zbornici v Ljubljani v Domus Medica, kjer je bila dovolj velika dvorana za 50 udeležencev v živo po tedanjih epidemioloških predpisih. Pripravili smo plan A v živo in plan B hibridno. Odločili smo se za

Najava predavanja in predavatelja dr. Lorenza Moserja na spletni strani SOD, maj 2021

Objava strokovnega srečanja na spletni strani ZZS, maj 2021

Predsednica znanstvenega odbora SOD prof. dr. Maja Ovsenik med predavanjem na ZZS, maj 2021

Objava spomladanskega srečanja na spletni strani SOD, maj 2021

Predsednica znanstvenega odbora SOD prof. dr. Maja Ovsenik v razpravi s predavateljem hibridnega srečanja dr. Lorenzom Moserjem v Domus Medica ZZS, maj 2021

Predsednika Odbora za zobozdravstvo in podpredsednika ZZS Krunoslava Pavlovića, dr. dent. med., sta pozdravili prof. dr. Maja Ovsenik in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, Domus Medica ZZS, maj 2021

pripravo hibridne izvedbe, v živo za udeležence in dodatno preko povezave na daljavo za predavatelja iz tujine in nekaj obolelih kolegov; na povezavo smo povabili tudi specializante. Velikost predprostora na ZZS je omogočala tudi sodelovanje razstavljalcev, tisti stalni so se z veseljem odzvali povabilu. Naslov srečanja je obetal veliko, saj nam je predavatelj iz tujine dr. Lorenz Moser predaval o Early-non appliance treatment, why, when and how?

Domači predavatelji pa so pogumno zagrizli v izziv digitalizacije. Uvodno predavanje v delu z naslovom Digitalizacija v ortodontiji je imela prof. dr. Maja Ovsenik, sledil je del Naše izkušnje z alignerji, kjer so v koordinaciji Katje Arko

Predavatelji vsebin Digitalizacija v ortodontiji - Naše izkušnje ortodonske obravnave z alignerji, od leve: specialisti ortodontije Tadeja Kramarič Čizmazija, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, predsednica SOD, Miha Bobič, Katja Arko Kampuš, predsednica strokovnega odbora in Karmen Verhovec, Domus Medica ZZS, maj 2021

Predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja in delovno predsedstvo ter volilna komisija na volilni skupščini SOD, Domus Medica ZZS, maj 2021

Poročilo blagajničarke na skupščini podaja Martina Mikac Cankar, Domus Medica ZZS, maj 2021

Predsednik volilne komisije Boštjan Lavriša predaja glasovnice in čestita ponovno izvoljeni predsednici asist. dr. Sandi Lah Kravanja, Domus Medica, ZZS 2021

Udeleženci volilne skupščine in novo/staro vodstvo v organih SOD, Domus Medica ZZS, maj 2021

Predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja čestita novo izvoljenemu podpredsedniku Tomažu Košoroku, Domus Medica ZZS, maj 2021

Levo: Generalni sekretariat SOD za obdobje 2021-2023: blagajničarka Martina Mikac Cankar, predsednica asist. dr. Sanda Lah Kravanja in generalna sekretarka Mojca Lajh • Desno: predstavniki razstavljalcev in vodstvo SOD v preddverju ZZS na strokovnem dogodku ob strogih epidemioloških ukrepih in po dolgem času v živo, Domus Medica ZZS, maj 2021

Kampuš kolegi kolegom predstavili lastne primere ortodontske obravnave z nevidnimi opornicami. V tem delu so sodelovali, poleg že omenjene predsednice strokovnega odbora, še Karmen Verhovec, Tadeja Kramarič Čizmazija in Miha Bobič.

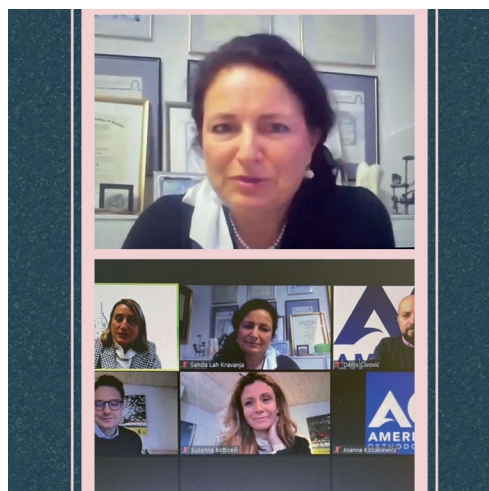
Sledila je izvedba redne volilne skupščine SOD, kjer so člani poleg potrditve pravne podlage za virtualno zasedanje in delovanje UO SOD tudi volili novo vodstvo SOD. Nov mandat so še enkrat potrdili dosedanja predsednica asist. dr. Sandi Lah Kravanja. Za podpredsednika je bil na sproščeno mesto prof. dr. Martine Drevenšek izvoljen Tomaž Košorok, na prosto mesto člana v strokovni odbor pa Damijan Blatnik. UO se je odločil, da bodo seje tudi v bodoče večinoma potekale po virtualni povezavi na daljavo.

6. Decembrsko strokovno srečanje SOD ponovno le virtualno kot 3. Spletni seminar

Življenje s covid-19 in omejitvami se je nadaljevalo tudi v jesen 2021 in tudi naše tradicionalno decembrsko srečanje v letu 2021 smo morali ponovno prilagoditi zaradi epidemioloških razmer in ukrepov ob epidemiji. Dvodnevni mednarodni dogodek v Ljubljani, Power2Reason v sodelovanju z American Ortodontics in Katedro za čeljustno in zobno ortopedijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, smo morali tik pred zdajci ponovno preložiti, naše srečanje pa namesto iz tradicionalnega v Hotelu Union ponovno organizirati po spletni povezavi. Tako smo pripravili 3. spletni seminar SOD, ki je bil v petek, 3. 12. 2021, od 9.00 do 13.00 ure. Predavatelja sta bila dva, priznana strokovnjaka iz Univerze v Aarhusu na Danskem

Predavatelja na 3. spletnem seminarju SOD, december 2021, sledila je virtualna redna letna skupščina, december 2021

Posnetek zaslona, predavatelj in razpravljanje po predavanju 3. spletnega seminarja SOD, december 2021

Simbolično darilo s čestitko ob zaključku leta, ki so ga člani SOD prejeli po pošti, december 2021

Novoletna čestitka članom za leto 2022, ko so nas združevale male stvari

Dr. Morten G. Laursen s predavanjem Intrusion in Open Bite in Dr. Susanna Botticelli s predavanjem Does Cleft Severity Influence Surgical Results? Looking at the individual patient in the context of a randomised clinical trial.

Izobraževalnemu delu v angleškem jeziku, je sledil še društveni del, virtualna redna letna skupščina.

7. Epidemija covid-19 je preprečila tudi seminarje po svetu

Epidemija covid-19 je vplivala tudi na organizacijo ortodontskih kongresov v tujini, ki smo se jih slovenski ortodonti redno udeleževali. V jeseni 2020 je po načrtih potekal kongres Svetovnega združenja ortodontov, WFO v Yokohami na Japonskem, vendar so ga izvedli le v virtualni obliki.

V poletju 2020 je v celoti odpadel EOS kongres v Hamburgu, v poletju 2021 je bil zaradi epidemije covid-19 že drugič odložen kongres Evropskega združenja ortodontov EOS v Limassolu na Cipru na poletje 2022, ki smo se ga z velikim veseljem ponovno udeležili s številnimi predstavniki v živo.

Slovenski ortodonti na kongresu SIDO, Firenze, oktober 2022

MOIP ambasadorji, Firenze, oktober 2022

V spomladanskem in jesenskem obdobju smo vedno radi obiskali kongres, ki ga organizirajo italijanski kolegi, SIDO v Rimu ali Firencah. Na 8. kongresu v Firencah, smo z udeležbo ambasadorke dr. Sande Lah Kravanja uspešno sodelovali tudi v mednarodnem projektu za integracijo ortodontov v mediteranski regiji - MOIP. Ponovno so organizirali Forestadentov tradicionalni kongres, v večjem številu smo odpotovali na Ibizo, kjer je predaval tudi profesor Ravi Nanda.

8. Slavnostno praznovanje 30. letnice delovanja SOD v decembru 2022

Jesensko obdobje leta 2022 smo zaključili s slavnostnim obeležjem praznovanja 30. letnice delovanja SOD, dogodek je obširno predstavljen na drugem mestu v tem zborniku. V leto 2023 smo vstopili z velikimi koraki in načrti za skrajševanje čakalnih dob v ortodontiji, že v februarju smo za člane organizirali delavnico o komunikaciji v ortodontiji s PR službo ZZS ter z varuhi pacientovih pravic tudi o dostopnosti do ortodontske obravnave. O slednjem smo pripravili tudi izjavo za medije in dobro obiskano tiskovno konferenco za RTV in ostale medije.

9. Skupna strokovna srečanja s sodelavci v ortodontskih timih

Letos spomladi smo po 5 letih ponovno pripravili skupno izobraževanje z delavnicami za time v ortodontiji. Že v letu 2019 smo se odlično družili skupaj, ortodonti ob predavanjih dr. Benneta, ortotehniki v delavnicah Stefana Negrinija in vsi skupaj z asistenti v dobri družbi vedno malo provokativnega dr. Aleksandra Zadela, pomagali so nam Dentago, Flegis in AO. Premagovali smo vsakdanje obremenitve in stres na predavanju in timbilingu v istem čolnu, na ladjici po piranskem zalivu pa smo imeli tudi skupno kosilo ob živi glasbi skupne Victory. Spomini so bili nepozabni in po ob jenjanju epidemije smo se odločili za nov

Ponovno skupaj za znanjem v ortodontskih timih in po volitvah v SOD, Maribor, maj 2023

Levo: Strokovno izobraževanje za time v ortodontiji, Portorož, marec 2019 • Desno: Aktualni sekretariat SOD, Martina Mikac Cankar, asist. dr. Sanda Lah Kravanja in Mojca Lajh, Maribor, maj 2023

dogodek. Tokrat smo sodelovali s Curaden in AO pri organizaciji večjega skupnega dogodka o Estetiki v ortodontiji in pomenu ustnega zdravja med ortodonsko obravnavo, povabili smo zobne asistente, ustne higienike ter preventivne sestre, dvodnevno srečanje pa je potekalo v Mariboru pod Pohorjem. Ponovno sta predavala dr. Martin Baxmann in dr. Aleksander Zadel, potekale pa so tudi delavnice o ustni higieni med ortodonsko obravnavo. Izvedli smo tudi redno volilno skupščino in potrdili aktualno staro-novo ekipo tudi za naprej, sedaj plujemo že v tretji zaporedni mandat. Tako smo delovno in uspešno pripluli tudi do dne v juniju 2023, ko je Svetovna zdravstvena organizacija razglasila konec epidemije covid-19 in življenje se nam na vseh ravneh vrača v stare nove tirnice.

10. SOD skrbi za komunikacijo in članom pomaga tudi pri pridobivanju licenčnih točk

V SOD smo v vsem tem obdobju vestno skrbeli tudi za to, da je imelo članstvo urejeno kontinuirano izobraževanje za licenčne točke, z minimalnimi napori posameznega člana, strokovna srečanja so za prijavljene člane vedno ovrednotena s strani ZZS. Ob redni udeležbi se je točk tudi v obdobju z epidemijo covid-19 z virtualnih srečanj in hibridnih srečanj nabralo več kot za eno licenčno obdobje.

O strokovnih izobraževanjih je bil vedno pripravljen tudi prispevek v medijih ZZS, v reviji Isis in v E-zobozdravniškem biltenu, ena številka le-tega je bila prav v celoti posvečena ortodontiji, dostopen je v arhivu na spletni strani ZZS.

Predsednica SOD za čim bolj učinkovito komuniciranje pripravlja redna mesečna poročila za člane in jih z mejlingi seznanja z aktualnimi dogodki, z objavami in prispevki pa vestno posodablja spletno stran SOD na naslovu www.ortodontija-drustvo.si, ki si jo lahko ogleda tudi laična javnost.

11. Stanovsko delovanje upravnega odbora SOD za skupne cilje

V SOD smo tudi v obdobju s covid-19 vestno sodelovali pri spremljanju zdravstvene politike, ki je posegala v zobozdravstvo in ortodontijo. Aktivno smo sodelovali z ZZS, ZZKS, Ministrstvom za zdravje, Zdravstvenim inšpektoratom in NIJZ, saj je bilo sprememb zaradi digitalizacije v zdravstvu in zahtevnih rokov za implementacijo le-teh veliko in vse niso bile vedno enostavne ali dobre. To so predvsem čutili koncesionarji, samostojni izvajalci javnih programov, zato smo pripravili članom pomoč tudi v tej smeri. Aktivno smo sodelovali pri argumentacijah za povečanje števila ortodontskih programov, pri razpisih koncesij za nove izvajalce in pri prenosih programov, pri razpisih specializacij, nasprotovali smo interventnemu uvozu ortodontov, imeli smo predsednico kot predstavnico v pogajalski delovni

skupini za Splošni dogovor. Uspešno smo podali predloge za skrajševanje čakalnih vrst v ortodontiji z omogočanjem dela s povečano realizacijo, glede na pogoje izvajalca. Zaradi epidemije napotnic za ortodonta smo dosegli napotitev otrok na aktualni rtg ortopantomogram pred prvim specialističnim pregledom in rtg izvid kot prilogo k napotnici. Učinkovito smo pripomogli k izvedbi projekta »EFO indeks« za šolske zobozdravnike za bolj utemeljeno napotitev na sekundarno raven. V dogovoru z MZ in NIJZ smo dosegli, da bodo pri prenosih programov napotnice v sistemu e-zdravje ostale nespremenjene dve leti. Kot eno od zadnjih aktualnih pridobitev naj izpostavim še spremembo evidentiranja in obračunavanja analize telerentgenskih posnetkov v korist specialista ortodonta, ki posnetek dejansko analizira in pripravi izvid; ta sprememba se bo pričela izvajati z januarjem 2024.

12. Povzetek za zaključek:

Pogledano na minulo delo v obdobju od leta 2018, je bilo vloženega veliko truda, časa in volje v prizadevanjih za skupno dobro ter za dobre podlage za strokovno delo nas vseh, ki se trudimo za naše paciente. Doživeli in preživeli smo edinstven čas nepoznane pandemije, znali smo strniti stanovske vrste in s skupnimi močmi smo delovali dalje, kriza nas ni zaustavila. Ne smemo pozabiti, da nič na tem svetu ni samoumevno in da spremembe terjajo trud in čas za spremembe.

Dovolite mi, da ta zapis zaključim z dobro mislijo ponovno popularnega Johna Lennona iz legendarne skupine The Beatles:

»Na koncu bo vse v redu. Če ni v redu, še ni konec.«

Maja Ovsenik, Sanda Lah Kravanja

Pogovor s profesorico Birte Melsen ob obisku v Ljubljani*

Profesorica Birte Melsen, mednarodno priznana specialistka ortodontije z Univerze v Aarhusu na Danskem, je pred predavanjem na spomladanskem strokovnem srečanju za SOD na Bledu obiskala Stomatološko kliniko v Ljubljani. Ogledala si je prostore Katedre in Centra za čeljustno in zobno ortopedijo MFUL.

Ob tej priložnosti je privolila v intervju s prof. dr. Majo Ovsenik in prof. dr. Martino Drevenšek o aktualnih težavah v ortodontiji, ki ga je posnela predstavница PR službe UKCL gospa Alenka Klun na prenosni medij.

Prof. Birte Melsen nam je podala svoje osebno mnenje in pogled na ortodonsko obravnavo z alignerji, prozornimi folijami, ki povsod po svetu nezadržno hitro postaja priljubljen način ortodonskega zdravljenja, ki pa ga žal vedno pogosteje izvajajo tudi neortodonti.

Izpostavila je njihove slabosti, povedala je, da ni naklonjena ortodonski obravnavi z alignerji, ki pa niso nekaj resnično novega v stroki, saj jih ortodonti poznajo in uporabljajo narejene v lastnih ortodonskih laboratorijih že dobrih 50 let. Plastični individualni retinerji iz različnih kompozitnih materialov so se izdelovali za posebne primere in za potrebe manjših premikov zob ter za retencijo.

Profesorica Birte Melsen je poudarila, da za globalno prihodnost slabo kaže, saj je očitno, da ves svet enotno drvi proti hitrim rešitvam, ki jih imenuje »fast food orthodontics«, pri katerih se uporablja ogromno plastičnih materialov, ki jih vnašamo v telo, ni pa še poznano, kako nam lahko škodujejo. Izpostavila je, da je s strani razvijalcev tovrstne tehnologije težko kritično ocenjevati ali kritizirati izdelek, ki ga sam razvijaš, še posebej zato, ker je to tako zelo finančno vpeto v življenje in delo posameznega uspešnega raziskovalca tehnologij in materialov.

*Prispevek je pripravljen po zvočnem zapisu, ki ga je na prenosni medij posnela in posredovala PR služba UKCL. Za pomoč se iskreno zahvaljujemo Alenki Klun in prof. dr. Martini Drevenšek.

Izpostavila je, da je izredno agresivno oglaševanje tovrstne obravnave v medijih, ki ljudi dobesedno prisili, da se zaradi popularnosti odločijo za tovrstno snemno ortodontijo. Pri tem poudari tudi, da se bodo v svetu pojavljale vedno večje razlike med ljudmi v tem, kdo si bo to zdravljenje lahko privoščil zaradi uporabe visokih tehnologij, ki so silno drage.

V svoji ordinaciji ima veliko pacientov, ki pridejo tudi od zelo daleč na ponovno obravnavo s klasičnimi ortodontskimi nesnemnimi aparati, opaža zelo visok odstotek ponovnega zdravljenja zaradi pojava recidivov.

Profesorica Birte Melsen ne odobrava načina, kako se alignerji serijsko izdelujejo in nekritično predajo naprej pacientu, saj se po hitrem skeniranju s strani medicinskega pomožnega osebja ali kar v samoizvedbi selijo na drugi konec sveta na izdelavo. Najpogosteje so izdelani v daljnih deželah s poceni delovno silo, ki pogosto sploh ni iz ortodontske stroke.

Alignerji v 95 % niso preverjeni s clin-checkom ali dodatnimi načrtovanji s strani terapevtov, temveč se samo predajo naprej pacientu. Zato se ortodontske obravnave podaljšujejo, nekateri primeri trajajo celo 3 leta in pri tem pacient dobi kar 90 kosov različnih alignerjev, rezultati pa so skromni, saj gre le za pomikanje zob v kosti sem in tja, stabilnih rezultatov pa ni. To podaljšuje ortodontsko zdravljenje in škodi zobem ter vpliva na paciente.

Profesorica Birte Melsen poudarja, da je pri snemnih obravnavah precej slabosti, predvsem da ni dobre biomehanike pri obravnavi z alignerji, da rezultati niso stabilni. Še posebno ni naklonjena tovrstni obravnavi v primerih mlajših otrok in

Prof. dr. Maja Ovsenik in prof. dr. Martina Drevenšek ter predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja na Stomatološki kliniki UKCL, kjer so sprejele in pozdravile prof. Birte Melsen ob prihodu na predavanje ortodontom v Sloveniji, maj 2022

mladostnikov, kjer priporoča klasičen pristop in zgodnji pristop k ortodontskemu zdravljenju, ko je računati tudi še na ortopedski učinek. Pri mlajših pacientih je lahko vprašljivo tudi sodelovanje, saj prekratek čas nošenja aparata ne privede do pričakovanih rezultatov.

Profesorici smo se lepo zahvalili za pogovor po katerem si je ogledala še prostore na Stomatološki kliniki UKCL.

Prof. Birte Melsen in prof. dr. Maja Ovsenik med pogovorom o ortodontskih obravnavah z alignerji, Ljubljana, maj 2022

Sanda Lah Kravanja

Ustanovni člani SOD, december 1992

Prof. dr. Franc Farčnik, pobudnik in utemeljitelj

Prim. dr. Metoda Rejc Novak

Prim. Oton Herman

Polonca Keršič

Prim. Majda Korpar

Miodrag Mišić

Slavica Senegačnik Ratajc

Krista Sever Cimerman

Marinko Vidoševič

Rastko Zorec

Nataša Zupančič Pregelj

*Od leve proti desni: Polona Keršič, Jelena Vrbič, Rastko Zorec, Slavica Senegačnik Ratajc, Oton Herman, prim. Metoda Rejc Novak, prof. Franc Farčnik, prim. Majda Korpar, Anastazija Plesničar, Nataša Zupančič Pregl, Marinko Vidoševič, prim. Krista Sever Cimerman
Vir fotografije: Slovensko ortodontsko društvo – 10 let, zbornik prispevkov, 21. maj 2004*

Predsednice in predsedniki SOD od 1992 do 2023

1992–1995 in 1998–2007:
prim. dr. Metoda Rejc
Novak

1995–1996:
Rastko Zorec

1996–1998:
prim. Krista Sever
Cimerman

2007–2014:
izr. prof. dr. Martina
Drevenšek

2014–2018:
Evgenij Komljanec

2018–2025:
asist. dr. Sanda Lah
Kravanja

Dolgoletni predsednici ob 30. obletnici, prva predsednica SOD, prim. dr. Metoda Rejc Novak in aktualna predsednica asist. dr. Sanda Lah Kravanja, december 2022

Specialisti ortodonti, prvi izvoljeni nosilci funkcij SOD, december 1992:

Predsednica društva: prim. mag. Metoda Rejc Novak

Podpredsednica društva: prim. Majda Korpar

Tajnica: Nataša Zupančič Pregl

Blagajnik: Marinko Vidoševič

Predsednik znanstvenega odbora: prof. dr. Franc Farčnik

Članici znanstvenega odbora: Nastja Plesničar in Polona Kersič

Urednica glasila: Jelena Drezgić Vrbič

Predsednik nadzornega odbora: prim. Oton Herman

Člana nadzornega odbora: prim. Krista Sever Cimerman in Miodrag Mišić

Predsednik častnega razsodišča: Rastko Zorec

Članici častnega razsodišča: Slavica Senegačnik-Ratajc in Nataša Zupančič Pregl

Specialisti ortodonti, izvoljeni nosilci funkcij SOD ob 30. letnici delovanja, december 2023:

Predsednica društva: asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Podpredsednika društva: Tomaž Košorok in Elizabeta Zaletel
Generalna sekretarka: Mojca Lajh
Blagajničarka: Martina Mikac Cankar
Predsednica znanstvenega odbora: prof. dr. Maja Ovsenik
Članici znanstvenega odbora: dr. Staša Melink in Martina Zore
Predsednica strokovnega odbora: Stanka Herman
Podpredsednik strokovnega odbora: Damijan Blatnik
Člana strokovnega odbora: Katja Arko Kampuš in Dejan Pirtovšek
Predsednica nadzornega odbora: Helena Gregorič Komljanec
Članici nadzornega odbora: Maja Valant in Barbara Hrovatin
Predsednica častnega razsodišča: Greta Andrejka Jerman
Člana častnega razsodišča: Miro Gašperšič in Danijela Kramberger

*Upravni odbor na prvem delovnem sestanku po izvolitvi,
v prostorih Slovenskega zdravniškega društva, junij 2018.
Od leve: prof. dr. Maja Ovsenik, prof. dr. Martina Drevenšek, Stanka Herman,
Mojca Lajh, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, Martina Mikac Cankar, Katja Arko Kampuš,
Greta Andrejka Jerman, Miro Gašperšič; fotografiral je Leon Herman*

Častni člani SOD

Prof. dr. Franc Farčnik, 2004
Milan Jež (posthumno)

Nazivi podeljeni v letu 2018 ob 25. letnici delovanja SOD:

Prim. dr. Metoda Rejc Novak, 2018
prim. Majda Korpar, 2018
prim. Krista Sever Cimerman, 2018
Rastko Zorec, 2018
Marinko Vidoševič, 2018
Nataša Zupančič Pregl, 2018
Prim. Oton Herman, 2018
Anamarija Čigon, 2018
Miroslav Milačič, 2018

Prejemniki naziva častni član SOD v letu 2018 s predsednico SOD, od leve: Rastko Zorec, prim. Majda Korpar, Nataša Zupančič Pregl, prim. Krista Sever Cimerman, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. Miroslav Milačič, prim. Metoda Rejc Novak, prof. dr. Franc Farčnik, Anamarija Čigon in Marinko Vidoševič, december 2018

**Nazivi podeljeni v letu 2022 ob 30. letnici delovanja SOD
so podeljeni za dolgoletno plodno interdisciplinarno klinično,
znanstveno in raziskovalno sodelovanje:**

Doc. dr. Marjan Premik, častni član SOD od 2022

Prof. dr. Nataša Ihan Hren, častna članica SOD od 2022

Prof. dr. Irena Hočevnar-Boltežar, častna članica SOD od 2022

Doc. dr. Marjan Premik, 2022

Zgoraj: prof. dr. Nataša Ihan Hren, 2022

Spodaj: prof. dr. Irena Hočevnar-Boltežar, 2022

Nazivi podeljeni v letu 2023 ob 30. letnici delovanja SOD:

Prof. dr. **Alenka Pavlič**, častna članica SOD od 2023

Za interdisciplinarno klinično, znanstveno in raziskovalno sodelovanje s SOD in sodelovanje v projektu uvedba EFO indeksa za šolske zobozdravnike

Prof. dr. **Boris Gašpirc**, častni član SOD od 2023

Za interdisciplinarno, klinično, znanstveno in raziskovalno sodelovanje s SOD

Doc. dr. **Rok Schara**, častni član SOD od 2023

Za interdisciplinarno, klinično, znanstveno in raziskovalno sodelovanje s SOD

Za dolgoletno predano delo v SOD prejmejo naziv ob 30 letnici delovanja:

Prof. dr. **Maja Ovsenik**, častna članica SOD od 2023
Predsednica znanstvenega odbora 2018–2025

Za uspešno vodenje znanstvenega odbora 2018–2025
in snovanje ter izvedbo projekta EFO indeks za šolske
zobozdravnike

Martina Mikac Cankar, častna članica SOD od 2023

Za uspešno in predano delo blagajničarke SOD v obdobju 2014–2025

Mojca Lajh, častna članica od 2023

Za uspešno in predano delo generalne sekretarke SOD v obdobju 2017–2025

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja, častna članica SOD od 2023

Članica nadzornega odbora v obdobju 2012 - 2014 in predsednica nadzornega odbora
obdobju 2014–2018

Predsednica SOD v obdobju 2018–2025

Za uspešno in predano vodenje SOD v obdobju 2018–2025, med obdobjem pandemije
covid -19, sodelovanje pri izvedbi projekta EFO indeks in izdajo zbornika ob
30. letnici delovanja SOD

Novi častni nazivi:

Martina Mikac Cankar,

asist. dr. Sanda Lah Kravanja in

Mojca Lajh, Sekretariat SOD, 2018–2025

Častni člani iz tujine

Nazivi podeljeni v letu 2022 ob 30. letnici delovanja SOD:

Prof. **Birte Melsen**, Aarhus, Danska

Dr. **Cesare Luzi**, Rim, Italija

Dr. **Morten G. Laursen**, Aarhus, Danska

Dr. **Sussanna Botticelli**, Aarhus, Danska

Dr. **Frank Weiland**, Avstrija

*Prof. Birte Melsen,
Aarhus, Danska*

*Dr. Cesare Luzi,
Rim, Italija*

*Dr. Morten G. Laursen
in dr. Sussanna Botticelli,
Aarhus, Danska*

*Prejemniki naziva častni
član SOD iz tujine na
mednarodnem srečanju na
Bledu, prof. Birte Melsen,
dr. Cesare Luzi, dr. Morten
G. Laursen in dr. Sussanna
Botticelli, maj 2022*

*Prejemnik naziva častni
član iz tujine ob 30. letnici
SOD, prof. dr. Frank Weiland,
december 2022*

*Prejemnik naziva častni
član iz tujine ob 30. letnici
SOD, prof. dr. Vladimir Žura
(v odsotnosti), december 2022*

Nazivi podeljeni v letu 2023 ob 30. letnici delovanja SOD:

Profesor **Christos Katsaros**, Bern, Švica
Častni član SOD od 2023

Profesor **Anton Sculean**, Bern, Švica
Častni član SOD od 2023

Seznam specialistov ortodontov po opravljenih specialističnih izpitih od 1992

Specialist	Leto spec. izpita	Opomba
Ivo Pavšič, dr. dent. med.	1992	
Marija Petek, dr. dent. med.	1992	
Mojca Velikonja Wagner, dr. dent. med.	1994	
Irena Pišljar Božič, dr. dent. med.	1994	
Špelca Južina Dowhyi, dr. dent. med.	1997	
Diana Pavšič, dr. dent. med.	1998	
Jasmina Šijanec Kebrič, dr. dent. med.	1998	
Prof. dr. Maja Ovsenik Bitenc, dr. dent. med.	1998	
dr. Uroš Mezek, dr. dent. med.	1999	
Tadeja Kramarič Čizmazija, dr. dent. med.	1999	
Leon Herman, dr. dent. med.	1999	
Irena Matjan, dr. dent. med.	1999	
Evgenij Komljanec, dr. dent. med.	2000	
izr. prof. dr. Martina Drevenšek, dr. dent. med.,	2000	
Bojan Horvat, dr. dent. med.	2001	
Miro Gašperšič, dr. dent. med.	2001	
Helena Božič, dr. dent. med.	2001	
Greta Andrejka Jerman, dr. dent. med.	2001	
doc. dr. Anita Fekonja, dr. dent. med.	2002	
Stanka Herman, dr. dent. med.	2003	opravila s pohvalo
Helena Komljanec, dr. dent. med.	2003	Opravila s pohvalo
Marko Štolfa, dr. dent. med.	2003	Opravil s pohvalo
Maja Valant, dr. dent. med.	2004	Opravila s pohvalo
Elizabeta Zaletel, dr. dent. med.	2005	Opravila s pohvalo
Barbara Hrovatin, dr. dent. med.	2005	Opravila s pohvalo
Klavdija Kobal, dr. dent. med.	2005	Opravila s pohvalo
Damijan Blatnik, dr. dent. med.	2006	Opravil
Anja Toth Pirnovar, dr. dent. med.	2006	Opravila s pohvalo
Janja Štiglic, dr. dent. med.	2006	Opravila s pohvalo
Mojca Lajh, dr. dent. med.	2006	Opravila s pohvalo
Tanja Lah Kržin, dr. dent. med.	2006	Opravila s pohvalo
Ana Katarina Arko Kampuš, dr. dent. med.	2007	Opravila s pohvalo
Lucija Kotnik, dr. dent. med.	2007	Opravila s pohvalo

Dejan Pirtovšek, dr. dent. med.	2007	Opravil s pohvalo
Martina Mikac Cankar, dr. dent. med.	2007	Opravila s pohvalo
asist. mag. Sanja Zupančič, dr. dent. med.	2007	Opravila s pohvalo
Martina Zore Albreht, dr. dent. med.	2008	Opravila s pohvalo
Alenka Krišelj, dr. dent. med.	2008	Opravila s pohvalo
Saša Savić, dr. dent. med.	2008	Opravil s pohvalo
Aleksander Sapač, dr. dent. med.	2010	Opravil s pohvalo
Maristella Malinger, dr. dent. med.	2010	Opravila s pohvalo
Izr. prof. dr. Jasmina Primožič, dr. dent. med.	2010	Opravila s pohvalo
Rade Pavlović, dr. dent. med.	2010	Opravil s pohvalo
Jure Volk, dr. dent. med.	2010	Opravil
Daniela Kramberger, dr. dent. med.	2010	Opravila s pohvalo
asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med.	2011	Opravila s pohvalo
Staša Melink, dr. dent. med.	2011	Opravila s pohvalo
Vesna Kaloh, dr. dent. med.	2011	Opravila
Tomaž Košorok, dr. dent. med.	2013	Opravil
Karmen Verhovec, dr. dent. med.	2013	Opravila
dr. Alja Plut, dr. dent. med.	2013	Opravila s pohvalo
Jelka Jurančič Mikek, dr. dent. med.	2013	Opravila
Martin Bradač, dr. dent. med.	2013	Opravil s pohvalo
Boštjan Lavriša, dr. dent. med.	2013	Opravil
Gordana Čižmek, dr. dent. med.	2013	Opravila s pohvalo
Marija Rižner, dr. dent. med.	2013	Opravila s pohvalo
dr. Špela Sprogar, dr. dent. med.	2014	Opravila
Renata Plesnik, dr. dent. med.	2015	Opravila
Simona Čeh Šmigoc, dr. dent. med.	2015	Opravila
Maja Mulej Vedlin, dr. dent. med.	2015	Opravila
Maša Farkaš, dr. dent. med.	2015	Opravila
Martina Rudolf, dr. dent. med.	2016	Opravila
Vinka Rajković, dr. dent. med.	2016	Opravila
Helena Pungeršek, dr. dent. med.	2016	Opravila
asist. dr. Bojana Krneta Đokić, dr. dent. med.	2017	Opravila
Jure Klaj, dr. dent. med.	2018	Opravil s pohvalo
Eva Vehovec, dr. dent. med.	2020	Opravila
Klara Lipoglavšek, dr. dent. med.	2021	Opravila s pohvalo
Maja Pečovnik, dr. dent. med.	2021	Opravila
Aleksandra Polak, dr. dent. med.	2022	Opravila s pohvalo
Andrej Ferlež, dr. dent. med.	2022	Opravil
Tjaša Simončič, dr. dent. med.	2022	Opravila
Rok Ovsenik, dr. dent. med.	2023	Opravil
Lea Bukovac, dr. dent. med.	2023	Opravila
Anina Setnikar Lesjak, dr. dent. med.	2023	Opravila
Chris Vrčon, dr. dent. med.	2023	Opravil
Boris Petrič, dr. dent. med.	2023	Opravil

Vir podatkov o opravljenih izpitih:

Ministrstvo za zdravje (1992-2003; podatki evidentirani brez opomb) in Zdravniška zbornica Slovenije (2003-2023)

Specialisti ortodontije, prejemniki odličij Zdravniške zbornice Slovenije

Vladimir Žura, častni član ZZS, 2003
doc. dr. Marjan Premik, zaslužni član ZZS, 2007
prof. dr. Franc Farčnik, zaslužni član ZZS, 2012
prim. dr. Metoda Rejc Novak, Hipokratovo priznanje ZZS, 2014
prim. mag. Rafael Podobnik, zaslužni član ZZS, 2014
Saša Savić, zahvala ZZS, 2017
prim. Majda Korpar, častna članica ZZS, 2019
asist. dr. Sanda Lah Kravanja, zaslužna članica ZZS, 2020
prof. dr. Maja Ovsenik, Hipokratovo priznanje ZZS, 2022

Doc. dr. Marjan Premik, dr. dent. med., spec.

Zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2007

Podelitev naziva na slovesnosti ob petnajsti obletnici ustanovitve Zdravniške zbornice Slovenije

*Doc. dr. Marjan Premik,
zaslužni član ZZS, 2007*

Utemeljitev:

Zdravniška zbornica Slovenije je podelila odličje »zaslužni član/ica« članom iniciativnega oziroma pripravljalnega odbora za ustanovitev Zdravniške zbornice Slovenije za izjemni prispevek pri uveljavljanju poslanstva stanovske organizacije – zbornice doma in v tujini. Med trinajstimi člani tega odbora je bil tudi doc. dr. Marjan Premik.

Člani odbora: prof. dr. Matjaž Rode, dr. dent. med.; doc. dr. Marjan Premik, dr. dent. med.; prim. asist. mag. Jože Arzenšek, dr. med.; prim. Helena Jelka Reberšek Gorišek, dr. med.; prim. prof. dr. Marko Kolenc, dr. med.; prim. prof. dr. Zmago Turk, dr. med.; prim. mag. France Urlep, dr. med.; France Cukjati, dr. med.; Darinka Grmek Štrukelj, dr. med.; Boris Kravanja, dr. dent. med.; Jože Možgan, dr. med.; prim. mag. France Vrevc, dr. med.; prof. dr. Anton Dolenc, dr. med.

Prof. dr. Franc Farčnik, dr. dent. med., spec.

Zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2012

Utemeljitev:

ZZS podeljuje naziv za izjemen prispevek pri uveljavljanju poslanstva stanovske organizacije doma in v tujini.

Profesor Farčnik je bil predsednik Odbora za zobozdravstvo v dveh mandatih in sicer od 1996 do 2000 in od 2000 do 2004. V mandatu 2000 do 2004 je bil podpredsednik Zdravniške zbornice Slovenije.

Diplomiral je leta 1958 na Odseku za stomatologijo Medicinske fakultete v Ljubljani, leta 1964 končal specializacijo in 1973 doktoriral. V letih 1960-1991 je bil zaposlen na Stomatološki kliniki v Ljubljani, 1975-1986 kot direktor. Od leta 1965 je delal tudi na Medicinski fakulteti v Ljubljani, od 1983 kot redni profesor. Leta 2008 je

Prof. dr. Franc Farčnik ob prejemu naziva zaslužni član ZZS, 2012

bil imenovan za zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani. V letih 1990-1998 je predaval na Akademiji za podiplomsko izpopolnjevanje zobozdravnikov v nemškem Karlsruheju. Leta 1996 je postal direktor zasebnega podjetja Orthos v Ljubljani.

Prof. dr. Franc Farčnik je izdelal metodo za ocenjevanje obsega odklonov orofacialnih funkcij ter uvedel ortodonsko zdravljenje s sodobnimi snemnimi in nesnemnimi pripomočki. Sam ali v soavtorstvu je objavil več znanstvenih in strokovnih prispevkov v domačih in tujih revijah ter napisal več učbenikov. Prof. dr. Franc Farčnik, dr. dent. med., spec., je leta 2012 prejel častni naziv zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije za izjemen prispevek pri uveljavljanju poslanstva stanovske organizacije doma in v tujini.

Prof. dr. Franc Farčnik je bil pobudnik, ustanovitelj in častni Slovenskega ortodontskega društva, ki je bilo ustanovljeno v letu 1992 in letos obeležuje že 30. letnico delovanja.

Prim. dr. Metoda Rejc Novak, dent. med., spec.

Hipokratovo priznanje Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2014

Utemeljitev:

Primarij magistra Metoda Rejc Novak je zaključila specializacijo čeljustne in zobne ortopedije na Stomatološki klinike v Ljubljani. Bila predstojnica službe za zobozdravstveno varstvo otrok in mladine na območju mesta Ljubljana. Izjemen je njen prispevek k organizaciji preventivnega in kurativnega zobozdravstva otrok in mladine v mestni in okoliških občinah.

S sodelovanjem specialistov šolske medicine je uspela vzpostaviti sistematske preglede in beleženje zdravstvenega stanja zob pri učencih osnovnih šol. Dosegla je, da so bile v vseh petih ljubljanskih občinah zaposlene višje medicinske sestre

*Prim. dr. Metoda Rejc Novak
in predsednik ZZS prim. Andrej Možina, 2014*

v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja. Republiški preventivni program je vključila v vsak zobozdravniški tim. Šole so ustanovljale umivalnice za čiščenje zob, zdravstveni domovi pa kabinete za zobozdravstveno vzgojno delo. Uvedli so topikalno aplikacijo fluoridov in redno želiranje zob. Njeno pionirsko delo, izjemni napori in prizadevanja, predvsem pa njena vizija na področju preventivnega zobozdravstva, so se pokazali v manjši obolevnosti stalnih zob, saj se je na območju mesta Ljubljana Pri učencih ljubljanskih osnovnih šol se je od leta 70 do leta 93 obolevnost zmanjšala za kar 64 odstotkov.

Bila je predsednica Slovenskega ortodontskega društva, v katerem si je prizadevala za razvoj ortodontske dejavnosti, ki je danes v Sloveniji primerljiva z razvitimi državami.

Dejavna je tudi v okviru Zdravniške zbornice Slovenije. S svojimi objavami je sodelovala v domači in tuji strokovni literaturi. Je članica več slovenskih in tujih strokovnih organizacij, za svoje delo pa je prejela številna priznanja različnih ustanov.

Prim. mag. Rafael Podobnik, dr. dent. med., spec.

Zaslužni član Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2014

Utemeljitev:

Prim. mag. Rafael Podobnik, specialist čeljustne in zobne ortopedije, je sprva deloval v šolski zobni ambulanti Vrhnika, nato pa v Zdravstvenem domu Zobozdravstveno varstvo Nova Gorica vse do upokojitve.

Bil je vodja zobozdravstvene službe za otroke in mladino v občinah Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin. Kot zvest privrženec družbene ortodontije je 23 let, izmenoma deloval v ortodontskih postajah Ajdovščina in Tolmin. Vse z namenom, da bi približal ortodontsko varstvo pomoči potrebnim otrokom. V sodelovanju s tovarno Poligalant-Plastik iz Volčje Drage pri Novi Gorici je razvil proizvodnjo konfekcijskih ortodontskih pripomočkov.

Prim. mag. Rafael Podobnik in predsednik ZZS prim. Andrej Možina, 2014

Raziskoval je sodelovanje pacientov pri ortodontskem zdravljenju ter se ukvarjal z epidemiologijo in preprečevanjem obolenj trdih in mehkih tkiv ustne votline ter si prizadeval za uzakonitev zobozdravstvene preventive. Je izjemen zobozdravnik, s posluhom za sočloveka.

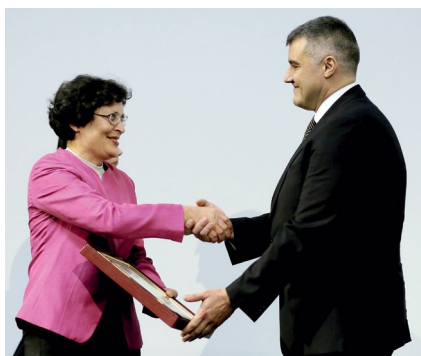
Saša Savić, dr. dent. med., spec.

Zahvala Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2017

Utemeljitev:

Saša Savić, dr. dent. med., prejme zahvalo ZZS za pomemben prispevek pri uveljavljanju pravic zdravnikov in zobozdravnikov v okviru obstoječega zdravstvenega sistema.

Saša Savić, dr. dent. med., specialist čeljustne in zobne ortopedije, zaposlen v Dental Design d. o. o., se ob zahtevnem poklicnem delu posveča tudi drugim pomembnim vprašanjem, ki zadevajo vse člane naše zbornice. Je večkratni član regijskih odborov, bil je član nadzornega odbora ter komisij za izobraževanje in zasebno dejavnost. Je tudi član odbora za zobozdravstvo. Da je Saša Savić pogumen človek, ki zna vztrajati in argumentirati svoje poglede, je dokazal tudi s tem, da je leta 2015 zoper ZZS začel sodni spor zaradi pogodbenih kazni, ki jih ZZS arbitrarno izreka na podlagi izvedenih nadzorov. Njegovi zahtevi je najprej pritrdilo Okrožno sodišče v Ljubljani, po pritožbi ZZS pa še Višje sodišče, tako da je sodba pravnomočna. Kolega je uspel z utemeljitvijo, da lahko ZZS pavšalno pogodbeno kazen uveljavlja le, če je izvajalec s kršitvijo določil splošnega dogovora utrpel kakršno koli škodo. Zahvaljujoč kolegu Sašu Saviću se bodo na to sodbo lahko sklicevali vsi kolegi, ki se bodo znašli v podobnem položaju.

Saša Savić in predsednica ZZS
dr. Zdenka Čebašek-Travnik, 2017

Prim. Majda Korpar, dr. dent.med., spec.

Častna članica Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2019

Utemeljitev:

Prim. Majda Korpar je leta 1967 začela z delom v ortodontski ambulanti Zdravstvenega doma Maribor in nato zaradi kadrovskega primanjkljaja tudi v ortodontskih postajah v Slovenski Bistrici in Ormožu. Vse od leta 1974 pa do upokojitve je bila predstojnica, najprej specialističnih ortodontskih ambulant v Zdravstvenem domu Maribor, nato pa samostojne Specialistične službe za otroke in mladino. Ves čas je skrbela za nenehen strokovni razvoj sebe in sodelavcev. Bila je pomembna članica skupine raziskovalcev s področja čeljustne in zobne ortopedije, ki je nastala na pobudo prof. dr. Farčnika. Rezultati vseslovenskih longitudinalnih študij predstavljajo temelje razvoja slovenske čeljustne in zobne ortopedije. V vsem svojem aktivnem obdobju je bila mentorica zobozdravnikom pripravnikom, kasneje pa tudi glavna mentorica specializantom čeljustne in zobne ortopedije. Ko je Zdravstveni dom Maribor leta 2000 dobil naziv „učna ustanova“ za področje čeljustne in zobne ortopedije, je prim. Korparjeva začela izobraževati tudi specializante.

Sprva je pričela z mentorskim delom po dogovoru s Stomatološko kliniko, kasneje pa je v celoti prevzela dolžnosti glavne mentorice za specializante čeljustne in zobne ortopedije. V tem obdobju je specializacijo uspešno zaključilo 5 specializantov čeljustne in zobne ortopedije.

Za izjemen prispevek k ugledu slovenskega zobozdravništva, predvsem na področju razvoja čeljustne in zobne ortopedije, ji je Zdravniška zbornica Slovenije podelila naslov častna članica.

Prim. Majda Korpar in Matevž Janc, 2019

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med., spec.

Zaslužna članica Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2020

Utemeljitev:

Doktorica Sanda Lah Kravanja, dr. dent. med., je specialistka čeljustne in zobne ortopedije, deluje v Dentalnem centru dr. Lah Kravanja v Bovcu. V tem mandatu je pomembno prispevala k argumentaciji in komunikaciji med Zdravniško zbornico Slovenije in Ministrstvom za zdravje glede dodatnih programov, ki so v ortodontiji nujno potrebni. Ministrstvo za zdravje je namreč prisluhnilo pobudi dr. Sande Lah Kravanja in je po več kot desetih letih prizadevanj odobrilo koncesijo in dodatni program za ortodonsko zdravljenje otrok in mladostnikov za javni program v Bovcu. Gre za pomembno pridobitev za ortodonsko zdravljenje na napotnico za otroke in mladostnike iz Bovca in Posočja.

Od leta 2018 je predsednica Slovenskega ortodontskega društva, strokovnega združenja specialistov zobne in čeljustne ortopedije iz Slovenije in tujine.

V okviru Zdravniške zbornice Slovenije aktivno deluje od leta 2007, bila je članica Odbora za socialno-ekonomske zadeve v dveh mandatih, članica Odbora zasebno dejavnost in trenutno je članica Odbora za zobozdravstvo, članica uredniškega odbora revije Isis ter pogajalske skupine za Splošni dogovor.

Za izjemen prispevek k ugledu slovenskega zobozdravništva in na področju ortodontskega zdravljenja ji Zdravniška zbornica Slovenije podeljuje naslov zaslužna članica.

*Asist. dr. Sanda Lah Kravanja,
prejemnica naziva zaslužna članica ZZS, 2020*

*Prof. dr. Bojana Beović, asist. dr. Sanda Lah Kravanja
in Mojca Drev, ob svečani podelitvi priznanj ZZS
v času epidemije covid-19, december 2021*

Prof. dr. Maja Ovsenik, dr. dent. med., spec.

Hipokratovo priznanje Zdravniške zbornice Slovenije v letu 2023

Utemeljitev:

Prof. dr. Maja Ovsenik je predstojnica Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo MFUL. Poleg učnega procesa za študente dentalne medicine na MFUL in Visoki šoli za zdravstvo predava na strokovnih srečanjih doma in v tujini ter intenzivno in plodno sodeluje z ZZS in OZB že dolgo vrsto let.

Na ZZS je nacionalna koordinatorica za specializacijo iz čeljustne in zobne ortopedije, pred tem je bila namestnica koordinatorice. Aktivno sodeluje tudi kot članica razpisnih komisij pri specializacijah in specialističnih izpitih za doktorje dentalne medicine in specializante. Aktivno sodeluje kot mentorica pri izvedbi pripravništva doktorjev dentalne medicine, ki pripravništvo opravljajo v učni ustanovi Orthos v Ljubljani. Deluje tudi kot mentorica študentom dentalne medicine pri izvedbi diplomskih nalog in raziskovalnih nalog za Prešernovo nagrado ter kot članica razpisne komisije za nagrado Apolonija. Bila je članica RSK za stomatologijo pri MZ v preteklem mandatu in je kandidatka za članico RSK tudi za novi mandat. Uspešno je sodelovala v izobraževalnem procesu za veliko generacij študentov dentalne medicine.

V letih od 2019 do 2023 je na ZZS z ekipo specializantov in sodelovanjem Slovenskega ortodontskega društva, kjer je dolgoletna predsednica znanstvenega odbora, realizirala projekt "EFO indeks". Izvedbo je začasno prekinila epidemija covid-19, po umiritvi razmer pa se uspešno nadaljuje. V obdobju od novembra 2019 do decembra 2023 je bilo večkrat organizirano izobraževanje z naslovom EFO indeks - triaža zobozdravnika za napotitev na ortodontsko zdravljenje. Izobraževanja za bolj utemeljeno napotovanje k specialistu ortodontu se je do sedaj

Prof. dr. Maja Ovsenik in asist. dr. Sanda Lah Kravanja ob 30. obletnici SOD, december 2022

uspešno udeležilo že več kot 250 šolskih zobozdravnikov. Namen pripravljenega je, da bo natančen osnovni čeljustnoortopedski pregled, ki ga opravi zobozdravnik, in čas za izpolnjevanje obrazca, potreben za napotitev na specialistično ortodontsko zdravljenje, ovrednotil tudi ZZZS. Vsi deležniki si po najboljših močeh prizadevajo za skrajševanje čakalnih dob v ortodontiji, zato naj bi se ovrednotenje EFO indeksa pri šolskih zobozdravnikih pričelo izvajati s 1. 1. 2024, če bodo s strani MZ in NIJZ pripravljene ustrezne podlage glede digitalizacije, s strani ZZZS pa vrednotenje storitve za otroške zobozdravnike.

Zaradi dolgoletnega požrtvovalnega delovanja na področju izobraževanja doktorjev in doktoric dentalne medicine in specialistov čeljustne in zobne ortopedije se prof. dr. Maji Ovsenik podeli najvišje priznanje ZZS – Hipokratovo priznanje za leto 2023, na predlog Odbora za zobozdravstvo in SOD.

Metoda Rejc Novak

Prim. mag. Martin Toth, dr. dent. med., spec. (1938-2022)

V spomin

Zelo nas je prizadela žalostna vest, da je prim. mag. Martin Toth, spec., odšel za vedno.

Rodil se je 28. 5. 1938. Otroštvo je preživel v Prekmurju. V Murski Soboti je končal osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1963 je diplomiral na Medicinski fakulteti v Ljubljani, smer stomatologija, in se vrnil v Prekmurje.

Delal je v Zdravstvenem domu Murska Sobota. Zaključil je tudi specializacijo iz čeljustne in zobne ortopedije. Na Medicinski fakulteti v Zagrebu je opravil še magisterij iz javnega zdravstva.

Bil je pionir stomatološke preventive v Prekmurju in v Sloveniji. V zdravstvenih domovih in zdravstvenih postajah so kabinete urejali v umivalnice, kjer so medicinske sestre učile otroke in mladostnike tehniko pravilnega čiščenja zob. Pri predšolskih otrocih so bili navzoči starši.

Leta 1975 se je z družino preselil v Ljubljano in se zaposlil na takratni Zdravstveni skupnosti Slovenije. Ukvarjati se je začel s proučevanjem zdravstvenih zavarovanj v Evropi in v svetu. Po osamosvojitvi Slovenije je svoje delo nadaljeval na Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) v Ljubljani, kjer je delal do upokojitve.

Svoje znanje je vključeval v vzpostavitev prvega zdravstvenega sistema, v delo Svetovne zdravstvene organizacije, Svetovne banke in Evropske agencije. Svetoval je tudi številnim tujim vladam na področju delovanja javnih zdravstvenih sistemov (Hrvaška, Srbija, Črna gora, Kosovo, Albanija).

Njegovo dolgoletno delo je bila tudi reforma Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki pa je žal ostala v predalu takratnega predsednika

*Prim. mag. Martin Toth,
dr. dent. med., spec.*

vlade. Sodeloval je na številnih posvetih in svoje znanje delil naprej. Leta 2011 ga je predsednik RS Danilo Türk odlikoval z redom za zasluge. Tudi kot upokojenec je nadaljeval svoje delo. Sodeloval je pri pripravi Zakona o dolgotrajni oskrbi. Umrli je 22. 2. 2022.

Martin Toth je pustil velik pečat tudi v zobozdravstvu. Posameznim medicinskim vejam je svetoval ustrezne definicije za medicinske storitve, kar je odločilno za obračunavanje zavarovalnicam.

Tudi čeljustna in zobna ortopedija mu je hvaležna. Po ustanovitvi leta 1993 se je Slovensko ortodontsko društvo ukvarjalo z vključitvijo nesnemnega ortodontskega zdravljenja v okvir obveznega zdravstvenega zavarovanja. Veliko odločujočih dejavnikov je bilo proti z utemeljitvijo, da je nesnemna tehnika predraga za našo državo. Martin Toth je vedel, da to tehniko uporablja ves svet in da Slovenija ne more biti osamljeni otok neznanja.

Našla se je rešitev! S pomočjo Eismann-Farčnikovega indeksa smo lahko razvrstili ortodontske nepravilnosti v lahke, težke in zelo težke. Lahke niso vključene v okvir zdravstvenega zavarovanja. Prednost za začetek zdravljenja imajo težke in zelo težke nepravilnosti. Indeks sta potrdila Ministrstvo za zdravje in tudi ZZSZ. Zaslugo za navedeno rešitev ima Martin Toth. To je bil velik korak naprej!

Slovensko ortodontsko društvo je organiziralo številne tečaje, ki jih je odlično vodil dr. Milan Milačič. Tako smo bili ortodonti usposobljeni za izvajanje ortodontskega zdravljenja z nesnemno tehniko in tudi tehniko ravnega loka.

Pogrešali ga bomo! Slava njegovemu spominu!

Slovensko ortodontsko društvo

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Člani članom

prim. Krista Sever Cimerman
Predsednica SOD 1996–1998

O nastanku himne

Bo že držalo, da se zarečenega kruha največ poje. Že v mladosti sem mislila, da svojih spominov pač ne bom pisala. Je pa tudi res, da se časi spreminjajo in mi z njimi. No, zdaj pa smo tam!

V času priprav na organizacijo kongresa EOS v Portorožu in njegove otvoritvene slavnosti me je poklicala prof. dr. Ovsenik in me prosila, da za to priložnost napišem himno (slutim, da na predlog prof. Farčnika – občasno sem namreč napisala kake priložnostne pesmice – ne poezije – s preprostimi rimami kot npr.: kava, krava, trava ipd.) Jezus, kam sem spet zaplula! Himna je vendar slavnostna pesem, ki se večinoma spremlja z glasbo, ki pri tem igra glavno vlogo. Ko mi je povedala, da bo avtor glasbe znano ime g. Slavko Avsenik ml., sem mislila, da moje besedilo ne bo pomembno, saj npr. Verdija vsak pozna, le redko kdo pa njegove libretiste.

A če sem nalogo sprejela, jo nekako moram uresničiti. Aktivirala sem nekaj svojih sivih celic (takrat sem jih nekaj še imela) in začela razmišljati o himni: ne sme biti predolga, povedati mora nekaj o našem delu in končno o jeziku. Če je to mednarodno srečanje, pa naj bo jezik tudi mednaroden (čeprav imam svoj materni jezik zelo rada). V angleščini, uradnem jeziku EOS-sa, nisem ravno doma, ampak končno je latinščina še vedno mednarodna. O jeziku je premišljevala tudi prof. Ovsenik in v najinem telefonskem pogovoru se je ogrela za to idejo ter izjavila komponistu, kot sem izvedela iz korespondence z njim, da baje latinščina za mene ne bo problem ... mhm.

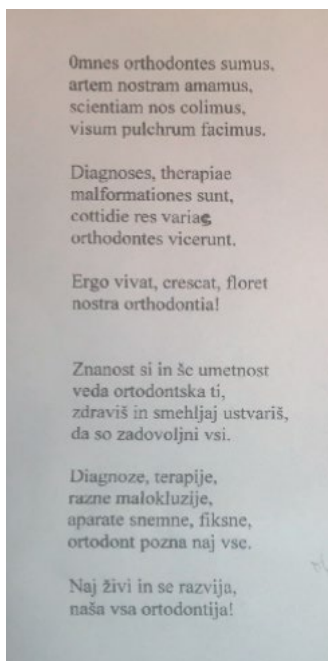
Bila sem v stiku z g. Avsenikom ml., ki mi je poslal verzijo glasbe s klavirjem, trobento in godalnim orkestrom, pripisal mi je še metrično shemo besedila. In začela se je moja »borba« z glasbo (jaz namreč nimam posluha – aktivnega): jambi in troheji, pa še latinščina. Nekako je potem nastala himna, ki naj bi bila po definiciji komparativista Borisa A. Novaka praznični jezik poezije.

Slavnostna otvoritev kongresa je bila, po mojem mnenju, v celoti prav lepa. In na moje presenečenje so tudi himno dobro sprejeli. Takega odziva nisem pričakovala.

Premiera ortodontske himne na kongresu EOS 2010 v Portorožu, junij 2010

Ogovarjali so me tudi ortodonti, ki sem jih poznala samo po njihovih člankih in predavanjih. Bila sem tako zaprepadena, da nisem spravila iz sebe niti enega pravilnega angleškega stavka.

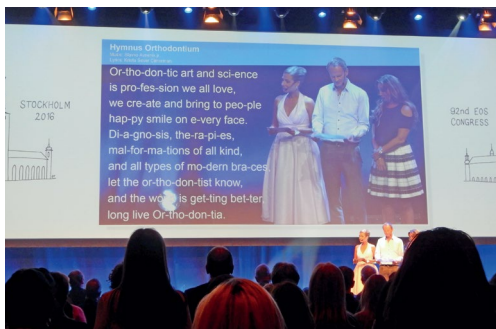
Pa še glas ljudstva:

V istem času je preživljala dopust v Portorožu moja sestra, ki je s sosednje mize drugi dan pri zajtrku slišala komentar očitno enega od udeležencev EOS, po jeziku sodeč Avstrijca, ki je drugemu pripovedoval, kako lepo otvoritveno slovesnost so pripravili Slovenci, in med ostalo hvalo rekel: «Si moreš misliti, da so predvajali himno, in to v latinščini. Pomisli, v latinščini!»

Namen je bil dosežen. Ves kongres je potekal zelo dobro in organizacijski odbor si je zaslužil pohvalo.

Nismo Slovenci kar tako!

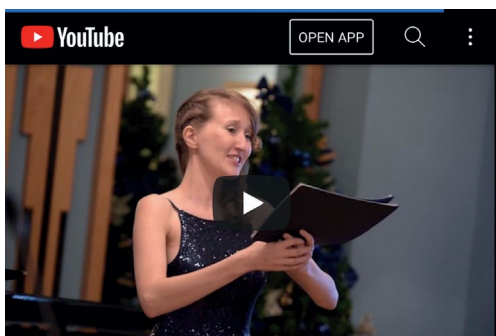
*Libreto: Himna ortodontov,
avtorice prim. Kriste Sever Cimerman, prir. V. Avsenik*

Levo: Udeleženci slavnostne otvoritve kongresa EOS 2016 v Stockholmu pojejo ortodontsko himno • Desno: Člani SOD ob Himni ortodontov, december 2022

Levo: Izvedba Himne ortodontov v zasedbi Tri sopranistke ob klavirski spremljavi (libreto: Krista Sever Cimerman, prir. V. Avsenik) • Desno: Prim. Krista Sever Cimerman in predsednica SOD asist. dr. Sanda Lah Kravanja ob predaji zahvale ob 30. letnici SOD za libreto Himne ortodontov, december 2022

Levo: Izvedba ortodontske himne ob 25. obletnici Slovenskega ortodontskega društva v Modrem salonu GH Union v Ljubljani; poje sopranistka Sanja Zupanič, dr. med., spec., klavirska spremljava Tilen Slakan-pianist, december 2018 • Dostopno na povezavi: <https://youtu.be/cPf8tg3-pLE>

Mojca Lajh
Generalna sekretarka SOD 2017-2025

Razvoj ortodontije v mariborski regiji

V povojnem obdobju je v Mariboru ortodonske nepravilnosti pričel zdraviti Boris Kristan, zdravnik, specialist stomatolog. Od leta 1950 se je na Šolski polikliniki enkrat tedensko ukvarjal z ortodontijo. Izpopolnjeval se je na tečajih pri prof. Rantu na Stomatološki kliniki v Ljubljani. Velike potrebe po ortodontskem zdravljenju so spodbudile prim. Milana Ježa, da je leta 1960 ustanovil prvo ortodonsko ambulanto v Zdravstvenem domu Maribor. Sprva se je ukvarjal s snemno tehniko, v zgodnjih 70. letih pa je v svoji ambulanti uvedel fiksno ortodonsko tehniko. Pri razvijanju te nove metode zdravljenja pri nas mu je veliko pomagal dr. Vladimir Žura, predstojnik Oddelka za čeljustno ortopedijo pri nemški Akademiji za podiplomsko izpopolnjevanje zobozdravnikov (Karlsruhe).

Z uvedbo redne specializacije iz zobne in čeljustne ortopedije in s prihodom prvih specialistov ortodontov v zdravstveni proces, lahko govorimo o pravem razmahu ortodontije v tej regiji. Leta 1967 je kot specialistka zobne in čeljustne ortopedije v Zdravstvenem domu Maribor pričela delovati prim. Majda Korpar. Zaradi premalo kadra v odročnejših predelih je delala tudi na ortodontski postaji v Slovenski Bistrici in Ormožu.

Naslednja leta so se ji v Zdravstvenem domu Maribor pridružili še drugi mladi specialisti: Rastko Zorec, prim. Krista Sever Cimerman, Marija Hribar Turk, Silva Rupena in Gabrijela Vremec. Rastko Zorec je vrsto let dodatno deloval tudi na Centru za korekcijo sluha in govora Maribor.

V tem obdobju sta na Ptuju kot ortodonta delovala Slavica Senegačnik in Edo Habjanič, v Slovenski Bistrici pa poleg prim. Majde Korpar tudi Darja Šljivar. Silva Rupena je delo ortodontke opravljala tudi v Lenartu.

Levo: Ortodontski oddelek ZD Maribor v 80. letih, z leve: prim. Majda Korpar, zobna asistentka Metka, prim. Krista Sever Cimerman, dr. Rastko Zorec, zobna asistentka J. Balan, prim. Milan Jež, zobna asistentka M. Mlinarič (fotografija prim. Sever Cimerman) • Desno: Trije predsedniki SOD, z leve: prim. Krista Sever Cimerman, Rastko Zorec, prim. mag. Metoda Rejc Novak (fotografija prim. Sever Cimerman)

Leta 1974 so se specialistične ortodontske ambulante umestile v Zdravstveni dom kot samostojni oddelek, katerega predstojnica je postala prim. Korparjeva. Ves čas svojega delovanja se je zavzemala za kadrovski in prostorski razvoj ortodontske dejavnosti v Mariboru in v širši severo-vzhodni regiji.

Velik dosežek za dejavnost je pomenila izgradnja „B-objekta“ na Partizanski cesti 14a leta 1981. Stavba je bila v celoti namenjena potrebam otroškega in mladinskega zobozdravstva s specialistično dejavnostjo. Ortodontija je takrat pridobila kar 4 ordinacije.

V 80. letih se je prim. Korparjeva na pobudo prof. dr. Farčnika priključila skupini raziskovalcev s področja čeljustne in zobne ortopedije. Sodelovala je pri 15-letni vseslovenski longitudinalni študiji, ki je potekala na skupini predšolskih otrok in se je začela leta 1986. Bila je ena glavnih organizatorjev študije na mariborskem območju. Kasneje sta se raziskovalni skupini pridružila tudi prim. Krista Sever Cimerman in Rastko Zorec. Sledile so še druge pomembne študije (1988, 1989), katerih rezultati predstavljajo temelje razvoja slovenske čeljustne in zobne ortopedije. Odlično sodelovanje med Stomatološko kliniko v Ljubljani in Zdravstvenim domom v Mariboru se je nadaljevalo tudi po zaključku študij, tako s prof. dr. Francem Farčnikom kot tudi kasneje s prof. dr. Majo Ovsenik.

Leta 1991 je Majda Korpar prejela naziv primarij, leta 2000 pa je naziv primarij pridobila tudi Krista Sever Cimerman.

27. 12. 1992 so prim. Majda Korpar, prim. Krista Sever Cimerman in Rastko Zorec sodelovali pri ustanovnem občnem zboru Slovenskega ortodontskega društva

Levo: Tečaj fiksne ortodontije leta 1990 v Mariboru (fotografija prim. Majde Korpar) • Desno: Slovenski udeleženci na Svetovnem ortodontskem kongresu 2010 v Sydneyu, z leve: doc. dr. Anita Fekonja, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, prof. dr. Maja Ovsenik, Mojca Lajh, Jasmina Šijanec Kebrič in Rastko Zorec

(SOD). Prim. Majda Korpar je bila takrat izvoljena za podpredsednico društva. Leta 1995 je predsednik SOD postal Rastko Zorec, leta 1996 pa prim. Sever Cimerman. Vsi trije so ostali aktivni člani društva v vseh nadaljnjih letih. Opravljali so različne funkcije v društvenih organih. Leta 2018 so na slavnostnem srečanju ob 25. obletnici SOD vsi trije postali njegovi častni člani. Prim. Majda Korpar je zaradi svojih zaslug pri razvoju stroke leta 2019 postala častna članica Zdravniške zbornice Slovenije.

Po organizacijskih spremembah leta 1994 se je v Zdravstvenem domu Maribor oblikovala samostojna Specialistična služba za otroke in mladino. Njena predstojnica je bila, vse do svoje upokojitve leta 2004, prim. Majda Korpar.

Skupaj s kolegi, prim. Kristo Sever Cimerman, Rastkom Zorcem in Marijo Hribar Turk, je skrbela za nenehni strokovni razvoj. Organizirali so interne strokovne sestanke, na katere so vabili tudi goste od drugod. Rastko Zorec je organiziral vrsto tečajev Edgewise tehnike, ki jih je vodil dr. Žura. Ortodonti so se redno udeleževali tudi kongresov v tujini.

Prim. Krista Sever Cimerman je leta 2006 v Mariboru organizirala strokovno srečanje Slovenskega ortodontskega društva.

Ko je Zdravstveni dom Maribor leta 2000 dobil naziv „učna ustanova“ za področje čeljustne in zobne ortopedije, je prim. Korpar začela izobraževati tudi specializante, sprva po dogovoru s Stomatološko kliniko, kasneje pa je v celoti prevzela dolžnosti glavne mentorice za specializante čeljustne in zobne ortopedije. Tako so pod njenim mentorstvom del specializacije opravili naslednji kolegi: Jasmina Šijanec Kebrič, Bojan Horvat in doc. dr. Anita Fekonja.

Levo: Ortodontke ZD Maribor na seminarju dr. Wick Alexandra, Opatija 2008 (fotografija doc. dr. Anite Fekonja) • Desno: Mojca Lajh, dolgoletna generalna sekretarka SOD od 2017 do 2025

Leta 2001 je bila za neposredno mentorico imenovana tudi prim. Krista Sever Cimerman. Kasneje je v celoti prevzela tudi dolžnosti glavne mentorice in pod njenim strokovnim vodstvom sta specializacijo uspešno zaključili specialistki čeljustne in zobne ortopedije Maja Valant in Mojca Lajh.

V naslednjih 15 letih se je razvoj ortodontije nadaljeval. Prišlo je do kadrovskih menjav in do odhoda kolega Bojana Horvata med zasebnike, a tradicija učne ustanove se je nemoteno nadaljevala. Doc. dr. Anita Fekonja je bila glavna in neposredna mentorica specializantkama čeljustne in zobne ortopedije Danijeli Kramberger in Simoni Čeh Šmigoc. Kolega Bojan Horvat pa je bil glavni in neposredni mentor Martinu Bradaču in Martini Rudolf.

Vse ortodontke, zaposlene v Zdravstvenem domu Maribor, so nadzorne in neposredne mentorice zobozdravnikom pripravnikom ter neposredne mentorice specializantom drugih medicinskih področij. Redno se udeležujejo strokovnih seminarjev doma in kongresov v tujini. Doc. dr. Anita Fekonja in Mojca Lajh sta s strokovnimi prispevki sodelovali na več kongresih Evropskega ortodontskega združenja in Svetovnega ortodontskega združenja.

Dobro sodelovanje s Katedro za zobno in čeljustno ortopedijo in s prof. dr. Majo Ovsenik se je nadaljevalo tudi v zadnjih letih. Ortodontke so aktivno sodelovale na kongresu EOS 2010, ki je potekal v Portorožu, in na ostalih seminarjih v organizaciji SOD.

Doc. dr. Anita Fekonja je v tem obdobju uspešno zaključila svoj doktorski študij in dejavno sodeluje z Medicinsko fakulteto v Mariboru. Ker v zdravstvenem domu še naprej skrbimo za znanje tudi zobnih asistentk, je doc. dr. Anita Fekonja pripravila "Priročnik za zobne asistentke s področja zobne in čeljustne ortopedije", ki ga bo Zdravstveni dom Maribor izdal kot gradivo za nacionalno poklicno kvalifikacijo (NPK).

Mariborski ortodonti so dejavni tudi v Slovenskem ortodontskem društvu. Bojan Horvat je bil vrsto let zavzeti član Upravnega odbora, Mojca Lajh pa je od leta 2017 generalna sekretarka SOD. Zaradi pomanjkanja kadrov ortodontov na posameznih področjih je doc. dr. Anita Fekonja delala tudi v Domžalah in Trbovljah, Mojca Lajh pa je pomagala na Ptuju in v Mozirju.

Ortodontske ambulante v Zdravstvenem domu Maribor danes delujejo kot del Specialistične zobozdravstvene službe za otroke in mladino, ki jo je od leta 2018 do 2023 vodila Mojca Lajh.

Leta 2012 smo se razveselili popolne obnovitve ortodontskega oddelka, ki je tako pridobil tudi sodobnejši izgled. V letu 2022 pa smo postali bogatejši tudi za dentalni skener, ki nam bo omogočil uvedbo digitalne ortodontske dokumentacije.

Evgenij Komljanec
Predsednik SOD 2014–2018

Vodenje slovenskega ortodontskega društva od 2014 do 2018

V čast mi je bilo predsedovati Slovenskemu ortodontskemu društvu dva zaporedna mandata. Poleg vseh izzivov, ki so prišli s tem, sem si zadal za cilj, čim večje poenotenje društva. Pred tem je bilo v društvu kar nekaj turbulentnih let, ko se nismo znali dovolj poslušati.

Uspelo mi je zapeljati to barko spet v mirne vode.

Nekako s strpnim dialogom smo naposled le sedeli skupaj za isto mizo in se zelo lepo pogovarjali. Izpeljali smo veliko strokovnih srečanj na zavidljivem nivoju.

Seveda ima vsak ima svoje slabosti in določene stvari bi lahko bile še boljše.

Po dveh mandatih sem menil, da sem izpolnil svoje poslanstvo in za vnovičen mandat nisem več kandidiral. Vesel sem, da smo vsi skupaj prišli do tridesete obletnice.

Vsem čestitam in se hkrati zahvaljujem za vse, kar so člani dobrega naredili za Slovensko ortodontsko društvo.

Levo: Predsednik SOD Evgenij Komljanec ob zaključku mandata in ob podelitvi naziva Častna članica SOD dolgoletni predsednici SOD prim.dr. Metodi Rejc Novak, Portorož, maj 2018 • Desno in spodaj: Predaja predsedniške funkcije in lente ter zahvala za opravljeno delo v SOD med predsednikom v odhajanju Evgenijem Komljancem in novoizvoljeno predsednico asist. dr. Sando Lah Kravanja, Portorož, maj 2018

Članice SOD v odmoru po zaključenem strokovnem delu srečanja in pred redno volilno skupščino SOD v Portorožu, maj 2018

Evgenij Komljanec, predsednik SOD v letih 2014–2018, s kolegicami, december 2023

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Predsednica SOD 2018-2025
in nadzornega odbora 2014-2018

Praznovanje 25. letnice delovanja SOD

V decembrskem prednovoletnem času, ko se staro leto poslavlja, se zobozdravniki specialisti čeljustne in zobne ortopedije že 25 let tradicionalno zberemo na zadnjem rednem letnem strokovnem izobraževanju in druženju v Kristalnem in Modrem salonu Grand hotela Union v Ljubljani.

Tudi letos je bilo tako in zaradi srebrne, 25. obletnice tradicionalnega druženja je napočil tudi čas, da smo se ozrli za opravljenim delom, ovrednotili dosežke in se poveselili s prijatelji.

Takoj v jutranjem delu smo pričeli s pregledno razstavo ortodontskih inštrumentov, materialov in pripomočkov, ki jo vsako leto pripravijo razstavljalci in nadaljevali s celodnevni strokovni srečanjem.

Predavateljica je bila doktorica Ewa Czochrowska, profesorica na Oddelku za ortodontijo Medicinske fakultete v Varšavi, predsednica Poljskega ortodontskega združenja, aktivna članica European Angle Society in European Board of Orthodontists, predsednica Evropskega ortodontskega kongresa v Varšavi v letu 2014 ter prejemnica naziva EOS Distinguish Teacher Award za leto 2020.

Profesorica Czochrowska je avtorica in soavtorica 10 poglavij v strokovnih knjigah ter 50 znanstvenih člankov. Veliko potuje in širom sveta predava o transplantaciji zob ter o ortodontskem zdravljenju pri pacientih s parodontalnimi obolenji. Z občutljivo tehniko in protokolom transplantacije ima profesorica Czochrowska bogate in več kot dvajsetletne izkušnje, vse od njenih prvih začetkov tekom specializacije iz ortodontije, ki jo je opravila na Univerzi v Oslu, kjer je tudi nadaljevala z doktorskim študijem in raziskovalnim delom. Avtotransplantacija zob je bila tema njene doktorske disertacije, po objavi dela pa je v letu 2002 prejela pomembno nagrado American Journal Of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics Dewel Orthodontic Award.

V predavanju z naslovom "Kako uspešno vključiti transplantacijo zob v ortodonsko zdravljenje?" je nazorno predstavila, kako zanimiv je lahko ta alternativni pristop nadomeščanja manjkajočih zob pri odrasčajočih pacientih z aplazijo stalnih zob, pri poškodbah stalnih sekalcev z avulzijo in pri impaktiranih zobeh. Uspešne transplantacije pripomorejo h kostni regeneraciji, ohranjanju alveolarne kosti in omogočajo doživljenjsko nadomeščanje zob. Zaradi občutljivosti same tehnike transplantacije je pomembnih več dejavnikov, med njimi: izbira primerov, primerne ortodonske indikacije in kirurški pristopi, poznavanje bioloških principov, optimalni kirurški protokol ter redne kontrole.

V predavanju je bil izpostavljen velik pomen izbire donorja, kot optimalni zobje donorji so se izkazali razvijajoči se premolarji in modrostni zobje. Poudarjeni so bili ključni dogodki med operativnim posegom in po njem ter rešitve za ukrepanje pri pojavu zapletov. Predstavljeni so bili vidiki zagotavljanja estetike kadar so za sekalce v prednjem delu zgornje čeljustnice nadomestni zobje ličniki. Profesorica je predstavila tudi smernice za transplantacijo razvijajočih se modrostnih in impaktiranih zob. Nekaj časa je namenila tudi regeneraciji alveolarne kosti. Predavanje je bilo podprto s številnimi in odličnimi fotografijami, s prikazom praktičnega dela ter izsledki številnih raziskav. Energična in neutrudna profesorica je predavanje zaključila s pomenom učinkovite komunikacije med terapevtom, pacientom in starši.

V nadaljevanju smo pripravili slavnostni večer namenjen praznovanju ob pomembni obletnici delovanja društva. Namenili smo ga krajšemu pregledu dela, pohvali ustanoviteljem in zaslužim članom ter strokovnim sodelavcem in podpornikom.

Levo: Člani SOD po predavanju z Dr. Ewo Czochrowsko, december 2022

- *Desno: Ob slavnostni torti, prof. dr. Franc Farčnik, prim. dr. Metoda Rejc Novak (levo) in asist. dr. Sanda Lah Kravanja (desno), december 2018*

Gostitelja večera sta bila Sanda Lah Kravanja, aktualna predsednica Slovenskega ortodontskega društva in Igor Velše, poznani medijski napovedovalec, ki nas je spretno vodil skozi program po scenariju predsednice.

Slavnostni govornik večera, prof. dr. Franc Farčnik, pobudnik, ustanovni član in častni član SOD je bil dolgoletni predsednik znanstvenega odbora društva, zato je iz prve roke osvežil spomin na nekatere najbolj pomembne mejnike ob ustanavljanju in delovanju društva. Specialisti ortodontije so bili že od samih začetkov zelo aktivni na vseh koncih Slovenije, poleg Ljubljane predvsem tudi na mariborskem območju, kar je bilo moč razbrati v preteklih številkah letošnje revije Isis.

Z nami so bili tudi gosti, ki so se odzvali povabilu in prinesli pomembna sporočila.

Prof. dr. Vitomir Vrbič, ambasador znanosti RS, je bil predsednik razširjenega strokovnega kolegija za tomatologijo v času ustanavljanja SOD. Orisal nam je razmere na področju preventivnega delovanja in fluoridizacije zob od prvih začetkov do danes.

Pozdravil nas je tudi Krunoslav Pavlovič, podpredsednik Zdravniške zbornice Slovenije in predsednik Odbora za zobozdravstvo, ki je podal nekaj zanimivih informacij ter pogledov na aktualno dogajanje v zobozdravstvu.

Kasneje v večeru se nam je, po opravljenih drugih obveznostih, pridružila tudi predsednica ZZS dr. Zdenka Čebašek-Travnik, ki je po nagovoru čestitala tudi novim častnim članom.

Večer so nam s kulturnimi utrinki popestrili mladi glasbeni ustvarjalci, kolegica Sanja Zupanič, sopranistka, ob spremljavi pianista Tilna Slakana, kasneje ob večerji pa je ambientalno predpraznično vzdušje pričaral še pianist Nace Slak.

Eden od najbolj ganljivih trenutkov večera, s katerim se je pričela podelitev zaslužnih nazivov, je bila izvedba Himne ortodontov. Nastala je po libretu kolegice prim. Kriste Sever Cimerman, uglasbil jo je Slavko Avsenik ml., ki smo jo udeleženci spremljali stoje, kot se za himno spodobi.

Sledila je podelitev naziva častni član in častna članica Slovenskega ortodontskega društva osmim ustanovnim članom in članicam, prvim nosilcem teh funkcij v društvu. Scenarij prireditve je predsednica gradila na poudarku medgeneracijskega sodelovanja in zahvali za minulo delo, zato so po predstavljenih utemeljitvah novim častnim članom in članicam predali plakete aktualni nosilci podobnih funkcij.

Tako je prim. Majda Korpar, ustanovna članica in prva podpredsednica društva, prejela priznanje iz rok kolegice Elizabete Zaletel, ene od današnjih podpredsednic.

Levo: Delovne funkcionarke SOD, Mojca Lajh, Martina Mikac Cankar in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, december 2018 • Desno: Modri salon v GH Union v Ljubljani je bil še zadnjič pred ukinitvijo pripravljen na slavnostno večerjo za SOD; december 2018

Prim. Krista Sever Cimerman, ustanovna članica in avtorica Himne ortodontov, je prejela priznanje iz rok predsednice znanstvenega odbora prof. dr. Maje Ovsenik, ki je prijazno poskrbela, da je bila himna na slavnostnem večeru izvedena.

Nataši Zupančič Pregl, ustanovni članici in prvi tajnici društva, ki je neutrudno delovala še v času pisalnih strojev in klasične pošte, je priznanje predala kolegica Mojca Lajh.

Marinko Vidoševič, ustanovni član in prvi blagajnik, ki je vpeljal blagajniško poslovanje društva je prejel priznanje iz rok današnje blagajničarke, kolegice Martine Mikac Cankar.

Miroslavu Milačiču, ortodontu in učitelju fiksne tehnike ravnega loka z veliko začetnico, je priznanje predala predsednica strokovnega odbora, kolegica Katjo Arko Kampuš.

Rastko Zorec, ustanovni član in prvi predsednik častnega razsodišča je prejel priznanje iz rok kolegice Grete Andrejka Jerman.

Anamariji Čigon, neutrudni ustanovni članici je priznanje predal kolega Tomaž Košorok.

Prim. Oton Herman, ustanovni član in dolgoletni predsednik nadzornega odbora se prireditve ni mogel udeležiti, zato je priznanje iz rok kolegice Barbare Hrovatin prevzel sin, tudi ortodont Leon Herman, današnji generalni sekretar SZD.

Ob 25. obletnici delovanja so bili pripravljeni posodobljeni častni znaki za prejemnike priznanj in priložnostni srebrni znaki za vse člane društva.

Za dolgoletno sodelovanje, prinašanje novih materialov, tehnologij in trendov v stroki so zahvale prejeli tudi predstavniki podjetij, podporniki in razstavljalci na strokovnih dogodkih, ki skrbijo za to, da lahko teoretično znanje prenesemo tudi pacientom.

Zaključek slavnostnega dela večera je oznanil prihod torte velikanke z znakom SOD, ki smo jo simbolično razrezali s skupno pomočjo prim. dr. Metoda Rejc Novak, ustanovna in častna članica ter prva in dolgoletna predsednica SOD, prof. dr. Franc Farčnik in asist. dr. Sanda Lah Kravanja.

Večer se je nadaljeval s slavnostno večerjo, ki ji je sledilo prijetno prednovoletno druženje s klepetom ob glasbi in izbranih dobrotah.

Poskrbeli smo tudi za to, da bodo ostali lepi spomini v arhivu, kratko reportažo o dogodku najdete objavljeno v strokovni reviji Zdravniške zbornice Slovenije-Isis.

Srečno Slovensko ortodontsko društvo, še na mnoga leta!

Martina Mikac Cankar
Blagajničarka SOD 2014–2025

»Spoštovana kolegica, vabimo te, da postaneš članica Slovenskega ortodontskega društva«

Bilo je nekega dne septembra v letu 1998 ... S telefonskim klicem me je razveselila asist. dr. Darinka Belič.

V tistem času sem od Ministrstva za zdravje imela že 2 leti staro odločbo o odobritvi specializacije iz zobne in čeljustne ortopedije. To je bil čas, ko smo se vsi kolegi s podobnimi odločbami postavili v vrsto za specializantsko mesto na Centu za zobno in čeljustno ortopedijo. Specializantskih mest je bilo malo, malo je bilo tudi glavnih in neposrednih mentorjev, prednost pa so imeli kolegi, ki so čakali na specializacijo za mesta zunaj Ljubljane. S sveže natisnjeno odločbo sem vesela obiskala prof. Farčnika. Bila sem polna pričakovanj za nove izzive, delala sem načrte, osebne, družinske, ...

Prof. Farčnik me je lepo sprejel, prebral odločbo, odprl predal v svoji mizi, vanj spustil odločbo in rekel, da ima teh odločb že poln predal in da mi ne more povedati, kdaj bi lahko začela opravljati specializacijo. Naj torej čakam na klic. Po naravi optimistična sem si pogumno dejala, da se bo čez kakšno leto že razjasnilo stanje. Kratkoročni načrti so postali srednjeročni. Začela sem si ustvarjati družino. Zavzeto sem delala v ambulantni za otroško zobozdravstvo in čakala in čakala in čakala na klic. A tega klica ni bilo. Začela sem spraševati, sitnariti, želela sem pripravljati kratkoročne osebne in poklicne načrte.

Klic prim. Beličeve in povabilo v Društvo mi je po dveh letih čakanja resnično pomenil ogromno, tj. prvi stik z bodočo specializacijo. Povedala mi je, da se ob včlanitvi v Slovensko ortodontsko društvo v času čakanja na začetek specializacije lahko udeležujem vseh izobraževanj, ki jih Društvo organizira, in da na srečanjih članov lahko spoznam bodoče kolege ortodonte in se preko Društva spoznavam z izzivi ortodontije in s stanovskimi uspehi in težavami.

Povabilu sem se nemudoma odzvala in se na priporočilo 2 članov Društva včlanila. Od včlanitve v Društvo do pričetka moje specializacije je tako minilo 5 let. Ob pričetku moje specializacije v letu 2003 je bila odločba o napotitvi na specializacijo stara 7 let. Vmes sem od Ministrstva za zdravje dobila obvestilo, da bodo stare odločbe preklicali, ker so zastarale in so neveljavne. Samo ortodonti lahko razumemo kakšno naporno obdobje je to čakanje predstavljalo za mojo veliko željo pa pridobivanju znanja iz ortodontije. Kar 5 let pred začetkom specializacije sem bila članica Društva, udeleževala sem se izobraževanj in srečanj, vsako leto sem kolegom na tradicionalnem novoletnem srečanju Društva povedala, da specializacije še nisem začela. Če ne bi bilo Slovenskega ortodontskega društva, ki mi je omogočalo stike z ortodontijo, bi po obvestilu, da moja odločba ni več veljavna, ker je stara že 7 let, vse skupaj zaključila in si rekla, da mi to pač ni dano. Članstvo v Društvu pa mi je dajalo voljo, željo in pogum, da sem se temu obvestilu uprla. Ministrstvo je po moji pritožbi ponovno preučilo stanje in odločilo, da moram v 1 letu pričeti specializacijo. 3 leta pozneje sem pod neposrednim mentorstvom dr. Diane Pavšič, ki me je nesebično in požrtvovalno učila in usmerjala, opravljala specialistični izpit.

14. februarja 2007 je bil krasen, sončen Valentinov dan. Veliko vprašanj s specialističnega izpita sem pozabila, zadnjega pa ne bom nikoli. Prof. Farčnik me je na koncu vprašal zaradi sproščenega pogovora, kakšno vlogo po mojem mnenju predstavlja Slovensko ortodontsko društvo v strokovnem in stanovskem prostoru. Na vprašanje bi lahko odgovorila samo z eno besedo, toda moja povezava z Društvom, ki mi je 5 let predstavljalo edino upanje na začetek specializacije, je bila prevelika, da bi lahko odgovorila na kratko. Vprašanje ni bistveno vplivalo na pozitiven rezultat izpita, bilo pa je pika na i, priložnost, da sem lahko izpovedala svoje občutke. Po izpitu sem odšla domov s krasnim šopkom, ki mi ga je za uspešen izpit poklonila predsednica Slovenskega ortodontskega društva prim. dr. Metoda Rejc Novak.

Mnogo let pozneje sem dobila ponovno povabilo. Društvo me je prosilo, da postanem članica Upravnega odbora Društva in prevzamem delo blagajničarke. Pred mano je to funkcijo opravljal kolega dr. Damijan Blatnik. Povedal je, da to delo ni zelo obremenjujoče, da pa je precej naporna udeležba na sestankih Upravnega odbora, ki vzamejo precej časa. Posebej naporno je za člane, ki niso iz Ljubljane, saj so sestanki praviloma v Ljubljani. Funkcijo sem sprejela, ker se mi je zdelo, da moram Društvu na nek način vrniti, kar mi je dajalo pred in med specializacijo. Delo blagajničarke Društva sem opravljala najprej pod predsedovanjem kolega dr. Evgenija Komljanca. Sestanke smo imeli v Ljubljani, vsi člani Upravnega odbora pa smo prihajali na večerne sestanke v kabinet vajalnice na Centru za zobno in čeljustno ortopedijo. Razprave in pogovori so se pogosto zavlekli pozno v noč, ker smo Društvu skušali vrniti utrip in energijo. Uspevalo nam je. V naslednjem

*Ob zaključku predavanj
ob 25. letnici SOD, z leve:
Martina Mikac Cankar,
asist. dr. Sanda Lah Kravanja,
prof. Ewa Czchorowska,
prof. dr. Maja Ovsenik,
december 2018*

mandatu je Društvo dobilo novo in sedanjo predsednico dr. Sando Lah Kravanjo, ki s svojo veliko energijo daje Društvu zdrav in aktiven utrip. Covidni čas je spremenil način srečanj našega Upravnega odbora. Po nekaj srečanjih v prostorih Slovenskega zdravniškega društva v Domusu medica smo začeli s sestanki po Zoomu. Dobimo se zvečer po ambulantnem delu in delamo na daljavo. Krasna pridobitev nove tehnologije nam prihrani pot in čas. Ob vseh priložnostih, ki jih skrbno organiziramo, pa smo vedno veseli srečanj v živo. Naše Društvo je bilo eden prvih organizatorjev, ki je v covidnem času uspelo organizirati strokovno srečanje v živo v okviru Zdravniške zbornice.

Slovensko ortodontsko društvo je to, kar so člani Društva in Društvo bo takšno, kakršni smo mi. Naj bo aktivno, delavno, živo in zdravo. Izzivi za delo in razprave so ves čas prisotni, tako strokovni, generacijski in stanovski. Ni nujno, da se vsi člani Društva v vsem strinjamo, prav in nujno pa je, da se znamo o tem pogovarjati in težave reševati. Po 24 letih svojega članstva v Društvu se mi zdi zelo pomembno generacijsko povezovanje članov in vstopanje mladih kolegov v Društvo. Želim si, da bi vse mlade kolegice in kolegi prisluhnili vabilu v Društvo in bili tudi pripravljeni od starejših kolegov prevzemati odgovornejše naloge v Društvu. Le tako bo Društvo tudi po svoji 30. obletnici delovanja lahko mladostno in aktivno, člani pa povezani in kot celota močni.

Ob 30. obletnici ustanovitve Slovenskega ortodontskega društva želim vsem članom, aktivnim, upokojenim in specializantom, vse najboljše!

Greta Andrejka Jerman
Predsednica častnega razsodišča SOD 2018-2025

Ortodontija včeraj, danes, jutri

»Svet se spreminja zelo hitro.
Veliki ne bodo več premagovali majhnih.
Hitri bodo premagovali počasne.«

Rupret Murdoch

Digitalizacija je postala ena ključnih značilnosti sodobnega sveta. V ortodontiji smo se z digitalnim okoljem prvič srečali z uvedbo računalnikov v ambulantah. Ti so nam v nadaljevanju pomagali pri diagnozah, cefalometričnih meritvah, usklajevanju srečanj s pacienti, spremljanju napredka zdravljenja ... Po zaslugi novih načinov zdravljenja, kot so prosojne opornice, aparati CAD/CAM in naprave TAD, je bil naš napredek v zadnjih treh desetletjih ogromen. V prihodnosti pa nas čakata še integracija umetne inteligence in tkivno inženirstvo.

Z digitalno ortodontijo postajajo procesi enostavnejši. Natančnejši. Varnejši. Predvsem pa nam omogočajo, da nudimo boljšo izkušnjo uporabnikom. Digitalna ortodontija nam pravzaprav lahko pomaga v kateri koli fazi zdravljenja. Zato nanjo velja gledati ne kot na orodje, temveč kot na kredo. Zavedati pa se moramo, da sama po sebi ni popolna prav nobena ortodontska tehnika. Skrivnost je v kombinaciji in v uporabi ob pravem času. In bolj kot digitaliziramo procese, bolj moramo skrbeti za varnost osebnih podatkov pacientov.

V digitalni dobi je trg lažje dosegljiv, konkurenca preglednejša, pretok informacij pa hitrejši. Častno razsodišče Slovenskega ortodontskega društva (ČR SOD) zato igra pomembno vlogo: v času nenadnih sprememb mora budno spremljati etično držo kolegov in spoštovanje etičnega kodeksa.

Častno razsodišče, ki je v isti sestavi že drugo mandatno obdobje (predsednica Greta Andrejka Jerman, dr. dent. med., spec.; članica Alenka Krišelj, dr. dent. med., spec.; član Miro Gašperšič, dr. dent. med., spec.) in Upravni odbor Slovenskega ortodontskega društva (UO SOD) so večkrat opozorili na etično sporno in agresivno obveščanje o navajanju ustreznosti ortodontskega zdravljenja z nesnemno tehniko

*Levo: Greta Andrejka Jerman, predsednica častnega razsodišča SOD
od 2018 • Desno (od leve): Greta Andrejka Jerman, Rastko Zorec in dr. Sanda Lah Kravanja
ob 25. letnici SOD, december 2018*

v reklamnih sporočilih, na nespoštovanje strokovne hierarhije, na neustrezno oglaševanje zdravstvene dejavnosti ... Tovrstno ravnanje je številne kolege prizadelo. Vse nas namreč zavezuje Kodeks zdravniške etike, nazadnje posodobljen 6. oktobra 2016 na 85. redni seji skupščine Zdravniške zbornice Slovenije. Oglaševanje zdravniške dejavnosti se mora omejiti na strokovno korektne informacije in ne sme poudarjati komercialnega interesa posameznikov. Zdravnik se mora zavedati, da vsako neustrezno dejanje prizadene tudi druge zdravnike.

V digitalni dobi, ko spletno oglaševanje zaradi svoje cenovne dostopnosti ter možnosti targetiranja glede na lokacijo, starost in interese izpodriva tradicionalno oglaševanje, mora biti normativna ureditev še ostrejša. Ne sme biti prostora za zavajanje.

Ob praznovanju 30. obletnice delovanja Slovenskega ortodontskega društva iskrene čestitke vsem članom, še posebej sedanji predsednici asist. dr. Sandi Lah Kravanja, dr. dent. med., spec. Da društvo deluje v pravi smeri, potrjuje več dejstev: naraščajoče število članov, odmevnost organiziranih dogodkov in nenazadnje vabilo k udeležbi na tematskih srečanjih. Letos so postali častni člani SOD štirje ugledni ortodonti in predavatelji, ki so prepoznavni v svetovnem merilu: dr. Morten Godtfredsen Laursen, dr. Cesare Luzi, dr. Susanna Botticelli in prof. Birte Melsen. Vodenje društva pomeni veliko odgovornost. Gre za zahtevno delo, ki terja veliko izkušenj, znanja in izmenjave mnenj ter za katero ne veljajo enostavna pravila.

Uspešno delovanje želim še naprej z zavedanjem, da moramo biti na prvem mestu ljudje z moralno-etično držo!

Rastko Zorec
Predsednik SOD 1995-1996

Slovensko ortodontsko društvo v času sedeža UO v Mariboru

Na zadnjem sestanku je Upravni odbor leta 1995 sprejel sklep, da se sedež SOD prenese v Maribor. Ortodonti v Mariboru smo si razdelili zadolžitve. Doletela me je dolžnost predsednika, Krista Sever Cimerman je bila tajnica, Majda Korpar pa blagajničarka. Tako so ljubljanski člani upravnega odbora prihajali na sestanke v Maribor, pozimi tudi z vlakom.

Vsi smo bili tako zagnani, da nam ni bilo težko za uspešno delovanje društva žrtvovati tudi prosti čas. Ker je bil sprejet nov zakon o društvih, so bile naše prve naloge prilagoditev vseh aktov Društva novemu zakonu. Ob tem pa nismo zanemarili stroke, saj je bila osnovna naloga Društva skrb za strokovni napredek. Leto 1996 je bilo bogato s strokovnimi srečanji. Marca je bil seminar za ortodonte in ortodontske tehnike o uporabi in izdelavi regulatorjev funkcije po Fränkleu.

Levo: Mariborski ortodonti pričakajo člane UO na železniškem peronu, (fotografija prim. Sever) • Desno: Slovenski udeleženci na 72. kongresu EOS 1996 v Brightonu

Junija je dr. Milačič v Leku predstavil zdravljenje ortodontskih nepravilnosti s tehniko ravnega loka. Od 1. do 5. julija se je nekaj članov udeležilo 72. kongresa EOS v Brightonu. Ker je Društvo skrbelo tudi za družabna druženja, smo organizirali dvodnevni turistični program po kongresu. Ogledali smo si Canterbury, Stonehenge, prvi dan pa zaključili v Stratfordu, rojstnem kraju Shakespeara, in si zvečer ogledali predstavo v gledališču. Drugi dan smo obiskali Oxford ter zaključili ogled Londona, od koder smo naslednji dan odpotovali domov.

V tem letu je Marinko Vidoševič organiziral prvi rafting v Osilnici na Kolpi. Po dopustih smo začeli pripravo na jesensko strokovno srečanje. To je bil dvodnevni seminar z mednarodno udeležbo, ki je potekal od 29. do 30. novembra v Mariboru. Predavatelji so bili prof. Droschel iz Gradca, prof. Poje iz Zagreba, prof. Farčnik in Martina Drevenšek. Ker je trajal mandat upravnega odbora samo eno leto, sem na volilni skupščini predal funkcijo novi predsednici Kristi Sever Cimerman. Če se kot ustanovni član ozrem na minulih 30 let društva, moram poudariti zasluge prof. Farčnika za idejo o ustanovitvi Društva. SOD je pod strokovnim vodstvom prof. Farčnika s strokovnimi izobraževanji uspelo umestiti slovensko ortodontijo na evropsko raven.

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Predsednica SOD 2018-2025

Strokovno srečanje in volilna skupščina po dolгих letih spet v Mariboru

Slovensko ortodontsko društvo je pripravilo tradicionalno pomladno strokovno srečanje za specialiste čeljustne in zobne ortopedije. Po nekaj letih premora smo k izobraževanju ponovno povabili tudi sodelavce v timih, tokrat zobne asistente in ustne higienike. Letošnje srečanje je potekalo 19. in 20. maja 2023 v štajerski prestolnici pod Pohorjem, v Hotelu Habakuk v Mariboru, predavalo je več predavateljev. Osrednji del srečanja je potekal pod naslovom Estetika v ortodontiji in pomen skrbi za ustno zdravje. Obiskal nas je Dr. Martin Baxmann, mednarodno priznani specialist ortodontije, predavatelj ter avtor knjige in koncepta LEAN ORTHODONTICS®. Predstavil nam je sodobne tehnike obravnave inbiomehanike, primerjalno je predstavil prednosti in slabosti med nesnemnimi in sodobnimi nevidnimi snemnimi aparati, izdelanimi s pomočjo digitalnih tehnologij. V zadnjem sklopu predavanja pa je predstavil njemu lasten koncept Lean Orthodontics, ki zajema japonsko metodo Kaizen, orodje stalnega napredka

Člani SOD na seminarju v Mariboru, maj 2023

Levo: Predavatelj prvega dneva dr. Martin Baxmann na seminarju v Mariboru, maj 2023 • Sredina: Predavatelja drugega dneva seminarja v Mariboru, dr. Aleksander Zadel in asist. dr. Sanda Lah Kravanja med razpravljanjem, maj 2023 • Desno: Novoizvoljeni ožji sekretariat SOD, Martina Mikac Cankar, blagajničarka, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, predsednica in Mojca Lajh, generalna sekretarka SOD, maj 2023

in izboljšav. Asist. Romana Mance Kristan, spec. parodontologije je predavala o najnovejših smernicah pri ustnem zdravju otrok in ortodontskih pacientov ter vodila praktične iTOP delavnice za zobne asistentke in ustne higienike, kjer so jih seznanili z navodili in pripomočki za ustno nego. Prof. dr. Maja Ovsenik je predstavila nov ocenitveni EFO indeks in računalniški program za njegovo digitalno evidentiranje. Doc. dr. Rok Schara je v plenarnem predavanju predstavil tesno povezanost med specialističnima področjema v zobozdravstvu: Ortodontija in parodontologija. Prisluhnilo smo še dr. Aleksandru Zadelu, specialistu klinične psihologije, v predavanju z naslovom Ego in identiteta? Kaj me bolj določa, kdo sem ali kaj sem? Asist. dr. Sanda Lah Kravanja je predstavila predavanje z naslovom Občutljivost komunikacije z otroki, mladostniki in starši, skupaj z dr. Aleksandrom Zadelom pa sta predavala o Samozavestnemu nasmehu in ortodontiji kot izzivu za nove tehnologije. Umetni inteligenci, robotizaciji in ChatGPT-ju se mladostniki in specialisti ortodonti v prihodnosti v vsakdanjem življenju in delu ne bomo mogli izogniti.

Slovensko ortodontsko društvo je v skladu s statutom društva izvedlo tudi redno volilno skupščino, na kateri so bili izvoljeni predstavniki v organe upravnega odbora SOD. Tudi v prihodnjem mandatu bo Slovensko ortodontsko društvo, ki letos obeležuje 30. obletnico delovanja, vodila dosedanja predsednica asist. dr. Sanda Lah Kravanja, ki je bila na mesto predsednice izvoljena že za tretje zaporedno mandatno obdobje.

Tudi na tokratnem srečanju smo nekaj dragocenega časa namenili smehu, sproščenemu klepetu in druženju med kolegi in sodelavci ter razvajanju brbončic z okusnimi štajerskimi dobrotami. Ponovno se bomo srečali v jesenskem obdobju.

Marinko Vidoševič
Prvi blagajnik SOD 1992

Ortodontski raftingi po slovenskih rekah

Ko so prenesli predsedovanje iz Ljubljane v Maribor, smo veliko sestankovali v Mariboru. Člani UO smo skupaj potovali z vlakom, kar je bilo najudobneje in lahko smo se sproščeno pogovarjali. Med pogovorom se je rodila ideja, da organiziram raft po reki Kolpi, udeležili pa naj bi se tudi ostali družinski člani (bil sem vodja vsakoletnega tekmovanja v spustu kajak, kanu, raft po Kolpi). Tako smo dejansko organizirali prvi Slovenski ortodontski rafting junija 1996. Zbrali smo se tik pred mejo s Hrvaško v vasi Vas in se skupaj odpeljali v Osilnico, kjer nas je pozdravil in nagovoril župan občine g. Kovač, za njim lastnik penziona g. Kovač in nazadnje vodja spusta g. Kovač (seveda po mojem dogovoru). V odličnem razpoloženju, oblečeni v neoprenske obleke, rumene jopiče in z zelenimi čeladami, smo neprepoznavni začeli naš prvi spust po brzicah Kolpe. Na eni od brzic je katapultiralo iz rafta dr. Cimermana, imenovanega »gospod doktor« (tako ga je naslavljala dr. Rejc), a kot pravi raftar se je hitro vrnil na svoje mesto in nadaljeval veslanje. Po uspelem prvem zgodovinskem spustu smo proslavili ta dogodek z dobrim kosilom in podelitvijo priznanj in nagrad. Spomnim se, da je bil »gospod doktor« nagrajen z masko in dihalko, nekateri pa z rokavčki.

*Da »mens sana in corpore sano« le beseda ni,
smo ortodonti od besed k dejanju prešli.
Rafting zelo športno zveni,
da Kolpa je lepa tud' vemo vsi;
zdaj se nam pa še lepša zdi,
ker spust po njej je iz nas izžel
neslutene moči.
Po tem samo še zmagovalci smo bili.*

Krista Sever Cimerman

Naslednje leto smo se spustili po reki Krki, nekoliko nižje od kraja Krke do Žužemberka. Bilo je manj brzic, a več jezov in na enem od jezov je padla iz rafta dr. Rejčeva (vzrok – raft je puščal). Soproig Franček nas je panično pozival, ali bo kdo pomagal, a lady je brez pomoči priplavala do obale in po vrnitvi v svoj raft hlabro nadaljevala veslanje po reki.

Že bolj izkušeni v raftanju smo se v letu 1998 spoprijeli z zahtevnejšo progo po Savi Bohinjki. Žal nas je spremljalo slabo vreme. Bilo je hladno in deževno, a smo se vseeno hlabro spustili po Savi.

*Slovenski ortodonti smo spet na rafting šli.
Tradicija je že obvezna – tokrat na Savi smo bili.
Je Bohinjka pod vesli mirno in krotko tekla.
Le kaj nam bo drugo leto Soča rekla?*

Krista Sever Cimerman

Zadnje leto stoletja nas je častila Soča. Verjetno je bil to za večino eden najlepših spustov po bistri in hitri reki s številnimi brzicami. Na vmesnem postanku v manjšem tolmunu se je nekaj hlabrih okopalo v bistri in sveži Soči.

*Soča ni krvava tekla,
Ne, nič hudega ni rekla,
ko smo ortodonti spet
z rafti spoznavali nje tek.*

*Smo gledali v valove bodre,
valove te zeleno-modre.
Kako glasno, ljubo je šumljala!
Kako čvrsto, krepko je skakljala!*

*Zmotili nismo s padci nje prozornih globočin,
ko z vesli smo dotikali se njenih površin –
na rahlo in na fin način.*

*Ko smo končali naš podvig,
nam iz prsi je privrel vsem znani vzklík:
»Krasna si, Soča, bistra hči planin!«*

Krista Sever Cimerman

Podali smo se tudi na Slovensko obalo v oktobru 2001. Dr. Komljanec je organiziral odlično srečanje na morju. Zbrali smo se v Izoli in se tam tudi vkrcali na turistično ladjico. Pluli smo ob obali in spremljali Barkolano. Ob dobri hrani in pijači je minil še en čudovit ortodontski dan.

Leta 2002 pa se ponovno vrnemo na reko Kolpo, tokrat na njen nižji tok. Naš cilj je bila vas Dol. Maja 2003 se spustimo po Dravi.

*Šumi, šumi Drava,
po njej raft plava.
Pa ne eden, dva, tri ...
Na nebu sonce žareče,
v raftu ortodont hrepeneče
v breg zelen upira oči.*

*Se v breg ozira,
s čela si znoj otira.
Minejo urice slabe tri in
po grlu teče hladna pijača;
za družbo in šport vse se spleča,
Na koncu dobijo priznanja vsi.*

Drava pa mirno naprej šumi.

Krista Sever Cimerman

Naslednje leto je potekal raft po Muri. Imeli smo srečo, kajti nekaj dni pred našim spustom je deževalo in narasla reka nas je veselo presenetila z visokim vodostajem in hitrim tokom.

To naše raftanje po slovenskih rekah smo zaključili s splavarjenjem po Dravi in doživeli pravi tradicionalni flosarski dan ob harmoniki in flosarskem krstu. Po splavarjenju smo si v Mežici ogledali rudnik svinca in cinka. Po ogledu zelo zanimivega rudarskega muzeja smo se odpeljali z avtentičnimi rudarskimi vozički v podzemlje Pece, kjer smo podoživeli pravi štirinajsturni knapovski šiht.

*Tokrat smo na Koroško se podali
in na Dravi flosarje opazovali.
V podzemlje Pece pogumno smo odšli
in neznansko veseli smo bili.*

Krista Sever Cimerman

Februarja 2006 smo imeli v Mojstrani pod okriljem ŠD Snežinka smučarsko tekmovanje v veleslalomu s številno udeležbo. Vsakega tekmovalca je po uspeli vožnji dr. Rejčeva nagradila s kozarčkom jägermeistera. Po slavnostnem kosilu je bila tako kot na vsakem pravem tekmovanju podelitev medalj po starostnih kategorijah.

*Ker smo ortodonti že vse reke z rafti preveslali,
spremenili smo način, kako Slovenijo bi bolje spoznali:*

*Sicer, če narava za sneg poskrbi,
na smučeh izmerimo svoje moči.*

Krista Sever Cimerman

Udeležbo na EOS smo imeli vedno lepo organizirano po zaslugi dr. Čigonove. Velikokrat še dodatne izlete! O naši strokovni udeležbi ne bom pisal, morda le to, da smo večkrat sodelovali na Silver Millu in to še kar uspešno, tako da smo častno zastopali SOD.

Asist. dr. Sanda Lah Kravanja
Predsednica SOD 2018-2025

Udeležba na ortodontskih kongresih EOS in WFO

Slovenski ortodonti smo se vedno radi udeleževali strokovnih kongresov in seminarjev doma in v tujini. Z navdušenjem smo stremeli za znanjem in druženjem, zato smo poznani kot aktivni udeleženci na kongresih evropskega in svetovnega ortodontskega združenja EOS in WFO, sodelovali pa smo tudi že pri organizaciji.

V letu 1991 naj bi EOS kongres potekal na Bledu, pod vodstvom prof. dr. Franca Farčnika, vendar je vojna za osvoboditev preprečila izvedbo dogodka. Nova priložnost se je uresničila v letu 2010, ko je EOS kongres potekal v Portorožu pod predsedništvom prof. dr. Maje Ovsenik. Številni udeleženci se še danes spominjajo dobre organizacije in čudovitega ognjemeta ob morju. V tretje gre rado in letos nas je razveselila novica o uspešni kandidaturi Slovenije za izvedbo EOS kongresa v letu 2030 pod predsedništvom prof. dr. Jasmine Primožič. Pri tem lahko ponosno povemo, da je tudi SOD prispeval k temu, saj je na predlog prof. dr. Maje Ovsenik in prof. dr. Franca Farčnika upravni odbor pravočasno podprl prijavo kandidature. Protokol za organizacijo EOS kongresov namreč zahteva, da kandidaturo države kandidatke podpira tudi nacionalno stanovsko združenje specialistov ortodontije.

Moj spomin na EOS kongrese sega nazaj do leta 2008, ko sem se jih tudi sama kot specializantka pričela udeleževati. Samo ob prvi udeležbi, v letu 2008, sem bila samo udeleženka kongresa, sodelovala sem pa sem tudi že na tradicionalnem turnirju v golfu. Dosegla sem lep družabni uspeh, zmago v stilu prišel videl, zmagal.

Na vseh kasnejših EOS kongresih pa sem skupaj s številnimi kolegi iz Slovenije aktivno sodelovala s predstavitvijo posterja, na EOS kongresu v Nici, 2019 pa celo s predavanjem v veliki kongresni predavalnici.

Predavatelji na EOS kongresih so bili naslednji specialisti ortodontije:

2008	Lizbona	Prof. dr. Jasmina Primožič	Predavanje in kandidatura za Huston nagrado ter posterji
2009	Helsinki	Dr. Alja Meh, predavanje na Epsos (za specializante in podiplomske študente)	Posterji
2010	Portorož	Prof. dr. Maja Ovsenik, predsednica EOS 2010	Predavanje in organizacija
		Prof. dr. Nataša Ihan Hren	Predavanje
		Dr. Staša Melink in Jure Volk	Predavanje na Epsos, posterji
2011	Istanbul	Prof. dr. Jasmina Primožič	Huston nagrada in posterji
2012	Santiago de Compostella:		Posterji
2013	Reykjavik		Posterji
2014	Varšava		Posterji
2015	Benetke		Posterji
2016	Stockholm		Posterji
2017	Montreux		Posterji
2018	Edinburgh	Dr. Jasna Primožič in prof. dr. Jasmina Primožič	Predavanje, posterji
2019	Nica	Asist. dr. Sanda Lah Kravanja	Predavanje, posterji
2020	Hamburg	Koronavirus pandemija, kongres odpovedan	
2021	Limassol	Koronavirus pandemija, kongres ni bi izveden, prenese se na naslednje leto	
2022	Limassol		Posterji
2023	Oslo		Posterji

Kongresi WFO - svetovnega ortodontskega združenja:

2010	Sydney		Posterji
2015	London		Posterji
2020	Yokohama	Koronavirus pandemija, kongres v živo odpade, poteka le virtualno	E-posterji

Na vseh kongresih so vedno sodelovali s posterji številni slovenski specializanti in specialisti ortodontije. Profesorice s Katedre za čeljustno in zobno ortopedijo MFUL so se udeleževale sestankov EFOSA in sodelovale kot predsedujoče sekcijam po programskih sklopih.

Moja izkušnja z EOS 2019 v Nici v Franciji, kjer sem sodelovala s predavanjem, je odlična, čeprav je bila zelo stresna. Pred velikim avditorijem v živo sem predstavila tematiko in rezultate svoje doktorske raziskave v angleškem jeziku.

Ob omembi besedne zveze EOS kongres vedno pomislim najprej na poster, njegovo pripravo in nato tudi na potovanje k novim dogodivščinam naproti in druženju s kolegi po svetu.

Pogosto smo bili slovenski ortodonti tudi nacionalni udeleženci posebnega dela kongresnega programa, ki je bil namenjen spoznavanju in druženju, poimenovanega tekmovanje za Silver Mill trofejo, ki so jo tudi večkrat uspešno osvojili.

Organizatorji so v preteklosti kot družabno aktivnost priredili tudi turnir v golfu, ki sem se ga večkrat uspešno udeležila ter dosegala visoka odličja. Zadnji EOS golf turnir je bil organiziran v Nici v Franciji, kjer sem na golfišču Royal Moughins osvojila absolutno prvo mesto, poleg čudovitega pokala pa sem prejela tudi Silver Mill plaketo, saj je bilo tekmovanje obeh kategorij združeno. Žal je pokal prenosni, kar pomeni, da sem ga morala pustiti kar pri organizatorju, še vedno pa sem lahko ponosna lastnica stanovskega športnega naslova, ker tekmovanje od leta 2019 ni bilo več organizirano.

Fotospomini

Levo: Slovenske ortodontinje s predsednico EOS 2014, od leve: prof. dr. Maja Ovsenik, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, prof. Ewa Czchorowska, doc. dr. Anita Fekonja in Mojca Lajh, EOS 2014 Varšava, junij 2014 • Desno: Pred posterjem: asist. dr. Sanda Lah Kravanja in Mojca Lajh, Varšava, junij 2014

Levo: Predstavnice ortodontov na Lidu, EOS 2015 v Benetkah: asist. dr. Sanda Lah Kravanja, Jasmina Šijanec Kebrič in doc. dr. Anita Fekonja; Benetke, junij 2015 • Desno: Slovenski ortodonti po prihodu na letališče na EOS 2016 v Stockholmu, junij 2016

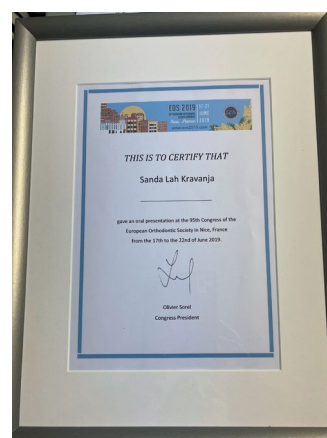
Levo: Predstavniki na predstavitev posterjev, postrska sekcija na EOS 2016 v Stockholmu: Miha Bobič, asist. dr. Bojana Krneta Djokić, Mojca Lajh, Vinka Rajković in asist. dr. Sanda Lah Kravanja, junij 2016 • Desno: EOS 2017 Montreux: doc. dr. Anita Fekonja, asist. dr. Sanda Lah Kravanja in Greta Andrejka Jerman, junij 2017

Levo: EOS 2017 Montreux, pred posterjem, prof. dr. Franc Farčnik, prof. dr. Maja Ovsenik, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, dr. Miroslav Milačič, junij 2017 • Sredina in desno: EOS 2018 v Edinburghu na Škotskem, junij 2018

Levo: EOS 2018 v Edinburghu na Škotskem, pred posterjem, junij 2018 • Sredina: EOS 2019 v Nici v Franciji, ortodontinje z dr. Milačičem, junij 2019 • Desno: EOS 2019 v Nici v Franciji, ortodontinje med odmorom, junij 2019

Zgoraj in spodaj levo: EOS 2019 v Nici, Predavanje asist. dr. Sande Lah Kravanja v kongresni dvorani, junij 2019 • Spodaj desno: EOS 2019 v Nici, Potrdilo o predavanju za asist. dr. Sando Lah Kravanja, junij, 2019

Levo: EOS 2023 v Oslu, na predsedničinem sprejemu, od leve: Bojan Hrovat, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, Mojca Lajh in Greta Andrejka Jerman, junij 2023 • Desno: EOS 2023 v Oslu, na predsedničinem sprejemu, od leve: Bojan Horvat, asist. dr. Sanda Lah Kravanja, predsednica EOS 2023 prof. Vaska Vandevska Radunović in Mojca Lajh, junij 2023

Levo: Organizacijski odbor kongresa EOS2010 v Portorožu, od leve: Evgenij Komljanec, prof. dr. Maja Ovsenik in prof. dr. Jasmina Primožič, junij 2010 • Desno: Aleksander Kravanja, asist. dr. Sanda Lah Kravanja in prof. dr. Maja Ovsenik ob predaji zahvale za pomoč pri organizaciji kongresa EOS2010 v Porotoržu, junij 2010

Levo: EOS 2021 v Limassolu na Cipru, od leve: profesorice Jasmina Primožič, Maja Ovsenik, Nataša Ihan Hren in Martina Drevenšek ter predsednica SOD, asist. dr. Sanda Lah Kravanja • Desno: EOS 2022 v Limassolu na Cipru, na otvoritveni slovesnosti in sprejemu, od leve: doc. dr. Anita Fekonja, Jasmina Šijanec Kebrič, prof. dr. Maja Ovsenik, asist. dr. Sanda Lah Kravanja in Doroteja Hren, junij 2022

Stanka Herman

Predsednica strokovnega odbora SOD od 2023

Slovenski ortodonti uspešni predstavniki na EOS kongresih in Silver Mill tekmovanjih

Slovenski ortodonti smo se vedno radi udeleževali strokovnih kongresov v tujini, tako zaradi pridobivanja novih znanj, kot tudi zaradi druženja in spoznavanja novih kolegov izven naše domovine. Zato smo vedno radi aktivno sodelovali tudi v družabnih dogodkih, ki so potekali po zaključku strokovnih predavanj. Eden takšnih je bilo tudi tradicionalno »Silver Mill« tekmovanje.

Naše sodelovanje smo vedno vzeli resno, se ob tem zabavali in zmagovali. Zmagali smo leta 2006 na Dunaju. Trofejo smo v finalu osvojili s plesom dunajskega valčka. Leta 2008 je EOS kongres potekal v Lizboni, Silver Mill tekmovanje pa v slikoviti Sintri. Preizkusili smo se v poznavanju portugalskih vin in za las zgrešili zmago. Zasedli smo drugo mesto. Takoj na naslednjem kongresu, leta 2009 v Helsinkih, smo to popravili in ponovno zmagali. Tam smo se izkazali v kvizu iz splošnega znanja. Leta 2010 smo bili organizatorji EOS kongresa slovenski ortodonti, zato smo kot gostitelji boj za Silver Mill trofejo vljudno prepustili gostujočim državam. Takoj na naslednjem kongresu leta 2011 v Istanbulu pa smo spet oblikovali uspešno tekmovalno ekipo, ki je na čudovitih vrtovih palače Topkapi zagrizeno iskala skrite dragulje, na koncu našla najlepše ter tako zopet zmagala.

Vsa ta druženja so poleg zabave predstavljala dragocene priložnosti za tkanje novih poznanstev. Na žalost se je tradicija prekinila in tekmovanja niso več sestavni del EOS kongresov. Zadnje se je vršilo leta 2019 na EOS kongresu v Nici v Franciji, kjer je trofejo in plaketo Silver Mill tekmovanja za Slovenijo osvojila Sanda Lah Kravanja kot absolutna zmagovalka na turnirju v golfu. Tako Silver Mill trofeja zasluženost ostaja v slovenskih rokah, kar nam je v veselje in ponos.

Predstavniki in dobitniki Silver Mill trofeje in plakete na EOS kongresu v Helsinkih 2009, od leve prof. dr. Maja Ovsenik, EOS President Elect 2010 in tekmovalca Leon in Stanka Herman ter članica organizacijskega odbora EOS 2009.

Predsednik EOS kongresa v Nici 2019, dr. Oliver Sorel predaja Silver Mill pokal in plaketo zmagovalki turnirja v golfu asist. dr. Sandi Lah Kravanja, ki je lahko še vedno aktualna nosilka naziva, saj na kongresih po epidemiji covid-19 tekmovanje ni bilo več izvedeno.

prim. Majda Korpar

Ortodontske anekdote

Moje albanske dogodivščine

Nekaj let po smrti Enverja Hodže se je Albanija želela približati Evropi in je ponudila ugodne pogoje investitorjem, kar se je zrcalilo tudi v zdravstvu.

Albansko podjetje Gialica je bilo zainteresirano, da investira tudi v Zobozdravstveno kliniko. Zobozdravstveno opremo so tako nabavili v Ljubljani.

Ob otvoritvi klinike leta 1996 so želeli organizirati 1. albanski zobozdravstveni kongres.

Ivoclar iz Liechtensteina je obljubil, da bo organiziral predavanje in predstavitev za prvi dan. Obrnili so se na Stomatološko kliniko v Ljubljani in v Zagrebu.

Za ortodontski del so prosili prof. Farčnika, ki je povabilo sprejel. Ostali vabljeni predavatelji so bili: prof. Vrbošek, doc. Marion in profesor iz Zagreba.

Ker je bil prof. Farčnik v tem terminu zadržan, me je pregovoril, da sem šla v Albanijo jaz.

Let iz Ljubljane v Tirano je bil prijeten, pristajanje pa kar malo strašljivo. Pista je bila narejena iz šesterokotnih cementnih plošč, zalitih z asfaltom. Potniki smo bili prepričani, da avion ob pristajanju ne bo ostal cel.

Ko smo pristali, smo se morali registrirati, kar je trajalo zelo dolgo. V tem času so začeli raznašati prtljago, ki je bila zložena kar ob notranji strani avle. Zastopnica Leka mi je povedala, da so mojo prtljago že odnesli. Po opravljenih formalnostih je bilo pred letališčem precej kaotično. Nihče ni vedel, kaj je s prtljago in na koga naj se obrneva glede prevoza.

Odločili sva se, da bo najbolj varno, če sedeva v kombi z logotipom klinike.

Ko sva že sedeli, je pristopila gospa in nama pričela nekaj razlagati v albanščini.

Levo: Prim. Majda Korpar predava na 1. albanskem zobozdravstvenem kongresu, Tirana, 1996 • Desno: Udeleženci kongresa v Albaniji; četrta z leve je prim. Majda Korpar

Ker nisva razumeli, naju je prijela za roke in naju iz kombija odpeljala do stare limuzine. Šofer je govoril samo albansko, tako da konverzacija ni bila mogoča. Cesta, po kateri smo se vozili, je bila obupna, zato je vožnja trajala kar precej časa. Kljub vsemu nas je šofer varno pripeljal do hotela v Tirani, ki pa je bil za nas ugodno presenečenje.

In glej čudo: prtljaga naju je čakala pred vhodom.

Pri pripravi na predavanje se je pojavilo vprašanje, v katerem jeziku naj predavam? S prof. Farčnikom sva se dogovorila, da bom uporabila kar srbohrvaščino.

Predvidevala sva, da bo na srečanju veliko Albancev iz Jugoslavije, ki bodo lahko prevajali.

Ker v to nisem bila prepričana, sem za pomoč zaprosila hčerko zastopnice Leka, ki je študirala v ZDA. Ponoči sva ves tekstovni del prevedli v angleščino. Kako sem imela prav! Naslednji dan na seminarju se je izkazalo, da je prevajalka (ortodontka) obvladala poleg albanščine le angleščino. Ne vem, kako bi se vse odvijalo, če ne bi bila nezaupljiva.

V odmoru med predavanji je pristopil mlajši moški in me nagovoril v slovenščini. Povedal je, da je zobotehnik iz Prištine in da je nekaj časa delal v Rušah kot natakár.

Na moje vprašanje, zakaj se ni zaposlil kot zobotehnik, je odgovoril, da ga v Zdravstvenem domu niso sprejeli. Razložil mi je, da pa je v ZD Maribor delal njegov bratranec. Tedaj sem se spomnila, da smo res sprejeli zobotehnika iz Prištine, ki pa za delo v zobotehničnem laboratoriju ni bil uporaben. Ko so sodelavci ugotovili, da zna poskrbeti za odlične malice, je to postala njegova nova zadolžitev.

Stanovali smo v zelo modernem, novem hotelu avstrijske hotelske verige.

Tam se nam je pridružil vodič, ki je bil s Kosova, zato ni bilo več jezikovnih ovir.

Zvečer so organizirali slavnostno večerjo. Jedilniki so bili napisani v albanščini in nemščini. Ker sem očala pozabila v sobi, sem jed izbirala bolj površno in se na koncu odločila za zarebrnice jagnjetine. Opazila sem, da je natakarica nekaj spraševala vodiča, vendar sem bila prepričana, da je vse v redu. Ko je postregla jedi, je pred mene postavila krožnik s preklano ovčjo glavo, v notranjosti pa je bilo videti oči, možgane in jezik. Celotno omizje je osupnilo, gledali so mene in glavo in čakali na moj odziv. Seveda jedi nisem mogla jesti, tako da sta si specialiteto razdelila naš vodič in profesor iz Zagreba.

Vzhodnonemške prigode

Odhodi v Vzhodno Nemčijo so bili za prof. Farčnika vedno stresni. Ni namreč prenesel načina, kako so obravnavali in preverjali potnike, ki so vstopali v državo. Prehodi so bili ograjeni z visokimi železnimi ograjami, z žico na vrhu in stražnimi stolpi ob straneh. Potnikom so pregledovali prtljago in z ogledali kontrolirali podvozje avtomobilov.

Na prehod meje se je zmeraj čakalo po več ur.

Ob neki priložnosti smo se s profesorjem vračali domov. Na mejnem prehodu so naš avto postavili na stran in nas pustili čakati. Ker je to že zelo dolgo trajalo, sem se le opogumila in stopila do uradnika (to je bilo prepovedano). Vprašala sem ga, zakaj čakamo. Najprej nisem dobila odgovora, ker pa sem vztrajala, mi je povedal, da smo naredili velik prekršek, ker našega bivanja v DDR nismo prijavili na policiji. Znanje nemščine nas je rešilo, saj sem mu razložila, da smo bili gostje v hotelu. Zahteval je, da to dokažemo. Spomnila sem se hotelske izkaznice, ki je potrdila naše bivanje. Kljub temu smo morali še dolgo v negotovosti čakati, da so preverili mojo izjavo.

Prof. Farčnik in njegov kolega sta med čakanjem odprla okna avtomobila in uporniško vključila kasetofon na ves glas, da je odmevalo po celotnem prehodu.

V obdobju pripravljanja Eismann-Farčnikovega indeksa za vrednotenje obsega zobnih in čeljustnih nepravilnosti smo predstavniki slovenskih ortodontov kar

Obisk pri prof. Eismannu 1995 v Erfurtu v Nemčiji; z desne: prim. Korpar, prof. Eismann, prof. Farčnik, prim. Rejc Novak, soproga doc. Eismanna

nekajkrat obiskali prof. Eismanna v Erfurtu v Nemčiji. Ob zaključku velikega projekta nas je prof. Eismann še enkrat obiskal v Ljubljani. Spremljala ga je mlada, čedna sodelavka.

Nihče od kolegov ortodontov ni vedel, da sva prav z njo urejali še zadnje podrobnosti v zvezi z EF-indeksom. Na skupnem srečanju so me kolegi v prisotnosti prof. Eismanna spraševali,

ali je mlada sodelavka profesorjeva simpatija. Prepričani so bili, da profesor ne razume slovensko. Ko smo bili zvečer povabljeni k profesor Farčniku, je prof. Eismann po večerji hudomušno pripomnil, da se čuti počaščenega, ker so mu pri njegovih letih pripisali tako mlado simpatijo.

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Pogled z druge strani

Helena Komljanec
Predsednica nadzornega odbora SOD 2018-2025

O primariju Rafaelu Podobniku

Če želim z besedami predstaviti prim. mag. Rafaela Podobnika, pravzaprav ni konca. Kajti zgodba o prim. Podobniku je dolga, široka, globoka, naprej in nazaj, v vseh dimenzijah, v vseh smereh neba in sega celo onkraj Lune, na področje mističnega. Istočasno pa je njegova zgodba še kako prizemljena.

Prim. mag. Rafael Podobnik vse, kar v življenju počne, počne skrajno posvečeno.

Poleg rednega dela v specialistični ambulanti je raziskoval sodelovanje pacientov pri ortodontskem zdravljenju v pogojih družbenega zdravstva, se 23 let ukvarjal z epidemiologijo in preprečevanjem obolenj tkiv ustne votline ter se prizadeval za uzakonitev zobozdravstvene preventive, tako da je pri življenju ne bi ohranjali samo preventivni zagnanci.

Kot zvest privrženec družbene ortodontije prof. Antoliča, se je 23 let, z namenom, da bi približal ortodonsko varstvo otrokom, brez priznanja in brez gmotnih koristi, vozil delat v oddaljeni ortodontski postaji Ajdovščina in Tolmin.

V sodelovanju s tovarno Poligalant-Plastik iz Volčje Drage je razvil proizvodnjo:

1. konfekcijskih vestibularnih plošč,
2. medustničnih ploščic,
3. lopatic za reševanje križnih grizov sekalcev ter
4. stojal za zobne ščetke, ki so omogočila želiranje in ustno higieno v mnogih vrtcih in šolah.

V sodelovanju z Ortodontsko sekcijo je zasnoval ortodontsko šablono kot pripomoček za risanje načrtov aparatov.

Od vedno je bil vizionar, že leta 1986 je na 5. kongresu ortodontov Jugoslavije na Bledu predlagal, da bi kot vodilno merilo za morebitno povrnitev stroškov ortodontskega zdravljenja beležili rednost prihajanja pacientov na pregled.

Leta 1981 je dosegel, da so Občinska zdravstvena skupnost, Občinska izobraževalna skupnost, Občinska skupnost otroškega varstva in TOZD ZD – Zobozdravstveno varstvo sprejeli izvirni Dogovor o stalnem izvajanju prosvetno-vzgojnega in preventivnega programa za otroke v Občini Nova Gorica.

Rezultati preventivnega programa so bili statistično spremljani.

Izdal je 2 zloženki: »Čisti zobje – zdravi zobje« in »Znamo skrbeti za zobe?«

Prva je bila z odobritvijo ministrstva ponatisnjena za celotno Slovenijo.

V časopise, revije in tovarniška glasila je napisal številne članke o zobozdravstveni preventivi in s tem dosegel široko populacijo, kakor je za preventivo tudi nujno potrebno.

Napisal je mnogo strokovnih člankov v Zobozdravstveni in Zdravniški vestnik ter sodeloval na kongresih.

Skupaj z dr. Cirilom Bratužem sta v Goriški regiji dosegla ustanovitev samostojnega zobozdravstvenega doma in v njem uvedla stroškovna mesta. Stroškovna mesta je direktor Podobnik organiziral tako napredno in modro, da so bili zagnani in uspešni zaposleni lahko odlično nagrajeni in hkrati tako, da je preprečeval sivo ekonomijo. Vse globoke zahvale, da smo imeli direktorja s tako veliko začetnico in s toliko neskončno vsebine in logike. Verjetno se Podobnik nikoli ni niti zavedal, koliko tolažbe smo zaposleni pri njem dobili. V težkih trenutkih si se vedno lahko obrnil na direktorja, ki je bil tako močan, načelen, stabilen in inteligenčen človek, da si v hipu vedel, da rešitev preprosto obstaja.

V zavodu, kjer se nam ni bilo potrebno nikoli ukvarjati s prazno slamo, v katerem je bilo kristalno jasno, da je stroka na prvem mestu in da se pridnost nagrajuje, ti je bilo kot zaposlenemu praktično vseeno, ali si imel koncesijo ali ne.

V času, ko je bil Podobnik direktor samostojnega zobozdravstvenega doma celotne Goriške regije, je zavod cvetel. Organizacijsko, strokovno, finančno, po preventivni dejavnosti, po opremljenosti in prostorih je konec prejšnjega tisočletja zasedel vrh slovenskega zobozdravstva. Zgovoren je podatek, da je lastnica Mestna občina Nova Gorica za nov ZD prispevala samo 28 % finančnih sredstev.

Pri njem smo opravljali tako pripravniški, kot specializantski staž številni zdravniki. Vsak mlad zobozdravnik, ki je med stažem krožil pri prim. Podobniku, je šel skozi Podobnikove aksiome o preventivi v splošnem zobozdravstvu, interseptivni ortodontiji in o ortodontsko-protetični obravnavi pacientov.

Mnogi specialisti goriške regije smo otroci prav njegove vizije!!!

Helena Komljanec in prim. mag. Rafael Podobnik ob 30. letnici SOD, december 2022

V vsakem trenutku je imel v zavodu finančno in operativno vse pripravljeno, da je lahko pošiljal mlade na specializacije. Podobnik Rafael je bil tudi glavni mentor specializantki ortodontije, ki je specialistični izpit opravila s pohvalo.

Čast in resnični privilegij je, če s prim. Podobnikom lahko deliš svoj čas. S svojo karizmo in izredno splošno razgledanostjo človeka vedno očara in mu pusti močan pečat! Tiste, ki smo z njim sodelovali, nas je vzgajal na svoj edinstven in vztrajen način.

Poleg strokovnega znanja nam je podarjal tudi različne vzporedne, za naše delo pa še kako potrebne vsebine. Med drugim nam je redno dobesedno vcepljal v glavo, naj posamezniki nikoli in nikdar ne hodimo na ZZZS z raznimi vprašanji, predlogi in seveda vse tudi logično utemeljil, zakaj je potrebno take vsebine predstaviti na ZZZS samo zelo modro pripravljeno in organizirano.

Ne moremo pa mimo pomembne vsebine Podobnikovega življenja:

Podobnik je mednarodno priznan umetnik:

je izrazni fotograf, mojster fotografije Fotografske zveze Slovenije.

Na razstavah pod pokroviteljstvom Mednarodne zveze za fotografsko umetnost je imel sprejete prve posnetke leta 1972. Imel je preko 100 samostojnih razstav, sprejeta dela na več kot 500 skupinskih razstavah, prejel je preko 150 priznanj. Polstoletno fotografsko delo je strnil v številne splete in več kot 25 daljših ciklov. V sedemdesetih letih je pripravil serijo sitotiskov. Njegove znane monografije so Osojna Primorska (1989, 1997), Obrusnice (1998), Rafael Podobnik (2002), Let v lunino senco (2006).

Likovni kritik Klemen Pust je zapisal, da ga označujejo svetlobna in barvna niansiranja ter ljubezen do narave in človeške, posebno ženske figure.

Ob osamosvojitvi Slovenije je Foto kino zvezo Slovenije preoblikoval v Fotografsko zvezo Slovenije, bil tudi kar 5 let njen predsednik in jo leta 1993 včlanil v Mednarodno zvezo za fotografsko umetnost.

V ostri svetovni konkurenci poklicnih in nepoklicnih fotografov mu je Mednarodna zveza za fotografsko umetnost podelila najvišje odlikovanje – platinasti odličnik, ki ga je v Sloveniji poleg Podobnika, dobil samo še en fotograf.

Podobnik je uveljavljen mentor, publicist in kritik. Je tudi član Likovne skupine Kulturno umetniškega društva Kliničnega centra in Medicinske fakultete dr. Lojz Kraigher.

Čeprav je veliko fotografiral ženske, mnogo je bilo tudi ženskih aktov pa je proizvajal izključno fante. V starosti 57 let je postal v tretje mladi očka tretjemu sinu.

Podobnik je bil tudi med pomembnimi graditelji dobrodelne organizacije Lions klub Nova Gorica, kjer si je prizadeval za pomoč slepim in slabovidnim. Leta 1999 je klubu tudi predsedoval.

Prim. mag. Podobnik pa je tudi zelo duhovit človek, njegov humor je vedno filmski.

Humoristične prispevke in celo poezijo prav tako objavlja.

Ko nas je kot direktor ZD vozil na ekskurzije v svoje idrijsko-cerkljanske kraje, smo ga poslušali z odprtimi usti. Brez predsodkov in svobodno nam je pripovedoval o zgodovini, umetnosti, geologiji, o starodavnih in pozabljenih verovanjih na slovenskih tleh, o samotnih krajih in o kačjih glavah.

Če bi morala izbrati samo eno stvar, s čim je mene osebno najbolj impresioniral, bi bilo to njegovo razmišljanje. Njegovo razmišljanje se je velikokrat začelo in končalo povsem diametralno nasprotno od razmišljanja večine ljudi. Skoraj ni minil kontakt z njim, da človeka ne bi obogatil s kako iskrico, kot z zadnje strani Dela.

Podobnik me vedno spominja na Haiku poete: ko želi sporočiti nekaj resnično pomembnega, to vedno naredi z zares minimalnimi, a precizno izbranimi besedami.

Naj za konec povem eno izmed njegovih tisočerih:

Bil je to začetek "novih časov", ko so morali biti starši o vsem obveščeni in ko je bilo potrebno skoraj za vse pridobiti pisno soglasje staršev. Kot šolska zobozdravnica sem pripravila predlog izjave staršev, da se s podpisom strinjajo s fluorizacijo zob svojega otroka. Prim. Podobnik vzame ta listek v roke, me pogleda izpod čela in reče:

"Kolegica, dejte si zde predstavljat enga očeta, utrujenga od šihta, kako on leži tam na kavču in bere časnik. Pa mu sin prnese ta piltek pod nos, naj podpiše, da se on z nečim tam strinja. Pa glih da se njemu takrat razmišljat. Vi napišite tako izjavo, da bo moral oče podpisat, da se z izvajanjem preventive ne strinja!"

Prim. mag. Rafael Podobnik

Pozdravljeni!

Da ne boste nehali brati, preden boste začeli, začenjam z dvema dogodkoma iz ortodontske ambulante.

Oče in malček zavzameta ordinacijo. Možakar reče: »Povej stricu, kaj je on.« Malček se razkorači in reče: »Orkodont.«

V ordinacijo plane ženska. Namesto obrambe je izbrala napad: »Ko smo klali prašiča, je bil v črevesju zataknjen aparat: Kaj si mislite? Prašič bi lahko poginil!« Preden sem uspel sestaviti obrambo, je pobudo prevzela medicinska sestra: »Aparat je bil narejen za otroka. Ni bil mišljen za prašiča!«

Največja ljubezen mojega življenja je izrazna fotografija. Odkar sem v fotografskem krožku idrijske gimnazije razvil prvo fotografijo Idrijska ulica, je minilo 65 let. Dolga in izpopolnjujoča ljubezen! Pripravil sem 123 lastnih razstav. Tudi v tujini. Sprejeta dela sem imel na več kot 900 skupinskih razstavah. Osvojil sem preko 250 medalj in diplom. Sem avtor ali soavtor 11 monografij.

V pandemijski osami so se starejši in novejši posnetki razporedili v štiri cikle. Prvega – Rodnoverska snovna kultura – sem že razstavil v idrijskem Razstavišču Nikolaja Pirnata in v blejski Triglavski roži. Ostali trije – Sopotnice, Obrazi lesa, Vzpredni svet – čakajo na uokvirjanje.

Veliko časa posvetim publicistiki in mentorstvu. Tudi v preostanku življenja sem mentor dvema fotografskima skupinama (Planinskega društva Tolmin, Univerze za tretje življenjsko obdobje Nova Gorica). Ko mi je čestital za 80. rojstni dan, je mladi mož pripisal: »Ob tej priložnosti bi se vam še zahvalil, da mi je pot skozi svet fotografije tako prijetna.«

V 3. tisočletju sem pričel pisati pesmi. Iznenada! Poezija ustvarja jezik prihodnosti, s katerim bomo lahko razlagali pesmi same in druge umetnosti. Tudi izrazno fotografijo.

Prim. mag. Rafael Podobnik, dr. dent. med., čeljustni in zobni ortoped, mojster fotografije Fotografske zveze Slovenije, diamantna ekselenca prve stopnje Mednarodne zveze za fotografsko umetnost

Kamen za Babo

Nekdo je daroval novi kamen.
S praznimi dupljami.
Sonce ga še ni posivilo.
Trava pod njim še upa.

Baba molči.
Zre proti vzhodu.
Potežkam kamen.
Tišino zmotijo koraki.
Ne zmorem se ozreti.

Neznanec ostane neznan.
Pustiva si samega sebe.
Pustiva si samoto.

Mrak poti zakriva.
Noč združuje debela.

Staroverci

Na gozdni jasi,
v globokem snegu
stojim s staroverci
okoli ognja.

Moški spregovori,
da slabo v nas
lahko predamo ognju,
ki vse uniči.

Ženska je zgrožena,
tega ne storite,
naprej trpite,
če vpletena je oseba.

Planina Za skalo

V zavetju mogočne smreke
z vejami do tal,
zrasla sta macesna.
Varovala ju je pred snegom.
Malo dala jima je svetlobe.

Zdaj prestreza odmrle veje.

V zavetju postavnega macesna
z redkimi vejami
zrasla sta sinova.

Ni ju varoval pred snegom.
Pustil jima je dovolj svetlobe.

Zdaj mrtva vztrajata pokonci.

Potok Peščak

Rdeči rob ni več zdržal.
Morije prve in druge vojne.
Potresi, eksplozije.
Kamnito srce je počilo.
Kri bila je gosta.
Most prelila.
Šumenje Peščaka zadušila.
Smrdela je po žveplu.
Rdeče obarvala Tolminko.

Prva povodenj izprala je rdečino.
Dosegla ni ljudi.
Kavke se spreletavajo.
Vse kot prej se zdi.

Naplavljenata teta

Spotoma mi mama reče:
Tu je naplavilo mojo teto.
Zanosila je z vojakom
in se vrgla v vodo.

Morala je reči.
Malo sebi,
malo meni.

Spotoma mi mama reče:
Zdaj se sestra je utopila.
Veš, imamo v rodu.

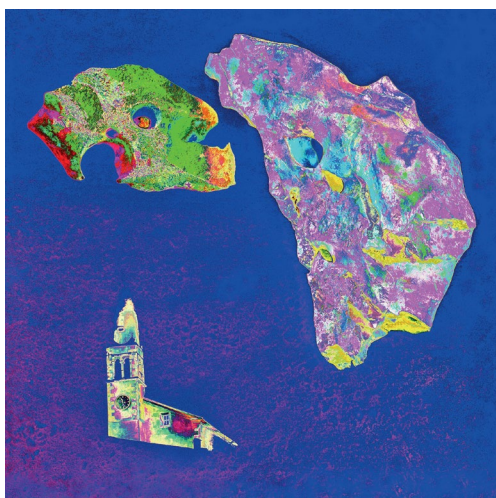
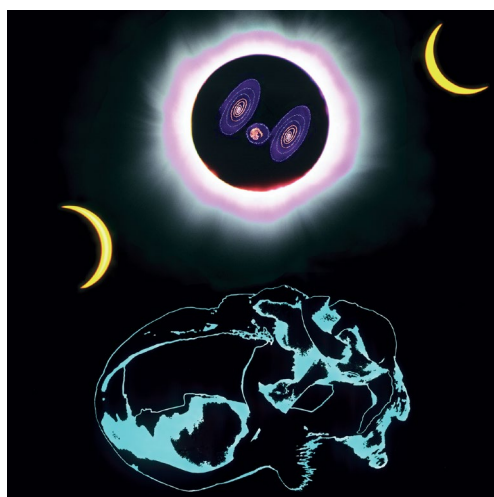
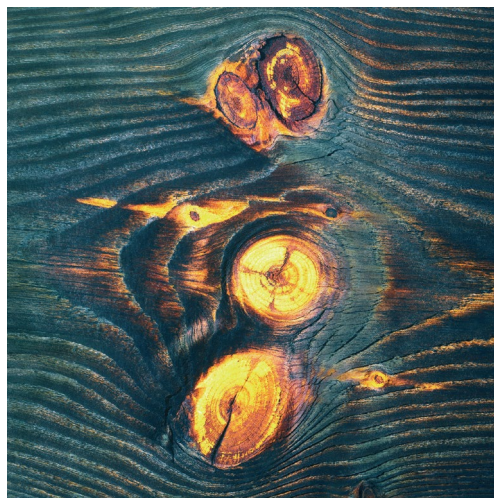
Morala je reči.
Malo sebi,
malo meni.

Vojskarska mati

Privabile so me oranžne rože.
Pokazala je posodo s korčki,
ki od mladosti ji cvetijo.
Drugim se prvo leto posušijo.

Načela sva steklenico vina.
Niti z besedico ni omenila,
da mož na poti iz taborišča je umrl,
da dva sinova sta pri partizanih padla.

Ko pa sva o fantu spregovorila,
ki s straže je domov pobegnil,
zazrta v breg je tiho rekla:
Bilo ni prav, da so ga ustrelili.

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Zavodnik za zaključek

Reguliran zdravstveni sistem – kaj je to?

V naslednjih vrsticah, pod vplivom trenutnega dogajanja na področju zdravstvene politike, dodajam še nekaj misli ob zaključevanju projekta »Zbornik SOD ob 30. letnici«, v katerega sem vložila veliko truda in časa v stanovsko skupno dobro, predvsem pa veliko veselja. Z žalostjo sem sprejela dejstvo, da nas je v tem letu praznovanja za vedno zapustil naš profesor Farčnik, pobudnik in ustanovitelj SOD. Menim, smo imeli veliko čast in srečo, da smo v društvu stopali za njim in z njim.

V Slovensko ortodontsko društvo me je povabila mentorica prof. dr. Martina Drevenšek ob pričetku specializacije iz čeljustne in zobne ortopedije leta 2007. Kasneje me je povabila še k sodelovanju v nadzorni odbor SOD kot članico in s tem sem pričela moje aktivnejše sodelovanje v društvu. V obdobju predsednika Evgenija Komljanca 2014-2018 sem sodelovala kot predsednica nadzornega odbora in nekako organsko, po inerciji dogodkov, sem leta 2018 na volitvah tudi sama kandidirala za predsednico SOD. To funkcijo sedaj opravljam že v tretji zaporedni mandat in kljub obremenitvam mi je prostovoljna zadolžitev in sodelovanje s kolegi v veliko veselje. Manj pa so mi v podporo pogoji in stanje v okolju v katerem kot društvo delujemo, saj se je v obdobju 2018 do 2023 zamenjalo že 9 ministrov za zdravje (Kolar Celarc, Fakin, Šarec, Šabeder, Gantar, Janša, Poklukar, Bešič Loredan in Prevolnik Rupel) in 3 direktorji ZZZS (Fakin, Sušelj, Mlakar) z vsemi ekipami, kar veliko pove o spremembah delovanja in poslovanja ter o potrebi po strpnosti sodelovanja za doseganje zadanih ciljev. Vsekakor so bile spremembe v poslovnem okolju številne, a kot strokovno društvo smo velikim spremembam sledili, se prilagajali in delovali. Menim, da smo člani upravnega odbora s skupnim delovanjem, enotnostjo in podporo tudi v takih časih veliko dosegli, saj še vedno sledimo viziji in postopoma uresničujemo zadane naloge in cilje. Kolegi sorodnih društev mi pogosto prenesejo znake občudovanja, da smo ortodonti složni, močni in aktivni. Za tako močno podporo in sodelovanje se vsem članom »mojih« upravnih odborov in celotnemu članstvu SOD iskreno zahvaljujem, trudili smo se na vseh ravneh in za člane vseh generacij SOD skupaj.

Moj zapis je nastal ob iztekanju letošnjega poletnega dopusta. Z nostalgijo se spominjam popočitniških dni izpred mnogih let, še pred covidnim obdobjem, ko smo se po dopustih s sodelavci na delovnih mestih ponovno srečali, polni doživetij, energije in zagona za drugo polovico delovnega leta. Zelo bi si želela, da bi bil tudi opis letošnjega poletja in dopustniških dni lahkoten in poln počitniških doživetij, a misli in besede kar nočejo steči v pričakovano smer.

Tudi letošnje poletje, čeprav brez virusov, je bilo namreč drugačno od pričakovanj.

V prvih vročih dneh julija smo preko noči ostali brez resornega ministra, bil je odstopljen po hitrem postopku, pozno popoldne na dan petka, njegovo funkcijo je prevzel predsednik vlade osebno. Po dobrem letu časovnic in velikih napovedi o prizadevanjih za skrajšanje čakalnih dob ter večji dostopnosti do (zobo)zdravnikov smo kar naenkrat ostali brez vodilnega moža in brez vizije za pot naprej.

Za nami je leto eksperimentov z uvedbo stresnih testov, večjih notranjih organizacijskih sprememb pri izvajalcih, novosti v smeri digitalizacije, vlaganje naporov v delovanje s podaljšanimi urniki in povečanim obsegom dela s pacienti, uvajanjem novozaposlenih kadrov ter pogostim pošiljanjem mnogih podatkov za analize delovanja.

To je bilo dinamično in naporeno leto, potrebno hitrih prilagoditev.

Kljub temu, da smo ponovno in znova razlagali težave na sestankih, z dopisi pojasnjevali probleme in podajali rešitve pristojnim ter odločevalcem, v ordinacijah pa delali in delali in delali s pacienti, se napotnice kar množijo in čakalne dobe daljšajo.

Tudi ekipe na Ministrstvu za zdravje, NIJZ in ZZZS so intenzivno delale.

A pričakovanih rezultatov ni, sistem ne pluje v pravo smer. Ne za paciente in ne za izvajalce.

Verjamem, da zgornji opis velja za številne dejavnosti v zdravstvu, ne samo za dejavnost zobozdravstva ter specialistično čeljustno in zobno ortopedijo.

Letos so bili za mnoge izvajalce javnih programov dopusti tudi krajši, k pacientom smo se vrnili prej kot pred leti. Že v zadnjih dneh počitniškega avgusta pa smo se specialisti ortodontije še dodatno aktivirali, pripravili analize in podatke za tiskovno konferenco, na kateri smo podali tudi predloge stroke za skrajševanje čakalnih vrst. Vse to že po tem, ko so bila v obdobju celega leta postopoma uspešno izvedena izobraževanja za več kot 250 otroških zobozdravnikov za nov ocenitveni indeks, ki bo omogočal bolj utemeljene napotitve otrok z napotnicami k ortodontom.

Utemeljeno tudi pričakujemo, da je bilo to na MZ in ZZZS opaženo in da smo bili slišani, ko v trenutnih razmerah na sogovornike še čakamo.

*Slovenski ortodonti –
smo na pravi poti?
Prim. dr. Metoda
Rejc Novak, asist. dr. Sanda
Lah Kravanja in
prof. dr. Franc Farčnik
ob 25. obletnici SOD,
december 2018*

Na vprašanje, na kateri točki je trenutno zdravstvena reforma, ker v sistemu še vedno in vse bolj primanjkuje tako denarnih kot kadrovskih virov, je trenutno aktualen odgovor: »da so potrebne temeljite spremembe, ker je rešitev »reguliran zdravstveni sistem«. Zanj so potrebne kakovostne priprave zakonske materije in konkretne opredelitve nalog, odgovornosti in pristojnosti različnih deležnikov ter izvajalcev zakona«.

Ob hkratnem zamiku priprave zakona o digitalizaciji zdravstva, pa čeprav po napovedih za zelo kratek rok, bodo nove podlage zagotovo zahtevale številne nove pristope izvajalcev do pacientov, za reševanje dostopnosti in skrajševanja čakalnih vrst.

Z velikimi pričakovanji in zanimanjem pričakujemo v reguliranemu zdravstvenemu sistemu novitete in implementacijo podanih predlogov zobozdravništva in specialistov ortodontske stroke. Pripravili smo jih po analizah in v iskreni nameri, da bi olajšali stiske na obeh straneh čakalne vrste: pri otrocih in starših kot tudi pri izvajalcih.

Osebnostno pa me najbolj skrbijo odhodi. Odhodi specialistov iz javne mreže v povsem »svobodne« vode, kjer ni napotnic, omejujočih predpisov in digitalnih navodil, ker je povpraševanje po storitvah veliko.

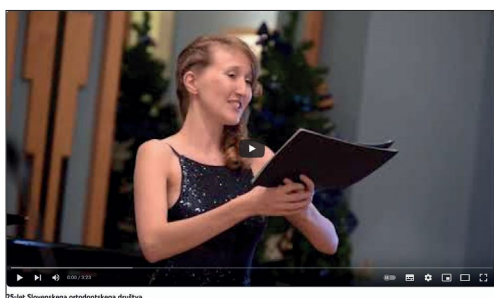
In skrbijo me odhodi pacientov, po vseh reguliranih reklamah in promocijah, k novim reguliranim zavarovalniškim produktom in regulirano veselo čez mejo k reguliranim tujim privatnim izvajalcem in z reguliranim povračilom stroškov za zdravstvene obravnave v tujini.

Do kdaj še tako?

Sanda Lah Kravanja

Videoposnetki v medijih

1. Praznovanje 25. letnice SOD, Ljubljana, december 2018

<https://youtu.be/cpf8tg3-ple>

2. Praznovanje 30 letnice SOD, Ljubljana, december 2022

<https://youtu.be/ovziZInvHzU>

3. Estetika v ortodontiji in pomen skrbi za ustno zdravje, Maribor, maj 2023

<https://youtu.be/fa66suJ8Yq4>

4. Vrednotenje EFO indeksa v ortodontiji, Ljubljana, avgust, 2023

<https://youtu.be/oMLKULn5ol8Ž>

Tiskovne konference SOD o ortodontiji in projekti na Zdravniški zbornici Slovenije

1. Novinarska konferenca EFO indeks, Ljubljana, 28. 8. 2023

<https://youtu.be/HarUAV9vbw0>

2. Novinarska konferenca Dostopnost do ortodontskih storitev z napotnico - dolge čakalne vrste, Ljubljana, 15. 2. 2023

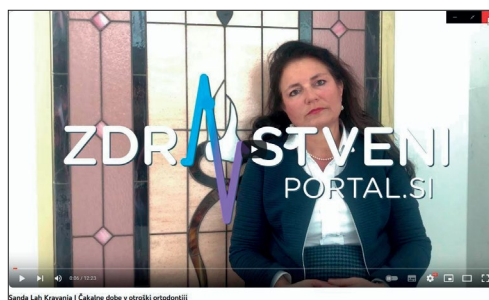
<https://youtu.be/zP0uLqIFlg8>

3. Novinarska konferenca na ZZS: Čakalne dobe v ortodontiji, Ljubljana, september, 2018

https://www.youtube.com/watch?v=zps2hrSipJI&t=4s&pp=ygUpXlha2FsbmUgZG9iZSB2IG90cm_FoWtpIG9ydG9kb250aWppIDIwMTg%3D

4. Intervju čakalne dobe v ortodontiji, 2021

https://www.youtube.com/watch?v=dGYAfgVcSIQ&t=6s&pp=ygUpXlha2FsbmUgZG9iZSB2IG90cm_FoWtpIG9ydG9kb250aWppIDIwMTg%3D

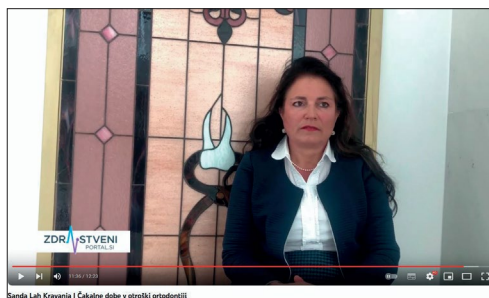
5. Projekt Obrazi zdravništva ob 30. letnici Zdravniške zbornice Slovenije, maj 2022

»Delo z otroki in mladino je poslanstvo. Moraš biti potrpežljiv in vztrajen«
dr. Sanda Lah Kravanja

<https://youtu.be/fdYlky8tOik>

6. Zdravstveni portal Intervju Sanda Lah Kravanja | Čakalne dobe v otroški ortodontiji, 2021

<https://youtu.be/dGYAfgVcSIQ>

7. Zdravstveni portal: Intervju Sanda Lah Kravanja | Kako rešiti probleme v zobozdravstvu in ortodontiji, 2021

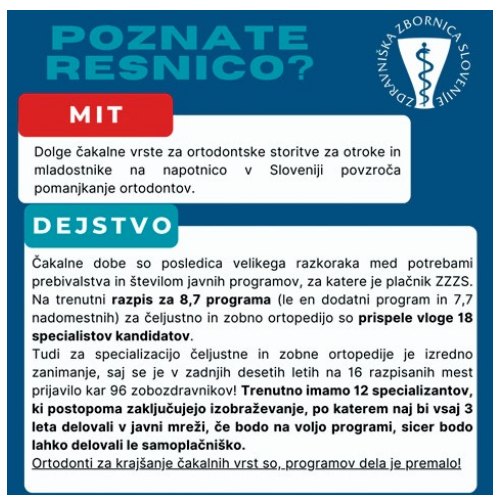
<https://youtu.be/C6mPoIgT124ž>

8. Val 202: Zdravstvo 3.0: Tudi podeželski otroci imajo pravico do lepega nasmeha, 2023

<https://val202.rtvsl.si/podkast/zgodbe/173250794/174982804>

Miti in resnice v zdravstvu, Projekt Zdravniške zbornice Slovenije na spletni strani, 2023

MIT

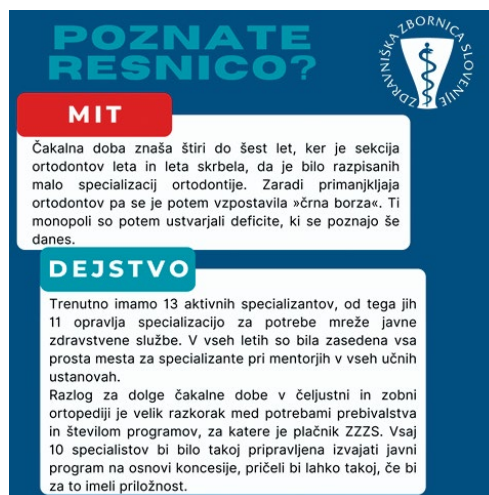
Dolge čakalne vrste za ortodontske storitve za otroke in mladostnike na napotnico v Sloveniji povzroča pomanjkanje ortodontov.

DEJSTVO

Čakalne dobe so posledica velikega razkoraka med potrebami prebivalstva in številom javnih programov, za katere je plačnik ZZS. Na trenutni razpis za 8,7 programa (le en dodatni program in 7,7 nadomestnih) za čeljustno in zobno ortopedijo so prispele vloge 18 specialistov kandidatur.

Tudi za specializacijo čeljustne in zobne ortopedije je izredno zanimanje, saj se je v zadnjih desetih letih na 16 razpisanih mest prijavilo kar 96 zobozdravnikov! Trenutno imamo 12 specialistov, ki postopoma zaključujejo izobraževanje, po katerem naj bi vsaj 3 leta delovali v javni mreži, če bodo na voljo programi, sicer bodo lahko delovali le samoplačniško.

Ortodonti za krajšanje čakalnih vrst so, programov dela je premalo!

MIT

Čakalna doba znaša štiri do šest let, ker je sekcijska ortodontov leta in leta skrbel, da je bilo razpisanih malo specializacij ortodontije. Zaradi primanjkljaja ortodontov pa se je potem vzpostavila »črna borza«. Ti monopoli so potem ustvarjali deficite, ki se poznajo še danes.

DEJSTVO

Trenutno imamo 13 aktivnih specialistov, od tega jih 11 opravlja specializacijo za potrebe mreže javne zdravstvene službe. V vseh letih so bila zasedena vsa prosta mesta za specializante pri mentorjih v vseh učnih ustanovah.

Razlog za dolge čakalne dobe v čeljustni in zobni ortopediji je velik razkorak med potrebami prebivalstva in številom programov, za katere je plačnik ZZS. Vsaj 10 specialistov bi bilo takoj pripravljena izvajati javni program na osnovi koncesije, pričeli bi lahko takoj, če bi za to imeli priložnost.

Zajem zaslona ZZS, 2023

18. november 2020: Otroško in mladinsko zobozdravstvo ter ortodontija v času COVID-19

Ustno zdravje - v živo vsako tretjo sredo v mesecu!

Vaša usta so neverjetna! Pomagajo vam jesti, govoriti in se samozavestno smejeti. Skupaj poskrbimo, da bo tako v vseh življenjskih obdobjih.

18. 11. ob 18.00: Otroško in mladinsko zobozdravstvo ter ortodontija v času COVID-19

Spremljajte nas tudi na naši [Facebook strani](#).

<https://www.zdravniskazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/ustno-zdravje>

Intervju s predsednico SOD o Ortodontskem zdravljenju na Radio Ognjišče, november 2022

https://avdio.ognisce.si/share/svetovalnica_2022_11_08

SLOVENSKO
ORTODONTSKO
DRUŠTVO

SLOVENIAN
ORTHODONTIC
SOCIETY

Ob 30. letnici
delovanja SOD
se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim
podpornikom

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

Univerza
v Ljubljani
Medicinska
fakulteta

*Katedra za čeljustno
in zobno ortopedijo*

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

align™ | ✱ invisalign® | iTero™ | exocad™ | vivera™

Ob 30. letnici delovanja SOD se za sodelovanje
zahvaljujemo zvestim podpornikom

Vabljeni
na ogled spletne strani
SOD:

www.ortodontija-drustvo.si

